

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\Le_Carre_John-Smileyho_lide.PDB

PDB Name: Le_Carre_John-Smileyho_lide

Creator ID: REAd

PDB Type: TEXt

Version: 0

Unique ID Seed: 0

Creation Date: 5.11.2003

Modification Date: 5.11.2003

Last Backup Date: 1.1.1970

Modification Number: 0

Smileyho lidé

John LeCarré

S láskou mým synům
Simonovi, Stephenovi,
Timothymu a Nicholasovi

1

Návrat pana George Smileyho z jeho i tak pochybného důchodu předznamenaly dvě zdánlivě nesouvisející události. První se odehrála v Paříži na pozadí žhavého měsíce srpna, kdy Pařížané podle tradice houfně opouštějí město a odjíždějí za palčivým sluncem, zatímco přečpané autobusy tu vyvrhují své náklady turistů.

Jednoho z oněch srpnových dnů - přesněji čtvrtého v pravé poledne - právě odbíjely kostelní zvony, které o chvíli předběhla tovární siréna - v jedné čtvrti, kdysi proslulé velkým počtem chudších ruských emigrantů, vyšla ze stinného obchodního domu podsaditá, asi padesátiletá žena s nákupní taškou a energicky a cílevědomě se vydala k autobusové zastávce. Ulice byla šedá, úzká a omšelá a skrývala pár hótels de passe a spoustu koček. Z nějakého důvodu tu bylo zvláštní ticho. Obchodní dům byl otevřený i o svátcích, neboť měl na skladě i zboží, které lehce podléhalo zkáze. Vedro nasáklé výfukovými plyny a

nezčeřeně sebemenším závanem vánku do ní proniklo jak do výtahové šachty, ale na jejích slovanských rysech se to neodrazilo. Nebyla ani oblečená, ani stavěná na tak horký den; při malé postavě a značné tloušťce se musela tak trochu kolébat, aby vůbec mohla postupovat vpřed. Její černé, ekleziasticky přísné šaty neměly pas a nebyly ničím zdobené, kromě úzké krajky kolem krku a velkého kovového kříže na prsou, který měl sice patinu, ale nebyl nikterak cenný. Ochozené boty, jejichž špičky směřovaly při chůzi mírně od sebe, ostře klapaly mezi omšelými domy. Její odřená taška, od samého rána plná, ji mimě nakláněla doprava, ale bylo na první pohled znát, že je zvyklá na nošení břemen. Přesto na ní bylo něco komického. Šedé vlasy měla vzadu svázané do drdůlku, ale jeden bujarý pramen se jí klímal přes obočí v rytmu její kachní chůze. Ústa nad bojovnou bradou jakoby byla stále připravena k úsměvu. Když došla na známou autobusovou zastávku, odložila si nákupní tašku a pravou rukou si třela zátylek v místech, kde začínala páteř. V posledních dnech to dělala často, neboť jí to přinášelo jakousi úlevu. Vysoká stolička u pokladny v obchodním domě, kde o dopoledních pracovala, neměla opěradlo, což ji stále více rozčilovalo. Nespokojeně mrmlala na bolavý krk. Když si domnula zátylek, pokrčila lokty a začala se protahovat; zezadu vypadala jak starý pařížský havran, který se chystá vzlétnout. Náhle ucítila, že ji někdo pozoruje, otočila se a podívala se nahoru do očí robustního muže, který se tyčil za ní. Byl to kromě ní jediný člověk, který tu čekal. Ve skutečnosti byli jediná lidé v celé ulici. Nikdy s ním nemluvila, i když jeho obličej znala: byl tak velký, tak nejistý, tak zpocený. Viděla ho včera, viděla ho předevčírem, a pokud si vzpomínala, viděla ho i předpředevčírem, ale před tím...? Přece si nemůže pamatovat všechno. V posledních třech nebo čtyřech dnech jí zkrátka tenhle nevýrazný, nervózní obr, čekající na zastávce nebo přecházející na chodníku před obchodním domem, srostl s ulicí a zapsal se jí do povědomí. Pomyslela si, že vypadá traqué - ušvaně - jako mnoho Pařížanů v těchto dnech. Viděla v jejich tvářích tolik strachu. Potkávala toho muže, ale dosud se vzájemně nepozdravili. Třeba to tak chodí všude, říkala si. Více než jednou si však všimla jeho zájmu. Přemýšlela, jestli není od policie. Uvažovala o tom, že se ho na to s velkoměstskou drzostí zeptá. Jeho truchlivé vzezření jí vnucovalo představu policisty, stejně jako propocené šaty a zcela zbytečný plášť, který mu visel přes ruku jako část staré uniformy. Jestli hádala správně a on je od policie, pak je nejvyšší čas ho oslovit - ti idioti už musí konečně udělat něco s těmi stálými krádežemi, které jim při inventuře dělaly z účetnictví medvědinec. Neznámý muž ji už hezkou chvíli pozoroval.

"Mám tu smůlu, že trpím na krční páteř, monsieur," oslovila ho konečně svou pomalou, pečlivě vyslovovanou francouzštinou. "Tak velká bolest se k tak malému krku nehodí. Nejste náhodou doktor? Osteopat?"

Vzhlédla k němu a napadlo ji, jestli není nemocný a její žert nebyl v tom případě nemístný. Čelisti a krk se mu olejově leskly a v jeho bezbarvých očích byla jakási posedlost sebou samým.

Zdalo se, že skrze ni vidí nějakou vlastní utajenou potíž. Chtěla se ho zeptat takhle - Jste snad zamilovaný, monsieur? Podvádí vás žena? - a odvést ho do kavárny na sklenici vody nebo tisane, když se náhle od ní odvrátil a podíval se za sebe a vzápětí přes její hlavu na druhou stranu ulice. Napadlo ji, že se opravdu něčeho bojí, že není jen traqué, ale k smrti vyděšený, takže to možná není vůbec žádný policajt, ale zloděj - i když mezi nimi, jak věděla, nebývá často příliš velký rozdíl.

"Nejmenujete se Maria Andrejevna Ostrakovová?" zeptal se jí překotně, jako by ho ta otázka děsila. Mluvil francouzsky, ale ona poznala, že to není jeho rodný jazyk o nic víc než její a správná výslovnost jejího jména i se jménem po otci jí prozradila jeho původ. Rozpoznala tu nedbalou výslovnost, ale bylo příliš pozdě; bolestně si uvědomila, o jaký typ jde.

"A kdybich se tak i jmenovala, kdo jste proboha vy?" zeptala se ho místo odpovědi, vytrčila bradu a zamračila se.

Přistoupil k ní o krok blíže. Rozdíl ve výškách jejich postav byl náhle absurdní. Stejně absurdní jako odraz nepříjemné povahy, který se zračil v jeho rysech. I zdola mu Ostrakovová četla ve tváři slabost a strach. Jeho vlhká brada se pohnula a rty se pokusily dodat výrazu tváře vnitřní sílu, ale ona věděla, že jen zakrývá nevyléčitelnou zbabělost. Je jako člověk, který sbírá odvalu k hrdinskému činu, pomyslela si. Nebo ke zločinu. Tenhle člověk má k bezprostřednosti daleko, odhadovala.

"Narodila jste se 8. května 1927 v Leningradě?" zeptal se cizinec.

Možná mu odpověděla kladně. Později si to nedokázala vybavit. Zdvihl vyděšené oči a zahleděl se na

přijíždějící autobus. Viděla, jak se ho zmocnila nerozhodnost, která hraničila s panikou, a napadlo ji téměř jasnozřivě, že ji chce pod ten autobus strčit. Neudělal to, ale svou další otázku položil rusky - s tvrdým přízvukem moskevského nomenklaturního byrokrata.

"Dostala jste v roce 1956 povolení vycestovat ze Sovětského svazu, abyste mohla pečovat o svého nemocného manžela, zrádce Ostrakova? A také z určitých dalších důvodů?"

"Ostrakov nebyl zrádce," odpověděla rychle. "Byl to vlastenec." A instinktivně zvedla nákupní tašku a pevně sevřela ucho.

Cizinec to pominul a hlasitě, aby překřičel motor autobusu, pokračoval: "Ostrakovová, přináším vám pozdravy z Moskvy od vaší dcery Alexandry a také z určitých úředních míst. Chtěl bych si s vámi o ní promluvit. Nenastupujte do toho autobusu!"

Autobus zastavil. Průvodčí ji znal a natáhl ruku, aby jí pomohl s taškou. Cizinec ztišil hlas. "Alexandra má vážné problémy, které vyžadují přítomnost matky."

Průvodčí na ni volal, ať si nastoupí. Mluvil k ní s předstíranou drsností, s jakou mezi sebou žertovali. "No tak, matko, na lásku je dneska moc horko. Podejte nám tu kabelu a pojedeme."

V autobusu se někdo zasmál; pak někdo urážlivě vykřikl, co že ta baba zdržuje! Cítila, jak se jí cizinec snaží nemotorně zadržet, jako když se nešikovný milenec sápe po knoflíčcích. Vymanila se mu. Pokusila se průvodčímu něco říct, ale nešlo to; otevřela ústa, ale zapomněla mluvit. Dokázala jen zavrtět hlavou.

Průvodčí na ni znovu zakřičel, ale pak mávl rukou a pokrčil rameny. Nadávky se množily - ta bába je v poledne ožralá jak prase! Ostrakovová zůstala stát na místě a dívala se za odjíždějícím autobusem.

Čekala, až se jí projasní vidění a srdce jí přestane zběsile poskakovat. Teď jsem to já, kdo potřebuje sklenici vody, pomyslela si. Teď abych se postarala sama o sebe. Bůh mě ochraňuj od slabosti.

Těžce se za ním belhala do kavárny. Přesně před pětadvaceti lety si v táboře nucených prací při dolování uhlí natříkrát zlomila nohu. A teď, po tolika letech, zase čtvrtého srpna - to datum jí nikdy nevymizelo z paměti - se jí pod mimořádnou naléhavostí cizincova vzkazu vrátil pocit, že je mrzačena.

Kavárna byla nejpodřadnější v celé ulici, možná v celé Paříži; neměla ani hrací skříň, ani neónové osvětlení - a zůstávala otevřená i v srpnu - ačkoliv tu byly kulečnickové stoly, které rachotily a svítily od svítání do soumraku. Zbytek kavárny tonul v obvyklé polední změti hlasů; mluvilo se o vysoké politice, dostizích a o všem, o čem Pařížané obvykle mluví. Byla tu trojice prostitutek, které se bavily mezi sebou, a podmračený mladý číšník v umouněné košili, který Ostrakovovou s cizincem uvedl k rohovému stolu, na němž byla špinavá cedulka rezervace s reklamou na Campari. Došlo ke komické situaci, když cizinec objednal dvě kávy a číšník protestoval, že v poledne nemínil obsadit nejlepší stůl v kavárně lidmi, kteří si objednají jen kávu; patron musí platit nájem, monsieur! Protože cizinec nerozuměl číšnickovu slangu, musela mu Ostrakovová jeho slova přeložit. Cizinec zrudl a objednal dvě omelety se šunkou a frites a dvě alsaská piva, aniž se poradil se svou společnicí. Pak se odebral na záchod, aby znovu nabral odvalu - pravděpodobně přesvědčený, že mu žena neutěče - a když se vrátil, měl suchou tvář a ryšavé vlasy učesané, ale jeho pach připomínal Ostrakovové moskevské metro a moskevské tramvaje a moskevské vyšetřovací místnosti. Když se vracel z toalety, poznala bezpečněji, než kdyby jí to řekl, že patří k nim, jak se obávala. Potlačovaná arogance, záměrně drsný výraz, těžkopádný pohyb, jímž složil lokty na stůl a s předstíranou zdráhavostí sáhl do košíku pro krajíček chleba, jako by namáčel pero do inkoustu, to všechno v ní vyvolalo nejhorší vzpomínky v nemilost padlé ženy, která žila pod jhem zlovolné moskevské byrokracie.

"Takže," řekl a současně začal pojídat chleba. Nejdřív se pustil do kůrky. Konečky tlustých prstů, které mohly krajíček v okamžiku rozdrtit, začal zženštilým způsobem odtrhávat kousíčky, jako by se to patřilo. Při uťobávání měl zdvižené obočí, jako by se litoval - chudák cizinec v téhle cizí zemi. "Vědí tady o vás, že jste v Rusku vedla nemorální život?" zeptal se konečně. "Ale ve městě plném kurev jim je to asi jedno."

Odpověď už měla na jazyku: Můj život v Rusku nebyl nemorální. To váš systém byl nemorální.

Ale neřekla to, setrvala v strnulé tichosti. Už si kdysi přísahala, že bude krotit svou prudkou povahu a ostrý jazyk, a teď se v duchu k té přísaze vrátila. Štípla se přes rukáv do citlivého místa na vnitřním zápěstí a úporně držela ten kousek kůže, jako to dělala už stokrát před tím, za starých časů, kdy podobné výsledky patřily k jejímu každodennímu životu. - Kdy vám dal o sobě naposled vědět váš

manžel, Ostrakov, zrádce? Vyjmenujte nám všechny lidi, s kterými jste se za poslední tři měsíce setkala! Hořkou zkušeností pro ni byly i další způsoby výslechu. Mimochodem si je zopakovala, a ačkoliv patřily, historicky vyjádřeno, do období minulé generace, vybavily se jí tak jasně a živě, jako by je prodělala včera: nikdy neodpovídat na hrubost hrubostí, nikdy se nenechat vyprovokovat, nikdy nenadávat, nikdy nebyť kousavá, nadřazená či intelektuálská, nikdy se nenechat ovládnout hněvem ani zoufalstvím ani náhlou nadějí, již by mohla vzbudit nečekaná otázka. Odpovídat zabeďněností na zabeďněnost a rutinou na rutinu. A jen hluboko, hodně hluboko si zachovat dvě tajemství, která pomáhala všechno to pokoření snášet: svou nenávist k nim a svou nadějí, že jednoho dne, po nesčetných dopadech kapky na kámen, je konečně utáhá a nějakým zázrakem, za použití jejich vlastních zrudných metod si na nich vynutí svobodu, kterou jí upírali.

Vytáhl zápisník. V Moskvě by možná vytáhl její spis, ale tady v pařížské kavárně to byl elegantní notýsek vázaný v černé kůži, předmět, jehož vlastnictví by moskevský úředník považoval za vrchol štěstí. Ať už to však byl spis nebo zápisník, úvod byl naprosto stejný. "Narodila jste se 8. května 1927 v Leningradě jako Maria Andrejevna Rogovová," řekl. "1. září 1948, v jedenadvaceti letech, jste se provdala za zrádce Igora Ostrakova, kapitána pěchoty Rudé armády, narozeného matce estonského původu. V roce 1950 řečený Ostrakov, posádkou ve Východním Berlíně, zrádně utekl do fašistického Německa za pomoci reakčních estonských emigrantů a vás zanechal v Moskvě. Usadil se ve Francii, kde později získal také občanství. Zde v Paříži pokračoval ve stycích s antisovětskými živly. V době jeho útěku jste s ním neměla žádné děti. Také jste nebyla těhotná. Správně?"

"Správně," řekla.

V Moskvě by musela říct "Správně, soudruhu kapitáne," nebo "Správně, soudruhu inspektore," ale v téhle hlučné francouzské kavárně by taková formalita byla nemístná. Kousek kůže na zápěstí jí znečitlivěl. Pustila jej a cítila, jak se jí tam vrací krev. Vzápětí sevřela kůži na jiném místě.

"Jako napomahačka k Ostrakovově útěku jste byla odsouzena na pět let vězení v pracovním táboře, ale byla jste propuštěna na amnestii po Stalinově smrti v březnu 1953. Správně?"

"Správně."

"Po návratu do Moskvy, i přes nepravděpodobnost, že vám bude vyhověno, jste si podala žádost o pas a vycestování za manželem do Francie. Správně?"

"Měl rakovinu," řekla. "Kdybych si nezažádala, nesplnila bych svou povinnost jako manželka."

Číšník přinesl talíře s omeletami a frites a dvě alsaská piva. Ostrakovová ho požádala, aby jí přinesl thé citron: měla žízeň, ale pivo jí nechutnalo. Když na něj mluvila, marně se snažila s ním spojit, navázat kontakt úsměvem a očima. Jeho kamenný výraz jí však odradil: uvědomila si, že kromě tří prostitutek je tu jediná žena. Cizinec si přidržoval notýsek k jedné straně jako zpěvnick a druhou rukou si vidličkou odkrajoval sousta, zatímco Ostrakovová zesílila sevření kůže na zápěstí a v její mysli pulsovalo Alexandřino jméno jako v krvácející ráně. Přemítala o tisíci různých vážných problémech, které vyžadují přítomnost matky.

Cizinec mezi sousty odříkával její nepříliš šťastný životopis. Jedl pro potěšení, nebo proto, aby byl nenápadný? Rozhodla se pro druhou možnost.

"A zatím," oznámil jí s plnými ústy.

"A zatím," uklouzlo jí šeptem.

"A zatím, přestože jste předstírala účast s vaším manželem, zrádcem Ostrakovem," pokračoval při dalším soustu, "navázala jste cizoložný poměr s takzvaným studentem hudby Josefem Glikmanem, židem čtyřikrát odsouzeným za antisociální chování, jehož jste poznala v době svého uvěznění. Žila jste s tím židem v jeho bytě. Správně?"

"Byla jsem osamělá."

"Následkem poměru s Glikmanem jste porodila v moskevské nemocnici Říjnové revoluce dceru Alexandru. Rodný list byl podepsán Josefem Glikmanem a Marií Ostrakovovou. Dívka byla zapsána pod jménem toho žida Glikmana. Správně?"

"Správně."

"A přitom jste urgovala svou žádost o vystěhovalecký pas. Proč?"

"Už jsem vám to říkala. Manžel byl nemocný. Byla to moje povinnost."

Znovu si naložil sousto a odhalil jí špatné zuby. "V lednu 1956 vám byl velkoryse přidělen pas za podmínky, že dcera Alexandra musí zůstat v Moskvě. Přetáhla jste povolený pobyt a zůstala jste ve Francii, takže jste opustila své dítě. Správně?"

Dveře na ulici byly prosklené, stejně jako celá stěna. Před kavárnou zaparkoval dlouhý nákladní vůz, takže se uvnitř setmělo. Mladý číšník před ní položil čaj, aniž se na ni podíval.

"Správně," řekla znovu a tentokrát se podívala na svého vyšetřovatele. Věděla, co bude následovat, a chtěla mu ukázat, že přinejmenším v tomhle bodě nemá žádné pochybnosti a necítí žádnou lítost.

"Správně," opakovala vzdorovitě.

"Jako podmínku vyhovění vaší žádosti jste podepsala spolupráci se Státní bezpečností a přijala některé úkoly, které jste měla za vašeho pařížského pobytu plnit. Za prvé přesvědčit vašeho manžela, zrádce Ostrakova, aby se vrátil do Sovětského svazu..."

"Pokusit se ho přesvědčit," opravila ho s lehkým úsměvem. "Jenže tomuhle návrhu on nebyl přístupný."

"Za druhé získat informace týkající se aktivit a osobností revanšistických antisocialistických emigračních skupin. Dodala jste dvě bezcenné informace, a tím to skončilo. Proč?"

"Můj manžel pohrdal takovými skupinami a přestal se s nimi stýkat."

"Mohla jste se s nimi přece stýkat sama. Podepsala jste spolupráci, ale zanedbávala jste úkoly z ní plynoucí. Ano nebo ne?"

"Ano."

"A proto jste nechala své dítě v Rusku? Židovi? Abyste mohla pečovat o nepřítele lidu, o zrádce národa? Proto jste zanedbávala své povinnosti? Překročila povolenou dobu pobytu, zůstala ve Francii?"

"Můj manžel umíral. Potřeboval mě."

"A vaše dcera Alexandra? Ta vás nepotřebovala? Umírající manžel pro vás znamenal víc než žijící dítě? Zrádce? Spiklenec proti lidu?"

Ostrakovová si uvolnila zápěstí, vzala sklenici s čajem a pozdvihla ji. Zahleděla se na citrón plovoucí na hladině. Skrz sklo viděla špinavou mozaikovou podlahu. Náhle jí před očima vyvstala milovaná, divoká i laskavá Glikmanova tvář. Naléhá na ni, nabádá ji k podepsání, k odchodu, k odpřisáhnutí všeho, co po ní budou chtít. "Svoboda jednoho je víc než otroctví tří," šeptal jí tehdy. "Dítě takových rodičů jako jsme my nemá v Rusku naději, ať už tu zůstaneš, nebo odejdeš; jdi a my se budeme snažit přijít za tebou; podepiš cokoli, jen jdi a žij za nás za všechny; jestli mě miluješ, tak jdi..."

"Tehdy se těžko žilo," řekla konečně a do hlasu se jí vloudil téměř vzpomínkový tón. "Vy jste příliš mladý. Tehdy se těžko žilo, i po Stalinově smrti, i pak."

"Píše vám ještě ten zločinec Glikman?" zeptal se cizinec povýšeně, vědoucne.

"Nikdy mi nepsal," lhal. "Jak by mohl psát, disident, žijící pod dohledem? Rozhodnutí zůstat ve Francii bylo z mé hlavy."

Jen se hezky očerní, pomyslela si; dělej všechno možné, abys je ochránila.

"Od Glikmana nemám žádnou zprávu od té doby, co jsem před více než dvaceti lety přišla do Francie," dodala, sbírajíc odvalu. "Nepřímou jsem se dozvěděla, že byl pobouřený mým antisovětským chováním. Vůbec už se ke mně nechtěl znát. V době, kdy jsem ho opouštěla, si vnitřně přál, aby se napravil."

"Nepsal o vašem dítěti?"

"Nepsal. Neposílal žádné zprávy. To už jsem vám přece říkala."

"Kde je v současné době vaše dcera?"

"Nevím."

"Měla jste s ní spojení?"

"Samozřejmě že ne. Jen jsem se dozvěděla, že se dostala do státního sirotčince, kde jí změnili jméno. Předpokládám, že vůbec neví o mé existenci."

Cizinec jednou rukou jedl, ve druhé držel zápisník. Dal si do úst další sousto, přežvýkal je a spláchl pivem. Po celou dobu neopouštěl jeho obličej povýšený úsměv.

"A teď je mrtvý i ten zločinec Glikman," oznámil jí své malé tajemství a znovu se pustil do jídla.

Ostrakovová si zapřála, aby těch dvacet let bylo dvě stě. Byla by ráda, kdyby se na ni nikdy nebyl podíval, kdyby ho nikdy nebyla milovala, nepečovala o něj, nevařila mu, neopíjela se s ním den po dni v jednopokojovém exilu, v němž spolu žili díky milosrdenství

přátel, zbavení práva na práci, zbavení všeho kromě hudby a milování, opijení a procházek v lesích a ignorance sousedů.

"Mě nebo tebe můžou uvěznit, ale ji seberou určitě. Alexandra je v každém případě ztracená," řekl jí kdysi Glikman. "Ale sebe zachránit můžeš."

"Rozhodnu se, až tam budu," odpověděla mu.

"Rozhodni se teď."

"Až tam budu."

Cizinec odstrčil prázdný talíř a vzal elegantní francouzský zápisník do obou rukou. Obrátil stránku, jako by otevíral novou kapitolu.

"A teď se budeme věnovat vaší zločinné dceři Alexandře," oznámil jí skrze poslední sousto.

"Zločinné?" zašeptala.

Za jejího úžasu odrecitoval cizinec celý katalog zločinů. Když skončil, byla Ostrakovová myšlenkami v minulosti. Upírala oči na mozaikovou podlahu a podvědomě vnímala poházené krunýře langust a drobky chleba, ale celou bytostí byla v Moskvě, kde se opakoval její soudní proces. A když ne její, tak Glikmanův. Ne, Glikmanův to také nebyl. A čím tedy? Vzpomněla si na procesy, které s Glikmanem navštívili jako nevtíhaní diváci. Procesy přátel, i když přátel získaných nešťastnými náhodami: byli to lidé, kteří se na úřadech dožadovali svých práv, nebo ti, kteří uctívali nějakého nepřijatelného boha, nebo malovali zločinecky abstraktní obrazy, nebo zveřejnili politicky nebezpečnou milostnou poezii. Ševelíci hosté ve francouzské kavárně se proměnili v posmívající se klaku státní policie; nárazy kulečnickových koulí v praskání železných dveří. Tu mnohaměsíční korekce za to, že si vyběhla ze sirotčince pro něco na ulici. Tu zase dalších několik měsíců za napadení orgánů Státní bezpečnosti. Mnoho let vnitřního exilu. Ostrakovová cítila, že se jí zvedá žaludek a že by mohla zvracet. Objala dlaněmi sklenici s čajem a uviděla červené štipance na zápěstí. Cizinec pokračoval v recitaci a ona slyšela, jak si její dcera vysloužila další dva roky za odmítnutí zaměstnání v továrně na něco. Bůh jí pomoz, ale nemohla by jí pomoci ona? Kde k tomu přišla? ptala se Ostrakovová sama sebe. Co Glikman stačil tu holčičku naučit za tu krátkou dobu, než mu ji vzali, že ji poznamenal svou plesnivinou a zmařil veškeré úsilí systému? Ostrakovové se v mysli usadil strach smíšený s údivem a pocitem triumfu, dokud je odsud nevypudil cizinec nějakými dalšími slovy.

"Neslyšela jsem," zašeptala po dlouhé odmlce. "Jsem trochu rozrušená. Zopakujte mi laskavě, co jste teď říkal."

Řekl jí to znovu a ona zdvihla oči a zahleděla se na něj ve snaze vzpomenout si na všechny jejich triky, před nimiž byla varována, ale bylo jich strašně moc a ona měla v hlavě prázdno. Už nebyla tak chytrá jako Glikman - pokud vůbec kdy byla - a nedokázala vyčíst jejich lži a hrát jejich hru o jeden tah před nimi. Věděla jen, že pro svou záchranu a pro možnost setkání s milovaným Ostrakovem spáchala velký hřích, největší hřích, jaký matka může spáchat. Cizinec jí začal vyhrožovat, ale jeho výhrůžky jí připadaly tentokrát nesmyslné. Co se týče její nespolutupce, jak to nazýval, její úpis Státní bezpečnosti si už najde cestu k francouzské policii. Kopie jejích dvou bezcenných zpráv (psaných, jak dobře věděl, jen proto, aby jí dali pokoj) budou kolovat mezi ruskými emigranty v Paříži, a že jich je tu stále dost a dost. Proč by se tedy neměla podvolit, když je jí za odměnu nabízen dar nezměrné hodnoty, když jí tento muž, tento systém velkoryse nabízejí možnost vykoupit sebe i své dítě? Věděla, že dostává odpověď na své noční i denní modlitby za odpuštění, na tisíce svící, tisíce slzí. Donutila ho říct to potřebné. Donutila ho vzhlednout od zápisníku a na jeho pihovaté zarudlé tváři uviděla idiotský poloúsměv slabošských úst. I když jí opakoval svou šílenou otázku, tvářil se, že po ní žádá rozhrěšení.

"Jak by se vám líbilo, za předpokladu, že bude rozhodnuto zbavit Sovětský svaz tohoto rozkladného protispolečenského živlu, kdyby vás vaše dcera Alexandra následovala do Francie?"

Několik týdnů po tomto setkání, při utajených aktivitách, které následovaly - tajných návštěvách sovětského velvyslanectví, vyplňování formulářů, podepisování přísežných prohlášení, certificats d'hébergement, po únavných návštěvách řady francouzských ministerstev - sledovala Ostrakovová své činy, jako by se dívala na někoho jiného, cizího. Často se modlila, ale i v modlitbách se chovala konspiračně. Navštěvovala různé pravoslavné kostely, aby ji v žádném nemohl nikdo přistihnout při

nepatřičném znásilňování zbožnosti. Některé kostely byly jen malé soukromé domky roztroušené po 15. a 16. městském obvodu, označené výrazným pravoslavným křížem z překližky a letitými opršelymi ruskými nápisy na dveřích, které nabízely laciné ubytování nebo hodiny klavíru. Byla v kostele Rusů v cizině, v kostele Zjevení svaté panny, v kostele Svatého Serafina ze Sarova. Byla všude. Zvonila na zvonky, dokud jí někdo neotevřel, ať už to byl kostelník nebo křehká žena v černých šatech; dala jim peníze a oni ji nechali krčit se ve vlhkém chladu před svícemi osvětlenými ikonami a vdechovat těžkou vůni kadidla, z níž byla napůl opilý. Dělal sliby Všemohoucímu, děkovala mu, prosila ho o radu, co by dělal, kdyby za ním za podobných okolností přišel cizinec, připomínala mu, že všechno dělala stejně pod nátlakem a že by ji zničili, kdyby neposlechla. Vedena svým nezdolným zdravým rozumem, ptala se zároveň znovu a znovu sebe sama, proč právě ona ze všech lidí, manželka zrádce Ostrakova, milénka disidenta Glikmana, matka - jak jí to prezentovali - vzpurné a protispolečensky zaměřené dcery, měla být vyvolena a poctěna tak výjimečnou shovívavostí.

Když podávala na sovětském velvyslanectví první formální žádost, zacházeli s ní s uctivostí, již by se ani ve snu nenadálala a která nepříslušela ani odpadlici a renegátské špiónce, ani matce nezkrotné pekelnice. Nevykázali jí příkře do čekárny, ale doprovodili ji až do hovorny, kde jí mladý a pohledný úředník předvedl ukázkou pravé západní zdvořilosti, dokonce jí pomáhal, když jí selhávalo pero či odvahe, se správnou formulací žádosti.

A nesvěřila se nikomu, ani své nejbližší - ačkoliv její nejbližší nebyla příliš blízko. Varování zrzavého muže jí zvonilo v uších dnem i nocí: sebemenší indiskrece a vaší dceři nebude povoleno vycestovat.

A na koho se, kromě Boha, mohla obrátit? Na nevlastní sestru Valentinu, která žila v Lyonu a byla vdaná za obchodníka s automobily? Už jen myšlenka na to, že Ostrakovová se stýká s tajným agentem z Moskvy, v ní vyvolávala okamžitou potřebu běžet pro čichací sůl. V kavárně, Mario? Za denního světla, Mario? Ano, Valentino, a co říkal, byla pravda. Měla jsem nemanželskou dceru s židem.

Nejvíce jí však ubíjela prázdnota. Týdny mýjely a na velvyslanectví jí řekli, že její žádosti je věnována přednostní pozornost; francouzské úřady ji ubezpečovaly, že Alexandra dostane velmi rychle francouzské občanství. Zrzavý cizinec ji přesvědčil, ať antedatuje Alexandřino narození, aby mohla být uváděna jako Ostrakovová a ne Glikmanová; říkal, že se to u francouzských úřadů setká s větším pochopením, a zdálo se, že to zabralo, i když se při hovorech před naturalizací nikdy o žádném dítěti nezmínila. A náhle už nebylo třeba vyplňovat žádné formuláře, překonávat žádné překážky - a Ostrakovová čekala, aniž vlastně věděla na co. Až se znovu objeví zrzavý cizinec? Ten už neexistoval. Jedna omeleta se šunkou a frites, nějaké to alsaské pivo a dva krajíčky chleba ho zřejmě naprosto uspokojily. Neměla představu, v jakém je spojení s velvyslanectvím: řekl jí, aby se tam ohlásila a že ji tam budou očekávat; a měl pravdu. Ale když se tam zmínila "o tom pánovi od vás" nebo "o tom světlovlasém velkém pánovi, který se mnou poprvé mluvil", setkala se s úsměvným neporozuměním.

To, na co čekala, přestalo postupně existovat. Nejprve to bylo před ní, pak za ní, ale ona přitom neměla pocit, že se něco děje, že dochází k nějakému naplnění. Je už Alexandra ve Francii? Pokud získala občanství, jela dále, nebo se tu usadila? Ostrakovová si začala myslet, že už by Alexandra mohla být ve Francii. Opuštěna se svým pocitem neutišitelného zklamání zkoumala tváře mladých dívek na ulicích a přemýšlela, jak asi Alexandra může vypadat. Když se vracela domů, oči jí pokaždé automaticky sklouzly na rohožku v naději, že tam bude ležet vzkaz nebo pneumatique: "Mami, jsem to já. Bydlím v tom a v tom hotelu..." Nebo že přijde telegram, v němž bude stát, že přiletí zítra nebo dnes večer do Orly; nebo se to jmenuje letiště Charlesa de Gaulla? Neměla s aeroliniemi žádné zkušenosti, takže se zašla zeptat do cestovní kanceláře. Dozvěděla se, že existují obě letiště. Zvažovala možnost, že si za značné peníze nechá zavést telefon, aby jí Alexandra mohla zavolat. Ale co vůbec čekala po všech těch letech? Slzavé shledání s dospělým dítětem, s nímž nikdy nesrostla? Vytoužené obnovení vztahu, k němuž se před více než dvaceti lety obrátila zády? Nemám na ni žádné právo, připomínala si Ostrakovová drsně; mám jen své dluhy a své závazky. Ptala se na velvyslanectví, ale tam nic nového nevěděli. Všechny formalities byly splněny, říkali. To bylo všechno, co věděli. A nemohla by dceři poslat peníze? ptala se vychytrale - na cestu například, nebo na víza - a nemohli by jí snad dát její adresu domů nebo do zaměstnání?

Nejsme pošta, řekli jí. Jejich nečekáný chlad ji děsil. Víckrát už na velvyslanectví nešla.

Ještě jednou se pak začala trápit - bylo to pro několik rozmazaných fotografií, naprosto stejných, které jí

dali, aby je přiložila k žádosti. Fotografie byly všechno, co kdy ze své dcery viděla. Říkala si, že je měla nechat okopírovat, ale na to tehdy nepomyslela; naivně si myslela, že se brzy setká s originálem. Neměla je v ruce ani hodinu! Šla s nimi z velvyslanectví přímo na ministerstvo a ve chvíli, kdy odsud odcházela, už byly na cestě k dalšímu úřadu. Ale prohlédla si je důkladně. Bože, jak pečlivě zkoumala, zda jsou všechny přesně stejné nebo ne. V metru, v předpokoji ministerské kanceláře, dokonce i před ministerstvem na chodníku zírala na neživotné vyobrazení svého dítěte a snažila se úporně v bezvýrazných šedých stínech rozpoznat aspoň vzdálené rysy muže, jehož obdivovala. Neúspěšně. Vždycky, když se v minulosti odvážila vzpomínat, představovala si ve tváři dorůstajícího dítěte Glikmanovy rysy, tak patrné při narození. Zdálo se nemožné, že by muž tak vitální nevtiskl svému potomkovi zřetelnou pečeť, ale na těch fotografiích Ostrakovová žádnou podobu nerozpoznala. Glikman si nesl své židovství jako prapor. Bylo to součástí jeho osamělé vzpoury. Nebyl ortodoxní, nebyl dokonce ani věřící, nelíbila se mu skrývaná zbožnost Ostrakovové, nesnášel ji téměř stejně jako sovětskou byrokracii - přesto si od ní půjčil ondulační kleště a nakadeřil si pejzy, aby upozornil, jak říkal, na antisemitismus úřadů. Ale tvář z fotografie neměla podle ní jedinou kapku jeho krve, nejmenší jiskřičku jeho ohně, ačkoliv v ní samé ten oheň, alespoň podle zrzavého cizince, stále podivuhodně hořel.

"Vůbec by mě nepřekvapilo," přemítala Ostrakovová nahlas ve svém bytě, "kdyby to byla fotografie mrtvoly." Jednoznačný výsledek jejího pozorování ji poprvé utvrdil ve vzrůstajících pochybnostech. Při namáhavé práci v obchodním domě i doma si Ostrakovová lámala hlavu, komu by se mohla svěřit, kdo by jí dokázal odpustit a neodsoudit ji, kdo by viděl i za rohy cesty, po níž se vydala, a především kdo by nemluvil, a tím nezničil - jak ji ujišťovali - její naději na setkání s Alexandrou. Pak jednoho večera dostala odpověď od Boha nebo od vlastní namáhané paměti: Generál! blesklo jí hlavou, posadila se na posteli a rozsvítila. Řekl jí o něm sám Ostrakov. Tyhle emigrantské společnosti jsou strašlivé, říkával, a musíš se jim vyhýbat jako moru. Jediný, komu můžeš důvěřovat, je Generál Vladimír; je to ďábel a děvkař, ale je to člověk, má styky a umí držet jazyk za zuby.

Jenže tohle jí Ostrakov řekl před nějakými dvaceti lety a staří generálové nejsou nesmrtelní. A kromě toho - Vladimír, a jak dál? Neznala ani jeho jméno po otci. I to jméno Vladimír - jak jí prozradil Ostrakov - přijal až jako voják, jeho skutečné jméno bylo estonské a nepřijatelné pro službu v Rudé armádě.

Příštího dne se nicméně vydala do knihkupectví poblíž katedrály Svatého Alexandra Něvského, kde se často daly získat informace o ubývajících ruských emigrantech, a začala tu pátrat. Získala jméno a dokonce i telefonní číslo, ale bez adresy. Telefon byl odpojený. Šla na poštu, kde z úřednic vymámila telefonní seznam z roku 1966. Našla si Hnutí za svobodu Pobaltí a opsala si montparnasskou adresu. Nebyla hloupá. Podívala se v seznamu ještě po dalších podobných organizacích a našla Říšskou skupinu, Asociaci obětí sovětského imperialismu, Výbor 48 za svobodné Lotyšsko a Tallinský výbor svobody. Živě si vzpomínala na Ostrakovovy negativní zkušenosti s podobnými spolky, které mu však nezabránily jim přispívat. Přesto však našla opsanou adresu a zazvonila u dveří. Dům se podobal některému z jejích kostelíků - vypadal prazvláštně a velmi opuštěně. Nakonec jí přišel otevřít starý Bělorus v špatně pozapínané pletené vestě. Opíral se o hůl a tvářil se povýšeně.

"Jsou pryč," řekl a ukázal holí na dlážděnou ulici. "Odstěhovali se. Skončili tu. Vystřadily je odsud větší party," dodal se smíchem. "Bylo jich moc málo na tolik skupin. A hádali se jako děti. Není divu, že car byl poražen!" Starý Bělorus měl falešné zuby, které mu neseseděly, a pramínkem vlasů přehozeným přes temeno hlavy zakrýval svou plešatost.

"Ale Generál?" zeptal se sám sebe. "Kde je mu konec? Žije ještě, nebo už...?"

Starý Rus se zašklebil a zeptal se jí, jestli přišla obchodně.

"Ne," řekla Ostrakovová prohnane, pamětlivá Generálově pověsti děvkaře, a vykouzlila plachý ženský úsměv. Starý Rus se zařehotal, až mu zacvakaly zuby. "Jo, Generál," řekl a někam odešel. Za chvíli se vrátil s pohlednicí, na níž byla nafialověle vytištěna londýnská adresa. Podal ji Ostrakovové. "Generál je pořád stejný," řekl. "Až se dostane do nebe, bude tam určitě honit anděly."

Té noci, když už všichni v okolí spali, zasedla Ostrakovová k manželovu psacímu stolu a napsala Generálovi upřímný dopis, jaký píše osamělí lidé neznámým. Dala přednost francouzštině před ruštinou, protože si myslela, že tak bude objektivnější. Napsala mu o své lásce ke Glikmanovi a cítila při tom

určitou úlevu z vědomí, že Generál miloval ženy podobně jako Glikman. Přiznala se mu hned v úvodu, že přijela do Francie jako špiónka, a vysvětlila, jak sestavila ony dvě triviální zprávy, jimiž si vykupovala svou svobodu. Bylo to á contre-coeur, psala, samé výmysly a vytáčky, bezobsažné nic. Ale ty zprávy existovaly, stejně jako dokument o její spolupráci, který podepsala. Ty tři podpisy teď ohraničovaly její svobodu. Popsala mu svůj duševní stav, vylíčila, jak se chodila modlit do všech možných pravoslavných kostelů. Od setkání se zrzavým cizincem se její život stal neskutečným; měla pocit, že je jí odmítáno přirozené vysvětlení jejího života, byť by pro ni mohlo být bolestné. Necítila, že by mu nějak ustoupila, a pokud už měla pocit provinění, nevztahoval se k jejímu úsilí dostat Alexandru na Západ, ale spíš k jejímu rozhodnutí zůstat v Paříži a pečovat o Ostrakova. Po jeho smrti, psala, by ji Sověti stejně nepustili zpátky; stala se odpadlicí.

Ale Generále, pokračovala, kdybych se dnes v noci měla setkat se samotným Stvořitelem a odhalit mu hlubiny svého srdce, řekla bych mu přesně to, co teď píšu Vám. Má dcera Alexandra byla zrozena v bolesti. Dny a noci se probíjovávala na svět a já ji tlačila zpátky. I v lůně byla dítětem svého otce. Neměla jsem čas zamilovat si ji; vždycky jsem ji znala jen jako malou židovskou bojovnici, kterou stvořil její otec. Ale jedno vím jasně, Generále: to dítě na fotografii není ani Glikmanovo, ani moje. Pokoušejí se vložit do hnízda kukaččí vejce, a i když je ve mně kus staré ženy, která chce být klamána, ta silnější část je nenávidí za ty jejich špinavé triky.

Když dopis dokončila, okamžitě jej zalepila do obálky, aby si jej po sobě nemohla přečíst a případně něco měnit. Pak obálku úmyslně polepila mnoha známkami, jako by to byl dopis milenci.

Přesně dva týdny od odeslání dopisu se nic nedělo, a ona to ve svém podivně ženském uvažování cítila jako úlevu. Po bouři přišlo zklidnění; udělala to málo, co udělat mohla - vyznala se ze své slabosti, svých zrad, svého jediného velkého hříchu - a zbytek byl už v rukách Božích a Generálových.

Nepředpokládala, že by na francouzských poštách mohl dopis někdo otevřít. Spíš se obávala toho, že ti, kteří utvářeli její osud, by mohli zvítězit, kdyby měli dostatečně silnou vůli. Chodila spokojeně do práce a krční páteř ji přestala trápit, což považovala za znamení. Znovu dokázala přemýšlet. Ať už je to tak, nebo tak, říkala si, ať už je Alexandra v lepším případě na Západě - pokud je to opravdu Alexandra - a nebo je tam, kde byla předtím, horší to už být nemůže. Postupně však přicházela na to, že tohle je falešný optimismus. Byla tu ještě třetí možnost, která byla úplně nejhorší a kterou ona postupně začínala brát jako nejpravděpodobnější, totiž že Alexandra byla z nějakého podivného důvodu zneužita pro nějaké zlo; nějak ji nutili, stejnými prostředky jako Ostrakovovou, uvěřit tomu, že její otec Glikman se jí vzdal. Čtrnáctou noc se Ostrakovová z hloubi duše rozplakala a v slzách prochodila půl Paříže, aby našla otevřený kostel, až přišla k samému chrámu Svatého Alexandra Něvského. Byl otevřený. Poklekla a promodlila dlouhé hodiny k svatému Josefu, který byl koneckonců otcem a ochráncem a nositelem Glikmanova křestního jména, i když Glikman by se téhle její úvaze smál. Tato duchovní námaha ji následujícího dne odměnila dopisem. Její modlitby byly oslyšeny. Dopis neměl známku ani razítko. Pro jistotu udala jen adresu do zaměstnání, kam také přišla odpověď. Byla nejspíš doručena osobně někdy během noci. Krátký dopis neobsahoval ani jméno odesílatele, ani adresu. A nebyl podepsaný. Byl stejně jako její psaný v ruce a šroubovanou francouzštinou. Rozmáchlý rukopis svědčil o značném stáří a diktátorské povaze pisatele. Okamžitě věděla, že autorem dopisu je Generál.

Madame! - dopis začínal jak rozkaz - Váš dopis bezpečně došel. V nejbližší době Vás vyhledá přítel naší věci. Je to čestný muž a identifikuje se vám předložením druhé poloviny přiložené pohlednice. Do jeho příchodu musíte zachovat naprosté mlčení. Navštíví Vás ve Vašem bytě mezi osmou a desátou hodinou večerní. Tříkrát zazvoní. Má mou naprostou důvěru. Můžete mu ve všem věřit, Madame. Společně uděláme všechno, abychom Vám pomohli.

Přestože cítila obrovskou úlevu, nemohla se ubránit úsměvu nad pisatelovým melodramatickým tónem. Divila se, že jí dopis nedoručili rovnou do bytu. A proč by se měla cítit bezpečnější, když jí předá půlku anglické pohlednice? Pohlednice zobrazovala část Picadilly Circus a byla úmyslně hrubě a našikmo přetržená, ne přestříhnutá. Rub byl nepopsaný.

K jejímu údivu přišel Generálův posel hned ten večer.

Tříkrát zazvonil, jak sliboval dopis - ale musel vědět, že je doma, musel ji sledovat, když přicházela, a pozorovat, jak rozsvítila - protože uslyšela jen klapnutí krytu poštovní zdičky ve dveřích, mnohem

hlučnější než obvykle, a když došla ke dveřím, našla na rohožce půlku roztržené pohlednice. Na téže rohožce, na kterou se tak často dívala v očekávání vzkazu od své dcery Alexandry. Zdvihla polovinu pohlednice a doběhla si do ložnice pro bibli, v níž měla založenou druhou část; ano, obě části k sobě patřily, Bůh stál při ní, svatý Josef se za ni přimluvil. (Ale stejně, takový zbytečný nesmysl!) Když mu otevřela dveře, proklouzl kolem ní jako stín: malý skřítek v černém kabátě se sametovými klopami, který mu dodával vzezření operního spiklence. Poslali mi trpaslíka, abychom dostali obra, byla její první myšlenka. Měl klenuté obočí a zvrásněný obličej a trčící štětiny černých vlasů nad špičatýma ušima, které si přihladil malými dlaněmi před zrcadlem v předsíni, hned jak si sundal klobouk. Byl tak komicky čilý, že by se nad ním za jiných okolností hlasitě rozesmála.

Ale tentokrát byla jiná situace. Byl velmi vážný a ona okamžitě vycítila, že za normálních okolností takový není. Choval se jako obchodník, který právě vystoupil z letadla. Měla z něj také pocit, že je ve městě poprvé: byl vymydlený a voněl dálkami. A jako pravý obchodník přišel jen za obchodem.

"Došel vám můj dopis v pořádku, madame?" Mluvil plynne rusky, i když s estonským přízvukem.

"Myslela jsem si, že je od Generála," odpověděla. Proti své vůli se jí líbila jeho vážnost.

"Ale doručoval jsem ho já," řekl zasmušile. Sáhł do náprsní kapsy a jí se zmocnil příšerný pocit, že vytáhne elegantní černý zápisník. Místo toho jí ukázal fotografii. Jeden pohled jí úplně stačil: bezkrevný hladký obličej, výraz pohrdání vším ženským, výraz chtivosti, která se neodvažuje vzít.

"Ano," řekla. "To je on, ten cizinec."

Viděla, jak se mu do tváře vloudil šťastný výraz, a okamžitě věděla, že Glikman a jeho přátelé by ho nazvali "jedním z nás" - nemusel být ani Žid, ale musel mít srdce na pravém místě. Od té chvíle mu v duchu říkala "Kouzelník". Byla přesvědčena, že nosí po kapsách spoustu rafinovaných kouzelnických rekvizit a že má v očích onen mystický kouzelnický třpyt.

Hluboko do noci vedli hovor s takovou zaujatostí, jakou od dob soužití s Glikmanem nezažila. Nejprve mu vyprávěla všechno znovu, prožívajíc každý okamžik. Byla sama překvapená, kolik toho v dopisu vynechala a kolik si toho Kouzelník musel zřejmě domýšlet srdcem. Vysvětlovala mu svoje pocity, svoje slzy, svůj vnitřní zmatek; popsala mu svého upoceného trýznitele. Byl tak nezapný - několikrát zamýšleně opakovala to slovo - jako by tu práci dělal poprvé; byl hrozně neobratný a nejistý. Zvláštní pocit, myslet na ďábla jako na břídila. Vyprávěla mu o omeletě se šunkou a frites a alsaském pivu a on se smál. Když mu svěrovala, že ten člověk ji děsil svou nebezpečnou ustrašeností a určitými zábrany - vůbec to nebyl typ, který by přitahoval ženy - vřele s ní souhlasil, jako by se s tím zrzem velmi dobře znal. Naprosto Kouzelníkovi důvěřovala, jak jí rozkázal Generál: bylo jí zle ze stálého podezírání a byla z něj unavená. Později si uvědomila, že mluvila tak upřímně, jako kdysi s Ostrakovem, když byli ještě mladí milenci ve městě, kde žila, za nocí, kdy si mysleli, že už by se nemuseli vidět, kdy nutili jeden druhého lézt pod stůl, když se blížila dělostřelecká palba; nebo s Glikmanem, když čekali na to, až jim zabuší na dveře a znovu ho odvedou do vězení. Mluvila k jeho pozornému a chápavému pohledu, k jeho vnitřnímu smíchu, k schopnosti snášet utrpení, kterou cítila jako lepší stránku jeho neortodoxní a snad i asociální povahy. Jak mluvila, cítila stále více ženským instinktem, že v Kouzelníkovi žije nějakou vášeň - ne lásku, ale ostrou a zvláštní nenávist, která dodávala důvěryhodnosti a smyslu každé zdánlivě bezvýznamné otázce, kterou občas položil. Nedokázala přesně určit, co nebo koho tak nenáviděl, ale bála by se o každého člověka, ať už to byl zrzavý cizinec nebo kdokoliv jiný, který zažehl v tomhle malém Kouzelníkovi takový oheň. Vzpomněla si, že Glikman se dokázal rozvášnit kvůli nespravedlnosti a jeho nenávist byla obecná a stálá, zaměřená naslepo na určité příznaky, malé nebo velké. Kouzelníkova nenávist byla jako jediný světelný paprsek, zaměřený do určitého bodu, na který ona nedohlédla.

V každém případě však Kouzelník odcházel ve chvíli - panebože, pomyslela si, vždyť už je skoro čas jít do práce - kdy mu Ostrakovová řekla úplně všechno, co mu říct chtěla, a on v ní za to probudil pocity, které už léta patřily pouze její minulosti. Když celá omámená sklízela talíře a lahve, dokázala se i přes trpké myšlenky na Alexandru, vlastní život a na své dva mrtvé muže rozesmát svému ženskému bláznovství.

"Vždyť ani nevím, jak se jmenuje!" řekla nahlas a zavrtěla posměšně hlavou.

"Jak se s vámi spojím?" zeptala se ho. "Jak vás budu varovat, když se ten chlap vrátí?"

Kouzelník jí odpověděl, že varovat ho nemůže. Kdyby však nastala nějaká kritická situace, může znovu napsat Generálovi, ale na jeho anglické jméno a na jinou adresu. "Pan Miller," řekl vážně s francouzskou výslovností a podal jí kartičku, na níž byla velkými písmeny rukou napsaná londýnská adresa. "Ale buďte opatrná," varoval ji. "Musíte se vyjadřovat nepřímě."

Celý ten den i mnoho dní potom se Ostrakovové stále vybavovala vzpomínka na Kouzelníka, jak od ní rychle odchází po špatně osvětleném schodišti. Jeho poslední žhavý pohled, cílevědomý a vzrušený: "Slibuji, že vás vysvobodím. Díky, že jste mě povolala do zbraně." Jeho malá bílá ruka sjížděla po širokém zábradlí a vypadala jako kapesníček mávající z okna odjíždějícího vlaku, který ve stále se zmenšujících kruzích loučení postupně mizí ve tmě tunelu.

2

Druhá událost, která přiměla George Smileyho k návratu z důchodu, se odehrála několik týdnů po té první, v raném podzimu téhož roku; ne však v Paříži, ale v starobylém svobodném hanzovním městě Hamburku, v té době téměř dobitém k smrti vlastní prosperitou. Je pravda, že nikde není na sklonku léta tak krásně, jako na zlatooranžových březích Alsteru, které zatím nikdo neodvodnil a nezaplácal betonem. George Smiley však nic z té podzimní nádhery neviděl. Seděl onoho dne ve své obvyklé lavici v čítárně Londýnské knihovny na St. James's Square u vysunovacího okna s výhledem na dva vysoké stromy. Jediným spojovacím článkem s Hamburkem - kdyby později hledal tu souvislost, a on ji nehledal - bylo parnasistické pole německé barokní literatury, protože právě tehdy psal monografii o bardu Opitzovi, v níž se snažil vyčlenit opravdovou vášeň z únavné literární konvence té doby.

V Hamburku bylo něco po jedenácté hodině dopoledne a ulička, která vedla k přístavní hrázi, byla kropenatá sluncem a spadáným listím. Nad Aussenalsterem se vznášel oslnivě bílý opar, v němž věže na východním břehu byly jak zelené skvrny nanesené na vlhký obzor. Po nábreží hopkaly veverky, které si sháněly zásoby na zimu. Štíhlý a tak trochu anarchisticky vyhlížející mladík na nábreží v lehké teplákové soupravě a tretrách si jich však nevšímal. Zarudlýma očima zíral na příjíždějící parník. Bezvýrazná tvář byla potemnělá dvoudenním strništěm. V levém podpaží svíral hamburské noviny a vnímavé oko, jaké měl George Smiley, by si bylo všimlo, že to je včerejší vydání. V pravé ruce držel rákosový nákupní košík, který by se hodil spíš k Madame Ostrakovové, než k tomuto svižnému, potem zbrocenému atletovi, který vypadal, že každou chvíli skočí do vody. V košíku byly pomeranče a na nich anglicky nadepsaná žlutá obálka firmy Kodak. Jinak bylo nábreží prázdné a mladíkovu opuštěnost umocňoval mlhavý opar nad vodou. Mohl si krátit čas četbou jízdního řádu lodí, pod nímž byly zastaralé instrukce z dob nejméně předválečných, které informovaly cestující, jak se zachránit před utonutím. Mladík měl však plnou hlavu Generálových instrukcí, které si donekonečna opakoval jako modlitbu.

Když parník přirazil, mladík hbitě skočil na palubu jako dítě v nějaké taneční hře - pár nervózních krůčků a pak strnutí, než začne znovu hrát hudba. Osmáctyřicet hodin nemyslel na nic jiného, než na tenhle okamžik. Při jízdě do Hamburku obezřele sledoval silnici a přemýšlel, co všechno by se mohlo stát. V představách se mu míhaly obrazy manželky a malé dcerky. Věděl o sobě, že přitahuje pohromy. V krátkých přestávkách na kávu mnohokrát přeskládal pomeranče a upravoval polohu obálky - ne, takhle to bude lepší, vhodnější, líp to bude držet. Když příjížděl do města, vymyslel si ještě malou změnu do jinak přesného plánu. Co kdyby ho zastavil průvodčí a chtěl si s ním popovídat? Měl na svůj úkol tak málo času! Vymyslel si, že nebude mluvit německy. Může něco zamumlat, usmát se, tvářit se zdrženlivě, omluvně, ale hlavně nesmí souvisle promluvit. Nebo třeba jen říct pár slov estonsky - nějakou pasáž z bible, kterou si ještě pamatoval ze svého luteránského mládí, než ho otec donutil naučit se rusky. Když se teď blížil rozhodující okamžik, mladík odhalil ve svém plánu trhlinu. Co když někteří cestující zpozorují, jaké má potíže s dorozuměním, a přispěchají mu na pomoc? V mnohajazyčném Hamburku, odkud je to na Východ jen pár mil, může kterýkoliv člověk mluvit kterýmkoliv jazykem. Ne, bude lepší být úplně zticha.

Vyčítal si, že se neoholil. Přál si, aby byl méně nápadný.

V hlavní kabině parníku se mladík na nikoho nedíval. Upíral oči na zem; vyhýbej se pohledu z očí do očí, přikázal mu Generál. Průvodčí se vybavoval s nějakou starou dámou a nevšímal si ho. Mladík postával a snažil se vypadat klidně. Bylo tu asi třicet cestujících. Měl dojem, že všichni muži i ženy jsou oblečeni v zelených pláštích a zelených plstěných kloboucích a všichni jsou nějak proti němu. Došlo k placení. Ze zpoceně dlaně odevzdal marku padesát, hrst malých kovových desetifeníků. Průvodčí je beze slova přepočítal. Mladík se neobratně protahoval mezi sedadly na zád'.

Přístavní hráz se vzdalovala. Myslí si, že jsem terorista, říkal si. Ruce měl stále od oleje a mrzelo ho, že si je neumyl. Třeba to mám vepsáno v obličejí. Tvař se neutrálně, říkal Generál. Drž se stranou. Neusmívej se ani se nemrač. Buď normální. Podíval se na hodinky, jako by chtěl akci oddálit. Povyhmul si levý rukáv, aby mohl sledovat čas. Přestože nebyl nijak vysoký, sehnul se, když vycházel z kabiny na zád', která byla otevřená, krytá jen plátěnou stříškou. Teď už to byla otázka pouhých vteřin. Ne už dní a kilometrů; ani hodin. Vteřin. Vteřinová ručička jeho hodinek minula šestku. Až se k ní dostane příště, musí se pohnout. Na zádi pofukoval větřík, ale on nic necítil. Měl velké starosti s časem. Věděl o sobě, že když je vzrušený, přestává čas naprosto vnímat. Báł se, že vteřinová ručička oběhne dokola dvakrát, aniž si toho stačí všimnout, a z jedné minuty budou dvě. Všechna sedadla na zádi byla prázdná. Dovlekl se k poslední lavici a oběma rukama si přitiskl košík k břichu. Zároveň stiskl pevněji noviny v podpaží: to jsem já, sledujte mé signály. Cítil se jako pitomec. Pomeranče byly přece jen příliš podezřelé. Proč by měl proboha neoholený mladík v běžeckém úboru cestovat parníkem s košem pomerančů a včerejšími novinami? Všichni cestující si ho museli všimnout! "Kapitáne - ten mladík tamhle - to bude nějaký terorista. Určitě má v tom koši bombu a určitě nás chce oloupit nebo potopit loď!" Zády k němu stál u zábradlí do sebe zavěšený pár a zíral kamsi do ranního oparu. Muž byl velmi malý, menší než žena. Měl černý kabát se sametovým límcem. Nevšímali si ho. Sedni si co nejvíc dozadu a co nejbliž do uličky, říkal Generál. Usadil se a modlil se, aby to vyšlo hned napoprvé, aby nebylo zapotřebí žádných nouzových opatření. "Beckie, dělám to pro tebe," zašeptal. Myslel na svou dceru a na Generálova slova. Bez ohledu na svůj luteránský původ měl na krku dřevěný křížek, který dostal darem od matky; teď byl však skrytý pod bundou. Proč jej vlastně ukrýval? Aby Bůh nemohl být svědkem jeho podvodného jednání? Nevěděl. Chtěl už být zase zpátky v autě, jet a jet, dokud bezpečně nedorazí domů.

Nikam se nedívej, vzpomněl si na Generálova slova. Neměl se dívat nikam jinam, než před sebe: Jsi jen pasivní účastník akce. Tvým úkolem není nic jiného, než dát signál. Žádné heslo, nic; jen košík a pomeranče a žlutá obálka a noviny v podpaží. Nikdy jsem na to neměl přistoupit, pomyslel si. Ohrozil jsem bezpečnost své dcerky Beckie. To mi Stella nikdy neodpustí. Ztratím občanství, riskuju úplně všechno. Udělej to pro naši věc, říkal Generál. Ale Generále, tak to není: to není moje věc, to je vaše věc a byla to věc mého otce, proto jsem vyhodil ty pomeranče do vody.

Ale neudělal to. Položil noviny vedle sebe na laťkovou lavici a všiml si, že jsou provlhlé potem a tisk je na některých místech rozmáčený. Podíval se na hodinky. Vteřinová ručička stála na desítce. Zastavily se! Patnáct vteřin od chvíle, co jsem se naposledy podíval - to prostě není možné! Rychlý pohled na pobřeží ho ujistil, že už mají polovinu plavby za sebou. Podíval se znovu na hodinky. Vteřinovka mýjela jedenáctku. Pitomec, nadával si. Uklidni se. Naklonil se doprava a předstíral, že čte noviny, zatímco stále sledoval vteřinovku. Teroristi. Samí teroristi, pomyslel si, když už podvacáté četl titulky. Není divu, že si o mně ostatní cestující myslí, že patřím k nim. Grossfahndung. To byl jejich výraz pro rozsáhlé pátrání. Udivovalo ho, že si z němčiny pamatoval tolik. Udělej to pro naši věc.

U jeho nohy se košík s pomeranči povážlivě zakymácel. Až vstaneš, polož košík na lavici, aby sis držel místo, říkal Generál. A co když spadne? Představil si pomeranče rozkutálené po palubě, mezi nimi žlutou obálku lícem dolů, všude rozházené fotografie Beckie. Vteřinová ručička přecházela šestku. Vstal. Teď! Zastudilo ho v kříži. Stáhl si prudce bundu a nechtěně odhalil matčin dřevěný křížek. Zapnul si zip. Procházej se. Nikam se nedívej. Předstírej, že jsi zasněný, říkal Generál. Tvůj otec by ani na okamžik nezaváhal, říkal Generál. Ani ty nezaváháš. Opatrně zdvihl košík na lavici, usadil jej oběma rukama a ještě naklonil k opěradlu, aby mu dodal stability. Zkusil usazení. Pak začal přemýšlet o Abendblattu. Co s ním? Vztít s sebou? Nechat na místě? Třeba ten člověk ještě nezachytil jeho signál. Vzal noviny a strčil si je do podpaží.

Vrátil se do hlavní kabiny. Na zád' vyšel další pár, zřejmě nadýchat se vzduchu. Byli to starší lidé, velmi

usedlí. První pár vypadal i zezadu velice hezky - malý muž, zaoblená dívka, oba udržovaní a elegantní. Už od pohledu bylo zřejmé, že si v posteli užívají. Tenhle druhý pár mu však připadal jak dva policajti; mladík si byl jistý, že ti si nikdy moc neužili. Na co to myslím? zarazil se udiveně. Na svou ženu Stellu, odpověděl si vzápětí. Na překrásná dlouhá objetí, která už se možná nikdy nebudou opakovat. Procházel se, jak mu bylo přikázáno, a nenápadně se blížil k uzavřenému prostoru, v němž byla kormidelníková kabina. Nedívat se na nikoho bylo snadné; cestující k němu seděli zády. Dostal se na hranici prostoru, kam směli cestující. Kormidelník seděl na vyvýšené plošině nalevo od něj. Jdi až ke kormidelníkovi a dělej, že se kocháš výhledem. Zůstaň tam přesně minutu. Strop kabiny tu byl nižší; musel se sehnout. Velkým oknem viděl ubíhající stromy a budovy. Minula je osmiveslice a za ní osamělá plavovlasá bohyně na skifu. Má prsa jako socha, pomyslel si. Aby vypadal nedbaleji, postavil se jednou nohou na zvýšenou kormidelnickou palubu. Dejte mi ženu, pomyslel si zoufale, když na něj náhle padla krize; dejte mi mou Stellu, ospalou a žádoucí v šerosvitu časného rána. Levou rukou se opíral o zábradlí, aby stále viděl na hodinky.

"Tady nečistíme boty," zavrčel kormidelník.

Mladík spěšně stáhl nohu. Teď už ví, že rozumím německy, pomyslel si a ucítil rozpačité mravenčení v obličejí. Ale to už vědí stejně, pomyslel si otupěle, vždyť proč bych jinak měl německé noviny?

Uplynul určený čas. Hbitě se otočil a zamířil opět na zád'. Nemělo smysl připomínat si, aby se na ně nedíval, protože oni se dívali na něj. S nechutí si prohlíželi jeho dvoudenní strniště, běžeckou soupravu, divoký pohled. Klouzal očima z jedné tváře na druhou. Pomyslel si, že ještě nikdy neviděl tolik němé zloby. Zip bundy se mu znovu rozevřel a odhalil černé chlupy na prsou. Stella pere v moc horké vodě, pomyslel si. Popotáhl si bundu a vystoupil na zád'. Dřevěný křížek měl jako medaili. V tu chvíli uviděl na lavici kousek od košíku žluté znamení křídou, na které čekal. Přeskrtávalo dvě laťky a bylo křiklavé jako kanárek. Oznamovalo mu, že předávka proběhla úspěšně. Při pohledu na znamení ho naplnil pocit štěstí; v životě dosud nic tak krásného nepoznal, žádná žena mu nemohla poskytnout takovou úlevu.

Proč to musíme dělat takhle? ptal se Generála. Proč to musí být tak komplikované?

Protože to, o co usilujeme, je zcela jedinečné v celém světě, odpověděl Generál. Je to poklad, který nemá obdoby. Jeho ztráta by byla tragédií celého svobodného světa.

A vybral si mě jako svého posla, pomyslel si mladík pyšně; přesto mu stále hlodalo v podvědomí, že to starý pán trochu překomboval. Uklidněné zdvihl žlutou obálku, dal si ji do kapsy u bundy, zapnul zip a pro jistotu po něm ještě přejel prstem.

V tom okamžiku si náhle uvědomil, že ho někdo pozoruje. Žena u zábradlí k němu byla stále zády a znovu si všiml jejích pěkných boků a nohou. Její hezký malý společník v černém kabátě byl teď obrácený k němu a jeho výraz probudil v mladíkovi naprosto opačné pocity, než z něj měl předtím. Podobný obličej viděl jen jednou, když jeho otec ležel mrtvý v jejích prvním anglickém bydlíšti, pokoji v Ruislipu, kde se usadili jen před několika měsíci. Mladík nikdy u nikoho neviděl nic tak zoufalého, tak hluboce vážného, tak naprosto bezbranného. Věděl - stejně jako Ostrakovová - že ještě znepokojivější je kontrast zoufalství s přirozeným výrazem obličeje, který byl obličejem komedianta - nebo kouzelníka, jak by řekla Ostrakovová. Vzrušený pohled toho mužika výrazných rysů vyzařoval naléhavou prosbu - "Chlapče, ty nemáš ponětí, co u sebe máš! Ochraňuj to svým životem!" - komediantovy duše.

Parník zastavil. Byli na druhém břehu. Mladík uchopil koš a vyskočil na pobřeží. Ve spěchu se prodíral postranními uličkami mezi nakupujícími davy, aniž věděl, kudy vlastně jde.

Celou cestu domů, když v rukách cítil chvění volantu a v uších puls motoru, viděl před sebou na mokré silnici ten obličej. Celé hodiny přemýšlel, jestli se vůbec dokázal vžít do pocitů onoho předavatele. Jenže předavatel byl s největší pravděpodobností někdo úplně jiný, říkal si, aby se uklidnil. Některá z těch dam v zelených plstěných kloboucích, nebo dokonce sám průvodčí. Byl jsem příliš napjatý, říkal si. A v tom nejvypjatějším okamžiku se ke mně ten neznámý člověk otočil a podíval se na mě a já jsem si usmyslel, že je to on, dokonce jsem v něm uviděl svého umírajícího otce.

Když se dostal do Doveru, myslel si, že už na toho člověka skoro zapomněl. Vyhodil ty proklaté pomeranče do popelnice. Žlutá obálka mu zůstala v kapse bundy a její ostrý roh ho tlačil, ale to bylo jediné, co mu v tu chvíli vadilo. Jestli si udělal nějaké teorie o svém tajném společníkovi, zapomene na ně. A i kdyby měl náhodou pravdu a patřila mu ta vpadlá, planoucí tvář - tak co? Tím méně důvodů vykládat

o tom Generálovi, jehož péče o mladíkovu bezpečnost byla až posedle přehnaná. Myšlenky na Stellu začínaly bolet. Jeho touha vzrůstala s každou milí. Bylo časně ráno. Představil si, jak se jeho žena probouzí pod jeho něžnými dotyky; viděl, jak se její ospalý úsměv mění ve výraz vášně.

Smiley dostal zprávu téže noci a bylo zvláštní, že ačkoliv měl dojem, že ani nezamhouřil oka, telefon musel vyzvánět u jeho postele hezky dlouho, než ho přiměl zvednout sluchátko. Přišel domů rovnou z knihovny, pak si zašel na skromnou večeři do italské restaurace na Kings Road, kam si s sebou vzal Cesty Oleariovy, aby ho nikdo neotravoval. Když se vrátil do svého domu na Bywater Street, pustil se ještě do monografie se zanícením člověka, který nemá nic jiného na práci. Po několika hodinách si otevřel láhev červeného burgundského a půlku vypil při poslechu tiché hudby z rádia. Pak si zdříml a při tom ho pronásledovaly těžké sny. Přesto měl ve chvíli, kdy uslyšel ve sluchátku Laconův hlas, pocit, že ho vyhánějí z teplého a vzácného místa, kde chce nerušeně setrvat na věky. Přestože se pohyboval svižně, měl dojem, že mu oblékání trvá celou věčnost, a přemýšlel, jestli se takhle oblékají staří lidé, když slyší hlas smrti.

3

"Vy jste se s ním znal osobně, ne, pane?" zeptal se vrchní policejní komisař uctivě a schválně tišil hlas. "Asi bych se neměl ptát."

Ti dva už spolu seděli čtvrt hodiny, ale tohle byla komisařova první otázka. Chvilí se zdálo, že ji Smiley přeslechl, ale jeho mlčení nebylo urážlivé, měl dar umět být zticha. Kromě toho mezi dvěma muži, kteří rozjímají nad mrtvolou, vzniká jistý pocit soudržnosti.

Bylo to na Hampstead Heath hodinu před úsvitem, v mokvajícím, mlhavém, liduprázdném hodině, kdy nebylo ani teplo ani zima a obloha byla oranžově zbarvená odrazy londýnských světel a listy stromů se leskly, jako by byly z nepromokavého plátna. Stáli bok po boku v bukové aleji. Komisař byl o hlavu vyšší: mladý obr, předčasně zešedivělý, snad trochu sebevědomý, ale na pohled mírumilovný a přátelský. Smiley měl buclaté ruce sepnuté na břiše jako starosta na kenotafu a upíral oči na igelitem zakryté tělo, které jim leželo u nohou ve světle komisařovy baterky. Dlouhá procházka sem ho zjevně zadýchala, takže stále trochu funěl. Nočním vzduchem se k oběma mužům neslo praskání policejních vysílaček. Kromě komisařovy baterky tu nebylo žádné světlo; komisař přikázal všechno zhasnout.

"Pracoval jsem s ním," vysvětlil Smiley po dlouhé odmlce.

"V tom smyslu jsem byl informován," řekl komisař.

Očekával další informaci, ale ta nepřicházela.

"Nevybavujte se s ním," poradil mu zástupce komisaře. "Nikdy toho chlápka neviděl a stejně to udělali nějakí dva jiní. Ukažte mu, co potřebuje, ať to tu mužem uklidit." Přesně o tohle se až do té chvíle vrchní policejní komisař snažil. Pohyboval se podle vlastního odhadu rychlosti světla. Fotograf fotografoval, lékař potvrdil úmrtí, patolog předběžně prohlédl mrtvolu na místě činu, ještě než mu ji dovezou k pitvě - a to všechno proběhlo v rychlosti, která byla v kontrastu se skutečným chodem vyšetřování, protože se čekalo na Občasného spolupracovníka, jak Smileyho s oblibou nazýval zástupce komisaře. Když Občasný přijel - věnovali mu asi takovou pozornost jako člověku, který přijel odečíst plynoměr - komisař ho hnál poklusem z místa na místo. Prohlédli si otisky prstů, sledovali cestu starého muže až sem. Komisař zrekapituloval průběh zločinu, jak se mu jevil za stávajících okolností. A komisař byl velmi schopný muž. Stáli teď pod svahem v místech, kde alej zahýbala a kde byla převalující se mlha nejhustší. Ve světle baterky bylo mrtvé tělo středobodem veškerého dění. Leželo tváří dolů s roztaženými rukama, jako by bylo ukřižováno na šterku. Igelit jen podtrhával jeho bezživotnost. Bylo to tělo starého muže, stále širokoramenného, trénované a pevné tělo. Bílé vlasy byly ostříhané na ježka. Jedna silná, žilnatá ruka dosud svírala solidní vycházkovou hůl. Muž měl na sobě černý kabát a na nohách gumové přezůvky. Vedle něho na zemi ležel černý baret a šterk kolem jeho hlavy byl zbarvený krví. Kolem se povalovalo také pár drobných, kapesník a malý nožík, který vypadal spíš jako dárkový předmět, než

jako nástroj.

"Nejspíš ho začali prohledávat a pak to vzdali, pane," řekl komisař. "Nejspíš je někdo vyrušil, pane Smiley."

Smiley si pomyslel, jaké to asi je, dotýkat se teplého těla, které člověk právě sprovodil ze světa.

"Rád bych se mu podíval do obličeje, komisaři," řekl Smiley.

Tentokrát se pro změnu odmlčel komisař. "Vážně to chcete, pane?" řekl po chvíli mírně zmateně. "Jsou jistě lepší způsoby, jak ho identifikovat."

"Ano. Ano, opravdu ho chci vidět," řekl Smiley vážně, jako by o případu horlivě přemýšlel.

Komisař tiše zavolal do stromoví, za nímž postávali jeho lidé mezi neviditelnými auty jako nová generace, čekající na svou příležitost.

"Vy tam! Halle! Seržante Piku! Pojd'te sem a obraťte ho na záda."

"Dělejte," řekl zástupce komisaře.

Ze stínů se vyloupili dva muži. Starší z nich měl černé vousy. Oba měli až po loket dlouhé chirurgické rukavice, které zářily strašidelnou šedí. Měli modré kombinézy a do poloviny stehy vysoké holínky. Vousáč si předřepil a odstranil igelit, zatímco mladší konstábl položil ruku na rameno mrtvého muže, jako by ho chtěl probudit.

"To se do toho budeš muset víc opřít, chlapče," radil mu komisař.

Chlapec zatlačil, vousatý muž mu pomohl a tělo se zdráhavě překulilo. Jedna ruka jim ztuhle zamávala. Druhá stále svírala hůl.

"Kristepane," řekl konstábl. "Krucinál!" - a přikryl si dlaní ústa. Seržant ho vzal za loket a odtáhl stranou. Komisař se Smileym uslyšeli dávivé zvuky.

"Nemám rád politiku," řekl komisař bez souvislosti a nespouštěl oči z mrtvol. "Nemám rád politiku a nemám rád ani politiky. Podle mého jsou to většinou kvalifikovaní blázni. Proto jsem se taky dal k policii, abych byl upřímný." Hustá mlha se převalovala v silném světle jeho baterky. "Nevíte náhodou, čím ho zastřelili, co, pane? Takovou ránu už jsem neviděl dobrých patnáct let."

"Nejsem odborník na balistiku," odpověděl Smiley po dalším zamyšlení.

"Ne, to bych taky neočekával. Viděl jste, co jste potřeboval, pane?"

Smiley zřejmě ještě neviděl, co potřeboval.

"Většina lidí bývá zastřelena do prsou, ne, pane?" poznamenal komisař bystře. Naučil se, že lehká konverzace při takovýchto příležitostech někdy napomůže k uvolnění atmosféry. "Malá kulka, která vyvrtá úhlednou díрку. Takhle si to představuje většina lidí. Oběť se zvolna skládá na kolena za zpěvu nebeských chórů. Myslím, že tohle způsobuje televize. Zatímco skutečná kulka může dneska utrhnout ruku nebo nohu, jak mi říkají přátelé v hnědém." Jeho hlas nabyl věcnějšího tónu. "Měl vůbec knírek, pane? Seržant se domnívá, že mohl mít bílý knírek."

"Měl úzký vojenský knírek," řekl Smiley po dlouhé odmlce a palcem a ukazováčkem bezděky naznačil knírek na svém horním rtu. Pohled však stále upíral na tělo starého muže. "Přemýšlím, komisaři, jestli bych si snad nemohl prohlédnout obsah jeho kapes."

"Seržante Piku?"

"Pane?"

"Přikryjte ho znovu tím igelitem a řekněte panu Murgotroydovi, ať mi připraví všechno, co měl mrtvý v kapsách, lépe řečeno všechno, co mu tam nechali. A rychle," dodal komisař rutinně.

"Ano, pane."

"Ještě sem pojd'te." Komisař vzal seržanta jemně v podpaží. "Řekněte tomu mladíkovi, konstáblu Hallovi, že mu nemůžu zakázat zvracet, ale že nadále nebudu trpět ten jeho neuctivý tón." Komisař byl upřímný křesťan a bylo mu jedno, jestli se to o něm ví. "Tudy prosím, pane Smiley," vrátil se k obvyklému mírnému tónu.

Jak šli dál alejí, praskání vysílaček ztichlo a místo něj slyšeli nad hlavami zlostné víření havranů a z dále lomoz města. Komisař svižně pochodoval a Smiley poklusával za ním. Mezi stromy byla zaparkovaná dodávka bez oken. Zadní dveře měla otevřené a uvnitř svítilo mdlé světlo. Vlezli dovnitř a usadili se na tvrdé lavice. Pan Murgotroyd měl šedé vlasy a šedé šaty. Sehnul se k nim s igelitovým pytlíkem, který vypadal jak průhledný povlak na polštář. Byl zavázaný na uzel, který pan Murgotroyd rozvázal. Uvnitř

byly menší sáčky. Jak je pan Murgotroyd vytahoval, komisař ve světle své baterky četl nálepky a podával sáčky Smileymu, aby si je prohlédl.

"Jedna odřená kožená peněženka na drobné, podle vzhledu z kontinentální Evropy. Napůl vyčnívala z levé kapsy saka. Mince jste viděl u mrtvoly - dvaasedmdesát pencí. Byly to veškeré peníze, které jsme u něho našli. Neměl žádnou náprsní tašku, že, pane?"

"To nevím."

"Myslíme si, že nejdřív vzali náprsní tašku, pak přišli na peněženku na drobné a z nějakého důvodu utekli. Jeden svazek klíčů domácí i cizí výroby, nalezen v pravé kapse kalhot..." Každou položku sledoval Smiley velmi pozorně. Komisař si pomyslel, že někteří lidé dokážou pracovat s pamětí, jiní ji pouze mají. Pro komisaře byla paměť tou lepší polovinou inteligence, oceňoval ji nejvýše ze všech duševních schopností. A Smiley, jak věděl, svou paměť ovládal. "Jedna legitimace do Paddingtonské knihovny na jméno V. Miller, jedna polovyškrtaná krabička zápalek Swan Vesta, levá kapsa kabátu. Jedna přihláška k pobytu pro cizince, také na jméno Vladimira Millera. Lahvička s léky, levá kapsa kabátu. Na co ty tabletky mohl užívat, pane, máte nějakou představu? Jmenují se Sustac a zřejmě se berou dvakrát nebo třikrát denně."

"Na srdce," řekl Smiley.

"A jedna stvrzenka na třináct liber od taxislužby Straight and Steady Minicab Service ze severního Islingtonu."

"Můžu se na ni podívat?" zeptal se Smiley a komisař mu ji podržel před očima. Smiley si přečetl datum a podpis řidiče, který se jmenoval J. Lamb. Podpis byl vyvedený školským rukopisem a silně podtržený. Další sáček obsahoval žlutou školní křidu, kupodivu nezlomenou. Užší konec byl zbroušený, jako by jím bylo jedinkrát silně škrtnuto, širší konec byl nepoužitý.

"Na jeho levé ruce jsme našli stopy po žlutém křidovém prášku," promluvil poprvé pan Murgotroyd. Jeho plet' měla barvu andezitu. Jeho hlas byl také šedý a truchlivý, jako hlas funebráka. "Přemýšleli jsme, jestli nemohl někde učit," dodal pan Murgotroyd, ale Smiley, který tuto skrytou otázku pominul nebo přeslechl, se neměl k odpovědi a komisař jí nevěnoval pozornost.

Pan Murgotroyd jim zdvořile nabídl druhý bavlněný kapesník, částečně zakrvácený a pečlivě vyžehlený do trojúhelníku, který nepochybně vyčníval z kapsičky u saka.

"Říkali jsme si, že šel zřejmě na nějaký večírek," řekl pan Murgotroyd hlasem, v němž už tentokrát nezaznělo žádné očekávání odpovědi.

"Jde sem váš zástupce, pane," ozval se hlas odněkud od předku vozu. Komisař zmizel ve tmě a nechal Smileyho napospas truchlivému pohledu pana Murgotroyda.

"Vy jste tu jako nějaký odborník, pane?" zeptal se pan Murgotroyd poté, co si dlouhým smutným pohledem změřil svého hosta.

"Ne. Ne, to bohužel nejsem," řekl Smiley.

"Z ministerstva vnitra?"

"Ne, ani z ministerstva vnitra," odpověděl Smiley s mírným zavrtěním hlavy, jímž se jako by přidal k věčnému úžasu pana Murgotroyda.

"Mí nadřízení se trochu obávají tisku, pane Smiley," strčil hlavu do dveří vozu komisař. "Zdá se, že sem jdou."

Smiley rychle vylezl ven. V aleji stáli proti sobě dva muži.

"Byl jste velice laskav," řekl Smiley. "Děkuji vám."

"Rádo se stalo," řekl komisař.

"Nepamatujete si náhodou, v které kapse byla ta křida, co?" zeptal se Smiley.

"V levé kapse kabátu," odpověděl komisař trochu překvapeně.

"A můžete mi říct, jak ho podle vás prohledávali?"

"Buď neměli čas ho obrátit, nebo to nepotřebovali. Klekli si k němu, hledali náprsní tašku, povytáhli peněženku. Při tom rozházeli několik věcí kolem. Pak zřejmě našli, co hledali."

"Díky," řekl Smiley.

Za chvíli nato už mizel mezi stromy daleko svižněji, než by nasvědčovala jeho statná postava. Předtím mu však komisař ještě stačil posvítit baterkou do obličeje, což se do té chvíle neodvážil. Potřeboval si

pořádně prohlédnout rysy toho legendárního muže, aby jednou mohl vyprávět svým vnoučatům, jak George Smiley, kdysi šéf Tajné služby, tehdy už v důchodu, přišel jednou v noci, aby se podíval na mrtvého cizince, který zemřel za velice záhadných okolností a jehož případ on, tehdy vrchní komisař vyšetřoval.

Komisař si pomyslel, že to není jednoznačná tvář. Zvlášť takhle osvětlená baterkou zespodu. Skrývala v sobě mnoho dalších tváří, různě starých tváří různých lidí mnoha povah. A také - pomyslel si komisař - mnoha osudů.

"Nejlepší chlap, jakého jsem poznal," řekl komisaři nedávno při přátelském posezení u sklenice piva starý Mendel, který byl kdysi jeho nadřízeným. Mendel už byl v důchodu, stejně jako Smiley. V každém případě však věděl, o čem mluví. Stejně jako komisař nesnášel komiksové typy policajtů, z nichž mnozí byli jen snobskými amatéry, kteří při vyšetřování překáželi a odváděli je nesprávným směrem. Smiley k takovým typům rozhodně nepatřil. Smiley byl jiný, říkal Mendel. Smiley byl nejlepší - byl to prostě nejlepší detektiv, jakého kdy Mendel poznal. A starý Mendel věděl, o čem mluví.

Je podobný budově starého opatství, napadlo komisaře. Ano, to je přesné. Tohle musí někdy v budoucnosti použít. Budova opatství, v níž se odrážejí různá sporná údobí a styly a náboženská přesvědčení. Komisaři se tahle metafora líbila tím víc, čím déle u ní prodléval. Až se vrátí domů, zkusí ji použít před ženou: člověk podobný posvátné stavbě, má drahá, na jeho architektuře se podílejí věky, je nekonečný ve svém usilování a rozmanitosti... V tomto bodě však komisař svou rétorickou imaginaci zarazil. Třeba to tak nakonec není, pomyslel si. Třeba se vznášíš v myšlenkách příliš vysoko, kamaráde. Přesto v té tváři bylo ještě něco, co komisař nemohl jen tak lehce zapomenout. Později o tom mluvil s Mendelem, stejně jako o mnoha dalších věcech. Ta tvář byla neustále vlhká. Nejprve to přičítal mlze - ale jestliže to způsobovala mlha, proč byl jeho vlastní obličej úplně suchý? Nebylo to ani mlhou, ani zármutkem, pokud byl jeho odhad správný. Bylo to způsobeno něčím, co komisař už několikrát zažil na vlastní kůži, ale nejen on, ale i ti nejtvrďší policajti; nepozorovaně to na ně padlo a komisař to pozorně sledoval. Přicházelo to obvykle v případech zavražděných dětí, kdy člověka náhle prostoupil pocit marnosti - vzpomněl si na všechny své případy napadení, zabití, znásilnění dětí. Nesložil se z toho ani se nebil v prsa. Žádná hysterie. Jen zvlhlý obličej a údiv nad tím, proč se Kristus vůbec obtěžoval zemřít, pokud vůbec kdy zemřel.

A když se člověk dostane do tohoto stavu, pomyslel si komisař s lehkým zachvěním, nejlepší, co může udělat pro své zdraví, je na pár dní vysadit a vzít ženu do Margate ještě předtím, než si uvědomí, že řve na lidi.

"Seržante!" zařval komisař.

Před ním se objevila vousatá postava.

"Rozsvi'te světla a uveďte to tady do pořádku," přikázal komisař. "A řekněte inspektoru Hallowesovi, ať naběhne a pomůže s úklidem. A rychle."

4

Když zazvonil, uvolnili bezpečnostní řetízky na dveřích, a ještě než mu pomohli z kabátu, začali se ho cílevědomě vyptávat. Našly se u mrtvolky nějaké kompromitující materiály, Georgi? Něco, co by ji mohlo spojit s námi? Ale že ti to trvalo!

Ukázali mu, kde se může umýt, jako by zapomněli, že už to ví. Pak ho odložili do křesla. Oliver Lacon, vrchní prefekt zpravodajské služby z Whitehallu přecházel po omšelém koberci jako člověk, kterého zneklidňuje svědomí, zatímco Lauder Strickland opakoval patnácti různými způsoby patnácti různými lidem do staříckého telefonu zavěšeného na stěně v protějším rohu místnosti: "Spojte mě znovu s policií, ženská, ale hned!" Říkal to zle i prosebně, podle hodnosti a potřeby. Komisař byl už dávno zapomenut, i když to bylo teprve deset minut, co se rozloučili. Byt páchl zatuchlinou a cigaretovým kouřem. Byl v posledním patře edwardiánského činžáku necelých dvě stě metrů od Hampstead Heath. Ve Smileyho mysli se Vladimirova zvrásněná tvář míchala s bledými tvářemi živých. Smrt ho v tu chvíli nezraňovala;

byla pro něj jen ujištěním, že jeho vlastní existence se také nachyluje, že už hraje proti přesile. Seděl a nic nečekal. Seděl jako starý muž na venkovském nádraží, který pozoruje projíždějící rychlík. Ale jen pozoruje. A vzpomíná na své staré cesty.

Takhle vždycky přicházejí krize, pomyslel si; rozptýlené akce bez společného středobodu. Jeden člověk u telefonu, druhý mrtvý, třetí přechází sem a tam. Nervózní pomalá nečinnost.

Rozhlédl se ve snaze soustředit se na věci, které patřily do minulosti. Dřevěné třísky na podpal. Ostře hnědé pohovky s tmavšími skvrnami. Ale tajné byty na rozdíl od starých generálů nikdy neumírají, pomyslel si. Ani nezanikají.

Na stole před ním ležely nástroje těžkopádné pohostinnosti špiónů, které jim měly pomoci vzkřísit nevzkřísitelného hosta. Smiley si je prohlédl. Láhev Stoličné vodky v kbelíku s drceným ledem.

Vladimirova oblíbená značka. Slanečky v konzervě. Nakládané okurky, koupené jednotlivě, nyní už vysychající. Povinný bochník černého chleba. Jako všichni Rusové Smiley věděl, že bez něj by se Vladimír při pití vodky sotva obešel. Dvě sklenice na vodku z obchodního domu Marks & Spencer. Mohly by být čistší. Balíček ruských cigaret, neotevřený: kdyby byl přišel, byl by hodně kouřil; když zemřel, neměl s sebou žádné.

Vladimír s sebou neměl žádné cigarety, když zemřel, opakoval si pro sebe stále dokola, jako by si dělal uzel na kapesníku.

Smileyho vytrhl z úvah nějaký třesk. Mostyn v kuchyni upustil talíř. Lauder Strickland stále vytácel telefonní čísla a dožadoval se klidu. Smiley už se zase soustředil. Co to tam Mostyn vůbec připravuje? Večeři? Snidani? Kmínový koláč na pohřeb? A co ten Mostyn? Kdo je vlastně Mostyn? Smiley jen potřásl jeho vlhkou a chvějící se rukou a okamžitě zapomněl, jak vypadá. Pamatoval si jen, že je velmi mladý. Přesto mu však Mostyn připadal z nějakého důvodu povědomý, i když třeba jen typově. Mostyn ztělesňuje náš žal, napadlo bůhvíproč Smileyho.

Lacon se uprostřed přecházení náhle zarazil.

"Georgi! Vypadáš ztrápeně. Nebuď tak ustaraný. V téhle věci jsme čistí. My všichni."

"Já nejsem ustaraný, Olivere."

"Vypadáš, jako by sis něco vyčítal. Já to poznám!"

"Když umírají agenti..." řekl Smiley, ale větu nedokončil, a Lacon na něj stejně nemohl čekat. Znovu vykročil jako stopař, který má před sebou ještě dlouhou cestu. Lacon, Strickland, Mostyn - znělo Smileymu hlavou v rytmu dupání Stricklandových aberdeenských bot. Jeden vládní poskok, jeden šíbr, jeden vyděšený chlapec. Proč ne skuteční lidé? Proč ne polda, který vyšetřuje Vladimírovův případ, ať už je to kdokoli? Proč ne Saul Enderby, jejich šéf. Od dob, kdy byl v Mostynově věku, si pamatoval jedno Audenovo čtyřverší: Muž jenž vertikálně ční/hoden je zvětšení/nikoli ten co lne/k zemi horizontálně. Nebo tak nějak.

A proč Smiley? pomyslel si. Koneckonců, proč já? Ze všech lidí, pokud si to uvědomují, jsem já mrtvější než Vladimír.

"Dáte si čaj, pane Smiley, nebo něco ostřejšího?" zavolal Mostyn otevřenými kuchyňskými dveřmi. Smiley přemýšlel, jestli je tak bledý od přírody.

"Dá si jen čaj, díky Mostyne," pospíšil si Lacon a prudce se otočil. "Po tom šoku bude čaj nejlepší. S cukrem, že, Georgi? Cukr ti vynahradí ztracenou energii. Bylo to příšerné, Georgi? Pro tebe to muselo být strašné."

Ne, nebylo to strašné, byla to pravda, pomyslel si Smiley. Zastřelili ho a já ho viděl mrtvého. Možná byste mě měli taky zastřelit.

Lacon očividně nechtěl nechat Smileyho o samotě. Přišel až k němu a zahleděl se na něj chytrýma, nic nechápajícíma očima. Byl to podivně mdlý člověk - prudký, ale bez náboje, s mladickými, ale krutě zvrásněnými rysy, s nezdravou vyrážkou na krku pod límcem. Ve zbožném světle mezi úsvitem a ránem připomínala jeho černá vesta s bílým límečkem košile sutanu.

"Ani jsem ti nestačil říct ahoj," postěžoval si Lacon, jako by to byla Smileyho chyba. "Georgi. Starý brachu. Panebože."

"Ahoj Olivere," řekl Smiley.

Lacon na něj zůstal zírat, dlouhou hlavu nachýlenou na stranu jako dítě, které si prohlíží nějaký hmyz.

Smiley si v duchu přehrál jeho naléhavý telefonát před dvěma hodinami.

Georgi, mám něco naléhavého. Pamatuješ Vladimira? Georgi, jsi vzhůru? Pamatuješ si na starého Generála, Georgi? Toho, co žil v Paříži?

Ano, pamatuji si na Generála, odpověděl. Ano, Olivere, pamatuji si Vladimira.

Potřebujeme někoho, kdo se s ním znal, Georgi. Kdo znal jeho návyky, kdo ho může identifikovat, kdo může zabránit možnému skandálu. Potřebujeme tě, Georgi. Teď hned. Vzbud' se, Georgi.

Pokoušel se o to. Stejně jako se pokoušel přendat si sluchátko ke zdravějšímu uchu a posadit se v příliš velké posteli. Převalil se na studenou polovinu postele, opuštěnou jeho ženou, protože telefon byl právě na téhle straně.

Říkáš, že byl zastřelen? opakoval Smiley.

Georgi, proč mě neposloucháš? Zastřelili ho. Dneska večer. Georgi, proboha, vzbud' se, my tě potřebujem!

Lacon opět odběhl. Cestou se popotahoval za pečetní prsten, jako by mu byl příliš těsný. Potřebuju tě, pomyslel si Smiley a pozoroval, jak Lacon krouží po místnosti. Miluju tě, nenávidím tě, potřebuju tě. Tyhle apokalyptické výroky mu připomněly Ann v situacích, kdy jí došly peníze nebo láska. Jádrem výroku je podmět, pomyslel si. Ne přísudek, a už vůbec ne předmět. Je to ego, které se dožaduje svého nasycení.

Na co mě potřebují? pomyslel si. Abych je utěšil? Dal jim rozhršení? Co udělali, že potřebují mou minulost, aby mohli napravit svou budoucnost?

Na druhém konci místnosti držel Lauder Strickland při hovoru s Úřadem ruku ve fašistickém pozdravu.

"Ano, šéfe, je tu právě s námi... Řeknu mu to, pane... Jistě, pane... Vyřídím mu to... Ano, pane..."

Proč Skotové tak milují tajemství? přemýšlel Smiley. Nebylo to poprvé, co ho tahle otázka napadla. Milují zaměstnání lodních inženýrů, koloniálních úředníků, špiónů... Jejich kacírské dějiny je odvedly do vzdálených církví, usoudil Smiley.

"Georgi!" řekl Strickland nečekaně hlasitě. Znělo to jako rozkaz. "Sir Saul ti posílá ty nejvřelejší osobní pozdravy, Georgi!" Otočil se, ruku stále vztyčenou. "Až se situace trochu uklidní, vyjádří ti svůj vděk přiměřeněji." A opět do telefonu: "Ano, šéfe, Oliver Lacon je tu taky se mnou a jeho protějšek na ministerstvu vnitra mluví v tuhle chvíli s policejním komisařem o našem zájmu o mrtvého muže a o přípravách zprávy pro tisk."

O našem zájmu, pomyslel si Smiley. O našem zájmu o ustřelený obličej a o to, že v kapse nebyly cigarety. O žlutou křidu. Smiley se podíval na Stricklanda s upřímným zájmem: přišerný zelený oblek, boty z vepřovice imitující semiš. Jediné, co se na něm změnilo, byl narezlý knírek, ani ne zpola tak vojenský jako Vladimírův, když ještě nějaký míval.

"Ano, pane, mrtvý případ, ano, z čistě historického zájmu, pane," říkal Strickland do telefonu. Mrtvý případ, to je to správné označení, pomyslel si Smiley. Mrtvý, vyhaslý, udušený. "To je přesný termín," pokračoval Strickland. "A Oliver Lacon navrhuje, aby byl takto označen ve zprávě pro tisk. Mám pravdu, Olivere?"

"Historický zájem ano," řekl Lacon. "Ale ne v tom smyslu, aby ten případ vstoupil do dějin. To je to poslední, co bychom mohli potřebovat." Přešel k oknu a okázale se zahleděl do probouzejícího se dne.

"Případ má Enderby, že, Olivere?" zeptal se Smiley Laconových zad.

"Ano, ano, Saul Enderby, tvůj starý sok. A dělá divy," vychrlil Lacon překotně. Zatáhl za záclonu, až ji málem strhl. "Nedělá tvým stylem, za to ti ručím. A proč by taky měl? Je to atlantský typ." Lacon se pokoušel napravit škody na zácloně. "Není to lehké, být pod takovýmhle šéfem, to ti řeknu." Prudce zalomcoval klikou a otevřel okno. Smileymu se kolem nohou přehnal mrazivý průvan. "Člověk se hrozně naběhá. Mostyne, kde je ten čaj? Čekáme na něj celou věčnost."

Celý život, pomyslel si Smiley.

Přes zvuk nákladního auta, které šplhalo do kopce, slyšel znovu Stricklanda, jak vede nekonečný hovor se Saulem Enderbym. "Myslím, že bychom tisku neměli ten případ zas tolik bagatelizovat, šéfe. Nejhorší ze všeho v takovémhle případě je zabeďňenost. Velice nebezpečné by bylo, kdyby se hrabali v jeho soukromém životě. Chceme, aby byl případ prezentován jako naprosto irelevantní pro přítomnost. Ale to máte pravdu, šéfe, skutečně..." a drmolil dál, podlézavě, ale bystře.

"Olivere..." začal Smiley, který ztrácel trpělivost. "Olivere, nevadilo by ti, kdyby..."

Ale Lacon mluvil a neposlouchal. "Jak se má Ann?" zeptal se neurčitě od okna a položil si lokty na parapet. "Je pořád s tebou, ne? Netoulá se nikde? Panebože, já nenávidím podzim."

"Dobře, díky. A jak se má..." nemohl si vzpomenout na jméno Laconovy manželky.

"Odešla ode mě. Utekla s tím odporným chlapem, co ji učil jezdit na koni. Vem ji čert. Nechala mě s dětmi. Holky jsou našťěstí v internátech." Lacon se opřel o lokty a naklonil se ještě víc, aby viděl blednoucí oblohu. "Je tamhleto Orion? Co vypadá jak golfový míček mezi trubkovými komíny?" zeptal se.

To je vlastně další smrt, pomyslel si Smiley smutně o Laconově rozvráceném manželství. Pamatoval si na tu nadpozemsky hezkou ženu a řadu dcer, které jezdily na ponících na zahradě rozlehlého domu v Ascotu.

"To je mi líto, Olivere," řekl.

"Proč by ti to mělo být líto? Nebyla to tvoje žena, ale moje. V lásce je každý sám."

"Nemohl bys zavřít to okno, prosím tě?" zavolal Strickland a začal vytáčet další číslo. "Je tu strašná zima."

Lacon podrážděně zavřel okno.

Smiley to zkusil podruhé: "Co se děje, Olivere?" zeptal se. "Proč mě potřebujete?"

"Jsi jediný, kdo ho znal. To by ti pro začátek mělo stačit. Stricklande, už s tím telefonováním někdy skončíš? Je jak letištní hlasatel," řekl Smileymu s přihloupkým úsměvem. "Pořád má o čem kecat."

Mohl by sis dát pohov, Olivere, pomyslel si Smiley, když si ve světle lampy všiml výrazu odcizenosti v Laconových očích. Máš toho dost, říkal si Smiley a zachvátil ho nečekaný soucit. Oba toho máme dost. Z kuchyně vyšel záhadný Mostyn s čajem: vážný mladíček, který ve zvonových kalhotách a s hřívou hnědých vlasů vypadal jako všichni jeho vrstevníci. Smiley ho pozoroval, jak pokládá tác, a konečně si vzpomněl, proč je mu tak povědomý. Ann měla kdysi milence, který vypadal jako on. Byl vysvěcen na Wellsově teologické koleji. Kdysi ji stopnul na dálnici M-4 a ona později prohlašovala, že ho zachránila od zešílení.

"Z kterého jste oddělení, Mostyne?" zeptal se Smiley.

"Z oddělení cvoků, pane." Mostyn se zhluboka uklonil, napodobuje asijskou poslušnost. "Až do vašeho příchodu, pane. Provozní rezervisté, především čekatelé na místa v zámoří."

"Aha."

"Už jsem se s vámi setkal, když jste vyučoval nováčky ve školicím středisku v Sarrattu, pane. Práce agenta v poli. Nejlepší přednášky za celé dva roky."

"Díky."

Mostyn z něj nespouštěl telecí pohled.

"Díky," opakoval Smiley zmateně.

"Mléko, pane, nebo citrón, pane? Ten citrón byl pro něj," dodal tiše, jako by vystavoval citrónu doporučení.

Strickland dotelefonoval a pohrával si s páskem u kalhot tak, že jej střídavě utahoval a povoloval.

"Takže se musíme dopátrat pravdy, Georgi!" zařval zničehonic Lacon. V tom výkřiku jako by se obraceł jeho osobní osud. "Někdy jsou lidé nevinní, ale ve světle okolností se mohou jevit zcela jinak. Nikdy neexistoval zlatý věk, vždycky jen zlatý střed. Napište si to křídou na zrcátka, abyste si to přečetli vždycky, když se budete holit."

Žlutou křídou, pomyslel si Smiley.

Strickland se kolébal po místnosti. "Vy. Mostyne. Vy, pane!"

Mostyn tázvě zvedl své smutné hnědé oči.

"Nic nezapisujte," varoval ho Strickland, otíraje si hřbetem ruky knír, jako by byl vlhký. Nebo jako by měl vlhkou ruku. "Slyšíte mě? To je rozkaz shora. S nikým jsme se nesetkali, takže nemusíte vyplňovat obvyklé formuláře o setkání. Nemusíte dělat nic, jen držet jazyk za zuby. Je vám to jasné? Drobná vydání budete účtovat přímo mně. Žádné vyplňování formulářů. Rozumíte?"

"Rozumím," řekl Mostyn.

"A žádné šeptandy s těmi kurvičkami z kartotéky, to bych se dověděl. Slyšíte mě? Dejte mi kapku čaje."

Ve Smileym se něco pohnulo, když poslouchal ten rozhovor. Přes tyhle neformální bezcílné dialogy, přes tu hrůzu na Heath ho zaskočil náhlý záblesk pravdy. Ucítil tlak na prsou a měl pocit, že je v té chvíli vzdálen od téhle místnosti a od těch tří pronásledovaných lidí, které tu našel. Formulář o setkání? S nikým jsme se nesetkali? Setkání Mostyna s Vladimírem? Panenanebi, to je začarovaný kruh. Bože, zachovej nás, hýčkej a ochraňuj. Mostyn vyšetřuje Vladimírov případ. Ten starý muž, kdysi naše pýcha, a oni ho svěří tomuhle vlasatému chlapečkovi! Pociťil ještě silnější tlak na prsou, jak jeho překvapení ustoupilo výbuchu vnitřního hněvu. Cítil, jak se mu chvějí rty, jak se mu hrdlo svírá rozhořčením, jak se vzpírá propustit slova. Když se obrátil k Laconovi, byly jeho brýle jakoby zamžené horkem. "Olivere, řekl bys mi konečně, co tady dělám?" slyšel se říkat už potřetí, ale tentokrát to bylo téměř šeptem.

Natáhl ruku a vyndal láhev s vodkou z chladicího kbelíku. Bez dovolení otevřel uzávěr a nalil si pořádnou dávku.

I pak Lacon nervózně přecházel, přemítal, těkal očima a otálel s odpovědí. V jeho světě byly přímé otázky vrcholem nevkusy, ale přímé odpovědi byly ještě horší. Na chvíli se zastavil uprostřed pokoje a nevěřicně se zahleděl na Smileyho. Do kopce se vlekle auto s novinami, které přivázelo lidem zprávy ze skutečného světa za oknem. Lauder Strickland uskrával čaj. Mostyn se spořádaně usadil na otáčecí stoličce, ke které tu chyběl klavír. Lacon za doprovodu trhaných gest hledal dostatečně opisná slova, která by skryla jeho názor.

"Georgi," řekl. Okno omyla vlna deště, ale on si toho nevšímal. "Kde je Mostyn?" zeptal se.

Mostyn, sotvaže se usadil, vyletěl z místnosti, aby se vypořádal s nervózní potřebou. Slyšeli hřmotné spláchnutí, hlučné jak dechovka, a klokot vody v trubkách až do přízemí.

Lacon zdvihl ruku ke krku a přejel si vyrážku. Zdráhavě se dal do vyprávění. "Asi před třemi lety, Georgi - začneme odtud - brzy po tvém odchodu - tvůj nástupce Saul Enderby - tvůj důstojný nástupce - na naléhání vlády - nově ustavené vlády - rozhodl o provedení určitých dalekosáhlých změn ve zpravodajské praxi. Informuju tě o pozadí, Georgi," přerušil sám sebe. "Dělám to proto, že jsi, kdo jsi, dělám to kvůli starým časům a taky" - ukázal prstem na okno - "kvůli tomu, co se děje venku."

Strickland si rozepjal vestu, lehl si a dřímал jako nacpaný pasažér první třídy nočního letadla. Jeho malá bystrá očka však sledovala každé Laconovo gesto. Dveře se otevřely a zavřely. Vrátil se Mostyn, který zaujal své místo na otočné stoličce.

"Mostyne, teď si zacpěte uši. Mluvím o vysoké, velmi vysoké politice. Jednou z těch dalekosáhlých změn, Georgi, bylo rozhodnutí sestavit uvnitř ministerstva programový výbor. Smíšený výbor," zagestikuloval rukama. "Částečně z Westminsteru, částečně z Whitehallu. A nejdůležitější vládní poradci. Moudří muži. Ale, Georgi, v jednom spolku se zpravodajským bratrstvem a vládními úředníky. Jako kanál, jako filtr, jako brzda." Gesty jedné ruky provázel své metafory, jako když rozdává karty. "Výbor se nám měl dívat přes rameno. Kontrolovat, Georgi. Ostražitost a zodpovědnost v zájmu ještě otevřenější vlády. Tobě se to nelíbí. Vidím to na tobě."

"Já jsem už mimo," řekl Smiley. "Nepřísluší mi to posuzovat."

Na Laconově tváři se náhle objevil vyděšený výraz a tón jeho hlasu klesl až téměř k zoufalství.

"Měl bys je slyšet, Georgi, naše nové pány! Měl bys slyšet, jakým způsobem o nás mluví! Dělám jim poskoka, kurva! Já to vím a dostávám to sežrat každý den! Posměšky. Podezírání. Nedůvěra ke všemu, co člověk udělá, dokonce i od ministrů, kteří mají na víc. Jako kdyby zpravodajská služba byla nějaké neposlušné zvíře, které oni nechápou. Jako bychom byli nějakou podružnou organizací Konzervativní strany. Vůbec ne jejich spojenci, ale autonomní zmije v jejich socialistickém hnízdě. Návrat třicátých let. Víš, že dokonce znovu začínají mluvit o britské svobodě informací podle amerického vzoru? Přímou ve vládě? O otevřených procesech, veřejném odhalování? A to vše pro potěchu publika. Byl bys překvapen, Georgi. Raněn. Jen pomysli, jaký účinek na morálku tohle může mít. Vstoupil by tady Mostyn do zpravodajské služby po vši té publicitě v tisku a všude? Udělal byste to, Mostyne?"

Otázka Mostyna zřejmě hluboce zasáhla, protože jeho smutné oči ještě potměněly a zesmutněly. Zdvihl ke rtům palec a ukazováček, ale nepromluvil.

"Kde jsem přestal, Georgi?" zeptal se Lacon, náhle zaskočený.

"U moudrých mužů," řekl Smiley soucitně.

Z pohovky vyslovil svůj názor na výbor Lauder Strickland: "Moudrá je moje teta Fanny. Tohle je smečka levičáckých ukecaných kupčků. Vládou za nás našim životům. Říkají nám, jak vést obchod. Prásknou nás přes ruku, když nemáme správně součet."

Lacon šlehl po Stricklandovi káravým pohledem, ale neodporoval mu.

"Jednou z těch méně kontroverzních činností moudrých mužů, Georgi - jednou z jejich předních povinností - kterou jim uložili přímo naši pánové ve společně načrtnuté dohodě, byla inventarizace. Aby se celý svět dověděl o našich zdrojích a udělal z nich legitimní téma dne. Neptej se mě, co pro ně představuje legitimní téma dne. To je velmi diskutabilní bod. Nesmím však být neloajální." Vrátil se ke svému tématu. "Stačí, když řeknu, že za půl roku byla vypracována zpráva a došlo k řádnému propouštění." Zarazil se a upřel pohled na Smileyho. "Sleduješ mě, Georgi?" zeptal se zmateně. V té chvíli však bylo těžké říct, zda Smiley vůbec někoho sledoval. Těžká víčka měl téměř zavřená, a co mohlo být vidět z jeho očí, bylo stíněno tlustými skly brýlí. Seděl vzpřímeně, ale hlava mu padala dopředu, až se mu brady poskládaly na prsou.

Lacon ještě chvíli váhal, ale pak pokračoval: "A výsledkem tohoto propouštění - nebo inventarizace, jestli chceš - bylo vyčlenění určitých tajných operací, které byly ipso facto zakázány. Verboten. Je to jasné?"

Zleže na břiše začal Strickland odříkávat: "Žádné provokace. Žádné léčky. Žádné uskoky. Žádné podněcování k emigraci. Žádní emigranti. Hovno."

"Cože?" řekl Smiley, jako by se prudce probudil z hlubokého spánku. Taková přímá řeč se však Laconovi nezamlouvala, a tak ji přerušil.

"Nezjednodušujme, prosím, Laudere. Přistupujme k věcem konstruktivně. Tady je na místě koncepční myšlení. Takže moudří muži sestavili kodex, Georgi," zrekapituloval pro Smileyho. "Katalog zakázaných činností. Chápeš?" Ale Smiley spíš čekal než poslouchal. "Zahrnuli do toho všechno - využití a zneužití agentů, naše právo na rybolov v zemích Britského společenství, odposlechy, sledování podezřelých osob v cizině, plavbu pod společnou vlajkou - prostě mamutí úkol, který odvážně zdolali."

K překvapení všech kromě sebe si Lacon sepal prsty, otočil dlaně dolů a zapraskal klouby ve vyzývavém staccatu.

Pak pokračoval: "Do toho svého seznamu zakázaných činností - a je to brutální nástroj, Georgi, který absolutně nerespektuje tradici - taky zahrnuli věci jako klasické využití dvojitého agenta. Posedlost, tak tomu naši noví pánové s oblibou říkali ve svých zprávách. Provokace, hra s cizími agenty, za tvých časů dřev celé kontrašpionáže, to jsou dneska, Georgi, podle kolektivního mínění moudrých mužů, zastaralé metody. Neekonomické. Pryč s nimi."

Další nákladní auto přehřmělo z kopce. Nebo do kopce. Slyšeli hluk jeho kol na hrbolaté silnici.

"Kristepane," zamrmal Strickland.

"Nebo - například - vezměme to namátkou - ten jejich přehnaný důraz na emigrantské skupiny."

Tentokrát nebylo slyšet žádné nákladní auto: v pokoji se rozhostilo hluboké obviňující ticho. Smiley seděl jako předtím; vnímal, ale neposuzoval. Byl soustředěný jen na Lacona a slyšel ho ostře jako slepec.

"Bude tě patrně zajímat," pokračoval Lacon, "že exilové skupiny, nebo přesněji tradiční styky špionážní služby s těmito skupinami - moudří muži je nazývají oporami, ale podle mě je to poněkud lehkovážně volený termín - nesouhlasil jsem s nimi, ale nebylo mi to nic platné - jsou dnes ovládány provokatéry, odpůrci politiky détente a buřiči. Shovívavost se v tomto případě nevyplácí. Ti, kteří se s nimi zaplétají, to činí s bolestným rizikem exkomunikace. To myslím vážně, Georgi. Až tak daleko jsme se dostali. To je důsledek jejich panské pýchy. Představ si to."

Lacon rozevřel paže a zůstal stát, jako by od Smileyho očekával prudký výpad. Pozoroval ho jako předtím, zatímco v pozadí se opět ozval Strickland, který svou pravdu prezentoval tentokrát ještě drsněji.

"Emigrantské skupiny byly v podstatě pohřbeny, Georgi," řekl. "Aspoň velká většina. Rozkazy shora. Žádný kontakt, ani na délku paže. S Vladimirovou smrtí museli mistři počítat. Měli jen pro sebe zvláštní tajný archiv v pátém patře. Nikdo tam nesměl bez písemného povolení šéfa. Kopie těchto povolení moudří muži týdně kontrolovali. Jsou to krušné časy, Georgi, říkám ti to po pravdě, krušné časy."

"Uklidni se, Georgi," vypravil ze sebe Lacon, který zřejmě postřehl něco, co ostatní přehlédli.

"Co mi to tu vykládáte za pitomosti?" řekl Smiley rozvázně.

Zvedl hlavu a upřel oči na Lacona, jako by chtěl vyjádřit nesouhlas s jeho názory. "O jakou shovívavost jde ve Vladimirově případě? A že by byl pro nás neekonomický? Víš dobře, jak se zdráhal brát naše peníze. Museli jsme mu je vnucovat, jinak by hladověl. A co se týče buřičů, odpůrců politiky détente - at' už ta slova znamenají cokoli, museli jsme ho občas držet zkrátka, jak už to bývá u většiny dobrých agentů, ale když o něco šlo, přijímal rozkazy krotce jako jehňátko. Ty jsi mu taky fandil, Olivero. Víš stejně dobře jako já, jakou měl cenu."

Tichost Smileyho hlasu nemohla zakrýt vnitřní napětí. I Lacon si všiml nebezpečných skvrn na tvářích. Prudce se obrátil k nejslabšímu členu společnosti: "Moslyne, očekávám, že tohle všechno zapomenete. Slyšíte mě? Stricklande, řekni mu to ty!"

Strickland mu ochotně vyhověl: "Mostyne, ráno přesně v půl jedenácté se zahlásíte a podepíšete přede mnou poučení, které já osobně sestavím."

"Ano, pane," řekl Mostyn po chvilce vylekaného mlčení.

Teprve teď se Lacon dostal k tomu, aby odpověděl Smileymu. "Georgi, já toho chlapa obdivoval. Ale tu jeho skupinu nikdy. V tom bych skutečně rozlišoval. Jeho ano. V mnoha ohledech to byla heroická postava. Ale ti lidé, které shromáždil kolem sebe: fantastové, ošuntělá knížátka. Tak vřele moudří muži nepřijímali ani lidi, kteří se k nám infiltrovali z moskevského centra. Nikdy. Moudří muži měli svůj názor, a ten se nedal odmítnout."

Smiley si sundal brýle a začal si je čistit kravatou. V bledém světle, které pronikalo záclonami, vypadal jeho kulatý obličej vlhký a bezbranný.

"Vladimir byl jedním z nejlepších agentů, které jsme kdy měli," řekl Smiley prázdně.

"Protože to byl tvůj člověk, to jsi chtěl říct?" ušklíbl se Strickland za jeho zády.

"Protože byl dobrý," odsekl Smiley. Vzpamatoval se v náhle nastalém překvapeném tichu. "Vladimírův otec byl Estonec a vášnivý bolševik, Olivero," řekl už klidnějším hlasem. "Kvalifikovaný člověk, právník. Stalin se mu za jeho loajalitu odvděčil tím, že ho nechal zavraždit při čistkách. Vladimir se narodil jako Voldemar, ale sám od sebe, v nezávislosti na Moskvě a Revoluci, si změnil jméno. I přes to, co udělali jeho otci, chtěl věřit. Vstoupil do Rudé armády a jen Božím řízením unikl čistkám. Ve válce vyrostl, bil se jako lev, a když bylo po všem, čekal, že nastane velká ruská liberalizace, o které snil a která by osvobodila lid. K té ovšem nikdy nedošlo. Místo toho byl svědkem bezohledných represí režimu, jemuž sloužil. Desetitisíce Estonců byly uvězněny do pracovních táborů, mezi nimi také několik Vladimírových příbuzných." Lacon otevřel ústa, aby Smileyho přerušil, ale pak je zase moudře zavřel. "Těm šťastnějším se podařilo utéct do Švédska a do Německa. Mluvíme o populaci miliónu rozvázných, tvrdě pracujících lidí, která byla takhle zdecimována. Jedné noci nám v zoufalství nabídl své služby. Nám, Britům. V Moskvě. Celé tři roky pak pro nás pracoval přímo v centru hlavního města. Každý den pro nás riskoval úplně všechno."

"A nesmí se zapomenout, že ho řídil tady náš George," zavrčel Strickland v domnění, že už jen tato samotná skutečnost Smileyho odstaví na vedlejší kolej. Ale Smiley se odstavit nedal. Mostyn u jeho nohou poslouchal v jakémsi transu.

"Dokonce jsme mu dali medaili, jestli si vzpomínáš, Olivero. Ne proto, aby ji měl nebo nosil, pochopitelně. Aby měl pocit, že k ní má někde kousek pergamenu s podpisem podobným carovu, na který se může kdykoliv podívat."

"Georgi, tohle už je jen historie," zaprotestoval slabě Lacon. "To už s dneškem nemá nic společného."

"Tři roky byl Vladimir naším nejlepším zdrojem informací o sovětských možnostech a záměrech - a to bylo v době, kdy vrcholila studená válka. Byl nablízku jejich špiónážní sítě, o které nám také podával informace. Jednoho dne se služebně dostal do Paříže, využil té příležitosti a přeběhl. Díkybohu za to, protože jinak by ho zastřelili o hodně dřív."

Lacon byl náhle u konce s dechem. "Co tím myslíš?" zeptal se. "Jak dřív? O čem to teď mluvíš?"

"Myslím tím to, že tehdy se naše Tajná služba z velké míry řídila pokyny agenta z moskevského centra," odpověděl Smiley s vražednou trpělivostí. "Bylo obrovské štěstí, že v době, kdy pro nás pracoval Vladimir, byl Haydon v zahraničí. Stačily tři měsíce a Bill by ho zničil."

Lacon nemohl přijít na žádnou námitku, a tak ho zastoupil Strickland.

"Bill Haydon sem, Bill Haydon tam," ušklíbl se. "Jen proto, že jsi s ním měl potíže..." Chtěl pokračovat, ale pak si to rozmyslel. "Haydon je po smrti, sakra," zakončil podrážděně. "A s ním celá tahle éra."

"Vladimir je taky po smrti," řekl Smiley tiše a znovu se rozhostilo ticho.

"Georgi," řekl po chvíli Lacon pochmurně, jako by konečně našel své místo v modlitební knížce. "Jsme pragmatici, Georgi. Přizpůsobujeme se. Nejsme nositeli nějakého posvátného plamene. Prosím tě, pamatuj si to!"

Smiley však ještě nedokončil nekrolog a snad i cítil, že je to jediný, který kdy přednese.

"A když skončil," řekl tiše a rozhodně, "pomalu přestával být užitečný, stejně jako všichni bývalí agenti."

"To máš pravdu," zabručel si Strickland pro sebe.

"Zůstal v Paříži a celým srdcem se vrhl do práce v hnutí za nezávislost pobaltských států. Dobrá, byla to ztracená věc. Britové zrovna v tu dobu odmítli de iure uznat sovětskou anexi tří pobaltských států, ale to nehraje roli. Možná nevíš, Olivere, že Estonsko má v Queen's Gate vyslanectví a generální konzulát. My si klidně podporujeme ztracené věci, když už jsou úplně ztracené. Ale nikdy ne dřív." Prudce vydechl.

"Takže Vladimir dal v Paříži dohromady Pobaltskou skupinu, s kterou to šlo postupně z kopce, jak už to chodívá s emigrantskými skupinami a ztracenými věcmi - nech mě mluvit, Olivere, já se zas tak často nevykecávám."

"Drahý příteli," zrudl Lacon, "mluv, jak dlouho chceš." U Stricklanda to vyvolalo další úšklebek.

"Jeho skupina se rozdělila - hádali se mezi sebou. Vladimir měl naspěch - chtěl sjednotit všechny frakce. Jenže ty zas měly své zájmy a se sjednocením nesouhlasily. Došlo k nějaké bitce, bylo pár rozbitých hlav. Francouzi Vladimira vyhostili. Přestěhovali jsme ho s několika jeho věrnými do Londýna. Vladimir se ve stáří vrátil k luteránské víře svých dědů a zaměnil marxistického zachránce za křesťanského Spasitele. Tohle bychom také zřejmě měli podporovat. Ale to už snad ani není politika. Ted' ho zavraždili. Pokud máme mluvit o nějakém pozadí, tak o Vladimirově. Takže ted' mi řekněte, proč jsem tady."

Zvonek nemohl zazvonit v příhodnější dobu. Lacon byl ještě zarůžovělý. Smiley těžce oddychoval a znovu si čistil brýle. Ministrant Mostyn se poslušně zvedl a šel otevřít. Vpusť vysokého motocyklistu, který rukou v rukavici zacínkal svazkem klíčů. Mostyn klíče uctivě donesl Stricklandovi, který podepsal jejich přijetí a udělal si zápis do svého diáře. Posel se dlouze a téměř zbožně zahleděl na Smileyho. Pak odešel a Smiley měl provinilý pocit, že ho i přes motoristické oblečení nepoznal. V tu chvíli ho však něco trápilo mnohem víc. Strickland neuctivě hodil klíče Laconovi.

"Tak mu to tedy řekněte, Mostyne!" zařval nečekaně Lacon. "Povězte mu to svými slovy."

5

Mostyn seděl téměř nehybně a mluvil tiše. Aby ho slyšel, stáhl se Lacon do rohu a uvážlivě si sepal ruce pod nosem. Strickland se napřímil a čekal, zřejmě jako Mostyn sám, až se splete.

"Vladimir telefonoval dneska v poledne na ústředí, pane," začal Mostyn. Nebylo zcela zřejmé, koho oslovuje. "Měl jsem náhodou zrovna službu, a tak jsem ten hovor bral."

Strickland mu nepřátelsky skočil do řeči: "Myslíte snad včera, ne? Bud'te prosím přesný."

"Promiňte, pane, včera," řekl Mostyn.

"Tak si dávejte pozor," varoval ho Strickland.

Mostyn vysvětlil, že služba zpravodajského nováčka neboli provozního rezervisty znamená něco víc, než zaskakovat v polední přestávce a kontrolovat psací stoly a odpadkové koše po pracovní době. Takový nováček je ještě příliš mladý na noční služby, takže místo nich má na rozpisu právě ony polední přestávky a kontroly.

"A Vladimir," opakoval, "zavolal na nouzovou linku právě o polední přestávce."

"Na nouzovou linku?" opakoval Smiley udiveně. "Myslím, že ted' dost dobře nevím, o čem mluvíte."

"To je taková linka, jejímž prostřednictvím udržujeme styk s mrtvými agenty, pane," řekl Mostyn. Vzápětí si položil prsty na spánek a zamumlal: "Panebože." Začal znovu: "Myslím tím pochopitelně agenty, kteří už skončili, ale jsou stále na výplatní listině."

"Takže on zavolal a vy jste to vzal," řekl Smiley laskavě. "V kolik to bylo hodin?"

"Přesně ve čtvrt na dvě, pane. Oddělení nováčků je podobné oddělení elévů na Fleet Street. Je tam dvanáct psacích stolů a na konci takový ten prosklený kurník pro sekčního šéfa. Přístroj nouzové linky je za normálních okolností zamčený a klíče k němu má jen sekční šéf. V době oběda je ale dává na hlídání služebnímu psovi. To jsem byl zrovna já, a tak jsem odemkl a uslyšel jsem ve sluchátku ten hlas s tím cizím přízvukem, jak zdraví."

"Zkraťte to, Mostyne," zavrčel Strickland.

"Tak jsem ho taky pozdravil, pane Smiley. Tak se to dělá. Nepředstavujeme se číslem. Řekl mi, že se jmenuje Gregory a volá Maxe. Že pro něj má něco strašně naléhavého. Chtěl s ním okamžitě mluvit. Zeptal jsem se ho odkud volá, to je běžná praxe, ale on mi jen řekl, že drobných na telefon má spoustu. Nemáme instrukci, abychom v takovém případě nechali zjistit, odkud je voláno, a kromě toho to trvá moc dlouho. U téhle nouzové linky je počítač s kartotékou, v níž jsou uložena všechna pracovní jména agentů. A tak jsem mu řekl, ať chvíli počká a vyťukal jsem si 'Gregory'. To je další věc, kterou musíme udělat, když se zeptáme, odkud volají. A hned se mi to objevilo. 'Gregory rovná se Vladimír, bývalý agent, bývalý sovětský generál, bývalý vůdce Řížské skupiny.' A odkaz na velkou kartotéku. Pak jsem si vyťukal Maxe a objevil jste se mi vy, pane."

Smiley mírně přikývl. "Max rovná se Smiley." Pak jsem si našel 'Řížskou skupinu' a zjistil jsem, že jste byl jejím posledním vikářem, pane."

"Vikářem?" řekl Lacon, jako by vyšetřoval kacírství. "Smiley jejich posledním vikářem, Mostyne? Co tím sakra..."

"Myslím, že už jsi o tom slyšel, Olivero," přerušil ho Smiley.

"Jenom základní údaje," odsekl Lacon. "V krizových chvílích se člověk dozví jen základní údaje."

Strickland s potlačovaným skotským přízvukem podal Laconovi požadované vysvětlení, aniž spouštěl oči z Mostyna: "Takové organizace jako Řížská skupina mají podle tradice na starosti dva naši lidé.

Takzvaný pošťák, který dělá ty základní věci, a pak právě vikář, který je jakýmsi otcem každého takového případu," řekl a letmo pokývl směrem ke Smileymu.

"A kdo byl veden jako jejich poslední pošťák?" zeptal se Smiley, naprosto ignoruje Stricklanda.

"Esterhase, pane. Pracovním jménem Hector."

"A po něm se Vladimír neptal?" předešel Smiley znovu Stricklanda.

"Prosím, pane?"

"Vladimír se neptal po Hectorovi? Po svém pošťákovi? Ptal se po mně. Po Maxovi. Jenom po Maxovi. Jste si tím naprosto jistý?"

"Chtěl vás a nikoho jiného," řekl Mostyn vážně.

"Dělal jste si poznámky?"

"Hovory vedené na nouzové lince se automaticky nahrávají, pane. Průběžně je také měřena délka hovoru, abychom měli přehled."

"Sakra, Mostyne, tohle jsou důvěrné údaje," vyštěkl Strickland. "Pan Smiley je možná váženým bývalým zaměstnancem, ale už prostě nepatří do rodiny."

"Takže co jste udělal potom, Mostyne?" zeptal se Smiley.

"Stávající instrukce mi nedávají příliš prostoru, pane," odpověděl Mostyn. Stejně jako Smiley okázale přehlížel Stricklandovy vstupy. "Jak 'Smiley', tak 'Esterhase' byli uvedeni na zvláštním seznamu, takže se dali kontaktovat jen přes páté poschodí. Můj sekční šéf byl na obědě, odkud se neměl vrátit do čtvrt na tři." Mostyn maličko pokrčil rameny. "Tak jsem hodil zdržovačku. Řekl jsem mu, ať to zkusí znovu v půl třetí."

Smiley se obrátil ke Stricklandovi. "Myslel jsem, že všechny kartotéční záznamy emigrantů jsou drženy úplně zvlášť."

"Správně."

"A nemělo by to platit i pro příruční kartotéku u nouzového telefonu?"

"Mělo, ale neplatí," řekl Strickland.

"A v tom to právě vězí, pane," souhlasil Mostyn, který se opět obracel jen na Smileyho. "Z toho, co jsem měl k dispozici, jsem nemohl poznat, že Vladimír nebo jeho organizace nějak vybočují z příslušných mezí."

Podle záznamu jsem si myslel, že je to prostě penzionovaný agent, který něco potřebuje. Říkal jsem si, že shání trochu peněz, nebo společnost, nebo co já vím. Takových případů je dost. Prostě jsem ho chtěl hodit na hrb sekčnímu šéfovi."

"Který zůstane nejmenován, Mostyne," řekl Strickland. "Pamatujte si to."

Smileyho v té chvíli napadlo, že Mostynova zdrženlivost - jeho zjevně zhnusené přešlapování kolem nějakého nebezpečného tajemství v každém jeho projevu - by mohla vycházet z úmyslu krýt nedbalost nadřízeného. Ale následující Mostynova slova tuto teorii nepotvrdila. Sešel z dosavadní cesty, aby naznačil, že jeho nadřízený prostě chybuje.

"Potíž byla v tom, že se můj sekční šéf vrátil z oběda až ve čtvrt na čtyři, takže když Vladimír v půl třetí volal, musel jsem mu znovu říct, ať to zkusí později. Strašně zuřil," řekl Mostyn, "tedy mám na mysli Vladimíra. Zeptal jsem se ho, jestli pro něj můžu zatím něco udělat, ale on mi řekl, abych našel Maxe. Prostě jen našel Maxe. A řekl Maxovi, že se setkal s jistými přáteli a také s přáteli sousedů. Na jeho kartotéčním záznamu bylo pár poznámek, z nichž jsem se dozvěděl, že ‚soused‘ znamená sovětský špión."

Smileyho obličej obestřel výraz mandarínské netečnosti. Předchozí emoce zmizely.

"Což jste všechno vašemu šéfovi ve čtvrt na čtyři nahlásil."

"Ano, pane."

"Přehrál jste mu magnetofonový záznam rozhovoru?"

"Neměl čas si ho poslechnout," řekl Mostyn nesmlouvavě. "Zrovna se chystal odjet na dlouhý víkend."

Tvrdošíjná hutnost Mostynova vyjadřování byla teď tak zřejmá, že Strickland pocítil potřebu doplnit podrobnosti.

"No, tady toho není moc k vysvětlování, a pokud už máme hledat obětní berany, Georgi, ten Mostynův sekční šéf ze sebe udělal dokonalého pitomce, o tom nemůže být pochyb," vysvětloval Strickland.

"Vůbec neposlal pro Vladimírovy materiály, které samozřejmě nemohl mít při ruce. Vůbec se neseznámil se stávajícími předpisy týkajícími se emigrantů. Taky zřejmě podlehl víkendové horečce natolik, že ani nezanechal vzkaz, kde bude k zastížení, kdyby ho někdo sháněl. V pondělí ráno se má na co těšit, to říkám já. Tak pokračujte, Mostyne, čekáme, chlapče."

Mostyn se poslušně vrátil k vyprávění. Vladimír potřetí a naposledy zavolal v patnáct čtyřicet tři a mluvil ještě pomaleji než předtím. Měl volat ve tři čtvrtě, ale předběhl se o dvě minuty. To už měl Mostyn od šéfa základní pokyny. Informoval o nich Smileyho: "Říkal, že je to všední záležitost. Měl jsem zjistit, co ten dědek chce, pokud vůbec něco chce, a kdyby veškerá moje snaha selhávala, dát si s ním schůzku a zklidnit ho. Měl jsem ho pozvat na skleničku, pane, poplácat ho po zádech a převzít zprávu, pokud by mi nějakou přinesl."

"A co ‚sousedé‘?" zeptal se Smiley. "Ti pro vašeho šéfa nic neznamenalí?"

"On si spíš myslel, že to byla taková agentská teatrálnost, pane."

"Aha. Ano, chápu." V protikladu k tomuto tvrzení se na chvíli zamyslel. "A jak tedy probíhal ten třetí rozhovor s Vladimírem?"

"Vladimír chtěl okamžitou schůzku, nebo nic. Zkoušel jsem to na něj podle instrukcí - ‚Tak nám to dejte písemně - potřebujete peníze? Určitě by to mohlo počkat do pondělka‘ - ale on už na mě začal do toho telefonu rvát. ‚Schůzka nebo nic. Večer nebo nikdy. Podle moskevských pravidel. Trvám na moskevských pravidlech. Vyřídíte to Maxovi...‘"

Mostyn se zarazil, zdvihl hlavu a bez mrknutí odrazil nepřátelský pohled Laudera Stricklanda.

"Co jste měl vyřídít Maxovi?" zeptal se Smiley, který těkal pohledem z jednoho na druhého.

"Mluvili jsme francouzsky, pane. Měl v záznamu, že francouzština je po jeho mateřštině první jazyk, kterému dává přednost, a já mám ruštinu slabší."

"To je irelevantní," přerušil ho úsečně Strickland.

"Co jste měl vyřídít Maxovi?" trval na svém Smiley.

Mostyn vyhledal očima skvrnu na podlaze, která byla kus za jeho patami. "Chtěl, abych vyřídil Maxovi, že trvá na moskevských pravidlech."

Lacon, který v posledních několika minutách zůstal nezvykle tichý, se znovu zapojil do hovoru: "Tohle je důležité, Georgi. Tajná služba nebyla v tomhle případě v roli prosebníka. V té byl on. Bývalý agent. To

on vyvíjel veškerou iniciativu, to on nás uháněl. Kdyby přijal náš návrh, ať nám své informace zašle písemně, nic by se bylo nestalo. To on to na sebe přivolal, Georgi, na tom trvám." Strickland si zapálil další cigaretu.

"A kdo kdy v prašivém Hampsteadu slyšel o nějakých moskevských pravidlech?" zeptal se Strickland a mával hořící zápalkou, dokud nezhasla.

"Prašivěj Hampstead sedí," řekl Smiley potichu.

"Mostyne, tak už s tím skončete," rozkázal Lacon, zrudlý došarlatova.

"Takže jsme se dohodli na moskevských pravidlech," řekl Mostyn kamenně a zahleděl se do levé dlaně, jako by z ní chtěl vyčíst svou budoucnost. "A na zabezpečovacích znameních obvyklých při těchhle schůzkách. S těmi už jsem se seznámil předtím v příručce pro začátečníky."

"Jaká to byla znamení v tomhle případě?" zeptal se Smiley.

"Klasika podle příruček, pane," odpověděl Mostyn. "Vzpomněl jsem si na vaše přednášky v Sarrattu."

Smiley měl náhle Mostynovy úcty plné zuby. Nechtěl být jeho hrdinou, nechtěl cítit ten lichotivý tón v jeho hlase, nechtěl snášet jeho pohled ani jeho neustálé "pane". Prostě nebyl připraven na klaustrofobický obdiv toho cizího člověka.

"Na Hampstead Heath je taková plechová bouda. Je to deset minut pěšky od East Heath Road. Na jižní straně ulice je hřiště, ke kterému ta bouda patří, pane. Zabezpečovacím znamením byl nový připínáček, umístěný vysoko na prvním dřevěném sloupku vlevo u vchodu na hřiště."

"A odpověď na tohle znamení?" zeptal se Smiley.

Ale odpověď už znal předem.

"Čára žlutou křídou," řekl Mostyn. "Řekl bych, že žlutá barva byla takovou tradicí ze starých časů."

Podle tónu jeho hlasu se zdálo, že se blíží k závěru. "Zapíchl jsem tam ten napínáček, vrátil jsem se sem a čekal. Když se neukázal, pomyslel jsem si, že je zřejmě přehnaně konspirativní, vrátil jsem se k té boudě a podíval se, jestli je tam jeho odpověď na moje znamení, abych věděl, jestli je někde nablízku a jestli nenavrhuje nějakou změnu."

"Jak vám to měl naznačit?"

"V jedenáct čtyřicet měla stát u stanice metra Swiss Cottage dodávka typu pick-up, pane. Už jsem chtěl odsud odejít, když zavolal pan Strickland a přikázal mi tu sedět, dokud nedostanu další rozkazy." Smiley si myslel, že Mostyn dospěl ke konci svého vyprávění, ale nebyla to tak docela pravda. Mostyn, jako by zapomněl, kdo tu s ním sedí, zvolna zavrtěl hezkou hlavou. "Nikdy jsem se s ním nesetkal," řekl ohromeně. "Byl to můj první agent, a já se s ním nikdy nesetkal. Nikdy už se nedozvím, co mi chtěl říct. Můj první agent, a je mrtvý. To je neuvěřitelné. Cítím se úplně jako Jonáš." Ještě dlouho poté, co domluvil, vrtěl hlavou.

Lacon ho pohotově doplnil: "Ano, Georgi, ve Scotland Yardu mají dneska už počítače. Hlídka našla mrtvolu a uzavřela tu oblast a v momentě dali to jméno do počítače a ten se rozsvítil nebo se objevila spousta čísel nebo něco a oni okamžitě věděli, že ho máme na zvláštním seznamu. Od té chvíle to šlapalo úplně strojově. Komisař zavolal na ministerstvo vnitra, odtud zavolali k nám..."

"A vy jste zavolali mě," řekl Smiley. "A proč, Olivero? Kdo navrhl, abych se do toho případu zapletl?"

"Georgi, záleží na tom?"

"Enderby?"

"Když to tedy chceš vědět, ano, byl to Saul Enderby. Georgi, poslouvej mě."

Konečně tedy přišla Laconova chvíle. Stáli před problémem, ať už byl jakýkoliv. Byl vymezený, i když dosud přesně nedefinovaný. Mostyn byl zapomenut. Lacon stál důvěrně nad sedícím Smileym a osoboval si práva starého přítele.

"Georgi, jak to teď tak vypadá, můžu jít k moudrým mužům a říct jim: 'Všechno jsem prověřil a my máme čisté ruce.' To můžu klidně říct. 'Tajná služba nijak tyhle lidi ani jejich vůdce nepodporovala. Celý rok mu ani nezaplatila, ani neposkytla sociální příspěvek.' To můžu prohlásit zcela poctivě. Nepatří jí ani jeho byt, ani jeho vůz, neplatila mu důchod, nevychovávala jeho parchanty, neposílala květiny jeho milence a neměla s ním žádné staré - a politováníhodné - spojení. Ani s lidmi podobného typu. Jedině v minulosti a přes jeho výkonné úředníky, kteří už odešli ze scény - to jsi ty a Esterhase, oba staří pánové,

dneska už v důchodu. Tohle jim můžu říct s rukou na srdci. Jak moudrým mužům, tak třeba ministroví." "Nerozumím ti," řekl Smiley s předstíranou tupostí. "Vladimir byl náš agent. Pokoušel se nám něco sdělit."

"Náš bývalý agent, Georgi. Jak můžeme vědět, že se nám pokoušel něco sdělit? Nedali jsme mu žádný pokyn. Mluvil o naléhavosti - i o sovětské špionáži - ale takhle mluví většina bývalých agentů, kteří nastavují čepice pro nějakou tu podporu!"

"To nebyl Vladimírův případ," řekl Smiley.

Lacon však miloval záludnou sofistiku. Narodil se pro ni, dýchal pro ni, mohl v ní létat i plavat. Nikdo ve Whitehallu se s ním v tomto oboru nemohl srovnávat.

"Georgi, nemůžeme být věcně odpovědní za každého bývalého agenta, který si neuváženě vyjde na noční procházku do stále nebezpečnějších londýnských ulic!" Prosebně vztáhl ruce. "Georgi. O co tu jde? O výběr. A ten výběr je na tobě. Na jedné straně Vladimir, který s tebou chtěl mluvit. Kolegové v důchodu - pokec o starých časech - proč ne? A aby měl nějakou záminku, stejně jako by to udělal leckdo z nás, předstíral, že pro tebe něco má. Nějaký informační drahokam. Proč ne? Tohle dělají všichni. Na tomhle základě nás ministr podrží. Žádná hlava nemusí padnout, nikdo nebude zuřit, nepropukne žádná vládní hysterie. Pomůže nám ten případ sprovodit ze světa. Ne ho zatajit, pochopitelně. Prostě použije svého úsudku. Když se mi podaří zastihnout ho ve správné náladě, může mi říct, že neexistuje žádný důvod, proč s tím obtěžovat moudré muže."

"Amen," ozval se Strickland.

"Na druhé straně," vedl si Lacon svou, vkládaje do řeči své nemalé přesvědčovací schopnosti, "kdyby to mělo dopadnout špatně, Georgi, a ministr by si vzal do hlavy, že jsme zneužili jeho úřadů ke smazání stop po nějakém našem nekalém pátrání, které selhalo," - znovu začal přecházet po místnosti, jako by se vyhýbal pomyslným mokřinám - "a došlo by ke skandálu, Georgi, a dokázalo by se, že v něm byla Tajná služba od začátku namočená - tvoje stará Tajná služba, Georgi, kterou pořád miluješ, tím jsem si jistý - společně s notoricky revanšistickou emigrantskou skupinou - lehkomyslnou, užvaněnou, prudce nesmiřitelnou - naprosto anachronicky zaměřenou - ztělesněnou kocovinou nejhorších dob studené války - pravým archetypem toho, před čím nás naši šéfové varovali," - znovu se dostal do svého rohu, který byl mimo hlavní výseč světla - "a došlo tady k smrti, Georgi, a taky k pokusu zamést stopy, jak by to nepochybně nazvali - a to všechno bylo provázené příslušnou publicitou - no, tímhle skandálem by už číše přetekla. Tajná služba je pořád slabé dítě, Georgi, nemocné dítě. A v rukách těchhle nových lidí zoufale choulostivé dítě. A v tomhle stádiu znovuzrození může umřít na pouhé nachlazení. A jestli k tomu dojde, tvoje generace zdaleka nebude poslední, koho z té smrti budou vinit. Máš určité povinnosti, stejně jako my všichni. Věrnost, chápeš."

Povinnosti k čemu? zeptala se Smileyho ta část jeho myšlení, která obvykle působila jako pozorovatel těch ostatních. Věrnost komu? Bez zrady by nebylo věrnosti, říkávala s oblibou Ann, když byli mladí a když se pokoušel protestovat proti jejím nevěrám.

Chvíli nikdo nepromluvil.

"A co zbraň?" zeptal se konečně Smiley, jako když někoho zkouší z teorie. "Jak se vypořádáš s tímhle, Olivere?"

"Jaká zbraň? Nebyla tam žádná zbraň. Byl zastřelen. Nejspíš svými vlastními kumpány, protože prohlédl jejich čachry. A to už se nezmiňuju o jeho zálibě v cizích manželkách."

"Ano, byl zastřelen," souhlasil Smiley. "Do obličeje. Z bezprostřední blízkosti. Zabroušenou kulkou. A důkladně prohledán. Vzali mu náprsní tašku. Tak bude znít policejní diagnóza. Ale naše diagnóza by měla být jiná, ne, Laudere?"

"V žádném případě," řekl Strickland nasupeně zpoza oblaku cigaretového kouře.

"Ale moje ano."

"Posloucháme, Georgi," řekl Lacon slušně.

"Zbraň, kterou byl Vladimir zabit, patřila k obvyklému vybavení vrahů z moskevského centra," řekl Smiley. "Byla ukrytá ve fotoaparátu, v diplomatce, kdekoliv. Kulka s upilovanou špičkou byla vypálena z bezprostřední blízkosti. Aby ztížila identifikaci, potrestala, odradila ostatní. Pokud si dobře pamatuju, jednu takovou měli vystavenou v Sarrattu ve vitrině vedle baru."

"Pořád tam je. Vypadá strašlivě," řekl Mostyn.

Strickland se na Mostyna varovně podíval.

"Ale Georgi," rozhořčil se Lacon.

Smiley chvíli počkal, protože věděl, že v tomhle rozpoložení je Lacon schopen zřít se Big Benu.

"Tihle lidé, tihle emigranti - a ten chudák byl jedním z nich -nepocházejí náhodou z Ruska? Nebyla polovina z nich ve spojení s moskevským centrem - ať už o tom víme nebo ne? Takováhle zbraň - přirozeně neříkám, že máš pravdu - takováhle zbraň nemusela být v jejich prostředí nijak neobvyklá."

Proti blbosti i bohové sami bojují marně, pomyslel si Smiley; ale to Schiller ještě zapomněl na byrokraty.

Lacon se obrátil ke Stricklandovi. "Laudere. Je tu ještě otázka zprávy pro tisk." Byl to rozkaz. "Možná že by ses měl ještě podívat, jak jsou s tím daleko."

Jen v ponožkách se Strickland vydal k telefonu a vytočil číslo.

"Mostyne, třeba byste mohl odnést ty věci do kuchyně. Nechceme tu přece zanechat zbytečné stopy, ne?"

Když zmizel i Mostyn, Smiley s Laconem byli náhle sami.

"Řekni ano nebo ne, Georgi," začal Lacon. "Musíme si v tom udělat jasno. Musí se to nějak vysvětlit obchodníkům, ke kterým chodil nakupovat. Je tu pošťák, mlékař. Přátelé. Další lidé, s nimiž se stýkal.

Nikdo nezná jeho způsob života líp než ty. Nikdo. Policie ti příslibila veškerou podporu od samého začátku. Nebudou schválně zdržovat vyšetřování, jen dohlížet na určitý zavedený pořádek." Lacon nervózně přiskočil ke Smileyho křeslu a posadil se nemotorně na opěradlo. "Georgi. Byl jsi v té skupině výkonným úředníkem. Zástupcem. A tak tě prosím, pusť se do toho. Chtěl tebe, Georgi. Ne nás. Tebe." Ze svého starého stanoviště od telefonu ho přerušil Strickland: "Chtějí podpis na tu zprávu pro tisk, Olive. Chtějí tvůj podpis."

"A proč ne šéfu?" zeptal se Lacon ztrápeně.

"Asi si myslí, že ten tvůj má větší váhu."

"Řekni, ať chvíli počká u telefonu," řekl Lacon a rozmáchlým gestem si sáhl do kapsy. "Můžu ti dát klíče, Georgi?" zacinkal svazkem Smileymu před obličejem. "Za dohodnutých podmínek, ano?" Klíče stále zvonily.

Smiley na ně zíral a možná se zeptal "Za jakých podmínek?", nebo možná jen zíral; neměl zrovna náladu se vybavovat. Přemýšlel o Mostynovi a o chybějících cigaretách, o telefonické zmínce o sousedech, o agentech bez tváře, o spánku. Lacon začal vypočítávat. Věnoval velkou pozornost číslování jednotlivých podmínek.

"Za prvé, jsi soukromá osoba, která to dělá kvůli Vladimirovi, ne kvůli nám. Za druhé, děláš to pro minulost, ne pro přítomnost, a podle toho se taky chováš. Asanace minulosti. Budeš lít do vody olej, nikoliv ji kalit. Zatajíš přirozeně svůj profesionální zájem, protože profesionální zájem je naše věc. Můžu ti za těchto podmínek předat klíče? Ano? Ne?"

Mostyn stál v kuchyňských dveřích. Chystal se oslovit Lacona, ale jeho vážné oči se stále stáčely ke Smileymu.

"Co je, Mostyne?" řekl Lacon. "Ale rychle."

"Vzpomínám si na jednu poznámku na Vladimirově kartě, pane. Měl ženu v Tallinu. Přemýšlel jsem, jestli by o jeho smrti neměla být informována. Jen jsem si myslel, že bych se o tom měl zmínit."

"Ten záznam není přesný," řekl Smiley a podíval se na Mostyna. "Byla s ním v Moskvě, když utekl, pak ji zavřeli a poslali na nucené práce, kde zemřela."

"Pan Smiley udělá, co sám uzná za vhodné," řekl Lacon hbitě, aby zabránil případnému zvratu situace, a vložil klíče do Smileyho váhavé dlaně. Náhle se všechno dalo do pohybu. Smiley se postavil, Lacon už byl uprostřed místnosti a Strickland mu podával telefon. Mostyn proklouzl do neosvětlené předsíně a spěšně sundával z věšáku Smileyho plášť.

"Co vám ještě Vladimír řekl do telefonu, Mostyne?" zeptal se tiše Smiley a zasunul jednu ruku do rukávu.

"Ještě říkal, abych vyřídil Maxovi, že se to týká Sandmana. Že má dva důkazy a může je přinést s sebou. Říkal, že pak se s ním snad budete chtít setkat. A pak to ještě opakoval. Bylo to na pásku, ale Strickland to vymazal."

"Víte, co tím Vladimír myslel? Mluvte potichu."

"Nevím, pane."

"Na kartě to jméno nebylo?"

"Ne, pane."

"A oni vědí, co myslel?" zeptal se Smiley a mávl rukou k Stricklandovi a Laconovi.

"Možná Strickland. Ale nevím to jistě."

"A Vladimír se skutečně nesháněl po Esterhasovi?"

"Ne, pane."

Lacon ukončil hovor. Strickland od něj převzal sluchátko a ještě něco vyřizoval. Když Lacon uviděl Smileyho u dveří, přihnal se k němu.

"Georgi! Starý dobráku! To je skvělé! Poslyš, rád bych si s tebou někdy popovídal o manželství. Takový obsáhlý seminář. Společně, že mě seznámíš s uměním žít v manželství, Georgi!"

"Ano. Musíme se sejít," řekl Smiley.

Sklopil oči a zjistil, že mu Lacon potřásá rukou.

Konspirativní charakter této schůzky kazí bizarní dovětek. Ke standardním metodám Tajné služby patří monitorování tajných bytů. Agenti to kupodivu přijímají, přestože o tom nejsou přímo informováni. Na svou schůzku s Vladimírem aktivoval Mostyn odposlech a v následném zmatku nikoho nenapadlo jej vypnout. Nahrané pásky byly rutinně předávány k přepsání, odkud text putoval v několika kopiích k přečtení. Jednu kopii dostal i nešťastný šéf oddělení provozních čekatelů, další sekretariát, další vedoucí osobního, operačního a finančního oddělení. Ještě než přepis záznamu našel ve své přihrádce Lauder Strickland, došlo k explozi a nevinní příjemci zprávy byli pod všemožnými hrozbami přinuceni k příslibu mlčenlivosti. Magnetofonový záznam byl dokonalý. Bylo na něm i Laconovo netrpělivé přecházení, i Stricklandovy postranní poznámky, některé z nich obscénní. Pouze to, co Mostyn nervózně svěřil Smileymu v předsíni, uniklo mikrofonům.

Co se týče Mostyna samotného, nadále už v případě nefiguroval. Odešel na vlastní žádost o několik měsíců později v rámci snižování stavů, jehož se dnes všichni tak obávají.

6

Stejně nesmělé světlo, jaké uvítalo Smileyho, když s úlevou vyšel z tajného bytu na čerstvý vzduch hampsteadského jitra, uvítalo i Ostrakovovou, přestože to bylo už později na podzim a na holých stromech se třepotalo pár posledních listů. Stejně jako Smiley si ani ona v noci moc neodpočala. Vstala za tmy a pečlivě se oblékla. Ráno vypadalo chladnější, a tak rozvažovala, zda si má vzít zimní boty, protože v obchodním domě byl ostrý průvan, jímž trpěly především její nohy. Stále ještě nerozhodnuta vytáhla boty ze skříně a otřela je z prachu, dokonce je vyčistila, ale ani pak se nemohla rozhodnout, zda si je vezme nebo ne. Takhle to s ní bylo vždycky, když zápolila s nějakým větším problémem: ty menší byly málem neřešitelné. Zнала všechny příznaky, cítila, jak se začínají projevovat, ale nebyla schopna s tím něco udělat. Založila někde peněženku, pletla se v práci v počítání, zabouchla si dveře a musila dojít pro starou bláznivou správcovou, madame la Pierre, která funěla jak koza v kopřivách. Když tohle rozpoložení na Ostrakovovou přišlo, dokázala klidně po patnácti letech dojíždění jednou trasou nasednout na špatný autobus a dojet do nějakých neznámých končin. Nakonec si boty obula - nadávala si při tom do starých bláznů a kreténů - a vzala si těžkou nákupní tašku, kterou si připravila večer. Vydala se po obvyklé trase, minula tři obchody, kam obvykle chodila nakupovat, a přemýšlela o tom, jestli nezačíná bláznit.

Jsem šílená. Nejsem šílená. Někdo se mě pokouší zabít, někdo se mě pokouší chránit. Jsem v bezpečí. Jsem v smrtelném nebezpečí. A tak stále dokola.

Čtyři týdny poté, co ji navštívil její malý estonský důvěrník, si Ostrakovová uvědomovala mnoho změn, které se v ní odehrály, a za většinu z nich byla vděčná. Jí samotné nebylo jasné, jestli se do něj zamilovala. Přišel právě včas a jeho určitá skrytá agresivita vůči druhému pohlaví v ní probudila smysl pro

odporování, když hrozilo, že se nějak vstřícně projeví. V každém případě v ní opět rozdmýchal vnitřní plamen. Měl v sobě něco z toulavé kočky, co jí připomnělo Glikmana i ostatní muže; nikdy nebyla nijak zvlášť zdrženlivá. A kromě toho je Kouzelník pohledný muž, myslela si, zná ženy a vstupuje do mého života vyzbrojen fotografií mého utlačovatele a jasným rozhodnutím tohoto utlačovatele odstranit - tak proč bych se tedy já, přestože by to bylo určitě nemravné, do něj na místě nezamilovala?

Byla to jeho vážnost, která ji přitahovala víc než jeho kouzlo. "Nesmíte věci přikrašlovat," řekl jí nezvykle ostře, když se jen tak pro zábavu nebo z potřeby obměnit vyprávění odchýlila od verze, kterou napsala Generálovi. "Jen proto, že se vám trochu ulevilo, nesmíte udělat takovou chybu, že byste nebezpečí úplně pustila z hlavy."

Slíbila, že se polepší.

"Nebezpečí je reálné," řekl jí na odchodu. "Bez ohledu na to, jestli je budete zveličovat či bagatelizovat."

Už dříve s ní lidé mluvili o nebezpečí, ale když s ní mluvil Kouzelník, věřila mu.

"Hrozí nebezpečí mé dceři?" zeptala se. "Hrozí nebezpečí Alexandře?"

"Vaše dcera v tom nehraje žádnou roli. Můžete být ujištěna, že vůbec neví, co se děje."

"Tak co je to za nebezpečí?"

"To nebezpečí hrozí nám všem, kteří o téhle věci něco víme," odpověděl a ona už ve dveřích šťastně svolila k jejich jedinému objetí. "To nebezpečí hrozí především vám."

A nyní, v posledních třech dnech - nebo dvou? nebo deseti? - by Ostrakovová přísahala, že ji nebezpečí zvolna obkličuje jako armáda stínů její vlastní smrtelnou postel. To nebezpečí bylo reálné, bez ohledu na to, zda je zveličovala či bagatelizovala. Zahlédla je znovu v sobotu ráno, když dusala po ulici ve svých naleštěných zimních botách a pohupovala nákupní kabelou. Pronásledovali ji dva chlapi, přestože byl víkend. Tvrdí chlapi. Mnohem tvrdší než ten zrzek. Takoví, kteří naslouchají u výslechů. A nikdy nepromluví ani slovo. Jeden šel pět metrů za ní, druhý se držel na stejné úrovni s ní na protějším chodníku. Právě míjel hokynářství toho flákače Merciera, jehož červenozelené plátěné stříšky byly tak nízko, že mohly ohrozit i Ostrakovovou při její malé postavě.

Když si poprvé připustila jejich přítomnost, rozhodla se, že jsou to Generálovi lidé. Bylo to v pondělí, nebo byl pátek? Generál Vladimír mi přidělil tělesnou stráž, pomyslela si pobaveně a celé dopoledne na ně spiklenecky gestikulovala, aby jim vyjádřila svou vděčnost: když se nikdo jiný nedíval, obdarovala je chápavými úsměvy, dokonce jim uvařila i šoupě, aby jim zpříjemnila hlídání u vchodu. Dva mohutní osobní strážci, myslela si, pro jednu starou dámu! Ostrakov měl pravdu: Generál je skutečně člověk! Druhého dne si usmyslela, že tam vůbec nejsou a že její touha mít takové muže byla pouhou nástavbou její touhy znovu se setkat s Kouzelníkem. Hledám cokoli, co by mě s ním spojovalo, pomyslela si; stejně jako jsem se pořád nepřiměla umýt tu sklenici, z které pil vodku, nebo natrást polštářky, na nichž seděl, když mi přednášel o nebezpečí.

Ale třetího - nebo to bylo pátého? - dne získala na své domnělé ochránce zcela odlišný a pronikavější náhled. Přestala si hrát na malou holčičku. Ať už to bylo kteréhokoliv dne, odcházela z domu velice brzy, aby zkontrolovala zvláštní dodávku do obchodního domu, a vystoupila ze svatyně svých abstrakcí přímo do ulic Moskvy, jak je až příliš často poznala za léta života s Glikmanem. Špatně osvětlená dlážděná ulice byla prázdná až na černý vůz, který parkoval dvacet metrů od jejího vchodu. Zřejmě právě přijel. Později měla dojem, že jej dokonce viděla zastavovat. Zřejmě přivázel její nohsledy. Prudce zastavil v okamžiku, když vyšla ven. A zhasl světla. Odhodlaně vykročila po chodníku. "To nebezpečí hrozí především vám," vzpomněla si. "To nebezpečí hrozí nám všem, kteří o téhle věci něco víme."

Vůz jel za ní.

Myslí si o mně, že jsem štetka, namlouvala si marně. Jedna z těch starých štetek, na které zbývá už jen časné ráno.

Znenadání se rozhodla, že se musí dostat do kostela. Jakéhokoliv kostela. Nejbližší pravoslavný kostel byl dvacet minut odtud a byl tak malý, že modlit se v něm připomínalo seanci; bezprostřední blízkost Svaté rodiny nabízela odpuštění sama o sobě. Ale dvacet minut znamenalo celou věčnost. Kostelů jiných církví se však zásadně varovala - jejich návštěvu by cítila jako zradu své národnosti. Toho rána však, s černým autem v patách, potlačila své předsudky a vnikla do prvního kostela, který jí přišel do cesty. Ukázalo se, že to není jen katolický, ale moderně katolický kostel. Vyposlechla si dvakrát celou mši,

kterou celebroidal špatnou francouzštinou dělnický kněz. Páchl česnekem a bůhvím ještě. Když odešla, muži nebyli v dohledu, a to bylo naprosto nejdůležitější. Ani jí nevadilo, že musela slíbit dvě hodiny přesčas, aby zaměstnavateli vynahradila potíže vzniklé jejím pozdním příchodem.

Pak se tři dny nedělo nic - nebo to bylo pět dní? Ostrakovová začala ztrácet pojem o čase i o penězích. Tři nebo pět, uplynuly, nikdy neexistovaly. To bylo celé její "přikrašlování," jak to nazval Kouzelník, ten její pitomý zvyk vidět za vším něco, vidět příliš mnoho lidí, kteří něco špatného chystají. Jenže oni se dneska vrátili. A dneska to bylo padesátisíckrát horší, protože dnešek byl teď, a ulice byla prázdná jako minule nebo jako toho prvního dne, a ten chlap, co byl pět metrů za ní, se začal přibližovat, a ten druhý, co byl právě pod Mercierovými nebezpečnými plátnými stříškami, se chystal přejít ulici, aby se k němu připojil.

Co se stalo pak, mělo být podle představ Ostrakovové dílem okamžiku. Šli jste po chodníku a vzápětí jste byli ve smršti světél a kvílení klaksonů unášeni k operačnímu stolu obklopenému chirurgy v různobarevných maskách. Anebo jste se ocitli v nebi před Všemohoucím a mumlali jste omluvy za jisté skutky, jichž jste ve skutečnosti nelitovali; a dokonce - pokud jste Mu vůbec rozuměli - jich nelitoval ani On. Anebo přinejhorším jste přišli k sobě a jako zranění jste se ocitli ve vlastním bytě a vaše nudná nevlastní sestra Valentina všeho s mimořádně zhoubnou laskavostí nechala a přijela za vámi z Lyonsu, aby mohla nepřestávne bdít u vašeho lůžka.

Žádné z těchto očekávání se nesplnilo.

Co se skutečně stalo, odehrálo se pomalu jako podvodní balet. Muž, který se k ní blížil zezadu, zaujal místo po její pravé ruce, neboli vnitřní pozici. V témže okamžiku se druhý muž, který přicházel přes ulici od Mercierova obchodu, ocitl po jejím levém boku. Nešel po chodníku, ale ve stokovém žlábků ulice, takže na ni při chůzi cákal vodu, která se tu držela od včerejšího deště. Ostrakovová se z osudového zvyku dívat se lidem do očí podívala na oba své nechtěné průvodce a zjistila, že už jejich obličej zná. To oni pronásledovali Ostrakovova, oni zavraždili Glikmana, a podle jejího osobního názoru zavraždili už po staletí celý ruský národ, ať už ve jménu cara nebo Boha nebo Lenina. Odvrátila se od nich a uviděla černé auto, které ji pronásledovalo už na cestě do kostela. Pomalu je po prázdné ulici dojíždělo. Proto udělala přesně to, co si celou noc plánovala, co si představovala, když nemohla spát. V nákupní tašce měla připravenou starou žehličku, kus veteše, který Ostrakov někde splasil, když si ten umírající nebožák představoval, že získá pár franků navíc prodejem starozitnosti. Její nákupní taška byla kožená - sešitá ze zelených a hnědých kousků - a pevná. Ostrakovová trochu zapažila, vši silou se otočila a zasáhla muže pod chodníkem do rozkroku, do jeho nenáviděného středu. Zaklel - neslyšela, v jakém jazyce - a poklesl do kolen. Tady se však její plán zhroutil. Nepočítala s grázlem na druhé straně a sama potřebovala trochu času, aby nabrala rovnováhu a mohla ho také zlikvidovat žehličkou. Ten jí to však neumožnil. Objal ji oběma rukama jako tlustý pytel a zdvihl ji, takže se nedotýkala nohama země. Viděla, jak jí upadla taška, a slyšela zazvonění, jak žehlička z tašky vyklouzla a narazila na víko kanálu. Viděla také, jak se její nohy klimbají deset centimetrů nad zemí. Připadala si jako její bratr Niki, který se oběsil - jeho nohy se klimbaly přesně tak. Všimla si, že špička jedné boty - levé - už se při té rvačce poškrábala. Ruce jejího uchvatitele se sevřely ještě pevněji přes její prsa a ona pomyslela na to, jestli jí prasknou žebra dřív, než se udusí. Cítila, že ji vleče zpátky, a myslela si, že se pokusí naložit ji do auta, které se teď už slušnou rychlostí blížilo po ulici: že bude unesena. Vůbec nic, ani smrt, ji v tom okamžiku neděsilo víc než myšlenka na to, že ji tahle prasata odvezou zpátky do Ruska a podrobí ji nějaké pomalé dogmatické vězeňské smrti, jakou určitě připravili Glikmanovi. Ve vzdoru napjala všechny své síly a podařilo se jí kousnout ho do ruky. Najednou uviděla dva náhodné chodce, kteří byli zřejmě stejně vyděšeni jako ona. Pak si uvědomila, že auto nezpomaluje a že ti chlapi chtějí něco jiného, než ji unést: chtějí ji zabít.

Pak ji odhodil do vozovky.

Zavravorala, ale neupadla, a když se auto stočilo, aby ji mohlo srazit, děkovala Bohu i všem Jeho andělům, že se rozhodla pro zimní boty, protože ji nárazník nabral do lýtek. Když znovu uviděla své boty, měla je před obličejem. Nahá stehna měla rozevřená jako při porodu. Chvilí letěla vzduchem a pak narazila na dláždění.

Narazila vším najednou - hlavou, páteří a patami - a dál už se koulela jako válec. Auto ji minulo, ale uslyšela skřípění brzd a napadlo ji, zda začne couvat, aby ji přejelo. Pokoušela se pohnout, ale cítila se příliš ospalá. Slyšela hlasy a bouchání dveří vozu, slyšela řev motoru, který se vzdaloval, takže buď auto odjelo, nebo ztratila sluch.

"Nedotýkejte se jí," řekl někdo.

Ne, nedotýkejte se mě, pomyslela si.

"To je jen nedostatek kyslíku," slyšela sama sebe. "Zvedněte mě a bude to v pořádku."

Proč to vlastně řekla? Nebo si to jen myslela?

"Aubergines," řekla. "Sežeňte aubergines." Nevěděla, jestli mluví o svém nákupu nebo o dopravních policistkách, jimž se tak v pařížském slangu říkalo.

Pak přes ni ženské ruce přehodily pokrývku a vypukla zuřivá galská hádka o to, co dál. Nepoznamenal si někdo číslo toho vozu? Chtělo se jí říct, ale byla příliš ospalá, než aby se o to starala, a kromě toho byla přidušená - ten pád ji nadobro zbavil kyslíku. Vybavila si sestřelené ptáky, které viděla na ruském venkově, jak se bezmocně plácají na zemi a čekají, až k nim doběhnou psi. Generále, pomyslela si, dostal jste můj druhý dopis? Chtěla, aby si ten dopis přečetl, prosila ho, aby to udělal a odpověděl na její naléhavou prosbu. Generále, přečtěte si můj druhý dopis.

Psala jej před týdnem ve chvíli zoufalství, odesílala včera, kdy na ni zoufalství dolehlo znovu.

7

V okolí Paddingtonského nádraží jsou viktoriánské domy s terasami, které jsou zvenčí bílé jak luxusní zaoceánské parníky, ale uvnitř temné jako hrobky. Westbourne Terrace, dům, kde bydlel Vladimír, zářil stejně jako všechny ostatní. Příjezdová cesta k němu byla na jedné straně ozdobena hromadou shnilých matrací, na druhé straně křivou kládou, která tu trčela jako hraniční závora.

"Díky, já už dojdu," řekl Smiley zdvořile taxikáři a u matrací zaplatil. Přijel sem rovnou z Hampsteadu a kolena už měl celá rozbolavělá. Řecký taxikář mu cestou dal přednášku o Kypru a Smiley se musel všelijak kroutit a naklánět, aby ho přes hluk motoru slyšel. Vladimíre, měli jsme se o tebe postarat líp, pomyslel si, když viděl špinu na chodnících a chatrné prádlo na balkónech. Tajná služba mohla svému špičkovému agentovi prokázat více úcty.

Týká se to Sandmana, vzkazoval mu Vladimír po Mostynovi. Řekněte mu, že mám dva důkazy a že je můžu přinést s sebou. Tak nějak mu to musel říkat.

Šel pomalu u vědomí, že časně ráno je lépe z domu vycházet, než jít dovnitř. Na autobusové zastávce se nashromáždil hlouček lidí. Mlékař i chlapec s novinami dělali právě roznášku. Letka mořských racků elegantně vybírala přetékající popelnice. Jestliže mořští rackové táhnou do měst, pomyslel si, potáhnou holubi k moři? Přešel příjezdovou cestu a uviděl motocyklistu, který měl svůj stroj s úředně vyhlížejším postranním vozíkem zaparkovaný asi sto metrů od něj u chodníku. Držením těla mu připomínal vysokého posla, který přinesl klíče od tajného bytu - podobná pevnost postoje, patrná i na tu vzdálenost, důstojná, až vojenská obezřelost.

Pilířový vchod stínil dva ořechy. Zpovzdálí ho pozorovala zjizvená kočka. Z třiceti zvonků byl Vladimírův až ten horní, ale Smiley nezazvonil. Dvojitě dveře se kupodivu lehce otevřely a odhalily mu pohled do šeré chodby, vymalované tak pestře, aby odradila tvůrce nápisů. Linoleem potažené schodiště vrzalo jako nemocniční vozík. Ještě si tu na to pamatoval. Nic se nezměnilo a nic se nezmění. Nebyl tu žádný vypínač a schodiště bylo stále temnější, jak stoupal nahoru. Proč Vladimírovi jeho vrahové neukradli klíče? Přemýšlel. Klíče v zadní kapse ho tlačily s každým krokem víc a víc. Třeba je nepotřebovali. Možná už měli své vlastní. Došel na odpočívadlo a musel se protáhnout kolem drahého kočárku. Slyšel vytí psa, ranní zprávy v němčině a spláchnutí záchodu. Slyšel, jak nějaké dítě křičí na matku, pak se ozvalo plácnutí a křik otce na dítě. Řekni Maxovi, že se to týká Sandmana. Cítil kari, levnou tlustou pečínku a desinfekci. Cítil pach mnoha lidí a mála peněz v příliš natěsnaném prostoru. Na to si taky vzpomínal. Nic se nezměnilo.

Kdybychom s ním zacházeli líc, nikdy by se to nestalo, pomyslel si Smiley. Opomíjení se snadno zabíjejí, napadlo ho, aniž tušil, že přemýšlí stejně jako Ostrakovová. Vzpomněl si na den, kdy ho sem přivedli. Smiley jako vikář, Toby Esterhase jako pošťák. Dojeli si pro něj na Heathrow. Šíbr Toby, vymáchaný ve všech oceánech, jak si sám říkal. Jel jako blázen, a stejně přijeli málem pozdě. Letadlo už přistálo. Pospíchali k přepážkám a znenadání ho uviděli: stál tam stříbrovlasý a majestátní, tyčil se jako socha v chodbě vedoucí od příletové části letištní plochy a ostatní cestující ho míjeli. Smiley si vzpomněl na jejich slavnostní objetí - "Maxi, starý brachu, jsi to opravdu ty?" "Jsem to já, Vladimire, tak nás konečně dali dohromady." Vzpomněl si, jak je Toby povzbuzoval v chodbách imigračního úřadu, protože rozlícená francouzská policie zabavila Vladimirovi doklady, ještě než ho vyhodila. Vzpomněl si na oběd u Scotta, kde byli všichni tři. Vladimír byl tak plný života, že zapomínal pít, ale zato velkolepě hovořil o budoucnosti, kterou tehdy neměl, jak všichni tři věděli. "Bude to zase Moskva, Maxi. Ale třeba se dostaneme na kobylku Sandmanovi." Následujícího dne se vydali shánět byt. "Jen ti ukážeme pár vzorků, Generále" řekl tehdy Toby Esterhase. Byly vánoce a rozpočet na služební byty byl vyčerpán. Smiley žádal o příspěvek finanční oddělení. Tlačil na Lacona i na ministerstvo financí o dodatečnou dotaci, ale marně. "Jedna dávka skutečnosti mu pomůže dostat se na zem," řekl Lacon. "Využij svého vlivu na něj, Georgi. Proto jsi tu." První dávkou skutečnosti bylo doupě kurev v Kensingtonu, druhou byt s výhledem na seřadovací nádraží poblíž Waterloo. Westbourne Terrace navštívili jako třetí možnost. Stoupali tehdy po týchž vrzavých schodech, vedeni Tobym. Vladimír se zničehonic zastavil, otočil svou velkou barevnou hlavu a teatrálně sražil nos.

Ohó, takže až budu mít hlad, stačí abych trochu postál v chodbě a čuchal a hlad bude pryč! řekl svou těžkou francouzštinou. To třeba celý týden nebudu muset jíst!

Tehdy už Vladimír tušil, že ho odstavují od koryta.

Smiley se vrátil do přítomnosti. Další odpočívadlo bylo hudební, všiml si při svém osamělém výstupu. Z jedné dveří sem doléhala hlučná rocková hudba, z druhé Sibelius a vůně slaniny. Smiley vyhlédl z okna a uviděl dva muže, kteří leželi mezi ořechy a kteří tam při jeho příchodu nebyli. Takhle to chodí při týmové práci. Jedni hlídají u vchodu, zatímco druzí jdou dovnitř. Druhá otázka je, k jakému týmu ti dva patří. K moskevskému? K šéfovi? Ke skupině Saula Enderbyho? Dále na ulici si motocyklista četl nějaký bulvární plátek.

Vedle Smileyho se otevřely dveře a vyšla z nich stará žena s kočkou na rameni. Ucítil její skleničku na dobrou noc, ještě než promluvila.

"Jste lupič, drahý pane?" zeptala se.

"Bohužel ne," odpověděl Smiley s úsměvem. "Jen jdu na návštěvu."

"Ale je to zábavná představa, ne, drahoušku?" řekla.

"To tedy skutečně je," řekl Smiley zdvořile.

Poslední schody byly strmé a velice úzké. Pronikalo sem světlo ze zamřížovaného světlíku. Nad schody byly dvoje dveře, oboje zavřené a velmi blízko od sebe. Na jedné byla strojem psaná vizitka: PAN V. MILLER, PŘEKLADY. Smiley si vzpomněl na hádku nad touhle vizitkou. Po příchodu do Londýna se měl Vladimír držet zpátky: Miller se mu docela zamlouval, ale potíže byly s titulem. "Miller, cest bien," prohlásil. "Miller se mi líbí, Maxi." Ale "pan" pro něho nebyl dost dobrý. Naléhal na "generála," pak slevil na "plukovníka". Smiley ve své roli zástupce však byl neoblomný: "Pan" způsobí daleko menší potíže než falešná hodnost v nepravé armádě, rozhodl tehdy.

Směle zaklepal u vědomí toho, že tiché klepání je podezřelejší než hlučné. Slyšel ozvěnu úderů v bytě, jinak nic. Žádné kroky, žádná náhlá strnulost zvuků. Přes poštovní schránku zavolal Vladimirovo jméno, jako když jde na návštěvu starý kamarád. Zkusil jeden dózický klíč ze svazku. Vzpíral se. Zkusil druhý a otočil zámek. Vstoupil do bytu a zavřel za sebou dveře. Čekal, jestli ho něco nepraští zezadu. Dával přednost představě úderu do zátylku před ustřeleným obličejem. Točila se mu hlava a uvědomil si, že zadržuje dech. Tatáž bílá malba, všiml si. Přesně ta samá vězeňská prázdnota. Prapodivné ticho jako v telefonní budce. Táž směsice pachů.

Tady jsme stáli, vzpomněl si Smiley. Bylo odploledne a byli jsme tu všichni tři. Toby a já jako remorkéry, které mají mezi sebou starou bitevní loď. V prospektu realitní kanceláře byl byt označen jako mansarda.

"To je strašně bezútěšné," řekl Toby Esterhase svou maďarskou francouzštinou. Otočil se ke dveřím a

chystal se k odchodu. Byl zvyklý komentovat všechno jako první. "Je to naprosto příšerné. Měl jsem se sem napřed podívat sám. Jsem pitomec." Vladimír se zatím ani nepohnul. "Generále, přijmi prosím tě mou omluvu," řekl Toby. "Tohle je urážka."

Smiley se k němu připojil. "Seženeme ti něco lepšího, Vladi, mnohem lepšího. Musíme jen vytrvat." Ale zrak starého muže byl upřený na okno, kam se teď díval i Smiley. Viděl podivný les komínů, řady domovních štítů a plochy břidlicových střech, které zdobily panoráma za parapetem.

Vladimír ho tehdy plácl přes záda. "Lepší, když ušetříte peníze, abyste mohli zabít ty svině v Moskvě," radil.

Se slzami stékajícími po tvářích a se svým rozhodným úsměvem hledíval Vladimír z okna a představoval si moskevské komíny a přemýšlel o umírající naději na návrat do vlasti.

"On reste ici," rozkázal nakonec, jako by rozestavoval poslední bojové linie.

U jedné zdi stála malá pohovka, na parapetu byl vaříč. Z pachu vápna a sádry Smiley usuzoval, že si tu starý pán maloval sám, když bylo třeba zakrýt vlhké skvrny a zamazat pukliny. Na stole, na němž Vladimír psal i jedl, stála stará remingtonka a dva opotřebované slovníky. Jeho překlady, pomyslel si Smiley, pár pencí, které mu vylepšovaly příjem. Smiley stlačil lokty dozadu, jako kdyby měl potíže s páteří, narovnal se v celé, byť poněkud nedorostlé výšce, a pustil se do známých vyšetřovacích rituálů. Na borovicovém nočním stolku ležela estonská bible. Důkladně prohlédl desky, jestli neobsahují nějaké skryté dutiny, a pak knihu protřepal, aby vypadly případné založené papírky nebo fotografie. Otevřel zásuvku nočního stolku a našel lahvičku speciálních tabletek na povzbuzení sexuální apetence a tři medaile Rudé armády za statečnost navlečené na chromovanou sponu. Tak takhle na to šel, pomyslel si Smiley a podívil se, jak to Vladimír se svými četnými milenkami dělal na tak malém gauči. Smiley ulpěl pohledem na reprodukci portrétu Martina Luthera, která visela nad čelem lůžka. Hned vedle ní byl barevný obrázek s názvem "Červené střechy starého Tallinnu," který Vladimír musel z něčeho vytrhnout a podlepit lepenkou. Na dalším obrázku bylo "Pobřeží Kazari" a vedle "Větrné mlýny a trosky hradu". Smiley nahlédl za všechny obrázky. Pak mu padl zrak na lampičku na nočním stolku. Pokusil se ji rozsvítit, ale když se mu to nepodařilo, vytáhl ji ze zásuvky, odšrouboval žárovku a sáhl do dřevěného podstavce. Bezvýsledně. Jen špatná žárovka, pomyslel si. Náhlý výkřik zvenčí ho přitiskl ke zdi, ale když se sebral, uvědomil si, že to bylo pár těch pozemních mořských racků: za komíny tu sídlila celá kolonie. Podíval se znovu přes parapet na ulici. Ti dva lelkující muži byli pryč. Už jdou nahoru, pomyslel si. Tak už to začíná. Od policie určitě nejsou; jsou to vrahové. Motocykl s černým postranním vozíkem osaměl. Smiley zavřel okno a přemýšlel, jestli existuje zvláštní Valhalla pro mrtvé špióny, kde se setká s Vladimírem a srovná si všechno v hlavě; řekne si, že žil dlouhý život a že ten okamžik byl stejně dobrý pro jeho zakončení jako kterýkoliv jiný. Ale ani na vteřinu tomu neuvěřil.

V zásuvce u stolu byly listy čistého papíru, sešíváčka, ožvýkaná tužka, pár gumiček a nezaplacený telefonní účet za minulé čtvrtletí, který zněl na částku sedmdesát osm liber. Smileymu to připadalo nepřiměřeně moc vzhledem k Vladimírovu skromnému způsobu života. Strčil si účet do kapsy, aby si jej později důkladně prostudoval, a pokračoval v prohledávání bytu, i když si byl vědom, že skutečné prohledávání by zabralo třem lidem několik dní, než by mohli říct, že hledané bylo nalezeno. Pokud Smiley něco konkrétně hledal, pak to byl zřejmě adresář nebo diář nebo něco, co by mu mohlo nějak posloužit, i kdyby to měl být jen útržek papíru. Věděl, že staří špióni bývají někdy jak staří milenci; jak přicházejí do let, začínají podvádět a neuvědomují si, že je opouštějí síly. Předstírají, že si všechno pamatují, ale tajně si dělají poznámky, často v nějakém domáckém kódu, který, jako by to nevěděli, může být během několika hodin nebo minut dešifrován kýmkoliv, kdo je ve hře. Jména a adresy informátorů a dalších lidí. Nic není chráněno. Obvyklé postupy, časy a místa schůzek, krycí jména, telefonní čísla, dokonce ani bezpečnostní kombinace k trezorům, ať už jsou maskována jako telefonní čísla na úřad sociálního zabezpečení nebo data narození. Svého času byl Smiley svědkem ohrožení celé špionážní sítě, a to jen proto, že jeden agent přestal důvěřovat své paměti. Smiley nevěřil, že by něco takového udělal Vladimír, ale člověk vždycky musí něco udělat poprvé.

Řekněte mu, že mám dva důkazy a můžu je přinést s sebou...

Smiley teď stál na místě, které starý pán nazýval svou kuchyní: u okenního parapetu, na němž stál jednoduchý plynový vaříč a vlastnoručně vyrobená skříňka na potraviny s vyvrtanými větracími otvory.

My chlapi, kteří si vaříme pro sebe, jsme poloviční zvířata, pomyslel si, když si pozorně prohlédl dvě poličky a vytáhl kastrol a pánev, zastrčené mezi cayennský pepř a papriku. Kdekoli v jinde v domácnosti - dokonce i v posteli - se můžete třeba rozkrájet, číst si knihy, nalhávat si, že samota je nejlepší, ale v kuchyni jsou znaky neúplnosti příliš pronikavé. Půlka bochníku černého chleba. Polovina hrubé klobásy. Půlka cibule. Půl lahve mléka. Polovina citrónu. Půl balíčku černého čaje. Polovina života. Smiley otevřel všechno, co otevřít šlo. Zkusil prstem papriku. Nadzdvíhl všechna víčka, odšrouboval dřevěnou rukojeť pánve. Když se chystal otevřít šatník, zarazil se, jako by se znovu zaposlouchal, ale tentokrát to bylo způsobeno něčím, co viděl, ne co slyšel.

Na skřínce s potravinami ležel kartón cigaret Gauloises Caporal, kromě ruských cigaret Vladimirovy oblíbené značky. Načatý, všiml si. Četl si nápisy. "Bezcelní." "Filtre." "Určeno pro export." "Made in France." Balené v celofánu. Smiley kartón sundal. Chyběl jeden balíček. V popelníku byly tři nedopalky téže značky. Ve vzduchu cítil, když pominul kuchyňské pachy a soustředil se, kouř francouzských cigaret.

A on v kapse žádné cigarety neměl, vzpomněl si.

Držel modrý balíček oběma rukama a zvolna jím otáčel. Pokoušel se na něco přijít. Instinkt - lépe řečeno podvědomé vnímání, které se začíná drát do vědomí - zkrátka tenhle neznámý signál mu prozrazoval, že s těmi cigaretami není něco v pořádku. Nebylo to ve vzhledu kartónu. Nebyly určité nacıpané mikrofilmy nebo výbušninou nebo zabroušenými kulkami nebo něčím podobně obvyklým.

Prostě jejich přítomnost tady, a ne někde jinde, byla nepatřičná.

Kartón byl tak nový, tak nezaprášený, chyběl jen jeden balíček, tři cigarety byly vykouřeny.

A on neměl v kapse žádné cigarety.

Pracoval teď rychleji, protože už chtěl být pryč. Ten byt byl příliš vysoko. Byl příliš prázdný a příliš plný. Ve Smileym vzrůstal pocit, že je tu nějaký rozpor. Proč si nevzali jeho klíče? Otevřel šatník. Bylo tu oblečení i papíry, ale Vladimír vlastnil jen pár kousků obého. Papíry byly především cyklostylované pamflety v ruštině a v angličtině a také v dalším jazyce, který Smiley logicky pokládal za pobaltský. Byl tu svazek dopisů adresovaný na vedení skupiny v Paříži a plakáty s nápisy "Nezapomínejte na Lotyšsko," "Nezapomínejte na Estonsko," "Nezapomínejte na Litvu," které byly zřejmě určeny k použití v pouličních demonstracích. Byla tu krabice školní křídly, žluté, pár kousků chybělo. A na dně skříně leželo Vladimírovo vzácné volné sako s páskem. Zřejmě spadlo z ramínka, když Vladimír příliš prudce přibouchl dveře skříně.

Že by byl Vladimír tak nepozorný? pomyslel si Smiley. Při svém vojenském puntičkářství? Že by nechal spadnout své nejlepší sako na dno skříně a nechal je tam ležet? Nebo je tam nechal někdo nedbalejší, než byl Vladimír?

Smiley zdvihl sako a prohledal kapsy. Pak je pověsil zpátky na ramínko a zavřel prudce dveře skříně, aby se přesvědčil, jestli spadne.

Spadlo.

Nevzali jeho klíče a neprohledali mu byt, pomyslel si. Prohledali Vladimíra, ale podle komisařova mínění byli vyrušeni.

Řekněte mu, že mám dva důkazy a že je můžu přinést s sebou.

Vrátil se do kuchyňského kouta, zastavil se před skříňkou na potraviny a znovu se zkoumavě zahleděl na modrý kartón, který na ní ležel. Pak se podíval do koše na papíry. A pak znovu do popelníku. Každou podrobnost si vrýval do paměti. A nakonec ještě pro jistotu nahlédl do odpadkového koše, jestli tam není zmačkaný chybějící balíček. Nebyl, a to ho z nějakého důvodu potěšilo.

Byl čas k odchodu.

Smiley však ještě neodcházel. Další čtvrt hodinu ještě slídl a zkoušel, nadzdvíhal a přemísťoval, zkoumal volná prkna na podlaze, díval se do oblíbených úkrytů za zásuvkami. Uši měl při tom stále nastražené. Tentokrát však bylo cílem jeho hledání nenajít. Když byl podle svých možností spokojen, vyšel tiše na chodbu a zamkl za sebou dveře. Pod prvními schody potkal doručovatele s ranní poštou s označením GPO na rukávu. Smiley se dotkl jeho lokte.

"Jestli nesete něco do bytu 6B, můžu vám ušetřit výstup," řekl podbízivě. Pošťák zahrabal v kabele a vytáhl hnědou obálku. Pařížské razítko z 15. okrsku, datováno před pěti dny. Smiley si strčil obálku do

kapsy. Pod druhým schodištěm shora byly požární dveře, které měly kliku jen zevnitř. Všiml si jich už cestou nahoru. Otevřel je, dveře zaskřípěly a on se ocitl na špinavém betonovém schodišti, po němž sešel dolů. Přes dvůr se dostal na opuštěnou ulici. Stále přemýšlel, proč neprohledali byt. Moskevské centrum, stejně jako každá velká byrokratická organizace, má své ustálené rituály. Rozhodnete se někoho zabít. A tak postavíte před jeho dům hlídky, další hlídky rozestavíte na jeho obvyklé trase, najdete vrahy a zabijete ho. Klasicky. Ale proč taky neprohledat jeho byt? A zvláště byt člověka, jako byl Vladimír - starého mládence, který žije v domě obývaném cizinci. Proč tam neposlat hlídky, když je někde venku? Protože věděli, že to má u sebe, pomyslel si Smiley. A co ta prohlídka mrtvoly, kterou komisař považoval za povrchní? Co když nebyli vyrušeni, ale prostě našli, co hledali?

Smiley si zavolal taxi. "Bywater Street v Chelsea, prosím, je to u Kings Road," řekl řidiči.

Jed' domů, říkal si. Vykoupej se a promysli to. Ohol se. Řekněte mu, že mám dva důkazy a můžu je přinést s sebou.

Zničehonic se naklonil ke skleněné přepážce a změnil cíl cesty. Když se otočili, vysoký motocyklista prudce zabrzdil, sesedl a s vážnou tváří odtlačil svůj mohutný stroj s postranním vozíkem do protější uličky. Pěšák, pomyslel si Smiley při pohledu na něj. Pěšák, který tlačí svou káru a jde na čaj.

Motocyklista však nasedl a jako eskorta, s ohnutým hrbetem a lokty od sebe, je provázel po okraji Camdeny a pak, stále v patřičné vzdálenosti, pomalu do kopce. Taxík zastavil a Smiley se naklonil k řidiči, aby zaplatil. Vysoký motocyklista přešel kolem nich a jednou rukou salutoval.

8

Stál u ústí aleje a zíral na řady buků, které se ztrácely v mlze jako ustupující armáda. Tma se vytrácela jen zdráhavě a zanechávala po sobě příšeří v lidských příbytcích. Mohl být zrovna tak soumrak, čas podvečerního čaje ve starém venkovském domě. Pouliční světla po obou stranách byla pouhými svíčkami, které nic neosvětlovaly. Vzduch byl teplý a těžký. Stále ještě tu očekával policii, stále měl pocit, že to tu bude uzavřené. Očekával novináře nebo zvědavce. Ono se to nestalo, říkal si, když se vydal dolů ze svahu. Sotva jsem odsud odešel, Vladimír se vesele vyškrábal na nohy, hůl v ruce, setřel si to příšerné nalíčení a zaskočil se svými spoluherci na džbánky piva na policejní stanici.

Hůl v ruce, opakoval si. Vzpomněl si na něco, co mu řekl komisař. V levé nebo v pravé ruce? "Na jeho levé ruce jsme našli stopy po žlutém křídovém prášku," řekl pan Murgotroyd v dodávce. "Na palci, ukazováku a prostředníku."

Jak postupoval, ulice se za ním zatmívala houstnoucí mlhou. Před sebou slyšel slabou ozvěnu svých kroků. O šest metrů výš už doutnal hnědý sluneční svit, ale dole byla chladná mlha, a Vladimír byl nakonec stejně mrtvý. Viděl stopy pneumatik v místech, kde parkovaly policejní vozy. Všiml si, že tu není žádné spadané listí a že šterk je nepřírozeně čistý. Co to tu dělali? přemýšlel. Vystříkali šterk hadicí? Zametli listí a nacpali je do dalších igelitových pytlů?

Jeho únava se záhadně projasnila. Šel dál a cestou přál Vladimírovi dobré ráno a dobrý večer a ani si nemyslel, že by mu nějak přeskakovalo. Soustředěně přemýšlel o napínáčcích a křídě a francouzských cigaretách a moskevských pravidlech a hledal plechovou boudu u hřiště. Vezmi to popořádku, říkal si. Od samého začátku. Caporalky nech zatím na té skřínce. Přešel křižovatku dvou cestiček. Stále stoupal vzhůru. Po levé ruce se náhle objevily branky a za nimi zelený stánek z vlnitého plechu, který byl na první pohled prázdný. Vydal se přes hřiště a boty mu nasákly dešťovou vodou. Za stánkem byl strmý bahnitý svah, ohlazený od dětského klouzání. Smiley se pustil do svahu. Dostal se k nějakému mlázi a šplhal stále dál. Mlha mezi stromky nepronikla, a když se dostal k vrcholu, měl jasný rozhled. Vrátil se mlazinou zpátky k boudě. Byla to spíše větší plechová krabice, které směrem k hřišti chyběla jedna stěna. Jediným nábytkem byla hrubě otesaná dřevěná lavice, hojně pořezaná a popsaná, jediným obyvatelům na břiše ležící postava s pokrývkou přetaženou přes hlavu a vyčnívajícími hnědými botami. Ve chvíli ztracené sebekontroly Smileyho napadlo, jestli také nemá ustřelenou tvář. Střechu podpíraly nosníky, mezi nimiž oživovaly zelený nátěr moralizující nápisy. "Punk je destruktivní. Společnost ho nepotřebuje." Tohle

tvzení v něm vyvolalo chvilkovou nerozhodnost. "Ale potřebuje," chtělo se mu odpovědět; "společnost je sdružením menšin." Napínáček byl na místě, které označil Mostyn, přesně ve výši hlavy, podle nejlepších sarrattských tradic; jeho hlavička byla nová a nepoznamenána jako chlapec, který ho sem připíchl.

Schůzka se může uskutečnit, naznačoval napínáček. V dohledu není žádné nebezpečí.

Moskevská pravidla, pomyslel si Smiley znovu. V Moskvě může trvat spojce tři dny, než doručí dopis do tajného bytu. V Moskvě jsou všechny menšiny punkové.

Řekněte mu, že mám dva důkazy a že je můžu přinést s sebou...

Vladimirovo křídové oznámení bylo hned vedle připínáčku: zpráva uložená v křivolaké čáře, která se táhla až k zemi. Třeba se starý pán obával deště, pomyslel si Smiley. Asi si říkal, že by déšť mohl značku smýt. Anebo byl prostě v takovém rozpoložení, jako když nechal své sako ležet na dně skříně. Schůzka nebo nic, řekl Mostynovi. Dnes večer nebo nikdy... Řekněte mu, že mám dva důkazy a že je můžu přinést s sebou... Přesto si značky mohl všimnout jen někdo velice pozorný, ať už byla jakkoliv silně narýsovaná, stejně jako blyštivé hlavičky napínáčku, a ani ten velice pozorný člověk by jim patrně nepřikládal žádný význam, neboť na Hampstead Heath lidé neustále vyvěšují nějaké vzkazy a inzeráty a zdaleka ne všichni jsou špióni. Dělalí to děti, tuláci, věřící, majitelé zaběhlých psů a koček, hledači různých druhů lásky, kteří mají nutkání vykřičet svou potřebu z vrcholku kopce. A ne všem ustřelí z bezprostřední blízkosti obličej zbraní moskevských vrahů.

A smysl takového oznámení? Když byl Vladimír ještě v Moskvě a Smiley od londýnského stolu nesl zodpovědnost za jeho případ, používala se právě v Moskvě tahle znamení u špiónů, kteří mohli z hodiny na hodinu zmizet. Zlomená větvička u cesty mohla být vždycky jejich poslední stopou. Nevidím žádné nebezpečí a souhlasím se schůzkou podle dohodnutých pravidel, to byl poslední - a osudově chybný - Vladimírov vzkaz živým.

Smiley vyšel z boudy a vydal se zpět po krátké trase, kterou před chvílí přišel. Po cestě si pečlivě vybavoval v mysli komisařovu rekonstrukci Vladimirovy poslední cesty. Probíral se svou pamětí jako archivem.

"Ty gumové přezůvky jsou darem z nebes, pane Smiley," prohlásil tehdy zbožně komisař. "Výrobce North British Century, podrážky s kosočtverečným vzorkem a téměř neochozené - ty by se daly sledovat i v davu fanoušků odcházejícím z fotbalového stadiónu, kdyby bylo zapotřebí!"

"Svěřím vám oficiální verzi, pane Smiley," řekl tehdy komisař spěšně, protože měli málo času. "Jste připraven, pane Smiley?"

"Jsem," odpověděl Smiley.

Komisař změnil tón hlasu. Konverzace byla jedna věc, předkládání důkazů druhá. Při řeči postupně osvětloval baterkou jednotlivé úseky uzavřené oblasti. Přednáška o kouzelné lucerně, pomyslel si Smiley; v Sarrattu jsem o tom udělal pár poznámek. "Tak tady přichází ze svahu. Vidíte ho tam? Normálním krokem, pěkně z paty na špičku, normálním tempem, naprosto otevřeně. Vidíte to, pane Smiley?"

Pan Smiley to viděl.

"A vidíte ty stopy po holi na pravé straně, pane?"

Smiley také viděl, jak gumový konec hole zanechával při každém druhém kroku hluboký otisk.

"Zatímco když byl zastřelen, měl hůl v levé ruce, ne?"

"Také jsem to viděl a všiml si toho, pane. Nevzpomínáte si náhodou, která noha ho zlobila, pokud ho vůbec zlobila?"

"Pravá," řekl Smiley.

"Aha. Takže normálně nosil hůl s největší pravděpodobností v levé ruce. Podívejte se sem, prosím, pane. Tady šel ještě normálně, všimněte si," řekl komisař rozrušeně.

Dalších pět kroků pokračovalo normálně, kosočtverečný vzorek, pata, špička. Komisař sledoval stopu baterkou.

Ted', na denním světle, si mohl Smiley stopy jen představovat. Déšť, další stopy lidí a plášťů kol náhodných cyklistů překrývaly většinu původních stop. Ale v noci, při světle komisařovy baterky, je viděl zřetelně, tak zřetelně, jako mrtvolu přikrytou igelitem na úpatí svahu pod nimi, kde stopy končily.

"Tak to bychom měli," prohlásil komisař spokojeně a zastavil se. Světelný kužel jeho baterky spočinul na

rozhrabaném kousku země.

"Jak jste říkal, že byl starý, pane?" zeptal se komisař.

"Neříkal jsem to, ale táhlo mu na devětašedesát."

"Tak tedy jdeme dál, pane. Poprvé se zastavuje. Neptejte se mě proč, třeba na něj někdo promluvil. Já osobně bych řekl, že něco zaslechl. Za sebou. Všimněte si, jak se krok zkracuje, všimněte si polohy chodidel, která udělala půlobrat. To se díval přes rameno, nebo ne? V každém případě se pootočil a z toho soudím, že to bylo za ním. A ať už viděl cokoli, nebo taky neviděl, nebo slyšel, nebo neslyšel, dal se do běhu. Podívejte," řekl komisař s nadšením sportovce. "Širší stopa, paty se sotva otiskují do země. Úplně nové otisky. Musel běžet, co mu síly stačily. Dokonce se dá poznat, kde se odrážel holí, aby si pomohl."

Ted' v denním světle už to Smiley neviděl, ale v noci - jak si velmi dobře vybavoval - byly dobře viditelné zoufalé stopy po holi dolů po svahu, kde zahnuly.

"Potíž je v tom," poznamenal komisař tiše, jako by vypovídal před soudem, "že ať už ho zabilo cokoli, muselo to být před ním, ne? V žádném případě za ním."

Zabilo ho obojí, pomyslel si Smiley, který měl teď výhodu několikahodinového náskoku. Oni ho vedli, pomyslel si a bezúspěšně se pokoušel vybavit si přesný termín pro tuhle techniku, jaký používali v sarratském žargonu. Pronásledovatel obět' vyděsí a vykonavatel jen čeká vepředu, až mu naběhne na mušku. I vrahové z moskevského centra věděli, že i ti nejstarší špióni jsou neustále ve střehu, co se děje za nimi, co se děje vedle nich, dávají si pozor na auta, která je míjejí, i na ta, která je nemíjejí, opatrně přecházejí ulice a opatrně vstupují do domů. A stejně udělají chybu, když musí čelit skutečnému nebezpečí.

"Stále běží," řekl komisař a blížil se po svahu k mrtvole. "Všimněte si, jak se mu tady na tom strmějším úseku prodlužuje krok. A je už také nerovnoměrný, vidíte? Otisky jsou úplně rozhozené. Tady už běžel o život. Doslova. A hůl měl stále v pravé ruce. Vidíte, jak se otočil, když se blížil k úpatí. Ztratil orientaci, není divu. A tady to je. Vysvětlíte to, jestli můžete!"

Kužel světla spočinul na místě, kde bylo natěsnaných pět nebo šest stop na velice malé ploše u travnatého pásu mezi dvěma vysokými stromy.

"Znovu se zastavil," řekl komisař. "Nebylo to tak docela zastavení, spíš takové zadrhnutí. Neptejte se mě, proč k tomu došlo. Třeba jen špatně došlápl. Třeba ho zneklidnilo, že se ocitl tak blízko stromů. Třeba mu selhalo srdce, když říkáte, že ho zlobilo. Ale znovu se rozbíhá jako předtím."

"S holí v levé ruce," řekl Smiley tiše.

"Ale proč? ptám se sám sebe, pane. Třeba znáte odpověď. Proč? Že by zase něco uslyšel? Nebo si na něco vzpomněl? Proč se zastavil, když běžel o život? Proč tu přešlapoval a přendával si hůl z ruky do ruky? Před ústím vražedné zbraně? Pokud ho ovšem jeho pronásledovatel obloukem nepředběhl a nečekal na něho tady mezi stromy. Máte pro to ze svého pohledu nějaké vysvětlení, pane Smiley?" Tahle otázka mu zvonila v uších, ještě když stáli nad mrtvolou, která pod igelitem vypadala jako embryo. Ted' ráno se však Smiley na tom místě moc nezdržoval. Místo aby slídl po každé stopě, snažil se vcítit do pohybů starého pána. Vzhledem k tomu, že se pohyboval velmi pomalu, byl dvěma dāmami v kalhotách, které tu byly na procházce se svými vlčáky, považován za přívržence nějakého nového módního čínského bojového cvičení, a tudíž za blázna.

Nejprve se postavil s chodidly u sebe a špičkami směřujícími po svahu. Pak udělal krok levou nohou a pravou nohu vytočil tak, že špička směřovala k remízku mladých stromků. Tento pohyb vyvolal přirozené natočení pravého ramena. Instinkt Smileymu řekl, že v tomhle okamžiku si Vladimír zřejmě přendal hůl do levé ruky. Ale proč? Trápila ho stejná otázka jako komisaře. Proč si v tomhle rozhodujícím okamžiku, kdy mu šlo o život, přendával hůl z pravé ruky do levé? Určitě ne proto, aby se bránil, vždyť - jak si Smiley vzpomínal - byl pravák. Kdyby se chtěl bránit, jen by hůl pevněji sevřel. Anebo by ji uchopil oběma rukama, jako golfovou hůl.

Chtěl si snad uvolnit pravou ruku? Ale k čemu by si ji uvolňoval?

Vědom si toho, že je pozorován, ohlédl se Smiley prudce za sebe a uviděl dva malé kluky v blejzrech, kteří se zastavili a pozorovali toho malého tloušťka v brýlích, který provozuje tak zajímavé krokové variace. Zahleděl se na ně pohledem ředitele školy a oni utekli.

K čemu by si uvolňoval pravou ruku? opakoval si Smiley. A proč by se vzápětí dával znovu do běhu? Vladimír se natočil doprava, přemýšlel Smiley a snažil se znovu přijít na příčinu toho pohybu. Vladimír se natočil doprava. Byl čelem k remízku a přendal si hůl do levé ruky. Podle komisaře zůstal chvíli nehybně stát. Pak se rozeběhl.

Moskevská pravidla, pomyslel si Smiley a sledoval svou pravou ruku. Ta se pomalu vnořila do kapsy pláště, která byla prázdná, stejně jako Vladimírova pravá kapsa.

Chtěl snad napsat vzkaz? Smiley se začal zaobírat teorií, kterou si chtěl držet od těla. Co když chtěl udělat znamení křídou, například? Poznal svého pronásledovatele a chtěl někde napsat jeho jméno nebo udělat znamení. Ale na co? Určitě ne na ty mokré kmeny stromů. Ani do hlíny, do spadaneho listí, do šterku. Smiley se rozhlédl kolem sebe a uvědomil si zvláštní polohu místa, kde stál. Byl téměř mezi dvěma stromy na kraji aleje, kde mlha byla nejhustší. Tady ho nebylo vůbec vidět. Cesta tu klesala a zase stoupala, ale zároveň se točila. Na celé trase Vladimírova zoufalého útěku - trase, kterou dobře znal, neboť tohle místo využíval k podobným schůzkám - bylo tohle jediné místo, uvědomil si Smiley uspokojeně, kde byl prchající člověk z dohledu pronásledovatele i vykonavatele.

A zastavil se.

Uvolnil si pravou ruku.

Řekněme, že sáhl do kapsy.

Pro své srdeční prášky? Ne. Ty byly stejně jako křída a zápalky v levé kapse, ne v pravé.

Sáhl tam pro něco, co už tam nebylo, když byl nalezen mrtvý.

Ale pro co?

Řekněte mu, že mám dva důkazy a že je můžu přinést s sebou... Pak se se mnou třeba bude chtít sejít.

Tady je Gregory. Chci mluvit s Maxem. Něco pro něj mám, prosím...

Důkazy. Důkazy příliš vzácné na to, aby se daly poslat poštou. Něco s sebou měl. Dvakrát něco. A nejen v hlavě - i v kapse. A hrál podle moskevských pravidel. Podle pravidel, která do něj vtloukali od prvního dne, kdy se nechal naverbovat jako agent Tajné služby. A vštěpoval mu je Smiley sám, jako jeho řídicí důstojník. Tahle pravidla byla vymyšlena pro přežití, a také pro záchranu celé sítě. Smiley cítil, jak se mu v břiše rozlévá silné vzrušení. Moskevská pravidla stanovují, že člověk, který osobně přenáší zprávu, musí mít u sebe taky prostředky, jimiž ji může zničit! Ať už je to mikrotečka, tajné psaní, nevyvolaný film, musí to člověk mít po ruce a musí to být maskované jako ta nejméně nápadná věc, když je to odhozeno.

Třeba lahvička s léky, pomyslel si a trochu se uklidnil. Nebo krabička zápalek.

Jedna polovyškrtaná krabička zápalek Swan Vesta, levá kapsa kabátu, vzpomněl si. Kuřákových zápalek, na to se nesmí zapomínat.

A v tajném bytě, pomyslel si zarytě, týraje sám sebe, jedna krabička Vladimírovy oblíbené značky. A na skříňce s potravinami v jeho bytě na Westbourne Terrace devět balíčků cigaret Gauloises Caporal.

Devět z deseti.

Ale v kapse ani cigareta. Žádné u sebe neměl, řekl komisař. Když ho našli, pomyslel si Smiley.

Tak co z toho vyvozuješ, Georgi? zeptal se Smiley sám sebe, napodobuje Laconovu mimiku. Zamával si dokonce Laconovým prefektským prstem před vlastní nehybnou tvář. Vyvozuju z toho, Olivero, že kuřák, silný kuřák, který je navíc silně nervózní, by se nevydal na úhelnou tajnou schůzku s krabičkou sirek, ale s prázdným balíčkem cigaret, zvláště když má doma takovou zásobu. Takže buď ty cigarety vrahové našli a odstranili a ony byly důkazem, o kterém Vladimír mluvil, nebo - nebo co? Nebo si Vladimír stačil přendat hůl z pravé ruky do levé včas. A včas sáhl pravou rukou do kapsy. A vytáhl ten důkaz nebo ty důkazy, taky včas, na tom jediném místě, kde nemohl být vidět. A zbavil se toho podle moskevských pravidel.

Uspokojen svým logickým myšlenkovým postupem vydal se George Smiley opatrně vysokou travou k remízku a vzápětí měl kalhoty zmáčené od kolen dolů. Prohledával okolí více než půl hodiny. Tápal v trávě a v listí, znovu a znovu kráčel ve svých stopách, proklínal vlastní břídlství, vzdával se a začínal znovu, odpovídal na hloupé otázky kolemjdoucích, od těch obscénních až po ty příliš zdvořilé. Pomoc mu dokonce nabídli dva buddhističtí mniši z místního semináře, v žlutých řízách, řemínkových sandálech a

pletených vlněných čepicích. Smiley je zdvořile odmítl. Našel dva rozbité papírové draky a množství plechovek od cocacoly. Našel listy z kalendářů s nahými ženami, některé barevné, jiné černobílé. Našel starou běžeckou tretru, černou, a cary staré spálené deky. Našel čtyři pivní lahve, prázdné, a čtyři prázdné krabičky od cigaret, tak omšelé a staré, že je na první pohled odepsal. A na jedné větvi, zasunutý těsně u kmene, objevil pátý balíček - nebo lépe řečeno desátý - který ani nebyl prázdný: poměrně suchý balíček Gauloises Caporal, Filtre, bezcelní. Smiley se natáhl, jako by sahal pro zakázané ovoce, ale krabička byla stejně jako zakázané ovoce mimo jeho dosah. Vyskočil a ucítil na zádech trhání látky: zřetelný a skličující zvuk, který ho trýznil a pronásledoval několik následujících dní. Hlasitě zaklel a sáhl si na postižené místo, stejně jako by to udělala Ostrakovová. Dvě písáčky na cestě do práce se mu chichotaly. Našel si ulomenou větev a shodil balíček. Byly v něm čtyři cigarety.

A za těmi čtyřmi cigaretami bylo téměř skryté něco, co mělo vlastní celofánový obal. Smiley to viděl, ale neodvážil se toho ani dotknout svými mokřými a rozechvělými prsty. Neodvážil se o tom ani přemýšlet, dokud nezmizí z toho strašlivého místa, kde si chichotající písáčky a buddhističtí mniši klidně vykračují v místech, kde zemřel Vladimír.

Mají jeden, já mám druhý, pomyslel si Smiley. Podělil jsem se o Vladimírov odkaz s jeho vrahy.

Šel z kopce po úzkém chodníku a doufal, že na South End Green najde kavárnu, kde si bude moci dát čaj. Žádná však tak časně nebyla otevřená, a tak se posadil na lavičku naproti kinu a pozoroval starou mramorovou kašnu a dvě červené telefonní budky, jednu špinavější než druhou. Začalo teple mrholit; pár obchodníků vytáhlo plátěné stříšky; do lahůdkářství přivezli čerstvý chleba. Seděl se svěšenými rameny a vlhký límeček pláště se nepříjemně dotkl jeho nebolných tváří, kdykoliv zdvihl hlavu. "Proboha, truchlí," obořila se na Smileyho jednou Ann, rozzuřená tím, jak byl zjevně klidný, když jim zemřel další kamarád. "Když netruchlíš pro mrtvého, jak můžeš milovat živé?" Když teď na lavičce přemýšlel o dalším postupu, napadla ho odpověď, kterou tenkrát nenašel. "Mýlíš se," odpovídal jí teď vášnivě. "Já pro mrtvé zcela upřímně truchlím, teď pro Vladimíra dokonce hluboce truchlím. Ale někdy mi trochu dělá problémy milovat živé."

Zkusil obě telefonní budky. Druhá fungovala. Jako zázrakem byl telefonní seznam S-Z nepoškozený a taxislužba Straight and Steady Minicab Service ze severního Islingtonu byla vytištěna tučným písmem. Vytočil číslo, a zatímco telefon zvonil, Smiley propadl panice, že zapomněl jméno taxikáře na Vladimírově účtu. Zavěsil a vyndal z automatu svou dvoupenci. Lané? Lang? Zkusil to znovu. Ozval se mu znuděný zpěvavý ženský hlas. "Straight and Steady! Sdělte mi kdy a odkud chcete odvézt, prosím."

"Rád bych mluvil s panem J. Lambem, prosím, jedním z vašich řidičů," řekl Smiley zdvořile.

"Promiňte, ale na této lince nejsou dovoleny žádné soukromé hovory," zazpívala a zavěsila.

Vytočil číslo potřetí. Sdělil operátorce, že tady se vůbec nejedná o žádný soukromý hovor, tím si může být naprosto jista. Chce, aby ho odvezl pan Lamb a nikdo jiný. "Řekněte mu, že to bude dlouhá cesta.

Do Stratfordu nad Avonou" - střelil náhodně - "řekněte mu, že se potřebuju dostat do Stratfordu."

Sampson, řekl, když trvala na uvedení jména. Sampson s "p".

Vrátil se na svou lavičku a vyčkával.

Neměl by zavolat Laconovi? Ale proč? Neměl by jet domů a podívat se, co přesně v té krabičce cigaret je? Byla to první věc, kterou Vladimír odhodil, pomyslel si: podle špiónských zásad se zbavujeme nejdříve toho, na čem nám nejvíc záleží. Takže já mám nakonec ten cennější důkaz. Naproti němu se usadil postarší pár. Muž měl na hlavě tvrděák a na plechovou píšťalku hrál válečné melodie. Jeho žena se přihloupě usmívala na kolemjdoucí. Smiley se chtěl vyhnout jejich pohledu, a tak vytáhl hnědou obálku a otevřel ji. Co vlastně očekával? Snad účet, pozůstatek nějaké životní aktivity starého pána. Nebo jeden z těch cyklostylovaných bojových výkřiků, které si emigranti vzájemně posílají místo vánočních pohlednic. Tohle však nebylo nic z toho, tohle byl osobní dopis: žádost, ale velice zvláštní. Nepodepsaná, bez uvedení adresy pisatele. Psáno rukou, francouzsky, zřejmě velice spěšně. Smiley si dopis přečetl jednou, a když se pustil do druhého čtení, zastavila před kinem s kvílením brzd pestře pomalovaná cortina, kterou řídil mladík v roláku. Smiley zastrčil dopis do kapsy a přešel silnici k vozu.

"Sampson s ,p'?" zeptal se řidič drze okénkem a vzápětí otevřel zevnitř zadní dvířka vozu. Smiley si

nastoupil. Vůně vody po holení se mísila s cigaretovým kouřem. Držel v ruce desetilibrovou bankovku a ukázal ji řidiči.

"Vypnul byste prosím motor?" požádal ho.

Mladík poslechl. Celou dobu pozoroval Smileyho ve zpětném zrcátku. Měl hnědé vlasy naondulované v afro-stylu. Bílé ruce měl pečlivě pěstěné.

"Jsem soukromý detektiv," objasnil mu Smiley. "Určitě jste se už s několika takovými setkal. Všichni s něčím otravujeme a já bych vám rád zaplatil za informaci. Včera jste podepsal stvrzenku na třináct liber. Pamatujete si na toho zákazníka?"

"Vysoký chlápek. Cizinec. Měl kníra a kulhal."

"Starý?"

"Strašně. Měl hůl a tak."

"Kde jste ho naložil?" zeptal se Smiley.

"U restaurace Cosmo na Praed Street, v půl jedenáctý dopoledne," řekl mladík.

Praed Street byla pět minut pěšky od Westbourne Terrace.

"A kam jste ho vezl, prosím?"

"Do Charltonu."

"Do Charltonu v jihovýchodním Londýně?"

"Kostel svatýho Někoho na Battle-of-the-Nile Street. Chtěl do hospody U poraženého žabožrouta."

"Žabožrouta?"

"Francouze."

"Tam jste ho vyložil?"

"Hodinu jsem na něj čekal a pak jsem ho odvezl zpátky na Praed Street."

"Nějaké zastávky mezi tím?"

"Jednou hračkářství po cestě tam, jednou telefonní budka po cestě zpátky. Ten chlápek si koupil dřevěného kačera na kolečkách." Otočil se, opřel si hlavu o opěradlo a rukama naznačil velikost kačera.

"Takhle velký žlutý zvíře," řekl. "A ten telefon byl místní."

"Jak to víte?"

"Půjčoval jsem mu dvoupenci, ne? Pak se vrátil a půjčil si ještě dvě desetipence, pro všechny případy."

Zeptal jsem se ho, odkud volá, to je běžná praxe, ale on mi jen řekl, že drobných na telefon má spoustu, říkal Mostyn.

Smiley podal mladíkovi desetilibrovku a sáhl po klice.

"Na firmě můžete říct, že jsem nepřišel," řekl.

"Můžu jim nakecat, co budu chtít, ne?"

Smiley si spěšně vystoupil a sotva za sebou zavřel dveře, mladík odstartoval vražednou rychlostí. Smiley si na chodníku napodruhé dočetl dopis. Tentokrát si jej nadobro uložil do paměti. Psala to ženská, pomyslel si v důvěře ve svůj instinkt. Která si myslí, že umře. To musíme popravdě řečeno všichni. Sám pro sebe si v této věci předstíral lehkomyšlnost, jako by se ho to netýkalo. Každý člověk disponuje pouze určitým množstvím soucitu, říkal si, a já už jsem si je dneska vyčerpal. Ten dopis jím však stejně pohnul. A připomněl mu naléhavost případu.

Generále, nechci to dramatizovat, ale nějací lidé sledují můj dům, a já si nemyslím, že by to byli mí nebo vaši přátelé. Dneska ráno jsem měla pocit, že se mě pokusí zabít. Nepošlete mi znovu svého záhadného přítele?

Měl co skrývat. Cache, jak důsledně říkali v Sarrattu. Několikrát přesedl z autobusu na autobus, sledoval dění za sebou, podřimoval. Černý motocykl s postranním vozíkem už se neobjevil; nepostřehl už další sledování. V papírnictví na Baker Street si koupil velkou lepenkovou krabici, nějaké noviny, balicí papír a průhlednou lepicí pásku. Chytil taxíka a na zadním sedadle balil svůj balíček. Dal do něj Vladimírovu krabičku cigaret společně s dopisem od Ostrakovové a zbytek vycpal novinami. Na víko napsal své jméno a poznámku "K vyzvednutí". U hotelu Savoy nechal zastavit a zaplatil řidiči. Balíček uložil u šatnáře, kterému dal libru.

"Na bombu je to moc lehké, co, pane?" řekl šatnář a z legrace si přidržel balíček u ucha.

"Tím bych si nebyl tak jistý," řekl Smiley a oba muži se od srdce zasmáli.

Řekněte Maxovi, že se to týká Sandmana, mihlo se mu hlavou. Vladimíre, zamyslel se, jaký byl ten tvůj druhý důkaz?

9

Nízký obzor byl zaplněn jeřáby a plynojemy; líné komíny vypouštěly do dešťových mraků okrový kouř. Kdyby nebyla sobota, jel by Smiley městskou dopravou, ale v sobotu byl smířen s tím, že bude jezdit autem, přestože se spalovacími motory byl věčně na štíru. Po Vauxhallském mostě přešel řeku a nechal za sebou Greenwich. Vjel do ploché a pusté oblasti doků. Stěrače pracovaly a do jeho nešťastného malého anglického autíčka zatékalo. Podmračené děti, které se ukrývaly před deštěm na autobusové zastávce, mu poradily, aby jel přímo. Doma se stačil oholit a vykoupat, ale nespál. Poslal Laconovi Vladimírův účet za telefon s naléhavým požadavkem na zjištění všech zjistitelných hovorů. Při jízdě se mu zdálo, že má čistou hlavu, ale bál se, aby se to náhle nezměnilo. Měl na sobě hnědý tvídový kabát, v němž rád cestoval. Dostal se na kruhový objezd, vyjel do kopce a vzápětí se ocitl před hezkou edwardiánskou hospodou, pod vývěsním štítem, na němž byl namalován bojovník s rudou tváří. Dál v ulici stál na neudržovaném trávníku kamenný kostel Svatého Spasitele. Plakát před ním hlásal rozpadajícím se viktoriánským skladištěm Boží poselství. Oznamoval, že příští kázání bude mít majorka Armády spásy. Před plakátem stál dlouhý dvacetimetrový kamión karmínové barvy. Jeho postranní okénka lemovaly vlaječky fotbalových klubů a jedny dveře byly polepeny samolepkami se státními značkami. Byl to největší objekt v dohledu, dokonce větší než kostel. Smiley slyšel někde za sebou motocykl, jak zastavuje a znovu se rozjíždí, ale neobtěžoval se ohlédnout. Známý jezdec ho doprovázel už z Chelsea, ale strach, jak s oblibou říkával v Sarrattu, je vždycky záležitostí volby.

Po chodníku došel Smiley ke hřbitovu, kde nebyly žádné hroby. Po obvodu byly rozestavěny náhrobní kameny, uprostřed bylo lešení a tři nijak výrazné nové domy. První se jmenoval Zion, druhý byl beze jména a třetí se jmenoval Číslo tři. Všechny domy měly široká okna, ale Číslo tři v nich měl ještě krajkové záclony. Když došel ke dveřím, uviděl nad schodištěm stín, který se zpočátku nehýbal, ale pak zmizel, jako by se vsákl do podlahy. Smiley zůstal chvíli vyděšeně stát a přemýšlel, jestli zrovna nebyl svědkem další vraždy. Stiskl tlačítko zvonku a domem se rozlehlo andělské zvonění. Dveře byly prosklené tabulkami mačkaného skla. Když k nim přiložil oko, uviděl hnědý koberec na schodišti a něco, co vypadalo jako dětský kočárek. Zazvonil znovu a uslyšel výkřik. Začal tiše, ale postupně sílil a Smiley si nejdřív myslel, že to křičí dítě, potom se mu spíš zdálo, že je to kočka, a nakonec dospěl k závěru, že to byl pojistný ventil hrnce. Zvuk dosáhl svého vyvrcholení, chvíli setrval a pak náhle ustal. Buď hrnec někdo odstavil, nebo pára vyrazila trysku ventilu. Smiley dům obešel. Zezadu vypadal stejně jako zepředu, ale byly tu navíc trativodní trubky a záhon se zeleninou a malá betonová nádrž pro zlaté rybičky. Nebyla však napuštěná, tudíž v ní žádné rybičky nebyly. Uprostřed však ležel na boku žlutý dřevěný kačer na kolečkách. Měl otevřený zobák a jedním okem zíral do nebe a dvě kolečka se mu stále otáčela. Ten chlápek si koupil dřevěného kačera na kolečkách, řekl Smileymu řidič taxíku a otočil se, aby mu rukama ukázal, jak velkého. Takhle velký žlutý zvíře.

Na zadních dveřích bylo klepátko. Lehce jím zaklepal a zkusil kliku, která povolila. Vešel dovnitř a pečlivě za sebou zavřel dveře. Stál v kuchyňské přípravně, odkud se šlo do kuchyně. První věc, které si v kuchyni všiml, byl odstavený hrnec, z jehož pojistného ventilu stoupal úzký proužek páry. A na podnosu dva šálky a konvička s mlékem a čajová konvice.

"Paní Cravenová?" zavolal tiše. "Stello?"

Přešel jídelnu, zastavil se v chodbě na hnědém koberci u kočárku a pokoušel se smlouvat s Bohem: už žádná smrt, žádní další Vladimírové - a budu tě uctívat až do konce života.

"Stello? To jsem já, Max," řekl.

Otevřel dveře přijímacího pokoje. Seděla v křesle v rohu místnosti mezi klavírem a oknem a pozorovala ho s chladným odhodláním. Nebyla vyděšená, jen vypadala, že ho nenávidí. Měla na sobě dlouhé asijské

šaty a nebyla naličená. Tiskla k sobě dítě. Smiley nepoznal, jestli je to holčička nebo chlapeček, ani si nemohl vzpomenout. Dítě mělo rozčuchanou hlavičku zabořenou do jejího ramene a ona mu přikrývala rukou ústa, aby nekřičelo. Stella se vyzývavě a vzdorovitě dívala na Smileyho přes dětskou hlavičku.

"Kde je Villem?" zeptal se.

Pomalu odtáhla ruku od dětských úst a Smiley očekával, že dítě začne řvát, ale místo toho se na něj vstřícně podívalo.

"Jmenuje se William," řekla tiše. "Zvykni si už na to, Maxi. On to tak chce. William Craven. Brit každým coulem. Ani Estonec, ani Rus. Brit." Byla to krásná žena, černovlasá a fotogenická. S dítětem v náruči vypadala jako namalovaná na tmavém pozadí.

"Chci s ním mluvit, Stello. Nic po něm nechci. Snad bych mu dokonce mohl i pomoci."

"To už jsem od tebe slyšela, nevzpomínáš si? Je pryč. Je v práci, která ho těší."

Smiley to spolkl.

"Tak co dělá venku jeho nákladák?" namítl zdvořile.

"Odjel do garáží. Poslali pro něj auto."

Smiley to opět přešel.

"A či je ten druhý šálek v kuchyni?"

"On s tím nemá nic společného," řekla.

Smiley se vydal po schodech nahoru a ona mu nebránila. Jedny dveře byly přímo před ním, další pak po obou stranách. Dveře po stranách byly otevřené. Jedny vedly do dětského pokoje, jedny do ložnice.

Dveře před ním byly zavřené a na klepání se nikdo neozýval.

"Villeme, to jsem já, Max," řekl. "Musím s tebou mluvit. Pak půjdu a nechám tě na pokoji, to ti Slibuju."

Ještě jednou to opakoval slovo od slova a pak se po příkrých schodech vrátil do přijímacího pokoje.

Dítě se hlasitě rozplakalo.

"Mohli bychom si dát čaj," navrhl jí mezi dětskými vzlyky.

"Já tě s ním nenechám mluvit o samotě, Maxi. Nechci, abys ho znovu zblbnul."

"To jsem nikdy nedělal. To nebyl můj styl."

"Pořád na tebe musí myslet. To je na mě vážně moc."

"Tohle se týká Vladimira," řekl Smiley.

"Já vím, čeho se to týká. Volali nám uprostřed noci."

"Kdo vám volal?"

"Kde je Vladimír? Kde je Vladi?" Co si to o Williamovi vlastně myslí? Že je nějaký Jack Rozparovač? Neviděl Vladimira bůhvíjak dlouho. Ale Beckie, miláčku, buď už zticha!" Přešla pokoj a pod hromadou prádla vylovila plechovku se sušenkami. Jednu sušenku nacpala dítěti do úst. "Tohle obvykle nedělám," řekla.

"Kdo se to po něm ptal?" naléhal mírně Smiley.

"Mikhel, kdo jiný. Vzpomínáš si na Mikhela, hvězdu Svobodného rozhlasu, designovaného estonského premiéra, dostihového špeha? Volal ve tři hodiny v noci. Funěl jako vždycky při podobných příležitostech. 'Kde je Vladi, Stello? Kde je náš vůdce?' Řekla jsem mu: 'Nejsi náhodou blbej? Ty si myslíš, že je těžší odposlouchávat telefon, když budeš jen šeptat? Mluvíš z cesty. Drž se dostihů a neplet se do politiky.' To jsem mu řekla."

"Proč ho to tak zajímalo?" zeptal se Smiley.

"Vladi mu dlužil peníze, proto. Padesát liber. Nejspíš je spolu prosázeli, nebylo by to poprvé. Vladimír slíbil, že mu je přinese do bytu a zahrají si spolu šachy. V noci, upozorňuju. Jsou to stejní nespavci, jako vlastenci. Jenže náš vůdce se neukázal. Drama. 'A proč by měl William ksakru vědět, kde je?' ptám se ho. 'Jdi si lehnout.' A kdo nevolá za hodinu? Kdo to zase nefuní do sluchátka? No přece náš Mikhel, hrdina královské estonské kavalerie. Otravuje a omlouvá se. Byl u Vladiho, bouchal na dveře a zvonil. Nikdo nebyl doma. 'Podívej se Mikheli,' povídám mu. 'Tady není, na půdě ho neschováváme, neviděli jsme ho od Beckiina křtu, neozval se nám. Chápeš to? William přijel z Hamburku, potřebuje se vyspat a já ho kvůli tobě nebudu budit.'"

"A tak zavolał znovu," řekl Smiley.

"To si piš! Je jako veš. 'Vladi má Villema nejradši,' povídá. 'Fakt?' povídám já. 'Ve čtyři ráno? Hele, jdi

si lehnout.' ,Vladimír mi vždycky říkal, že když nastane nějaký zádrhel, mám volat Villemovi,' řekl. ,A co od něj chceš?' povídám mu. ,Aby tě k němu odvezl nákladákem a pomohl ti bušit na dveře?'
Kristepane!"

Posadila dítě do křesla. Klidně sedělo a chroupalo sušenku.

Ozvalo se zlostné prásknutí dveří a rychlé kroky po schodech.

"William už v tom nejede, Maxi," varovala Stella Smileyho a probodávala ho pohledem. "Nezajímá se o politiku a není to žádný hňup a už zapomněl na to, že jeho otec byl mučedník. Je to dospělý chlap a chce stát na vlastních nohou. Je to jasný? Povídám, je to jasný?"

Smiley se vzdálil k protější stěně, aby byl co nejdál od dveří. Villem rozhodně vtrhl do pokoje. Stále měl na sobě montérky a sportovní boty. Byl asi o deset let mladší než Stella a vypadal příliš křehce, než aby se sám o sebe dokázal postarat. Usadil se na pohovce a střídavě upíral oči na svou ženu a na Smileyho, jako by přemýšlel, kdo z nich první vyskočí. Jeho vysoké čelo vypadalo pod tmavými, dozadu sčesanými vlasy podivně bílé. Byl oholený a vypadal ještě mladší. Hnědé vášnivé oči měl zrudlé únavou z řízení.

"Ahoj Villeme," řekl Smiley.

"Jmenuje se William," opravila ho Stella.

Villem zavrtěl hlavou na znamení toho, že mu na tom nezáleží.

"Ahoj Maxi," řekl. "Jak se máš, Maxi?"

"Asi jsi už slyšel novinky o Vladimírovi," řekl Smiley.

"Novinky? Jaké novinky, prosím tě?"

Smiley si dal na čas. Pozoroval ho a cítil jeho napětí.

"Vladimír zmizel," odpověděl konečně konverzačním tónem. "Jeho kamarádi ti asi volali v nějakou nekřesťanskou dobu, ne?"

"Kamarádi?" podíval se Villem prosebně na Stellu. "Myslíš staré emigranty, kteří celý den popíjejí čaj, hrajou šachy a plkají o politice? Mikhel není můj kamarád, Maxi."

Mluvil tiše, se zjevným odporem k jazyku, který byl jen ubohou náhražkou jeho rodné řeči. Smiley mluvil, jako by měl před sebou celý den.

"Ale Vladi je tvůj kamarád," namítl. "Vladi se přátelil s tvým otcem, ještě než ses narodil. Byli spolu v Paříži. Bratři ve zbrani. Společně přijeli do Anglie."

Villem zvážil Smileyho řeč a začal prudce gestikulovat. Jeho ruce opisovaly divoké oblouky a hnědé vlasy mu poskakovaly na hlavě.

"No jistě! Vladimír byl kamarád mého táty. A taky Beckiin kmotr, ne? Ale v politice jsem s ním nejel. A už nikdy nepojedu." Podíval se na Stellu, jestli s ním souhlasí. "Teď jsem William Craven. Žiju v Anglii, mám anglickou manželku, anglický dítě, anglický jméno. Je to jasný?"

"A anglickou práci," řekla tiše Stella, která z něj nespouštěla oči.

"A dobrou práci! Víš, kolik vydělávám, Maxi? Koupíme si vlastní dům. A možná i auto."

Něco ve Villemově chování - snad jeho řečnost nebo výrazný protestní tón - upoutalo pozornost jeho manželky, která si ho teď prohlížela stejně pozorně jako Smiley. Bezděčně uchopila dítě a začala je roztěkaně, téměř bez zájmu chovat.

"Kdy jsi ho naposled viděl, Williame?" zeptal se Smiley.

"Koho, Maxi? Koho jsem měl vidět? Nerozumím ti."

"Tak mu to řekni, Bille," přikázala Stella svému manželovi a stále z něj ani na okamžik nespouštěla oči.

"Kdy jsi naposled viděl Vladimíra," opakoval Smiley trpělivě.

"To už je dlouho, Maxi."

"Několik týdnů?"

"Jasně, několik týdnů."

"Měsíců?"

"Šest měsíců. Sedm! Při křtu. Byl jí za kmotra. Oslavovali jsme to. Ale žádný řeči o politice."

Smileyho odmlky vyvolávaly trapné napětí.

"A od té doby ne?" zeptal se konečně.

"Ne."

Smiley se obrátil na Stellu, která stále zírala na svého manžela.

"V kolik hodin se William včera vrátil?"

"Brzo," řekla.

"Asi v deset ráno?"

"Možná. Nebyla jsem doma. Byla jsem na návštěvě u matky."

"Vladimir sem včera přijel taxíkem," vysvětlil Stelle. "Myslím, že se s Williamem setkali."

Nikdo mu nepomohl, ani Smiley, ani jeho manželka. I dítě bylo zticha.

"Cestou sem koupil Vladimir hračku. Taxík tu čekal hodinu a pak ho odvezl zpátky do Paddingtonu, kde bydlí," řekl Smiley a dával si pozor na přítomný čas.

Villem konečně našel hlas. "Vladi je kmotr Beckie!" řekl vzdorně a znovu zamával rukama, jako by ho angličtina měla opustit nadobro. "Stella ho nemá ráda, a tak sem musí chodit jako zloděj. Přinesl mé Beckie hračku. Je to snad zločin, Maxi? Je něj akej zákon, že starej pán nesmí přinést svý kmotřence hračku?"

Smiley i Stella mlčeli. Oba čekali na nevyhnutelné zhroucení.

"Vladi je starej pán, Maxi! Kdo ví, kdy znovu uvidí svou Beckie? Je to rodinný přítel!"

"Není to přítel téhle rodiny," řekla Stella. "Už ne."

"Byl to kamarád mého otce! Nejlepší kámoš! V Paříži spolu bojovali proti bolševismu. A tak přinesl Beckie hračku. Proč ne? Proč ne, Maxi?"

"Říkal jsi, žeš tu pitomost koupil sám," připomněla mu Stella a zapnula si knoflíček na blůzce, jako by mu tím něco naznačovala.

Villem se prosebně obrátil na Smileyho: "Stella starýho pána nemá ráda. Bojí se, že bych s ním zas kecal o politice. A tak jí nic neříkám. Jezdí za matkou do nemocnice, a když je pryč, Vladi sem chodí za Beckie, proč ne?" V zoufalství vyskočil na nohy a nesouhlasně zdvihl ruce. "Stello!" zařval. "Poslouchej mě. Tak Vladimir včera nepřišel domů, jo? To mě teda mrzí! Ale není to moje chyba, ne? Maxi! Vladi je starej pán. Osamělej. Třeba si jednou najde ženskou. Ne? Už toho s ní moc nenadělá, ale bude rád v její společnosti. Byl přece hodně slavný, ne? Tak proč by si nenašel ženskou?"

"A před včerejškem?" zeptal se Smiley po dlouhé odmlce. Villem se tvářil nechápavě, a tak Smiley otázku rozvinul: "Setkal jsi se s Vladimírem včera. Přijel taxíkem a přinesl žlutého dřevěného kačera pro Beckie. Na kolečkách."

"To jo."

"Tak dobře. Ale před tím včerejškem - ten se nepočítá - kdys ho naposled viděl?"

Některé otázky jsou riskantní, jiné instinktivní, další - jako tahle - vycházejí z náhlého porozumění, které je víc než instinkt, ale stále ještě méně než vědění.

Villem si hřbetem ruky otřel rty.

"V pondělí," vypravil ze sebe. "Viděl jsem ho v pondělí. Zavolał mi a sešli jsme se. No jasně."

"Ach, Williame," zašeptala Stella, přitiskla k sobě dítě a sklopila oči ke koberci, aby se vzpamatovala.

Do toho se ozvalo zazvonění telefonu. Villem k němu zuřivě skočil, zdvihl sluchátko a práskl jím do vidlice. Pak hodil celý přístroj na zem a kopl do něj, až odlétlo sluchátko. Potom se posadil.

Stella se obrátila ke Smileymu. "Asi bys měl jít," řekla. "Jdi pryč a už se sem nikdy nevracej. Prosím, Maxi. Hned teď."

Smiley se chvíli tvářil, že ji bere vážně. Podíval se blahosklonně na Villema. Pak se obrátil ke Stelle.

Nakonec sáhl do náprsní kapsy a vytáhl složený výtisk deníku Evening Standard. Podal jej Stelle, částečně proto, že Villem nebyl tak zběhlý v psané angličtině, částečně proto, že by se mohl zhroutit.

"Obávám se, že Vladi zmizel nadobro, Williame," řekl a v jeho hlase se ozvala nefalšovaná lítost. "Je to v novinách. Zastřelili ho. Policie tě bude vyslýchat. Chci vědět, co se dělo, a poradím ti, jak máš vypovídat."

Villem zoufale zamumlal něco rusky. Stella, pohnutá tónem jeho hlasu, když už ne obsahem jeho slov, odložila jedno dítě a šla se postarat o druhé, jako by tu Smiley vůbec nebyl. Zůstal osaměle sedět a myslel na Vladimírov kousek negativu, který byl až do vyvolání nedešifrovatelný a který teď odpočíval společně s anonymním dopisem v krabici v šatně hotelu Savoy. Přemýšlel také o druhém důkazu, o jeho podstatě, o tom, jak ho starý pán nesl. Měl za to, že byl v ukradené náprsní tašce, ale byl smířený s tím,

že se to nikdy nedoví.

Villem seděl strnule, jako by už byl na Vladimirově pohřbu. Stella po jeho boku ho držela za ruku. Beckie ležela na podlaze a spala. Villemovi se po bledých tvářích koulely upřímné slzy.

"Pro nikoho bych ani nehnul prstem," řekl Villem. "Pro Vladiho bych udělal všechno. Mám ho strašně rád." Na chvíli se odmlčel. "Po smrti mého táty," začal znovu, "se Vladi stal mým tátou místo něj. Někdy jsem mu dokonce říkal táto. Ne strejdo. Táto."

"Zkus začít od toho pondělka," navrhl mu Smiley. "Od té vaší schůzky."

"Vladi telefonoval," řekl Villem. Bylo to po dlouhých měsících, co se jemu nebo komukoliv ze skupiny ozval. Telefonoval do garáží, když si Villem právě urovnával náklad a porovnával jej s přepravním listem před cestou do Doveru. "Tak to bylo dohodnutý," řekl Villem, "takhle jsme se na tom dohodli ve skupině." Byl už z toho venku, stejně jako všichni ostatní, ale kdyby bylo něco naléhavého, mohli ho zastihnout v pondělí ráno v garážích. Domů mu kvůli Stelle volat neměli. Vladi byl Beckiin kmotr a jako kmotr mohl volat kdykoliv. Ale jen soukromě. Nikdy kvůli ničemu jinému.

Vladimir volal z budky v ulici. Chtěl si s Villemem okamžitě osobně promluvit. Villem ho proti předpisům naložil na kruhovém objezdu a Vladimir s ním načerno jel polovinu cesty do Doveru. Měl rákosový košík s pomeranči, ale Villem se ho nechtěl ptát, proč jich s sebou tolik veze. Nejdřív mluvil Vladimir o Paříži a o Villemově otci a o jejich společných bojích; pak se zmínil o tom, že by mu Villem mohl prokázat malou laskavost. Kvůli otci, kterého Vladimir měl tak rád. Pro skupinu, pro niž byl Villemův otec takový hrdina. "Povídám mu: ,Vladi, tahle malá laskavost je pro mě nemožná. Já to slíbil Stelle, to je nemožný!'"

Stella si odsedla od svého manžela a seděla osaměle, rozpolcená mezi přáním utěšit ho a výčitkou za porušený slib.

Vladimir trval na svém, že se jedná jen o malou laskavost. Skutečně malou, žádné starosti, žádné riziko. Že to bude strašně prospěšné společné věci. A taky je to Villemova povinnost. Pak Vladi vytáhl snímky, které udělal při Beckiině křtu. Byly ve žluté obálce firmy Kodak. Fotografie zvlášť, negativy zabalené v celofánu zvlášť. Na obálce byla modrá firemní nálepka laboratoří, nevinná jako ten den.

Chvilí obdivovali fotografie. Pak Vladimir zničehonic řekl: "Děláš to pro Beckie, Villeme. Všechno co děláme, děláme pro její budoucnost."

Když Stella slyšela, jak to Villem opakuje, zaťala pěsti. Když k němu vzhledla, vypadala mnohem rozhodnější a také starší. V koutcích očí se jí utvořily vějířky vrásek.

Villem pokračoval ve vyprávění: "Pak mi Vladimir řekl: ,Ville-me. Každé pondělí jezdíš do Hanoveru a Hamburku a vracíš se v pátek. Jak dlouho se vždycky zdržíš v Hamburku?'"

Villem mu na to odpověděl, že se tam zdrží jen tak dlouho, jak je to nezbytně nutné, záleží na tom, jak dlouho trvá vykládání vozu, a taky na tom, jestli zboží přebírá agent nebo přímo odběratel, jestli přijel ráno nebo odpoledne a kolik hodin má na tachografu. Taky záleží na tom, co veze zpátky, pokud něco veze. Vladimir se vyptával i na další, méně podstatné věci - kde Villem po cestě spí, kde jí - a Smileymu bylo jasné, že starý pán udělal přesně to, co by udělal on sám: zatlačil Villema do kouta, donutil ho odpovídat na jeho otázky, aby si ho zpracoval k poslušnosti. A teprve potom mu vojenským tónem, využívaje rodinné autority, vysvětlil, co po něm chce.

"Povídá mi: ,Villeme, odvez pro mě tyhle pomeranče do Hamburku. I s tím košíkem.' ,A proč?' ptám se ho. ,Proč bych měl brát ten košík, Generále?' Pak mi dal padesát liber. ,Na nutné výdaje,' povídá mi. ,Tady máš pro všechny případy padesát liber.' ,A proč s sebou mám tahat ten košík?' ptám se ho. ,A co všechno jsou nezbytný výdaje, Generále?'"

Poté Vladimir odříkal Villemovi své instrukce včetně nouzových opatření v nečekaných situacích, například při vynuceném přenocování, pro něž by právě použil oněch padesáti liber. Smiley si uvědomil, jak starý pán lpěl na moskevských pravidlech, stejně jako při rozhovoru s Mostynem, a jak jsou tahle pravidla překombinovaná - a vždycky byla. Čím byl Vladimir starší, tím více se zamotával do změti vlastních spikleneckých praktik. Villem měl položit žlutou obálku s Beckiinými fotografiemi na pomeranče, měl odejít do hlavní kabiny - což všechno Villem udělal - zatímco obálka měla posloužit jako poštovní schránka a potvrzením jejího naplnění mělo být znamení žlutou křídou, "taky žlutou, jako ta obálka, to už je taková tradice naší organizace," řekl Villem.

"A co bezpečnostní signál?" zeptal se Smiley. "Znamení, že nejsem sledován?"

"Hamburské noviny z předešlého dne," odpověděl Villem hbitě - ale v tomto bodě se s Vladimírem trochu rozcházel i při vši účtě, kterou k němu choval jako k vůdci, ke Generálovi, k příteli svého otce.

"Říkal mi, 'Villeme, ty noviny budeš mít v kapse.' Ale já mu povídám: 'Vladi, prosím tě, podívej se na mě, mám na sobě jen tepláky bez kapes.' A on říká 'Villeme, tak si je pones se v podpaží.'"

"Bille," vydechla Stella s určitým náznakem obdivu, "Bille, ty blázne jeden pitoměj." Obrátila se ke Smileymu. "Proč to neposlali prostě poštou, ať už to bylo, co bylo? Měli by vystaráno, ne?"

Protože to byl negativ a moskevská pravidla připouštějí pouze negativy. Protože Generál měl hrůzu ze zrady, pomyslel si Smiley. Starý pán ji viděl všude a v každém kolem sebe. A pokud smrt byla posledním soudcem, měl pravdu.

"A vyšlo to?" řekl konečně Smiley Villemovi s nekonečnou ohleduplností. "Vyšlo to předání?"

"No jistě! Vyšlo to bezvadně," souhlasil Villem nadšeně, ale vzápětí vrhl provinilý pohled na Stellu.

"A měl jsi nějaké podezření, kdo byl ten člověk, s nímž jsi se prostřednictvím obálky kontaktoval?"

Villem tentokrát váhal a nechal se pobízet i Stellou. Řekl jim o tom vpadlém obličej, který vypadal tak zoufale a připomínal mu vlastního otce, o varovném pohledu toho člověka, který byl buď skutečný, nebo si jej prostě vsugeroval, protože byl tak vzrušený. Svěřil se jim, jak někdy, když se dívá na fotbal v televizi, a na ten on se dívá strašně rád, zabere kamera něčí obličej, a ten už mu zůstane v paměti po celý zbytek zápasu, i když už se záběr neopakuje - a ta tvář na lodi byla přesně taková. Popsal jim trčící vlasy, prsty naznačil na své hladké tváři hluboké vrásky. Zmínil se také o mužově podměrečné výšce, ale i o jeho přitažlivosti - Villem si myslel, že to umí posoudit. Popsal jim, jak se cítil tím mužem varován, aby si dal pozor na určitou věc. Villem se snažil napodobit cizincův výraz a vyprávěl Stelle, jak si v těch okamžicích představoval nějakou tragédii - další válku, v níž bude muset svěřit Beckie někomu cizímu. To ho dojalo k slzám a naladilo k smířování, vyvolalo to v něm další nářky nad Vladimírovou smrtí, k nimž nevyhnutelně přispěla další Smileyho otázka.

"Takže jsi přivezl tu žlutou obálku sem, a když sem včera přišel Generál s Beckiiným kačerem, tak jsi mu ji předal," povzbuzoval ho Smiley, ale trvalo ještě hezkou chvíli, než se Villem dal do vyprávění.

Má takový zvyk, začal, že si vždycky v pátek před cestou domů pár hodin zdřímne v kabině vozu v garážích. Pak se oholí a vypije šálek čaje s chlapci, aby měl při řízení dobrý pocit a nebyl nervózní a špatně naladěný. Naučil se to od starších řidičů: domů nespíchej, mohl bys toho litovat. Ale včera to bylo něco jiného, a kromě toho Stella jela s Beckie za svou matkou do nemocnice. Takže tentokrát jel rovnou domů, zavolal Vladimírovi a prohlásil se mu heslem, které si spolu předem smluvili.

"Kam jsi mu volal?" jemně ho přerušil Smiley.

"Do bytu. Říkal mi, abych mu volal jenom do bytu. Nikdy ne do knihovny. Mikhel je dobrý člověk, ale není do toho zasvěcený."

A tak, pokračoval Villem, zakrátko - ale už zapomněl, jak dlouho to mohlo trvat - přijel Vladimír taxíkem, což ještě nikdy neudělal, a přivezl toho kačera pro Beckie. Villem mu předal žlutou obálku a Vladimír si ji odnesl k oknu a velice pomalu - Jako by byly posvěcené v nějakém kostele, Maxi" - si začal negativy jeden po druhém proti světlu prohlížet, dokud nenašel ten pravý. Ten si pak strašně dlouho prohlížel.

"Jen jeden?" zeptal se Smiley pohotově, protože se mu v mysli znovu vybavila zmínka o dvou důkazech.

"Jeden negativ?"

"Jasně."

"Jedno políčko filmu, nebo celý film?"

Jen jedno políčko, tím si byl Villem jistý. Maličké políčko. Jo, pětatřicet milimetrů, jako na jeho Agfě automatic. Ne, Villem neviděl, co na filmu bylo, jestli nějaké psaní nebo co. Viděl jen Vladimíra, to bylo všechno.

"Vladi byl celej rudej, Maxi. Měl hrozně divokej výraz v obličej, Maxi, a oči se mu leskly."

"A na té tvé cestě zpátky," přerušil Villema Smiley, aby mu položil rozhodující otázku. "Celou cestu z Hamburku tě ani jednou nenapadlo se na ten negativ podívat?"

"To bylo tajemství, Maxi. Vojenský tajemství."

Smiley se podíval na Stellu.

Villem se dal znovu do vyprávění. Vladimír si zastrčil žlutou obálku do kapsy, odvedl Villema na zahradu a děkoval mu. Svíral mu ruku v obou dlaních a říkal mu, že dokázal obrovskou věc, tu nejlepší věc, že je opravdovým synem svého otce a že je dokonce lepší voják, než jeho táta, že je archetypem nezdolného, svědomitého a spolehlivého Estonce a že za pomoci téhle fotografie splatí mnoho dluhů a napáchají bolševikům obrovské škody, že tahle fotografie je důkaz, který se nedá ignorovat. Ale neřekl, čeho důkaz, prý Max uvidí, uvěří a zapamatuje si jej. Villem přesně nevěděl, proč museli jít na zahradu, ale myslel si, že se starý pán ve svém rozrušení začal bát mikrofonů, protože hodně mluvil o bezpečnosti. "Doprovodil jsem ho k bráně, ale ne k taxíku. 'Villeme, já jsem starej chlap,' povídal mi. Mluvili jsme rusky. 'Příští tejden možná budu mrtvej. Kdo ví? Dneska jsme vyhráli jednu velkou bitvu. Max na nás bude ohromně pyšnej.'"

Generálova poslední slova zase vymrštila Villema na nohy. Hnědé oči mu plály hněvem. "To byli Sověti!" křičel. "Sovětský špióni, Maxi, ty zabili Vladimíra! Věděl toho moc!"

"To ty víš taky," řekla Stella. V pokoji se rozhostilo ticho. "My všichni toho víme moc," dodala po chvíli a pohlédla na Smileyho.

"Nic víc neříkal?" zeptal se Smiley. "Třeba o ceně toho, co jsi udělal? Jen že Max uvěří?"

Villem zavrtěl hlavou.

"Nebo něco o existenci dalších důkazů?"

Nic, řekl Villem, už nic.

"Nic, co by vysvětlovalo, jak se spojil s Hamburkem a jak to všechno zařídil? Jestli angažoval ještě někoho z organizace? Zamysli se, prosím tě."

Villem se zamyslel, ale bezvýsledně.

"Komu všemu jsi tohle říkal kromě mě, Williame?" zeptal se Smiley.

"Nikomu! Maxi, fakt nikomu!"

"Neměl čas to nikomu vyžvanit," řekla Stella.

"Nikomu! Cestou spím v autě, abych ušetřil deset liber nocležného. Za ty prachy si koupíme barák! V Hamburku jsem to nikomu neřekl! Ani v garážích nikomu!"

"A řekl to někomu Vladimír - tedy to, že ty o tom víš?"

"Ze skupiny nikomu kromě Mikhela, ale to bylo nutné. A neřekl mu všechno. Ptal jsem se ho: 'Vladimíre, kdo ví, že to pro tebe dělám?' 'Něco málo ví Mikhel,' povídá. 'Mikhel mi půjčuje peníze, půjčuje mi kopírku, je to můj přítel. Ale ani přátelům nemůžeme důvěřovat. Nepřátel se nebojím, Villeme. Ale přátel se bojím strašně.'"

Smiley se obrátil ke Stelle. "Pokud něco vědí, tak jen to, že sem Vladimír včera přijel. Mohli si najít řidiče, stejně jako jsem si ho našel já."

Pozorovala ho svými velkýma bystrýma očima.

"Takže co?" zeptala se.

"Takže jim nic víc neříkejte. Vědí všechno, co je zapotřebí. Kdyby toho věděli víc, mohlo by jim to vadit."

"Jim, nebo tobě?" zeptala se Stella.

"Vladimír se sem včera přijel podívat na Beckie a přinesl jí dárek. Takhle to proběhlo. Nevěděl, že tys ji s sebou odvezla za svou matkou. Našel tady Williama, pohovořili si o starých časech a prošli se po zahradě. Nemohl se moc dlouho zdržet, protože na něj čekal taxík, a tak odjel, aniž se setkal s tebou a se svou kmotřenkou. Nic víc se nestalo."

"Byl jsi tady ty?" zeptala se Stella. Nespouštěla ze Smileyho oči.

"Pokud se budou ptát, tak jsem se dneska zastavil a řekl jsem vám tu smutnou novinku. Policii nebude vadit, že Villem patřil k organizaci. Oni se zajímají jen o přítomnost."

Smiley se znovu obrátil k Villemovi. "Řekni mi, přivezl jsi pro Vladimíra ještě něco?" zeptal se. "Kromě toho, co bylo v té obálce? Třeba nějaký dárek? Něco, co měl rád, ale nemohl si to sám koupit?"

Villem se úporně soustředil, než odpověděl. "Cigarety!" vykřikl znenadání. "Na ty lodi jsem mu koupil jako dárek francouzský cigarety. Gauloisky, Maxi. Ty máš strašně rád. Caporalky. S filtrem. No jasně!"

"A co těch padesát liber, které si vypůjčil od Mikhela?" zeptal se Smiley.

"Ty jsem mu přece vrátil!"

"Všechny?"

"Všechny. Cigarety byly dárek. Maxi, já měl toho chlapa rád."

Stella ho doprovodila ke dveřím. Vzal ji něžně za ruku a odvedl ji pár kroků na zahradu, aby byli z doslechu jejího manžela.

"Minul ses s dobou," řekla mu. "Ať už děláte cokoli, dřív nebo později toho bude muset jedna nebo druhá strana nechat. Jsi jako ta organizace."

"Bud' zticha a poslouchej," řekl Smiley. "Posloucháš?"

"Jo."

"William o tomhle nesmí s nikým mluvit. S kým si tak nejradši povídá v garážích?"

"Se všema."

"No, dělej, co umíš. Volal kromě Mikhela ještě někdo? Třeba jen nějaký omyl? Anebo nezvonil telefon a nepřestal, než jste k němu došli?"

Zamyslela se a zavrtěla hlavou.

"A nepřišel někdo ke dveřím? Obchodník, člověk, který dělá průzkum trhu, nějaký církevní náborář? Nebo nějaký agitátor? Kdokoli?"

Dívala se na něj a v jejích očích bylo vidět, že ho skutečně chápe a že si ho váží. Znovu zavrtěla hlavou, jako by odmítala spoluvinu, o kterou ji žádal.

"Drž se od nás stranou, Maxi. Vy všichni se držte stranou. Ať se děje, co se děje. I když to bude špatný. On už je dospělej. Už nikoho nepotřebuje."

Dívala se za ním, jak odchází, snad jen aby měla jistotu, že je skutečně pryč. Při jízdě přemýšlel o tom Vladimirově negativu, který uložil do šatny s krabičkou cigaret. Přemýšlel o tom, zda je stále v bezpečí, zda by se na něj neměl podívat nebo jej ukrýt někam jinam, ale než dojel k řece, myslel už na něco jiného. Vyhnul se Chelsea a zamířil na sever. Jeho společníky v sobotním provozu byly převážně mladé rodiny ve starých autech. A taky jeden motocykl s černým postranním vozíkem, který ho osudově provázel celou cestu až do Bloomsbury.

10

Svobodná Pobaltská knihovna byla ve druhém patře nad zaprášeným antikvariátem, který se specializoval na spiritistickou literaturu. Její malá okénka vedla na nádvoří Britského muzea. Smiley sem přišel po točitém dřevěném schodišti. Při svém těžkopádném výstupu minul několik letitých, ručně psaných upozornění připíchnutých připínáčky a hromadu krabic se zbožím, které patřily drogerii ve vedlejší domě. Když došel až nahoru, lapal po dechu, a tak si moudře odpočinul, než zazvonil. Při čekání měl díky své momentální fyzické indispozici vizi, že chodí po schodech stále do stejných míst: do tajného bytu v Hampsteadu, do Vladimirovy mansardy na Westbourne Terrace, a teď do téhle strašidelné tišiny z padesátých let, kde se kdysi nepravidelně scházeli intelektuálové z Bloomsbury. Zdálo se mu, že se ve všech případech jedná o jedno a totéž místo, o jakousi zkušebnu dosud neznámých ctností. Vize se ztratila a Smiley třikrát krátce a jednou dlouze zazvonil; napadlo ho, jestli nezměnili smluvený signál, ale pochyboval o tom. Uvědomil si, že se strachuje o Villema a možná i o Stellu a možná jen o dítě. Vzápětí uslyšel za dveřmi vrznutí podlahových prken a pomyslel si, že je někým pozorován špehyrkou ze vzdálenosti necelého půl metru. Pak se dveře prudce otevřely a on vstoupil do zšeřelé chodby, kde ho sevřely v objetí dvě tenké ruce. Ucítil lidské teplo a pot a cigaretový kouř, pak nebolenou tvář na svých tvářích, nejdříve na levé, pak na pravé, jako by mu byla udělována medaile - nakonec jeden dotyk navíc na levé tváři.

"Maxi," zamumlal Mikhel hlasem, který zněl jako rekviem. "Ty jsi přišel. To jsem rád. Doufal jsem, ale neodvážil jsem se tě očekávat. Ale stejně jsem tě čekal. Čekal jsem celý den až doteďka. On tě měl moc rád, Maxi. Byl jsi nejlepší. To vždycky říkal. Byl jsi jeho inspirací. To mi říkal. Jeho vzorem."

"Je mi to hrozně líto, Mikheli," řekl Smiley. "Opravdu hrozně líto."

"To je nám všem, Maxi. Všem. Je to hrozné. Ale jsme vojáci." Byl čilý, elegantní a vzpřímený jako bývalý major jezdecký, jímž skutečně byl. Jeho hnědé oči, zrudlé celonočním bděním, měly sklíčený výraz. Měl přes ramena přehozený černý blejzr a na nohách naleštěné černé vysoké boty, které mohly být jezdecké. Šedé vlasy měl upravené s vojenskou přesností, hustý knír pečlivě zastřižený. Jeho tvář byla na první pohled mladistvá a jen bližší pohled na bledou pleť s nesčetnými drobnými vráskami odhaloval jeho skutečný věk. Smiley ho následoval do knihovny. Byla umístěna po celé šířce domu a ve výklencích rozdělena podle zmizelých zemí - Lotyšska, Litevska a Estonska. V každém výklenku stál stůl s vlaječkou. Na několika dalších stolcích byly šachovnice připravené ke hře, ale nikdo tu nehrál. Nikdo tu dokonce ani nečetl, nikdo tu prostě nebyl, až na světlovlasou silnou ženu kolem čtyřicítky, která měla krátkou sukni a punčochové ponožky. Žluté, u kořínků tmavé vlasy měla svázané do přísného drdolu. Seděla vedle samovaru a listovala si v nějaké cestovní příručce, na jejíž obálce byla fotografie podzimních bříz. Mikhel se u ní zastavil a zdálo se, že dojde k představování, ale ona se při pohledu na Smileyho zjevně velice rozčílila. Opovržlivě našpulila rty a odvrátila se k deštěm omytému oknu. Měla pláčem zrudlé tváře a temné kruhy pod očima s těžkými víčky.

"Elvíra ho taky měla moc ráda," řekl Mikhel na vysvětlenou, když se dostali z jejího doslechu. Byl jí skoro bratrem. Hodně jí radil."

"Říkáš Elvíra?"

"Je to moje žena, Maxi. Po mnoha letech jsme se vzali. Pro naši práci to není zrovna výhoda. Ale musel jsem ji zabezpečit."

Posadili se. Kolem nich visely na zdech fotografie mučedníků zapomenutých hnutí. Jeden ve vězení, fotografovaný skrz dráty. Další už byl mrtvý - jako Vladimír - a při fotografování mu museli poodhrnout roušku. Třetí v partyzánské čepici se smál a držel pušku s dlouhou hlavní. Odněkud zaslechli menší explozi a po ní ruské klení. Elvíra, Mikhelova manželka, zapalovala samovar.

"Je mi to strašně líto," opakoval Smiley. Nepřátel se nebojím, Villeme, vzpomněl si Smiley. Ale přátel se bojím strašně.

Byli v Mikhelově soukromém výklenku, který nazýval svou pracovnou. Vedle psacího stroje Remington podobného tomu ve Vladimírově bytě stál starobylý telefon. Těch psacích strojů musel kdysi někdo nakoupit spousty, pomyslel si Smiley. Upíral oči na ručně vyřezávanou židli s ozdobně zkroucenými nohami a znakem monarchie na opěradle. Mikhel na ní seděl vzpřímeně, s koleny u sebe, vládcův náhradník příliš malý pro svůj trůn. Zapálil si cigaretu, kterou pak držel zapáleným koncem nahoru. Nad ním se vznášel oblak cigaretového kouře. Přesně takhle si Smiley Mikhela vždycky vybavoval. V koši na papír si všiml několika výtisků časopisu Sporting Life.

"Byl to vůdce, Maxi. Hrdina," prohlásil Mikhel. "Musíme si vzít příklad z jeho odvahy." Odmlčel se, jako by očekával, že si to Smiley zaznamená k případnému zveřejnění. "V takovýchto případech je přirozené hledat odpověď na otázku, jak se s tím člověk má vypořádat. Kdo je hoden Vladimíra následovat? Kdo má jeho úroveň, jeho čest, jeho cit pro osud? Naše hnutí je našťastí kontinuálním procesem. Svou velikostí předčí kteroukoliv individualitu, dokonce i kteroukoliv skupinu."

Smiley naslouchal Mikhelovým frázím a začal uvažovat o jeho věku. Rusové obsadili Estonsko v roce 1940, vzpomněl si. Jestliže byl v té době důstojníkem jezdecký, musí mu být nejméně šedesát. Smiley se pokoušel vybavit si některé podrobnosti z Mikhelova bouřlivého života, který byl dlouhou cestou po válkách v zahraničí v řadách nedůvěryhodných etnických brigád. Všechny kapitoly historie byly obsaženy v tomhle malém těle. Smiley uvažoval, jak staré mohou být ty jezdecké boty.

"Řekni mi o jeho posledních dnech, Mikheli," vybídl ho. "Byl aktivní až do samotného konce?"

"Dokonale aktivní, Maxi, aktivní po všech stránkách. Jako vlastenec. Jako muž. Jako vůdce."

Elvíra před ně postavila čaj s nezměněným výrazem. Dva šálky čaje s citrónem a malé perníčky. Její gesta prozrazovala její náladu. Vlnila se v bocích a tvářila se nevrle a odmítavě. Smiley se pokoušel vzpomenout si také na něco z jejího života, ale buď mu všechno vypadlo, nebo o ní nikdy nic nevěděl. Byl jí skoro bratrem, vzpomněl si na Mikhelova slova. Hodně jí radil. Nějaká zkušenost z jeho vlastního života ho naučila nedůvěřovat podobným vysvětlením, zvláště v oblasti citových vztahů.

"Jako člen organizace?" zeptal se Smiley, když odešla. "Byl taky aktivní?"

"Stále," řekl Mikhel zasmušile.

Nastala krátká odmlka, v níž oba muži zdvořile vyčkávali, až promluví ten druhý.

"Kdo si myslíš, že to udělal, Mikheli? Byla v tom zrada?"

"Maxi, ty víš stejně dobře jako já, kdo to udělal. Tohle riziko neseme všichni. Úplně všichni. Důležité je, abychom na to byli připraveni. Já sám jsem voják, jsem připraven. Když odejdu, bude Elvíra zabezpečená. To je všechno. Pro bolševiky jsme my exulanti nepřitelem číslo jedna. Dali nás do klatby. Kdyby mohli, zničili by nás. Stejně jako kdysi zničili naše kostely a vesnice a školy a naši kulturu. A mají pravdu, Maxi. Mají pravdu, když se nás bojí. Protože my je jednoho dne porazíme."

"Ale proč si k tomu vybrali právě tuhle chvíli?" namítl Smiley mírně po Mikhelově téměř rituálním prohlášení. "Mohli přece Vladimira zabít už před lety."

Mikhel vytáhl plochou plechovou krabičku, na níž byly dva malé válečky, a balíček hrubých žlutých cigaretových papírků. Olízl papírek, položil jej na válečky a nasypal na něj tabák. Vzápětí měl ubalenou tlustou, napěchovanou cigaretu. Už si ji chtěl zapálit, když přišla Elvíra a vzala mu ji. Ubalil si jinou a strčil plechovou krabičku do kapsy.

"Pokud ovšem Vladi nebyl něčemu na stopě," pokračoval Smiley po Mikhelově ukázce balení cigaret.

"Pokud je nějak nevyprovokoval, a to se mohlo stát, znali jsme Vladimira."

"Kdo ví?" řekl Mikhel a vyfoukl nad sebe další oblak kouře.

"Jestli to někdo ví, Mikheli, tak jedině ty. Byl jsi víc než dvacet let jeho pravá ruka. Nejdřív v Paříži, pak tady. Neříkej mi, že ti nevěřil," řekl Smiley chytře.

"Náš vůdce byl tajnůstkář, Maxi. V tom byla jeho síla. Musel takový být. Byla to vojenská nezbytnost."

"I vůči tobě?" řekl Smiley co nejlichotivěji. "Vůči svému pařížskému pobočníkovi, svému aide-de-camp? Svému důvěrnému tajemníkovi? Ale jdi, to by sis křivdil."

Mikhel se předklonil ve svém trůnu a položil si svou malou ruku na srdce. Jeho ponurý hlas byl ještě hlubší.

"Maxi. I vůči mně. Ke konci už i vůči Mikhelovi. Chtěl mě tím chránit. Ušetřit mě nebezpečných vědomostí. Řekl mi dokonce: 'Mikheli, bude lepší, když ani ty nebudeš vědět, co nám zanechala minulost.' Prosil jsem ho, ale marně. Jednou večer ke mně přišel. Sem. Spal jsem nahoře. Zazvonil smluvený signál: 'Mikheli, potřebuju padesát liber.'"

Elvíra se vrátila, tentokrát s vysypaným popelníkem, který postavila na stůl. Smiley pocítil okamžité zvýšení napětí, jako když zabere droga. Podobné pocity měl někdy při řízení auta, když čekal nehodu, k níž nakonec nedošlo. A zažil to také s Ann, když přicházela z nějaké údajně neškodné schůzky, o níž Smiley věděl - prostě to věděl - že neškodná nebyla.

"Kdy to bylo?" zeptal se, když se Elvíra znovu vzdálila.

"Před dvanácti dny. V pondělí to byl týden. Podle toho, jak se choval, bych si troufl odhadnout, že šlo o úřední záležitost. Do té doby mě nikdy o peníze nepožádal. 'Generále,' povídám mu. 'Děláš tajnosti. Řekni mi, o co jde.' Ale on jen zavrtěl hlavou. 'Poslouchej,' povídám mu. Jestli je to něco tajného, nech si poradit a jdi s tím za Maxem.' Ale on odmítl. 'Mikheli,' povídá mi, 'Max je dobrý chlap, ale on už naši organizaci nedůvěřuje. Dokonce si přeje, abychom v našem boji ustali. Ale jestli tuhle velkou rybu vytáhnu, půjdu za Maxem a složím mu účty a možná mu i řeknu pár věcí kolem toho. Ale tohle udělám až potom, ne předem. Prosím tě, Mikheli. Půjč mi padesát liber. Tohle je nejdůležitější úkol v mém životě. Souvisí to s naší dávnou minulostí.' To jsou přesně jeho slova. Měl jsem padesát liber v peněženke - ten den se mi podařila úspěšná transakce - a dal jsem mu je. 'Generále,' povídám mu. 'Vezmi si všechno, co mám. Moje peníze jsou tvoje peníze. Prosím,'" řekl Mikhel, a aby zdůraznil své velkorysé gesto nebo aby je autentizoval, mohutně potáhl ze žluté cigarety.

Ve špinavém okně nad nimi uviděl Smiley odraz Elvíry, která se sem nenápadně vkradla a poslouchala. Mikhel ji uviděl také a zle se na ni zamračil, ale zdálo se, že ji nechce nebo nemůže poslat pryč.

"To bylo od tebe hezké," řekl Smiley po přiměřené odmlce.

"Maxi, to byla moje povinnost. Cítil jsem to srdcem. Neznám žádný jiný zákon."

Elvíra mnou pohrdá, protože jsem nepomohl starému pánovi, pomyslel si Smiley. Ona v tom jela, ona o tom věděla, a teď mnou pohrdá, že jsem mu nepomohl, když to nejvíc potřeboval. Byl jí skoro bratrem, vzpomněl si znovu na Mikhelova slova. Hodně jí radil.

"A tenhle ten jeho přístup k tobě - myslím tu žádost o peníze," řekl Smiley. "To přišlo znenadání? Nic tomu nepředcházelo? Nesvěřil se ti, že rozjíždí nějakou velkou akci?"

Mikhel se znovu zamračil a dal si s odpovědí na čas.

"Před nějakým časem, snad před dvěma měsíci, dostal nějaký dopis," řekl opatrně. "Sem, na tuhle adresu."

"To jich dostával tak málo, že si zrovna tenhle pamatuješ?"

"Tenhle byl zvláštní," řekl Mikhel stále ještě opatrně a Smiley si uvědomil, že je v takzvaném rohu poražených, jak to nazývali sarrattští instruktoři, to znamená, že neví, může se jen dohadovat - kolik toho Smiley už ví. Proto se Mikhel vzdával svých informací tak žárlivě a doufal, že se mu podaří odhalit Smileyho karty.

"Od koho byl ten dopis?"

Mikhel, jak to často dělával, odpověděl na trochu jinou otázku.

"Byl z Paříže, Maxi, byl to dlouhý dopis o mnoha stranách, psaný rukou. Byl adresován Generálovi, ne Millerovi. Generálovi Vladimirovi. Na obálce bylo francouzsky napsáno 'Přísně důvěrné'. Zamkl jsem jej ve svém psacím stole, než si pro něj přišel. V jedenáct, jako obvykle. 'Zdravím tě, Mikheli,' řekl. Někdy, věř mi, jsme si dokonce vzájemně salutovali. Podal jsem mu dopis, on se posadil," - ukázal někam směrem k Elvě - "a dost neopatrně jej otevřel, jako by od něj nic nečekal. Pozoroval jsem ho, jak ten dopis postupně upoutává jeho zájem. Pohlcuje ho. Řekl bych dokonce fascinuje. Rozněcuje. Promluvil jsem na něj. Neodpověděl mi. Promluvil jsem znovu - znáš jeho způsoby - naprosto mě ignoroval. Odešel se projít. 'Vrátím se,' řekl jen."

"Vzal si ten dopis s sebou?"

"No jistě. To dělal vždycky; když si chtěl promyslet nějakou velkou věc, odešel na procházku. Když se vrátil, viděl jsem na něm, jak je hluboce rozrušený. Napjatý. 'Mikheli.' Víš přece, jak mluvil. 'Mikheli. Zapni kopírku a dej tam pár papírů. Potřebuju kopii jednoho dokladu.' Ptám se ho, kolik kopií. Jednu. Tak se ptám, kolik těch papírů. 'Sedm. Zůstaň prosím tě pět kroků ode mě, až to budu kopírovat,' povídá mi. 'Nemůžu tě do toho zatahovat.'"

Ukázal prstem na kopírku, jako kdyby dokazovala naprostou hodnověrnost jeho slov. Stála na zvláštním stole a vypadala s těmi válci a různými otvory pro různé chemikálie jako starý parní stroj. "Generál nebyl technický typ, Maxi. Musel jsem mu ten přístroj připravit a pak jsem se postavil sem a instruoval jsem ho přes celou místnost, jak se s tím zachází. Když skončil, počkal, až kopie oschnou, a pak si je složil do kapsy."

"A originál?"

"Taky do kapsy."

"Takže tys ten dopis nikdy nečetl?" řekl Smiley trochu lítostivě.

"Ne, Maxi. Mrzí mě, že ti musím říct zrovna tohle."

"Ale viděl jsi obálku. Měl jsi ji tady, abys mu ji předal, až přijde."

"Už jsem ti to říkal, Maxi. Ten dopis přišel z Paříže."

"Z kterého okrsku?"

Znovu zaváhání: "Z patnáctého," řekl Mikhel. "Myslím, že to bylo z patnáctého. Tam žilo hodně našich lidí."

"A datum? Můžeš být trochu přesnější? Říkal jsi dva měsíce."

"Začátek září. Řekl bych začátek září. Ale možná i konec srpna. Řekněme před šesti týdny. Zhruba."

"Adresa na obálce byla taky psaná rukou?"

"Byla, Maxi. Byla."

"Jakou barvu měla ta obálka?"

"Hnědou."

"A inkoust?"

"Myslím, že modrý."

"Byl ten dopis zapečetěný?"

"Prosím?"

"Jestli ta obálka byla zapečetěná pečetním voskem nebo přelepená lepicí páskou. Nebo byla jen

obyčejně zalepená?"

Mikhel pokrčil rameny na znamení toho, že ho takové detaily nezajímají.

"Ale předpokládám, že odesílatel napsal na obálku své jméno, ne?" zeptal se Smiley.

Jestli ano, Mikhel to nepřiznal.

Smiley si vzpomněl na hnědou obálku v šatně hotelu Savoy a na úpěnlivou prosbu o pomoc, kterou obsahovala. Dneska ráno jsem měla pocit, že se mě pokusí zabít. Nepošlete mi znovu svého záhadného přítele? Pařížské poštovní razítko, pomyslel si. Patnáctý okrsek. Po tom prvním dopisu dal Vladimír pisateli svou adresu domů.

Stejně jako dal Viliamovi své telefonní číslo domů. Po prvním dopisu si Vladimír zajistil, aby se už žádný další nedostal Mikhelovi do ruky.

Zazvonil telefon. Mikhel okamžitě zdvihl sluchátko, řekl jen stručně "Ano" a pak naslouchal.

"Každopádně si jich vezmu pět," zamumlal nakonec a zavěsil s panovnickou důstojností.

Smiley se blížil k hlavnímu bodu své návštěvy. Dával si pozor, aby s Mikhelem jednal přiměřeně uctivě. Věděl, že Mikhel - který už v době jeho vstupu do organizace znal zevnitř většinu vyslyšacích středisek ve Východní Evropě - měl ve zvyku zdržovat, když se na něj moc tlačilo. Tímto způsobem svého času přiváděl sarratské vyšetřovatele téměř k šílenství.

"Můžu se tě na něco zeptat, Mikheli?" začal Smiley oklikou.

"Prosím."

"Ten večer, kdy se tu zastavil pro peníze, zdržel se? Udělal jsi mu čaj? Hráli jste spolu šachy? Můžeš mi ten večer trochu přiblížit, prosím tě?"

"Hráli jsme šachy, ale dost nesoustředěně. Byl duchem nepřítomný, Maxi."

"Neříkal něco o té velké akci?"

Unavené oči si Smileyho procítěně změřily.

"Prosím, Maxi?"

"O té akci, kterou plánoval. Myslel jsem, jestli se o tom trochu víc nerozpovídal."

"Nic o tom neříkal, Maxi. Vůbec nic. Všechno tajil."

"Měl jsi pocit, že se to týká nějaké cizí země?"

"Říkal jen, že nemá pas. Byl dotčený - to ti říkám upřímně Maxi - hluboce dotčený z toho, že mu Tajná služba nevěřila a nedala mu pas. Po tak dlouhé službě, po takovém nasazení - to se ho opravdu dotklo."

"Bylo to jen pro jeho dobro, Mikheli."

"Maxi, mně tohle povídat nemusíš. Já jsem mladší, znám svět, jsem pružnější. Generál býval občas vznětlivý, Maxi. Muselo se na něj opatrně, a to i v případech, že ho člověk obdivoval a znal. Prosím. Ale pro něj samotného to bylo nepochopitelné. Bral to jako urážku."

Smiley za sebou uslyšel opovrhlivý Elvířin dusot.

"A kdo si myslel, že to za něj odcestuje?" zeptal se Smiley bez ohledu na její přítomnost.

"Villem," řekl Mikhel nesouhlasně. "Níjak zvlášť se o tom nezmiňoval, ale já si myslím, že poslal Villema. To je můj dojem. A Villem jel. Generál Vladimír mluvil o Villemově mládí a čestnosti s velkou pýchou. A také o jeho otci. Udělal dokonce takovou historickou narážku. Mluvil o tom, že nová generace pomstí nespravedlnost, která byla spáchána na jejích otcích. Byl při tom téměř dojatý."

"Kam ho poslal? Nezmínil se o tom, Vladi?"

"Ani slovem. Řekl mi jen, že Villem má pas, že je to statečný chlapec, dobrý Pobalt'an pevného charakteru, může cestovat, ale stejně je nezbytné ho chránit. Dál jsem se nevyptával, Maxi. Nevyzvídal jsem. Nemám to v povaze. Vždyť mě znáš."

"Přesto sis zřejmě udělal vlastní názor," řekl Smiley. "Není zas tolik míst, kam by Villem mohl volně cestovat. Zvlášť s pouhými padesáti librami. Má přece svou práci. A taky ženu. Nemohl se jen tak do něčeho pustit, když si tohle uvědomil."

Mikhel si palcem a ukazováčkem zamnul nos. "Generál si taky ode mě vyžádal mapy," řekl. "Nevěděl jsem, jestli ti to můžu říct. Ty jsi byl jeho vikářem, Maxi, ale už v tom s námi nejedeš. Ale já ti důvěřuju, tak ti to řeknu."

"Jaké mapy?"

"Plány." Mávl rukou směrem k policím, jako by si je objednával. "Plány měst. Gdaňsk. Hamburk.

Lübeck. Helsinky. Severní pobřeží. Povídám mu, 'Generále, já ti s tím pomůžu. Jsem přece tvůj pobočník. Mám na to právo. Vladimire. Dovol mi to.' Ale odmítl mě. Chtěl si to nechat celé jen pro sebe."

Moskevská pravidla, vzpomněl si Smiley znovu. Mnoho map, ale jen jedna z nich je potřebná. A znovu si uvědomil, že Vladimír i před svým pařížským pobočníkem, jemuž důvěřoval, do určité míry zatemňoval smysl svého jednání.

"A pak odešel?"

"Přesně tak."

"Kolik bylo hodin?"

"Bylo už hodně pozdě."

"Můžeš to upřesnit?"

"Dvě. Tři. Možná i čtyři. Nevím přesně."

Smiley si všiml, že Mikhel pošilhává za sebe, a instinkt, který měl odnepaměti, ho přiměl k další otázce.

"Přišel Vladimír sám?"

"Jistě, Maxi. S kým by chodil?"

Byli vyrušeni řinčením nádobí, jak Elvíra poklízela. Smiley se podíval na Mikhela a v jeho obličeji zahlédl výraz, který znal, ale který na zlomek vteřiny nedokázal zařadit: výraz současně beznadějný a láskyplný, výraz závislosti i nechuti. S odporem i soucitem si Smiley vybavil vlastní tvář, kterou viděl tak často v podobném výrazu, s podobně zarudlýma očima, v Anniných nádherných zrcadlech v jejich domě na Bywater Street.

"A co jsi dělal, když odmítl tvou pomoc?" zeptal se Smiley s předstíranou opatrností. "Sedl sis a četl - nebo sis zahrál šachy s Elvírou?"

Mikhelovy hnědé oči na něm chvíli ulpěly, pak se odvrátily a znovu se na něj zahleděly.

"Ne, Maxi," odpověděl velice zdvořilým tónem. "Dal jsem mu ty mapy. Chtěl s nimi být sám. Popřál jsem mu dobrou noc. Když odcházel, už jsem spal."

Ale Elvíra určitě ne, pomyslel si Smiley, Elvíra zůstala, aby převzala instrukce od svého náhradního bratra. Aktivní jako vlastenec, jako muž, jako vůdce, zopakoval si Smiley. Aktivní po všech stránkách.

"A od té doby ses s ním setkal?" zeptal se Smiley a Mikhel řekl, že včera. Do té doby ne.

"Včera odpoledne mi volal. Maxi, přísahám, že takhle vzrušeného jsem ho neslyšel léta. Byl šťastný, řekl bych až extaticky šťastný. 'Mikheli! Mikheli!' Maxi, takhle se chovají šťastní lidé. Říkal, že ke mně večer přijde. To znamená včera večer. Možná pozdě večer, ale přinese mi těch padesát liber. 'Generále,' povídám mu, 'co je to padesát liber? Jsi v pořádku? Nehrozí ti žádné nebezpečí? Řekni mi to.' 'Mikheli, byl jsem na lovu a jsem šťastný. Nechoď spát,' řekl mi. 'Budu u tebe v jedenáct, nebo krátce po jedenácté. Přinesu ti peníze. A taky tě porazím v šachách, abych se trochu uklidnil.' Zůstal jsem vzhůru, udělal jsem čaj a čekal na něj. A čekal. Maxi, já jsem voják, o sebe já se nebojím. Ale o Generála, Maxi, o starého pána jsem se bál. Volal jsem Tajnou službu, pohotovost. Zavěsili mi to. Proč? Maxi, proč jsi mi to udělal?"

"Neměl jsem službu," řekl Smiley a prohlížel si Mikhela tak důkladně, jak se jen odvážil. "Řekni mi, Mikheli," začal pak zvolna.

"Ano, Maxi?"

"Co si myslíš, že se Vladimír chystal dělat po tom, co ti zavolal ty dobré zprávy, a před tím, než k tobě měl přijít s těmi padesáti librami?"

Mikhel nezaváhal. "Přirozeně jsem si myslel, že půjde za Maxem?" řekl. "Dostal svou velkou rybu. Takže jsem si myslel, že půjde za tebou a obšťastní tě novinkami. Přirozeně," opakoval a trochu násilně se podíval Smileyemu zpřímá do očí.

Přirozeně, pomyslel si Smiley; a věděl jsi na minutu přesně, kdy odejde z bytu a kudy přesně půjde do hampsteadského bytu.

"Takže se neobjevil, ty jsi zavolal na Tajnou službu a tam ti odmítli pomoc. To je mi líto," řekl Smiley. "A co jsi udělal potom?"

"Zavolal jsem Villemovi. V první řadě proto, abych se přesvědčil, že ten chlapec je v pořádku, ale taky abych se ho zeptal, kde je náš vůdce. Ta jeho anglická žena mě seřvala. Nakonec jsem se rozjel k

Vladimirovi do bytu. Nerad se takhle vnucuju, jeho soukromý život je jen jeho věc, ale přesto jsem jel. Zazvonil jsem. Neotevřel. Tak jsem se vrátil domů. Dneska dopoledne v jedenáct hodin zvoní Jüri. Nečetl jsem ranní noviny, já vůbec nemám moc rád anglické noviny. Jüri je četl. Náš vůdce Vladimír byl mrtvý," zakončil svou odpověď

Elvíra mu stála po boku. Na podnosu nesla dvě sklenice vodky.

"Prosím," řekl Mikhel. Smiley si vzal sklenici a Mikhel jej následoval.

"Na život," řekl Mikhel halasně a napil se, až mu vyhrkly slzy.

"Na život," opakoval Smiley. Elvíra je pozorovala.

Určitě jela s ním, pomyslel si Smiley. Přinutila Mikhela jet do Vladimírova bytu, dovlekla ho až ke dveřím.

"Říkal jsi o tom ještě někomu, Mikheli?" zeptal se Smiley, když opět odešla.

"Jürimu já nevěřím," řekl Mikhel a vysmrkal se.

"Říkal jsi Jürimu o Villemovi?"

"Prosím?"

"Zmiňoval ses mu o Villemovi? Nenaznačil jsi mu nějak, že Villem mohl být ve spojení s Vladimírem?"

Takovou pitomost by Mikhel samozřejmě neudělal.

"V takové situaci by člověk neměl věřit nikomu," řekl Smiley odměřeně a chystal se k odchodu. "Ani policii. Takové jsou rozkazy. Policie se nesmí dozvědět, že Vladimír zemřel při nějaké akci. Je to důležité pro bezpečnost. Tvou i naši. Jinak ti nepředal žádný vzkaz? Například pro Maxe?"

Řekněte Maxovi, že se to týká Sandmana, vzpomněl si.

Mikhel se omluvně usmál.

"Nezmiňoval se Vladimír v poslední době o Hectorovi, Mikheli?"

"Hectora on nebral."

"To říkal?"

"Prosím tě, Maxi. Já osobně proti Hectorovi nic nemám. Hector je Hector. Není to džentlmen, ale v naší branži musíme pracovat s různými typy lidí. Náš vůdce byl starý pán a říkal mi tohle: ‚Hector není dobrý. Náš pošťák Hector je jako banka. Když prší, vezme ti deštník. Přesně takhle se chová náš pošťák Hector.‘ Prosím tě. To říkal Vladimír. Ne Mikhel. ‚Hector není dobrý.‘"

"Kdy ti to říkal?"

"On to říkal několikrát."

"V poslední době?"

"Ano."

"Kdy přesně?"

"To je tak dva měsíce. Možná míň."

"Než dostal ten dopis z Paříže, nebo potom?"

"Potom. Určitě."

Mikhel ho doprovodil ke dveřím. Jako džentlmen, když už Toby Esterhase džentlmen nebyl. Elvíra už zase pokuřovala na svém místě u samovaru a před sebou měla týž časopis s břízami. Když Smiley procházel kolem ní, slyšel zasyčení, které mělo naposledy vyjádřit její pohrdání.

"Co budeš teď dělat," zeptal se Mikhela způsobem, jakým se ptáme pozůstalých. Koutkem oka uviděl, jak tázavě zvedla hlavu a položila dlaň s roztaženými prsty na stránku časopisu.

Napadla ho poslední myšlenka. "A ten rukopis jsi nepoznal?" zeptal se Smiley.

"Jaký rukopis, Maxi?"

"Na obálce toho dopisu z Paříže."

Náhle pocítil, že nemá čas čekat na odpověď. Měl už dost těch vytáček.

"Sbohem, Mikheli."

"Dobře dojed, Maxi."

Elvíra se znovu ponořila do bříz.

Nikdy to nezjistím, pomyslel si Smiley, když spěchal dolů po dřevěném schodišti. Nikdo z nás se už pravdu nedoví. Byl Mikhel zrádce, který zazlíval starému pánovi, že mu spí se ženou, a který toužil po

žezle, tak dlouho nedosažitelném? Nebo byl Mikhel nesobecký úředník a džentlmen, vždy oddaný služebníku věci? Nebo snad, jako mnozí oddaní služebníci, obojí?

Přemýšlel o Mikhelově vojenské hrdosti, která byla stejně křehká, jako člověčenství kteréhokoliv hrdiny. Jeho hrdost na to, že byl Generálovým opatrovníkem, jeho místokrálem. Jeho možný pocit křivdy za ústrky. A k tomu ta jeho hrdost - je to všechno tak složité. Jak daleko to může dospět? Například až k hrdosti sloužit každému pánovi? Pánové, oběma jsem vám sloužil dobře, říká dokonalý dvojité agent na sklonku života. A říká to taky hrdě, pomyslel si Smiley, který znal dost dvojíých agentů.

Zamyslel se nad oním sedmistránkovým dopisem z Paříže. Myslel na druhý důkaz. Přemýšlel, komu byla určena ta fotokopie. Esterhasovi? A kde je originál? A kdo jel do Paříže? Jestliže Villem jel do Hamburku, kdo byl ten malý kouzelník? Smiley pocítil smrtelnou únavu. Cítil ji v kolenou, v kříži, v celém opotřebovaném těle. Ale šel dál, protože jeho mysl odpočinek odmítala.

11

Ostrakovová mohla sotva chodit, a chodit bylo taky to jediné, po čem toužila. Chodit a čekat na Kouzelníka. Zlomeného neměla nic. Když ji vykoukali, připomínalo její malé vlhké tělo mapu sibiřských uhelných pánví, ale zlomeniny neutrpěla žádné. A její ubohý zadek, který jí dělal takové potíže v obchodním domě, vypadal tak, jako by ji spojené tajné armády sovětského Ruska dokopaly z jednoho konce Paříže na druhý. A přesto neměla nic zlomeného. Zrentgenovali ji každou část těla, zkoumali, zda vnitřně nekrvácí. Na konci vyšetření však museli udiveně konstatovat, že se stala obětí zázraku. A chtěli ji proto zadržet. Chtěli ji léčit z šoku, zklidňovat ji - aspoň jednu noc! Policie našla šest svědků, kteří se různili v sedmi věcech (ten vůz byl šedý, nebo modrý? poznávací značka marseilleská, nebo zahraniční?), a vyžádala si od ní obšírnou výpověď. Pak policisté ještě vyhrožovali, že se vrátí a vyslechnou ji znovu. Ostrakovová nicméně trvala na propuštění.

Má tedy alespoň děti, které by se o ni postaraly? ptali se jí. Spoustu dětí, řekla jim. Dcery, které vyhoví všem jejím vrtolům, syny, kteří jí budou pomáhat po schodech. Má jich tolik, kolik jen si budou přát. Aby potěšila sestřičky, vymyslela si dokonce jejich životopisy, přestože jí hlava třestila. Nechala si poslat pro šaty. Z těch, co měla na sobě, zbyly pouhé cáry a sám Bůh se musel červenat, když ji v nich po té nehodě našli. Udala falešné jméno i adresu; nechtěla, aby ji někdo sledoval, nestála o návštěvy. A tak se stalo, pouhou silou vůle, že úderem šesté byla Ostrakovová už jen další z bývalých pacientek, která opatrně a za velkých bolestí opouštěla velkou nemocnici, aby se vrátila do skutečného světa, který se dnes tak mimořádně snažil, aby se jí nadobro zbavil. Měla své vysoké boty, které stejně jako ona utrpěly četné šrámy, ale jinak byly zázračně celistvé, a byla podivně pyšná na to, jak jí pomohly.

Nechala si je na nohách i po návratu do příšeří svého bytu. Posadila se do Ostrakovova potrhaného křesla a trpělivě zápolila se svou starou armádní pistolí. Snažila se přijít na kloub tomu, jak se nabíjí, jak se natahuje a jak se z ní střílí. Své boty měla při tom na sobě jako uniformu. "Jsem armáda o jednom člověku." Jejím jediným cílem bylo zůstat naživu, a čím déle vydrží, tím větší bude její vítězství. Musí zůstat naživu, dokud nepříjde Generál nebo dokud jí nepošle Kouzelníka.

Utéct před nimi jako Ostrakov? To už přece udělala. Zesměšňovat je jako Glikman, zahnat je do rohu, kde neměli jinou možnost, než přemýšlet o vlastní zvrhlosti? Kdysi se ráda zaobírala myšlenkou, že něco podobného se jí také podařilo. Ale přežít, jako to nedokázal žádný z jejích mužů, lpět na životě navzdory všem nástrahám tohoto bezduchého a bezpočetného světa zdivočelých funkcionářů, být pro ně každou hodinu ze dne trnem v oku svou pouhou existencí, tím, že dýchá, jí, pohybuje se a uchovává si svůj zdravý rozum, to stálo podle Ostrakovové za všechnu tu vynaloženou energii, za ten osud, za její dvě lásky. Usnesla se na tom sama okamžitě, s patřičným zanícením. Stačila už si poslat bláznivou správcovou nakoupit: neschopnost se dá využít.

"Měla jsem takový malý attack, madame la Pierre" - té staré krávkě nebude vykládat, jestli srdeční, žaludeční, nebo způsobený ruskou tajnou policií. "Musím zůstat pár týdnů doma, abych se celkově zotavila. Jsem vyčerpaná, madame - jsou v životě chvíle, kdy si člověk nepřeje nic jiného, než být sám.

Vezměte si tohle, madame. Vy nejste jako ostatní - chamtivá a přespříliš všímavá." Madame la Pierre si vzala papírek do dlaně a podívala se jen na jeden jeho růžek, než si jej zastrčila někam za pas. "A poslouchajte, madame, kdyby se po mně někdo ptal, prokažte mi tu laskavost a řekněte, že jsem pryč. Já do ulice nebudu rozsvěcet žádná světla. My citlivé ženy máme právo na trochu toho klidu, souhlasíte? Ale prosím vás, madame, pamatujte si ty návštěvníky a řekněte mi, jestli to byl kontrolor plynu nebo lidé z dobročinných organizací - řekněte mi všechno. Chci slyšet, že život mě obchází."

Správcová si pomyslela, že její nájemnice se určitě zbláznila, ale na jejích penězích nic špatného nebylo. A peníze byly koníčkem paní správčové a kromě toho byla sama bláznivá. Během několika hodin se stala Ostrakovova ještě lstivější, než bývala kdysi v Moskvě. Přišel za ní manžel domovnice - sám pěkný lupič, ještě horší než ta stará kráva - a povzbuzen vidinou dalších peněz, opatřil jí dveře bezpečnostním řetězem. Zítra jí pořídí kukátko, pochopitelně také za úplatu. Ještě slíbil, že bude brát její poštu a předávat ji v určitých dohodnutých časech - přesně v jedenáct dopoledne a v šest večer. Dvakrát krátce zazvoní - a vyzvedne si své peníze. Když Ostrakovova otevřela malé větrací okénko na záchodě a postavila se na židli, měla přehled o dění na dvoře, kdykoliv se jí zachtělo. Do obchodního domu poslala vzkaz, že je nemocná. Nedokázala pohnout manželskou postelí, a tak si přendala polštář a péřovou přikrývku na pohovku a postavila ji tak, aby z ní viděla otevřenými dveřmi obývacího pokoje na vchodové dveře. Stačilo jí jen ležet s nohama v botách proti případnému vetřelci. Mohla okamžitě střilet, a pokud by si neustřelila nohu, zastihla by útočníka nepřipraveného, to měla promyšlené. Hlava ji bolela a třesla a před očima se jí zatmívalo, když se příliš prudce pohnula. Měla horečku a občas omdlívala, ale stačila všechno promyslet, vypracovat si vlastní dispozice, a dokud nepříjde Generál nebo Kouzelník, bude se chovat jako v Moskvě. "Jsi na to sama, ty stará bláznivá ženská," řekla si nahlas. "Nemůžeš se spolehnout na nikoho, jen na sebe, tak se s tím nějak vypořáděj."

Postavila si vedle postele Glikmanovu a Ostrakovovu fotografii, pod přikrývkou si zastrčila ikonu a přichystala se ke svému prvnímu nočnímu bdění; modlila se ke všem svatým, zvláště k svatému Josefovi, aby jí soslali jejího spasitele, Kouzelníka.

Nehodlala propást jediný signál, vytukaný na vodovodní trubky. Nehodlala se nechat zaskočit tím, že by ji správce urážlivě budil.

12

A stále to byl tentýž den; nebral konce, na němž by čekala postel. Chvilí poté, co George Smiley odešel od Mikhela, nechal se nést vlastníma nohama, aniž věděl, kam ho vedou. Byl příliš unavený, příliš rozrušený, než aby si sedl do auta, přesto natolik bdělý, aby stačil sledovat dění za sebou. Občas se nečekaně pootočil, aby si držel případné pronásledovatele od těla. Celý uchozený, s těžkými víčky čekal, až jeho mysl vypne, až se uvolní, až vypadne z toho nekonečného čtyřiaadvacetihodinového maratónu. Nohy ho donesly na nábreží a odtud do hospody na Northumberland Avenue, snad U Sherlocka Holmese, kde si dal velkou whisky a rozmýšlel se, jestli nemá zavolat Stelle - je v pořádku? Rozhodl se, že to nemá smysl - nemohl jí volat každý den a ptát se, zda jsou s Villemem naživu - znovu se vydal na cestu, až se ocitl v Soho, které bylo v sobotu večer ještě nebezpečnější než obvykle. Vzpomněl si na Lacona. Požadoval ochranu pro celou rodinu. Stačilo však si takovou věc představit, aby člověk věděl, že je to scestná myšlenka. Pokud Tajná služba necítila odpovědnost za Vladimira, těžko by ji přebírala za Villema. A jak byste prosím vás pověsili tým opatrovníků na paty řidiče dálkových nákladňáků? Ten se mohl utěšovat jedině tím, že vrahové zřejmě našli, co hledali, a že už nechtějí nic jiného. A co ta žena v Paříži? Autorka těch dvou dopisů?

Jdi domů, pomyslel si. Cestou dvakrát předstíral telefonování z budek, aby si mohl pořádně prohlédnout okolí. Jednou zašel do slepé uličky a vzápětí z ní vyšel, aby nachytal případného pronásledovatele při neopatrném kroku, při prozrazujícím pohledu. Uvažoval o tom, jestli si nevezme pokoj v hotelu. Někdy to dělával, jen aby měl v noci klid. Jeho dům byl někdy příliš nebezpečný. Vzpomněl si na kousek negativu: byl čas otevřít krabičku. Zjistil, že ho nohy stále nesou směrem k bývalému působišti na

Cambridge Circus. Spěšně zahrnul na východ a došel k svému autu. Věřil, že není pronásledován, a tak dojel na Bayswater, daleko od svých vyšlapaných cest. Nepřestával však sledovat zpětné zrcátko. U pákistánského železáře, který prodával všechno možné, si koupil dvě umyvadla z umělé hmoty a tabulku běžného skla devět krát třináct centimetrů a v drogerii o tři domy dál deset stejně velkých fotografických papírů a dětskou baterku s kosmonautem na rukojeti a červeným filtrem, který se dal přetáhnout pod sklíčkem za pomoci kovového šoupátka. Z Bayswateru odjel do hotelu Savoy, kam se dostal od nábřeží. Stále ho nikdo nesledoval. V šatně seděl týž šatnář, a dokonce si pamatoval, jak spolu vtipkovali.

"Pořád čekám, kdy to bouchne," řekl s úsměvem a podal Smi-leymu krabici. "Jednou nebo dvakrát jsem měl dojem, že to uvnitř tiká."

Smiley zjistil, že malé klínky, které si dal ke dveřím domu, než odjel do Charltonu, jsou stále na svém místě. V oknech u sousedů viděl obvyklé sobotní světlo svíček a hovořící stíny; jeho vlastní okna však byla zatažena záclonami, jak je nechal. V ztemnělé hale ho uvítal tikot Anniných hezkých hodin po babičce. Spěšně je seřídil.

Přestože byl k smrti unavený, postupoval stále metodicky.

Nejdřív hodil do krbu v obývacím pokoji tři podpalovače, škrtl pod nimi, naházal na ně bezdýmnné uhlí. Přes krb natáhl Anninu šňůru na prádlo. Sám si uvázal kolem objemného pasu starou zástěru. Zpod schodů vykotal hromadu zelených zatemňovacích rolet a kuchyňské schůdky, které si odnesl do přízemí. Zatemnil okna a vrátil se znovu nahoru. Rozbalil krabici, otevřel ji, ale ne, nebyla v ní bomba, ale dopis s pomačkanou krabičkou cigaret, v níž byl Vladimírův kousek negativu. Smiley negativ vyndal a vrátil se do přízemí, rozsvítil baterku s červeným nitrem a dal se do práce, ačkoliv neměl žádné fotografické nadání a mohl si teoreticky nechat udělat fotografie přes Laudera Stricklanda v laboratořích Tajné služby, kde by to trvalo chvilinku. Nebo mohl využít služeb jednoho z takzvaných "řemeslníků", jak se jim říká v žargonu lidí z Tajné služby: označených spolupracovníků, kteří jsou ve svém oboru vázáni dát v kteroukoliv dobu k dispozici své služby. Jeden takový řemeslník bydlel co by kamenem dohodil, na Sloane Square. Jemný člověk, který se specializoval na svatební fotografie.

Smileymu stačilo deset minut, aby zazvonil u jeho dveří, a během půlhodinky mohl mít, co potřeboval. Ale neudělal to. Zvolil raději svízelnější cestu, nedokonalejší cestu vyvolání fotografií doma. Když nahoře zvonil telefon, nevšímal si toho.

Pracoval metodou pokusu a omylu. Exponoval dlouho, pak krátce, a všechno si měřil na velkých kuchyňských hodinách, které přišerně tikaly a vrčely. Smiley raději nadával a klel a rozčiloval se a potil se ve tmě, než aby využil cizích služeb. Zkazil nejméně šest papírů, než se ve vývojce objevilo něco, co se dalo alespoň přibližně rozpoznat. Dal papír na tři minuty do ustalovače. A omyl jej. A ořel utěrkou, kterou tak možná nadobro zničil, to nevěděl. A odnesl nahoru a kolíčkem upevnil na prádelní šňůru. Pro ty, kteří mají rádi těžkou symboliku, podotýkáme, že oheň byl téměř vyhaslý, až na ony tři podpalovače, protože bezdýmnné uhlí se skládalo především z navlhlé strusky, a že George Smiley musel na všechny čtyři a foukat, aby oheň nevyhasl nadobro. Mohlo ho napadnout - ale nenapadlo, neboť jeho probuzená zvědavost v něm umožnila introspektivní nálady - že jeho počínání bylo v přímém rozporu s Laconovým pravidlem, že plameny je třeba uhasit, ne je rozfoukávat.

Když měl Smiley fotografii bezpečně pověšenou, odebral se k hezkému intarzovanému psacímu stolu, na který Ann odkládala své věci s udivující otevřeností. Třeba dopisní papír, na němž bylo jediné slovo "Miláčku" a víc nic. Zřejmě ani nevěděla, kterému miláčkově chce vlastně psát. Nebo reklamní zápalky z restaurací, v nichž nikdy nebyla, nebo dopisy psané jemu neznámými rukopisy. Našel v té bolestné změti velkou viktoriánskou lupu s perleťovým držátkem, kterou používala pro čtení nápovědí k nikdy nedokončeným křížovkám. Takto vyzbrojen - jeho poslední kroky už díky únavě postrádaly logické ostří - dal na gramofon Mahlerovu desku, kterou dostal od Ann, a posadil se do kožené čtenářské klubovky, která měla do opěradla zakomponován mahagonový otočný stolek. K smrti unavený Smiley naslouchal hudbě, odkapávání vlhké fotografie a praskání ohně v krbu a při tom nemoudře dovolil svým víčkům poklesnout. Když se za půl hodiny prudce probudil, byla už fotografie suchá a Mahler se němě otáčel.

Jednou rukou si přidržoval brýle, druhou lupu a prohlížel si fotografii.

Byla na ní skupina lidí, ale nebylo to politické sdružení, ani parta na plovárně, protože nikdo z nich neměl plavky. Skupina se skládala ze čtyř lidí, dvou mužů a dvou žen, kteří se rozvalovali na pohovkách u nízkého stolku s mnoha lahvemi a krabičkami cigaret. Ženy byly nahé, mladé a hezké. Muži, kteří nebyli oblečení o nic více, seděli uprostřed, obklopeni svými vyvolenými. Nasvícení fotografie bylo sinalé, fantastní. I Smiley věděl, že byla dělána z hrubozrného negativu. Když zkoumal strukturu snímku, vzpomněl si na fotografie teroristických rukojmí, s nimiž přišel do styku až příliš často. Rozdíl byl v tom, že ti čtyři na téhle fotografii se dívali jeden na druhého, zatímco rukojmí obvykle klopívali oči, jako by se nedívali do objektivu, ale do hlavně revolveru. Při ohledávání se pokoušel rutinně odhadnout, kde byl umístěn objektiv, a zjistil, že musel být vysoko nad nimi. Dole na snímku byl nějaký černý stín - balustráda, nebo snad okenní římsa, nebo možná jen rameno někoho v popředí. Vypadalo to, že fotograf se bez ohledu na výhodnou pozici neodvážil zdvihnout přístroj do přímého záběru.

Smiley udělal první pokusný závěr. Byl to jen krůček, ale velké kroky ho teprve čekaly. Nazvěme to technický krůček, skromný technický krůček. Fotografie nesla všechny znaky toho, že byla pořízena bez vědomí fotografovaných. Což znamenalo, že byla určena k vydírání. Ale k vydírání koho? Za jakým účelem?

Smiley při přemýšlení zřejmě usnul. Když se ozval telefon na Annině stolku, uvědomil si až třetí nebo čtvrté zvonění.

"Ano, Olivere?" řekl Smiley opatrně.

"Á, Georgi, už jsem ti jednou zkoušel volat. Doufám, že ses dostal domů v pořádku."

"Odkud?" zeptal se Smiley.

Lacon tu otázku raději nechal bez odpovědi. "Cítil jsem, že bych ti měl zavolat, Georgi. Nerozešli jsme se zrovna v nejlepším. Byl jsem zbytečně prudký. Až moc. Omlouvám se. Jak to jde? Už jsi s tím hotov?"

V pozadí slyšel Smiley Laconovy dcery, jak se hádají, kolik se platí za ubytování v hotelu na Park Pláce. Máje u sebe na víkend, pomyslel si Smiley.

"Mluvil jsem znovu s ministerstvem vnitra, Georgi," ztišil Lacon hlas a pokračoval, aniž čekal na Smileyho reakci. "Mají už zprávu od patologa a tělo už bude zřejmě vydáno. Doporučuje se brzká kremace.

Myslel jsem si, že kdybych ti dal jméno firmy, která tyhle věci zařizuje, mohl bys je předat těm, kterých se to týká. Nezištně, pochopitelně. Viděl jsi tu zprávu pro tisk? Co sis o ní myslel? Já mám dojem, že je dobrá. Myslím, že se přesně trefila do správného tónu."

"Vezmu si tužku," řekl Smiley a šátral v zásuvce, dokud nenašel hruškovitý předmět z umělé hmoty na koženém řemínku, který Ann občas nosila na krku. S obtížemi jej otevřel a psal podle Laconova diktátu: název firmy, adresa, znovu firma, znovu adresa.

"Máš to? Chceš, abych ti to zopakoval? Nebo mi to chceš přečíst, abys měl úplnou jistotu?"

"Myslím, že to mám správně, díky," řekl Smiley. Teprve opožděně ho napadlo, že Lacon je opilý.

"Smluvili jsme si spolu schůzku, Georgi, nezapomeň na to. Seminář o manželství. V tomhle oboru tě považuju za zkušeného státníka. Tady kousek ode mě je takový malý gril, do kterého tě pozvu na fajnovou večeři a kde se se mnou podělíš o svou moudrost. Máš po ruce diář? Tak si to poznamenej." S neblahou předtuchou Smiley schůzku odsouhlasil. Ani po celoživotní praxi v úhybných manévrech se tentokrát nedokázal vyvléknout.

"A to jsi nic nezjistil?" zeptal se Lacon už opatrněji. "Něco, čeho by ses mohl chytit, co by ti pomohlo? Byla to zřejmě bouře ve sklenici vody, ne, jak jsme předpokládali?"

Smileyho napadla spousta odpovědí, ale všechny nepoužitelné.

"A co ten účet za telefon?" zeptal se Smiley.

"Účet za telefon? Jaký účet? A, ty myslíš jeho účet. Zaplat' ho a pošli mi stvrzenku. To je bez problému. Ještě lepší bude, když to pošleš na Stricklanda."

"Už jsem to poslal tobě," řekl Smiley trpělivě. "Prosil jsem tě o soupis výsledovatelných hovorů."

"Hned se na to vrhnu," odpověděl Lacon neurčitě. "Nic jiného?"

"Ne. Myslím, že ne. Nic."

"Tak se trochu prosí. Slyším, jak jsi unavený."

"Dobrou noc," řekl Smiley.

S Anninou lupou v buclaté pěsti se Smiley vrátil k prohlížení. Na podlaze té místnosti byl koberec, nejspíš bílý. Pohovky byly rozestaveny do podkovy. V pozadí byly polstrované dveře, přes které viselo úhledně složené šatstvo obou pánů - saka, vázanky, kalhoty. Na stole stál popelník a Smiley se pokoušel přečíst nápis na něm. Po složité manipulaci s lupou objevil něco, co připomínalo písmena "A-C-H-T", ale jestli to bylo německé slovo značící osm nebo počátek jiného německého slova Achtung neboli pozor, to nedokázal říct. V tomto stadiu ani nemělo smysl se tím zabývat. Smiley si to jen uložil do paměti, dokud mu s tím rébusem nepomůže nějaká další část skládačky.

Volala Ann. Smiley zřejmě zase usnul, jak si uvědomil, když slyšel její hlas ze sluchátka, ale nepamatoval si, že by slyšel zvonění telefonu.

"Georgi, Georgi," řekla, jako by ho byla dlouho oplakávala. Teprve v tomto okamžiku v sobě našel sílu jí odpovédět.

Začali spolu mluvit jako cizinci, jako by se začínali zrovna milovat.

"Jak se máš?" zeptala se.

"Dobře, díky. A ty? Co pro tebe můžu udělat?"

"Já jsem se ptala vážně," trvala na svém Ann. "Jak se máš? Chci to vědět."

"A já jsem ti říkal, že se mám dobře."

"Volala jsem ti dneska ráno. Proč jsi to nezvedal?"

"Byl jsem venku."

Dlouze se odmlčela a přemýšlela o té chabé výmluvě. Telefon ji nikdy neznepokojoval, nikdy ji nedokázal přimět ke spěchu.

"Za práci?" zeptala se.

"Taková administrativní záležitost pro Lacona."

"To začíná úřadovat dost brzo."

"Odešla od něj žena," řekl Smiley na vysvětlenou.

Bez odpovědi.

"Říkávala jsi, že by udělala dobře, kdyby od něj odešla," pokračoval. "Měla by rychle vypadnout, říkala jsi, než se stane další gejšou Tajné služby."

"Už si to nemyslím. On ji potřebuje."

"Ale ona zřejmě nepotřebuje jeho," řekl Smiley, nacházející úlevu v akademické debatě.

"Pitomá ženská," prohlásila Ann. Následovalo další ticho, zaviněné tentokrát Smileym, který přemýšlel o nechtěně podané ruce, kterou mu nabídla svým soudem.

Být znovu spolu, jak tomu někdy říkávala.

Zapomenout na všechno to bolestné, na tu řadu milenců, zapomenout na Billa Haydona, který zradil Tajnou službu a jehož stín jí stále dopadal na tvář, kdykoliv se nad ní sklonil; vzpomínka na něj v něm zůstávala jako neutuchající bolest. Bill, jeho kamarád, Bill, výkvět jejich generace, Bill šprýmař, okouzlující člověk, ikonoklasta náboženstvím, Bill rozený podvodník, jehož hledání konečné zrady ho vehnalo do náruče Rusům a Ann. Zinscenovat další líbáňky, odletět někam na jih Francie, jíst, nakupovat šaty, znovu prodělávat ty předstírané milenecké hry. A na jak dlouho? Jak dlouho bude trvat, než jí povisnou koutky a povadnou oči a nějaký mýtický vztah ji odvolá někam daleko, kde se bude znovu léčit z toho, co právě prodělala?

"Kde jsi?" zeptal se.

"U Hildy."

"Myslel jsem, že jsi v Cornwallu."

Hilda byla rozvedená a žila v Kensingtonu, necelých dvacet minut pěšky od Smileyho bytu.

"A kde je Hilda?" zeptal se, když se s tím srovnal.

"Někde venku."

"To bude pryč celý večer?"

"Jak znám Hildu, tak ano. Pokud si ho nepřivede domů."

"Tak to by ses pak určitě bavila stejně dobře jako bez ní," řekl. Vzápětí uslyšel, jak šeptá jeho jméno.

Smileyho srdce zachvátil hluboký a úporný strach. Podíval se přes pokoj na čtenářské křeslo, na jehož otáčecím stolku stále ležela fotografie a Annina lupa; v jediném okamžiku mu proběhly hlavou všechny události toho nekonečného dne; slyšel úder bubny své vlastní minulosti, které ho vyzývaly k vynaložení posledního úsilí na vyřešení konfliktu, jímž žil, a věděl, že ji v této chvíli nechce mít vedle sebe. Řekněte Maxovi, že se to týká Sandmana. Osvícen poznáním, že hlad, únava a zmatek mohou člověku dodávat energii, věděl Smiley bezpečně, že ona nesmí hrát žádnou roli v tom, co on musí udělat. Věděl už - přestože stál sotva na prahu - že je stále ještě možné, navzdory všem nepříznivým vyhlídkám, navzdory vysokému věku vrátit se k přerušným životním soubojům a vyhrát. Jestliže to bylo tak, pak do toho nesměla vstoupit žádná Ann, žádné falešné příměří. Žádný nepohodlný svědek ho nesměl rušit v jeho osamělém hledání. Do téhle chvíle se pořádně neznal. Ale teď už se zná.

"Nesmíš," řekl. "Ann? Poslouchej. Sem přijít nemůžeš. To nemá nic společného s mými pocity. Je to čistě praktické rozhodnutí. Sem prostě nesmíš." Jeho vlastní slova mu zněla divně.

"Tak přijď ty sem," řekla.

Zavěsil. Představil si ji, jak pláče a vzápětí vytahuje svůj adresář, aby se podívala, kdo z její První jedenáctky, jak tomu říkala, by mohl přijít, aby ji utěšil. Nalil si trochu whisky a chtěl si ji udělat jako Lacon. Odešel do kuchyně, ale zapomněl proč, a tak se odšoural do pracovny. Sodovku, vzpomněl si. Pozdě. Budu se muset obejít bez ní. Musel jsem být blázen, pomyslel si. Pronásleduju fantomy. Nic v tom není. Senilní Generál měl sen a pro ten sen zemřel. Smiley si vzpomněl na Wilda: Skutečnost, že člověk zemře za nějakou věc, ještě neznamená, že ta věc byla správná. Fotografie byla zkroucená. Narovnal ji postupným ohýbáním. Řekněte mu, že se to týká Sandmana. Vrátil se k čtenářskému křeslu a zahleděl se Anninou lupou na ty dvě štetky s takovou zuřivostí, která by je přiměla odcupkat ke svým pasákům.

Patřily nepochybně k lepší sortě ve své profesi. Měly čerstvá, mladá a dobře udržovaná těla. Vypadaly také - ale to mohla být náhoda - úmyslně vybrány tak, aby se mezi nimi dalo typově vybrat. Dívka nalevo byla jemná blondýnka s klasickou stavbou těla, s dlouhými nohama a malými pevnými řadry. Její spolence byla naproti tomu tmavovlasá a podsaditá, s širšími boky a ohnivými rysy, zřejmě Eurasijka. Blondýnka, jak si všiml, měla náušnice ve tvaru kotviček. To ho překvapilo, protože podle jeho zkušeností se ženami byly náušnice to první, co si sundávaly. Stačilo, aby Ann vyšla z domu bez náušnic, a už se mu rozbušilo srdce. Kromě toho už na dívkách nic pozoruhodného nenašel, a tak si lokl neředené whisky a obrátil svou pozornost k mužům, kteří ho od první chvíle zajímali víc. I oni se od sebe velmi lišili - avšak v jejich odlišnosti - také proto, že byli mnohem starší - se daly vystopovat i určité povahové rysy. Muž vedle blondýnky byl plavovlasý a na první pohled těžkopádný, zatímco muž vedle tmavovlasý byl sám nejen tmavovlasý, ale měl latinské, dalo by se říct až levantinské bystré rysy a nakažlivý úsměv, jímž celá fotografie poutala pozornost. Blondýn byl velký a rozložitý a malý čilý brunet mu mohl dělat dvorního šaška - rarášek s laskavou tváří a štětinami vlasů trčícími nad ušima.

Náhlá nervozita - retrospektivně se dá říci, že to mohla být předtucha - přiměla Smileyho, že se začal nejdříve zabývat světlavým mužem. Cizinci pro něj neznamenali takové nebezpečí.

Měl rozložené, ale nikoliv atletické tělo, jeho údy byly těžké, ale nebyla v nich zřejmě uložena velká síla. Bledost vlasů i pleti podtrhávala jeho obezitu. Jeho ruce - jedna položená na dívčině stehně, druhá ovinutá kolem jejího pasu, byly tlusté a neohrabané. Smiley zvolna zdvihl lupu od nahé hrudi k obličeji. Jak řekl někdo moudrý, ve čtyřicítce si každý může za svůj obličej sám. Smiley o tom pochyboval. Znal muže poetických duší, kteří byli svým zjevem odsouzeni na doživotí, a oproti tomu existovali zločinci s vizáží andělů. Obličej rozhodně nepatřil ke kladům toho muže a fotografie ho také nezachytila zrovna lichotivě. Dvě poloviny obličeje zachycovaly dvě složky charakteru: v dolní polovině ústa pootevřená v primitivní grimase dobré nálady - zřejmě sděloval něco svému společníkovi - a v horní polovině dvě malá a bledá očka, v nichž se nezračilo ani veselí, ani dobrá nálada, ale která vyhlížela ze svého těstovitého okolí s chladnou mírností dítěte. Nos měl muž plochý, útes středoevropský. Nenasytný, řekla by Ann, která měla sklony vynášet absolutní soudy po pouhém prostudování fotografie v novinách. Chamtivý, slabý, nemravný. Vyhnout se takovému člověku. Škoda, že si neudělala podobný úsudek o Haydonovi, pomyslel si; aspoň ne včas.

Smiley se vrátil do kuchyně a opláchl si obličej, pak si vzpomněl, že si jde pro vodu na naředění whisky. Když se znovu usadil v křesle, zaměřil lupu na druhého z mužů, šprýmaře. Whisky ho zároveň držela při životě, zároveň ho přibližovala spánku. Proč Ann nezavolá znovu? pomyslel si. Kdyby zavolala znovu, půjdu k ní. Ale ve skutečnosti zpracovávala jeho mysl druhou tvář, neboť její povědomost ho zneklidňovala víc, než její naléhavý výraz spoluviny zneklidňoval už před ním Villema a Ostrakovovou. Smileyho při pohledu na ten obličej opustila únava, zdálo se mu, že z něj čerpá energii. Některé tváře, jak řekl Villem ráno, známe ještě předtím, než je uvidíme; jiné vidíme jednou a pamatujeme si je celý život; další vidíme každý den, a nezapamatujeme si je nikdy. Ke kterému druhu patřila tahle tvář?

Lautrecovská, pomyslel si Smiley a udiveně na ni zíral. Všiml si, že oči malého muže se odvracely, zřejmě zláhány erotickým prostředím. Ann by ho odhalila okamžitě - měl přesně ten švih, jaký měla ráda.

Lautrecovská tvář zachycená v okamžiku, kdy zbloudilý odlesk cirkusového světla zasáhl výraznou licní kost světáka. Tesaňá tvář, špičatá a kostrbatá, jejíž obočí, nos a brada byly přiváty touž ničivou vichřicí.

Lautrecovská tvář, hbitá a přilnavá. Tvář číšníka, nikoliv hosta. Číšníka, jehož pocity se skrývají za služebným úsměvem. To už by se Ann tolik nelíbilo. Smiley nechal fotografii ležet, těžce vstal, aby se trochu probral, a šoural se kolem pokoje ve snaze zařadit si tu tvář. Nepodařilo se mu to. Přemýšlel, jestli se mu to jen nezdá. Někteří lidé mají nakažlivé obličej, pomyslel si. Některé lidi potkáte a oni vám přinášejí darem celou svou minulost. Někteří lidé jsou důvěrnost sama.

U Annina psacího stolu se zastavil a zahleděl se na telefon. Její telefon. Její a Haydonův. Její a všech. Vyladěná linka, pomyslel si. Nebo to byla bezohledná linka? Pět liber poště navíc za pochybné potěšení užívat její zastaralé, futuristické linky. Můj kurví telefonek, říkávala Ann. Něco trylků pro mé malé lásky, něco dvoření pro ty velké. Smiley si uvědomil, že telefon vyzvání. Už musel zvonit pěkně dlouho, něco trylků pro malé lásky. Odložil sklenici a znovu se zahleděl na trylkující telefon. Nechávala jej na zemi mezi deskami, když zrovna poslouchala hudbu, vzpomněl si. Dokázala s ním polehávat - tamhle, u krbu, tamhle. Když šla spát, vytáhla jej ze zásuvky a brala s sebou, aby ji utěšoval ve spánku. Když se milovali, věděl, že je náhradníkem všech těch, kteří nezavolali. Náhradníkem celé První jedenáctky. I Billa Haydona, přestože byl mrtvý.

Telefon přestal vyzvánět. Co teď Ann udělá? Zkusí Druhou jedenáctku? Krása a Ann jedno jsou, řekla mu nedávno; krása a Ann v letech už brzy jedno nebudou. Bude ošklivá a má, pomyslel si zlostně. Znovu si vzal do ruky fotografii a zrekapituloval si své postřehy.

Jsou to jen stíny, pomyslel si. Skvrny světla a tmy, které se při našich cestách objevují před námi i za námi. Ty jeho štetiny, skřeti štetiny, ďábelské štetiny. Naše stíny jsou větší než my sami. Kdo je ten člověk? Čím byl? Určitě jsem se s ním setkal. Ale nechtěl jsem. Určitě byl v úloze nějakého prosebníka. Chtěl něco prodávat. Informace? Nebo sny? Úplně probuzený se Smiley natáhl na pohovku - cokoliv, jen nejt nahoře do ložnice - a s fotografií v ruce začal procházet rozsáhlými galeriemi své profesionální paměti. Svítil si lampičkou na polozapomenuté portréty šarlatánů, pašeráků zlata, padělatelů, podvodných podomních obchodníků, překupníků, výtržníků, lotrů a příležitostných hrdinů, kteří tvořili sbor jeho rozmanitých známostí, a hledal tu propadlou tvář, která měla přeplyout z fotografie k rozkymácené lodi jeho vědomí. Světlo lampy pohasínalo, váhalo a znovu se rozplálo. Mate mě ta tma, pomyslel si. Potkal jsem ho za plného světla. Vybavil si smrtelně bledé světlo zářivky v hotelovém pokoji, tichou reprodukovanou hudbu a pestře kostkované tapety. A také malého cizince v rohu, který ho oslovoval Maxi. Malý velvyslanec - ale jakou věc a jakou zemi zastupoval? Smiley si vybavil kabát se sametovými klopami a neklidné malé ruce, které předváděly jakýsi podivný soukromý tanec. Vybavil si vášnivé rozesmáté oči, výrazná ústa, která se hbitě pohybovala, ale Smiley neslyšel žádný hlas. Měl beznadějný pocit, že se minul cílem a že jejich rozmluvě byl přítomen nějaký další přízračný stín. Snad, pomyslel si. Všechno je jenom snad. Snad Vladimira nakonec zastřelil jen žárlivý manžel. Vtom se jako výkřik supy ozval domovní zvonek. Dvakrát.

Jako obvykle si zapomněla klíč, pomyslel si. Než si to stačil vůbec uvědomit, stál u dveří a zápolil se zámekem. Uvědomil si, že klíč by jí nepomohl, protože dal stejně jako Ostrakovová opatřit dveře řetězem. "Vydrž, Ann," zavolal a necitelnými prsty manipuloval s řetězem. Pokoušel se jej vyháknout a slyšel, jak se celým domem rozléhá ozvěna toho chřestění. "Už to bude!" křičel. "Počkej! Neodcházej!" Otevřel dveře dokořán a stanul na prahu, nastavuje svůj kulatý obličej jako oběť půlnočnímu vzduchu.

Před ním stála jako vyslanec smrti postava v černé kůži, s přilbou v podpaží.

"Nechtěl jsem vás budit, pane, promiňte," řekl neznámý muž.

Smiley se křečovitě přidržoval dveří a zíral na vetřelce. Ten byl vysoký, nakrátko ostříhaný, a v jeho očích se zračila neopětovaná horlivost.

"Ferguson, pane. Pamatujete si mě, pane? Ferguson. Měl jsem kdysi na starosti dopravu u lampářů pana Esterhase."

"Myslel jsem, že oddělení lampářů bylo rozpuštěno."

"To také bylo, pane. Přímo rozprášeno, bohužel. I se svým kamarádkým duchem. Navždy."

"A kdo vás teď zaměstnává?"

"Nikdo, pane. Aspoň oficiálně, jak by se řeklo. Ale pořád jsem na té správné straně barikády, na straně andělů."

"Netušil jsem, že máme nějaké anděly."

"To je pravda, pane, nemáme. Všichni lidé jsou chybujiící, řekl bych. Zvláště v současné době." Podával Smileymu hnědou obálku. "To vám posílají jistí přátelé, abych tak řekl. Pokud vím, týká se to toho telefonního účtu, po kterém jste se sháněl. Dostali jsme už odpověď od spojů. Dobrou noc, pane. Promiňte, že jsem rušil. Už je čas zamhouřit oko, nemám pravdu? Vždycky říkám, že dobrých lidí je pomálu."

"Dobrou noc," řekl Smiley.

Návštěvník se však stále neměl k odchodu, jako někdo, kdo čeká na spropitné.

"Opravdu jste si na mě vzpomněl, že, pane? To jen zpočátku vám trochu selhala paměť, že?"

"Jistě."

Svítil hvězdy, uvědomil si, když zavíral dveře. Jasně hvězdy napuchlé rosou. Rozechvěle vytáhl jedno z mnoha Anniných fotografických alb a otevřel je uprostřed. Měla ve zvyku zakládat za fotografii negativ, když se jí líbila. Vybral si snímek, na němž byli oni dva na Cap Ferrat - Ann v plavkách, Smiley uvážlivě oblečený - vytáhl negativ a na jeho místo vložil Vladimírův. Uklidil po sobě chemikálie a fotografické zařízení a vložil snímek do dvanáctého dílu Oxfordského slovníku pod písmeno V jako včera. Otevřel Fergusonovu obálku, naveně přehlédl její obsah, zaznamenal několik údajů a slovo "Hamburk" a nakonec zastrčil obálku i s jejím obsahem do zásuvky psacího stolu. Zítra, pomyslel si; další hádanky až zítra. Vlezl si do postele a jako obvykle nevěděl, na kterém boku má usnout. Zavřel oči a náhle na něj přesně podle předpokladů v šílených nekoordinovaných salvách dopadly šrapnely otázek.

Proč Vladimír nechtěl Hectora? napadlo ho už posté. Proč starý pán přirovnával Esterhase, alias Hectora, k bance, která vám vezme deštník, když prší?

Řekněte Maxovi, že se to týká Sandmana.

Má ji zavolat? Naházet na sebe šaty a spěchat k ní, aby ho přijala jako tajného milence, který se za úsvitu zase odkrade?

Pozdě. Určitě už byla zadaná.

Náhle po ní strašně zatoužil. Nemohl vystát své okolí, které nebylo naplněno její přítomností, tesknil po jejím rozesmátém chvějícím se těle, po jejím hlase, který ho nazýval její jedinou skutečnou láskou, jejím nejlepším milencem, který sliboval, že už nikdy žádného jiného nechce. "Ženy neznají žádné zákony, Georgi," řekla mu jednou, když spolu leželi ve vzácné chvíli pohody. "A co jsem pro tebe já?" zeptal se jí. "Ty jsi právě můj zákon," odpověděla. "A co byl Haydon?" zeptal se. "Můj chaos," zasmála se. Znovu si v tonoucí mysli vybavil tu fotografii, na níž byl malý muž s velkým stínem. Vzpomněl si na Villemův popis malé postavy na hamburské lodi, na štětiny za ušima, na vrásčité obličej, na varující oči. Generále, vybavilo se mu bez souvislosti, nepošlete mi znovu svého záhadného přítele?

Snad. Všechno je jenom snad.

Hamburk, vzpomněl si, a rychle vyskočil z postele a natáhl si župan. Vrátil se k Anninu psacímu stolu a začal důkladně studovat jednotlivé položky Vladimírova účtu za telefon, které tu byly vyvedeny krasopisem poštovního úředníka. Vzal si papír a začal si poznamenávat některé údaje.

Skutečnost: Začátkem září dostává Vladimír dopis z Paříže, který si vyzvedává u Mikhela.

Skutečnost: Přibližně ve stejnou dobu Vladimír uskutečňuje drahý, pro něj nezvyklý telefonický hovor do

Hamburku, přes centrálu, za dvě libry osmdesát, jehož příjemce, doba trvání i přesný čas byly zaznamenány. Tři dny předtím volal Vladimír totéž číslo.

Hamburk, pomyslel si Smiley znovu, a jeho mysl se znovu mihl záhadný mužík na fotografii. V dalších třech dnech tu bylo zaznamenáno devět nepravidelných hovorů z Hamburku na účet volaného. Ale kdo Vladimíra volal? Z Hamburku? Kdo?

Pak si znenadání vzpomněl.

Nezřetelná postava v hotelovém pokoji, velký trpaslíkův stín -vždyť ten stín byl Vladimír sám. Viděl je bok po boku, oba v černých kabátech, oba s trpaslíkem. Odporný hotel s všudypřítomnou reprodukovanou hudbou a pestře kostkovanými tapetami byl nedaleko letiště Heathrow, odkud oba muži, tak výrazně rozdílní, odlétali na konferenci. Bylo to v době, kdy byl na vrcholu své profesionální dráhy. Maxi, potřebujeme tě. Maxi, dej nám šanci.

Smiley zdvihl sluchátko a vytočil hamburské číslo. Na druhém konci uslyšel mužský hlas. Řekl jediné slovo: "Ano." Tiše, německy. A pak ticho.

"Rád bych mluvil s panem Dieterem Fassbenderem," řekl Smiley. Jméno zvolil náhodně. Němčina byla jeho druhým jazykem, někdy i prvním.

"Žádného Fassbendera tady nemáme," řekl chladně hlas po krátké odmlce, v které možná došlo ke konzultaci. Smiley slyšel na pozadí tichou hudbu.

"Tady je Leber," nevzdával se Smiley. "Potřebuju nutně mluvit s panem Fassbenderem. Jsem jeho kolega."

Nastala další odmlka.

"To není možné," odpověděl týž muž bezvýrazně a zavěsil.

Soukromý byt to nebude, pomyslel si Smiley a chvatně si poznamenával další dojmy. Nebyl to ani úřad, protože kdo by byl v kanceláři v sobotu o půlnoci a v kterém úřadě by hrála tichá hudba? Hotel? Snad, ale v jakémkoliv hotelu by vzal telefon nejdříve recepční, který by mluvil aspoň trochu zdvořile.

Restaurace? Na to zněl ten hlas příliš tajnůstkářsky, příliš obezřele. A taky by se zřejmě představili, kdyby brali telefon.

Smiley se vrátil do postele, otevřel si Cobbetovy Venkovské cesty a pokoušel se číst, ale mysl mu stejně stále zalétala k mnoha problémům, mezi jiným také k tomu, nakolik se musí cítit zavázaný Oliveru Laconovi: Je to tvoje povinnost, Georgi. Kdo může brát vážně povinnosti vůči Laconovi? ptal se sám sebe. Kdo se může nechat Laconovými chabými argumenty přesvědčit, že je něco jeho svatou povinností?

"Emigranti sem, emigranti tam. Pro mě za mě," zabručel nahlas.

Smileymu se zdálo, že celou svou profesionální kariéru naslouchal podobným slovním šaškárnám, které byly možná předzvěstí velkých změn ve whitehallské doktríně; byly předzvěstí omezování svobody, odříkání, vymýšlení dalších a dalších důvodů pro nicnedělání. Viděl všechny ty změny, všechno to povolování a utahování opasků. Byl svědkem či obětí - nebo bezděčným věštcem - takových falešných kultů, jakými byly lateralismus, paralelismus, separatismus, přenášení povinností, a teď, pokud si správně vzpomínal na Laconovy poslední kličky, také integrace. Každá nová móda byla vítána jako všelék. "Teď zvítězíme, teď to teprve bude šlapat." A každá nová móda knouravě odezněla, zanechávajíc za sebou důvěrně známý anglický zmatek, jehož celoživotním moderátorem se čím dál tím víc cítil být, když se ohlížel za sebe. Sám měl trpělivost a očekával ji i od ostatních, ale ti ji neměli. Lopotil se v zázemí, zatímco ti povrchní se předváděli na jevišti. A stále to trvalo. Před pěti lety by nepřipustil, aby podléhal takovým pocitům. Ale dnes, kdy dokázal klidně nahlédnout do hlubin svého srdce, věděl, že byl neveden a neveditelný, že jediné zábrany, které měl, byly zábrany jeho rozumu a jeho lidství. Se smyslem pro veřejnou službu to bylo stejné jako s jeho manželstvím. Věnoval jsem celý život institucím - pomyslel si bez zatrpklosti - a jediné, co mi zbylo, jsem já sám.

A Karla, pomyslel si; můj černý grál.

Nedokázal se odpoutat: jeho nepokojná mysl ho odmítala nechat o samotě. Zíral před sebe do šera a představoval si Karlu, jak stojí před ním, ztrácí se a znovu objevuje v pohyblivých skvrnách temnoty. Viděl hnědé pozorné oči, které si ho měří, stejně jako si ho kdysi dávno měřily podobné oči, když byl ve vazební cele v Dillí: oči, které jsou na první pohled účastné a obracejí se v nich porozumění, pak však

tuhnou jako sklo vytažené z pece, dokud nejsou chladné a pevné. Viděl sám sebe vstupovat na prašnou ranvej dilliského letiště, viděl, jak se chvěje, když ho pohlcuje betonové vedro. Jmenoval se tehdy Baraclough nebo Standfast nebo nějak, podle toho, co ho ten týden napadlo - zapomněl to. Byl to Smiley šedesátých let, Smiley obchodní cestující. Zavolali ho, pověřili, aby odcestoval kus světa a nabídl podmínky přeběhnutí těm úředníkům z moskevského centra, kteří o to stáli. V centru právě probíhala jedna z pravidelných čistek a lesy byly plné ruských agentů, kteří se báli vrátit domů. Viděl před sebou Smileyho, který byl Anniným manželem a Haydonovým kolegou, Smileyho, jehož poslední iluze zůstávaly stále nedotčené. Ale také Smileyho, jehož vnitřní krize už byla na dohled, neboť v tom roce se Ann zamilovala do nějakého baletáka; Haydonův čas měl teprve přijít.

V temnotě Anniny ložnice si živě vybavil rozklepanou jízdu džípem do vězení za neustálého troubení klaksonu, rozesmáté děti, které se věšely na zadek vozu; viděl před sebou volské potahy a věčné davy Indů a chatrče na břehu řeky. Cítil vůni věčně doutnající ohňů - ohňů na vaření a ohňů očištných; ohňů k odstranění smrti. Viděl, jak ho pohlcuje železná brána staré věznice, viděl dokonale vyžehlené uniformy strážců, kteří se málem před vězni plazili:

"Tudy prosím, ctihodný pane. Buďte prosím tak laskav a následujte nás, excellence."

A jednoho evropského vězně jménem Gerstmann.

Šedovlasého malého muže s hnědýma očima a červenou kartounovou tunikou, který připomínal jediného člověka, přeživšího vyhynulou instituci kněžství.

Měl spoutané ruce: "Prosím, suďte mu to a přineste mu nějaké cigarety," řekl Smiley.

V tomto vězni odhalil Londýn agenta moskevského centra. Čekal na deportaci do Ruska. Malý pěšák studené války, který věděl - bezpečně věděl - že návrat do Moskvy znamená pracovní tábor nebo popravič četu nebo obojí, neboť padnout do rukou nepřítele znamenalo pro Moskvu totéž, co stát se nepřítelem sám: jestli člověk mluvil nebo mlčel, nebylo rozhodující.

"Dejte se k nám," řekl mu Smiley přes železný stůl. "Dejte se k nám a my vám zachráníme život."

Ve vězení se Smileymu potily ruce. Horko bylo úděsné. "Vezměte si cigaretu," nabídl tomu člověku, "tady máte zapalovač." Byl to zlatý zapalovač, vlhký od jeho dlaní. Rytý. Dárek od Ann, jako kompenzace nějakého poklesku. Georgovi s láskou Ann. Jsou malé lásky a velké lásky, říkala Ann. Když nechávala vyryt ten nápis, zahrnovala ho patrně do obou kategorií. Zřejmě jednou jedinkrát.

"Dejte se k nám," řekl Smiley. "Zachraňte se. Nemáte právo odmítnout možnost přežití." Nejprve mechanicky, pak už vášnivě opakoval Smiley argumenty a velké kapky potu padaly na kovový stůl mezi nimi. "Dejte se k nám. Nemáte co ztratit. Ti v Rusku, kteří vás mají rádi, jsou už ztraceni. Váš návrat jim situaci jen ztíží, ne ulehčí. Dejte se k nám. Prosím vás o to. Poslouchejte mě, vypoďte si všechny argumenty."

A čekal, stále marně čekal na odpověď na své stále naléhavější zoufalé prosby. Čekal na záblesk hnědých očí, na jediné slovo přísných úst procezené skrz oblaky cigaretového dýmu - ano, dám se k vám. Ano, souhlasím s tím, že budu podávat hlášení. Ano, přijmu vaše peníze, uvěřím vašim slibům, že se mi vrátí klid, smírím se s životem přeběhlíka.

Smiley čekal, až si vězňovy uvolněné ruce přestanou nepokojně pohrávat s Anniným zapalovačem, Georgovi s láskou Ann.

Čím více ho Smiley prosil a zapřísahal, tím úpornější bylo Gerstmannovo mlčení. Smiley na něj dotíral otázkami, ale Gerstmann na ně nereagoval. Jeho odhodlání nahánělo hrůzu. Byl to člověk, který se připravoval na šibenici; člověk, který raději zemře rukou svých přátel, než by žil v rukou svých nepřátel. Den nato se rozešli - každý za svým osudem. Gerstmann odletěl do Moskvy a oproti všem předpokladům přežil a dařilo se mu. Smiley se ve vysoké horečce vrátil ke své Ann, i když ne tak docela k její lásce; teprve později se dověděl, že Gerstmann nebyl nikdo jiný než sám Karla, verbíř Billa Haydona, jeho uvádějící důstojník a rádce, muž, který ukázal Billovi cestu do Anniny postele - do té postele, v níž teď Smiley ležel - aby Smileymu zamžil Billovu zradu na Tajné službě a jejích agentech. Karlo, pomyslel si s očima upřenýma do tmy, co se mnou zamýšlíš teď? Řekněte Maxovi, že se to týká Sandmana.

Sandmane, pomyslel si, proč mě budiš, když bys mě správně měl uspávat?

Stále uvězněna v pařížském bytě, mučena rovnoměrně na duchu i na těle, nemohla Ostrakovová spát, i kdyby byla chtěla. Nepomohlo by jí ani Sandmanovo kouzlo. Obrátila se na bok a její žebra zaúpěla, jako by ji stále ještě tiskly vrahovy ruce, které se připravovaly hodit ji pod auto. Zkusila se obrátit na záda, ale bolest v zadku byla tak velká, že ji nutila k zvracení. A když si lehla na břicho, měla prsa rozbolavělá tak, jako když se v prvních měsících snažila kojit Alexandru, než ji opustila, a ona svá prsa proto nenáviděla.

Je to Boží trest, říkala si, ale nikterak přesvědčivě. Ráno už znovu seděla v Ostrakovově křesle s pistolí na kolenou a na dvě hodiny se jí podařilo myšlenkami uniknout z bdícího světa.

13

Galerie byla na nemravném konci Bond Street, jak se říká mezi obchodníky s uměním, a Smiley stanul na jejím prahu v pondělí ráno, dávno předtím, než kterýkoliv z ctihodných obchodníků s uměním vůbec vstal z postele.

Neděle mu uběhla v záhadném klidu. Bywater Street se probudila pozdě, stejně jako Smiley. Paměť mu sloužila i ve spánku, sloužila mu ve skromných chvílích osvícení i po probuzení. Pokud se týče paměti, přiblížil se trochu k svému černému grálu. Telefon ani jednou nezazvonil; lehká, ale vytrvalá kocovina ho udržovala v zadumané náladě. Byl proti své vůli členem jednoho klubu poblíž Pall Mall, kde v imperiální osamělosti poobědval ohříváný závin plněný masem a ledvinkami. Pak požádal vrchního správce klubu o svou skříňku z klubového trezoru, z níž kradmo vytáhl několik ilegálních propriet, včetně britského pasu na své poslední pracovní jméno Standfast, který se mu nikdy zcela nepodařilo vrátit Tajné službě. Dále si vzal mezinárodní řidičský průkaz na stejné jméno, slušnou sumu švýcarských franků, samozřejmě svých vlastních, které si samozřejmě svévolně ponechal navzdory devizové kontrole. Zastrčil si je do kapsy. Galerie zářila oslňující bělobou a záclony za neprůstřelným sklem si s ní nezačaly. Všude bílá na bílou, až na téměř neznatelnou kresbu mešity nebo St. Paul's Cathedral - nebo to byl Washington? - vyrytou prstem do tlusté omítky. Před půl rokem visela ještě nad chodníkem cedule, která hlásala "Snailův obchod s kávou". Dnes na ní bylo napsáno "ATELIER BENATI, GOUT ARABE, PARIS, NEW YORK, MONACO" a diskrétní menu na dveřích informovalo o specialitách nového šéfa: Islámská klasika i moderna. Návrhy interiérů. Posloužíme smlouvou. Sonnez.

Smiley učinil, jak mu bylo přikázáno. Ozval se bzuchák, skleněné dveře se otevřely. Unavená, poloprobuzená prodavačka s popelavými vlasy si ho prohlížela zpoza bílého pultu.

"Rád bych se tu trochu porozhlédl," řekl Smiley.

Její oči se zvolna zvedly k nějakému islámskému nebi. "Když je na něčem malý červený puntík, je to prodané," řekla ospale, když mu podala natištěný ceník. Pak vzdychla a vrátila se ke své cigaretě a ke svému horoskopu.

Smiley chvíli nešťastně brouzдал od jednoho plátna k druhému, dokud se znovu neocitl před dívkou.

"Rád bych prohodil pár slov s panem Benatim," řekl.

"Ó, signor Benati je bohužel v této chvíli plně vytížen. To je rub mezinárodní proslulosti."

"Mohla byste mu říct, že s ním chce mluvit pan Angel, prosím?" požádal Smiley tímž ostýchavým tónem.

"Jen tohle kdybyste mu mohla říct. Chce s ním mluvit pan Angel. Alan Angel, on mě velmi dobře zná."

Posadil se na pohovku ve tvaru S. Byla oceněna na dva tisíce liber a zakryta ochranným igelitovým obalem, který při pohybu vrzal. Slyšel, jak zdvihá sluchátko a vzdychá do něj.

"Máte tu nějakého anděla," řekla afektovaně svým ospalým hlasem. "Jako z ráje, Angela jako anděla."

Za chvíli už sestupoval po spirálovém schodišti do tmy. Na konci schodiště se zastavil a čekal. Ozvalo se cvaknutí a rozsvítilo se šest bodových reflektorů, které osvětlily prázdná místa pro obrazy. Otevřely se dveře, v nichž se objevil malý a upravený mužík, který zůstal nepohnutě stát. Husté bílé vlasy měl sčesané dozadu. K černému obleku s širokými lampasy si obul boty s groteskními přezkami. Pravou ruku měl strčenou v kapse, ale jakmile uviděl Smileyho, zvolna ji vytáhl a podával mu ji jako nebezpečný meč.

"Ale, pan Angel," prohlásil se zřetelným středoevropským přízvukem. Přitom vrhl rychlý pohled na schodiště, jako by se chtěl podívat, kdo je poslouchá. "Skutečně mě těší, pane. Velmi dlouho jsme se neviděli. Pojd'te dál, prosím."

Potrásl si rukama, ale oba od sebe udržovali přiměřenou vzdálenost.

"Buďte zdrav, pane Benati," řekl Smiley a následoval jej do předpokoje a pak do druhé místnosti. Pan Benati za nimi zavřel dveře a jemně se o ně opřel zády, jako by chtěl zabránit vstupu nějakého vetřelce. Chvilí žádný z mužů nepromluvil, oba se raději v tichosti prohlíželi s výrazem vzájemné úcty. Oči pana Benatiho byly hnědé, nikde neprodlely dlouho a nikam se nepodívaly bezúčelně. Místnost působila dojmem ušmudlaného dámského pokoje s lehátkem a růžovým umyvadlem v rohu.

"Tak jak jdou obchody, Toby?" zeptal se Smiley.

Toby měl pro tuhle otázku zvláštní úsměv a zvláštní způsob překlápění malé dlaně.

"Měli jsme štěstí, Georgi. Povedl se nám začátek a léto bylo fantastické. Podzim, Georgi" - znovu to gesto - "podzim není nic moc. Člověk vyžívá z podstaty. Dáš si kávu, Georgi? To děvče nám ji udělá."

"Vladimir je mrtvý," řekl Smiley, když se poprvé dlouze napil. "Zastřelili ho na Hampstead Heath."

"To je zlé. Byl už starý, co? To je moc zlé."

"Oliver Lacon mě požádal, abych se na to trochu podíval. A protože jsi byl pošťák, myslel jsem, že si s tebou promluví."

"No jasně," řekl Toby vstřícně.

"Tak tys to věděl? Že je mrtvý?"

"Četl jsem to v novinách."

Smiley se rozhlédl po místnosti. Nikde žádné noviny nebyly.

"Měl bys nějakou teorii, kdo to mohl udělat?" zeptal se.

"V jeho věku, Georgi? Po životě plném zklamání, dalo by se říct? Bez rodiny, bez vyhlídek, jeho organizace v rozpadu - řekl bych, že to udělal sám. Přirozeně."

Smiley se opatrně posadil na lehátko a, pozorován Tobym, vzal ze stolu bronzovou sošku tanečnice.

"Nebylo tohle v katalogu uvedeno jako Degas, Toby?" zeptal se Smiley.

"Degas, to je neprobádaná oblast, Georgi. Člověk musí přesně vědět, co má v ruce."

"Ale tahle je pravá?" zeptal se Smiley, jako by ho to doopravdy zajímalo.

"Naprosto."

"Prodal bys mi ji?"

"Co to má znamenat?"

"To já jen z akademického zájmu. Je na prodej? Kdybych ji chtěl koupit, měl bych na ni?"

Toby pokrčil rameny, mírně zmaten.

"Georgi, poslyš, to jsou tisícové relace. Řekněme, že by tě to stálo asi tak roční penzi."

"Kdy jsi měl vlastně naposled co dělat s Vladiho sítí, Toby?" zeptal se Smiley a vrátil tanečnici na stůl.

Tobyho zřejmě otázka pobavila.

"Sítí?" opakoval nevěřičně. "Slyšel jsem dobře, Georgi? Sítí?" Smích patřil běžně do Tobyho repertoáru, ale tentokrát se mu podařilo vyprsknout. "Ty říkáš té organizaci sít'? Dva zcvoklí Pobalt'ani, kteří vykecají, co můžou, a oni už vytvářejí sít'?"

"Nějak jsme jim museli říkat," hájil se Smiley umírněně.

"Nějak jo. Ale ne sít'."

"Tak jak zní odpověď?"

"Jaká odpověď?"

"Kdy jsi měl naposled nějaké jednání s tou organizací?"

"Před lety. Než mě vyhodili. To už je dávno."

"Kolik let?"

"Já nevím."

"Tři?"

"Možná."

"Dva?"

"Chceš na mě snad dělat nátlak, Georgi?"

"Řekl bych, že jo. Chci."

Toby chmurně přikývl, jako by to celou dobu předpokládal. "Zapomněl jsi snad, Georgi, jak jsme makali spolu? Jak jsme byli přetaženi? Jak jsem se svými chlapci dělal poslíčka polovině Tajné služby?"

Vzpomínáš? Kolik schůzek, kolik zatčení v jednom týdnu? Dvacet, třicet? Ve vrcholné sezóně snad i čtyřicet. Jdi se podívat do kartotéky, Georgi. Jestli máš za sebou Lacona, jdi se podívat do kartotéky, vytáhni si spis a spočítej si to. Pak to budeš vědět přesně. Ale nechod' mi sem a nezkoušej mě načapat, víš, co myslím? Degas, Vladimir - tyhle otázky nemůžu vystát. Jsi můj kamarád, bývalý šéf, jsi v mém domě - tohle mě fakt rozčiluje."

Jeho řeč se protáhla víc, než by oba očekávali. Toby se odmlčel, jako by čekal, že mu Smiley objasní jeho vlastní užvaněnost. Pak udělal jeden krok a zdvihl prosebně ruce.

"Georgi," řekl vyčítavě, "jmenuju se Benati, jo?"

Smiley vypadal, že dostává špatnou náladu. Chmurně zíral na stohy katalogů pochybného umění, které byly rozházené po koberci.

"Nejmenuju se Hector, a už vůbec ne Esterhase," vedl si svou Toby. "Mám alibi na každý den v roce - kryté mým bankovním ředitelem. Ty si myslíš, že stojím o nějaké potíže? Že chci mít něco s emigranty, nebo dokonce s policií? Tohle má být výslech, Georgi?"

"Vždyť mě znáš, Toby."

"No jistě. Znáš tě, Georgi. Chceš sirky, abys mi mohl podpálit půdu pod nohama?"

Smiley nespouštěl oči z katalogů. "Než Vladimir zemřel - několik hodin před smrtí - volal na Tajnou službu," řekl. "Chtěl nám sdělit nějaké informace."

"Ale Vladimir byl starý pán, Georgi," protestoval Toby, ale Smiley v tom protestu cítil falešný tón.

"Poslouchej, takových chlápků je spousta. Mají obrovské zázemí, byli příliš dlouho na výplatní listině. Zestárnou, změkne jim mozek, začnou psát šílené paměti, všude vidí světové spiknutí, víš, co myslím?"

To je pořád dokola, dumal Smiley nad katalogy, kulatou hlavu podepřenou pěstmi.

"Proč to vlastně říkáš, Toby?" zeptal se káravě. "Nechápu tvoje uvažování."

"Co tím myslíš, proč to říkám? Staří emigranti, staří špióni, časem jim začne trochu harašit. Slyší hlasy, mluví s ptáčky. To je normální."

"A Vladimir slyšel hlasy?"

"Jak to mám vědět?"

"Právě na to se tě chci zeptat, Toby," vysvětlil Smiley katalogům. "Říkal jsem ti, že Vladimir měl pro nás nějaké zprávy, a tys mi na to odpověděl, že mu začal měknout mozek. Divil jsem se, jak to víš. O tom měknutí Vladimirova mozku. Přemýšlel jsem, jak staré informace o jeho duševním stavu máš. A proč zlehčuješ cokoliv, co mohl říct. To je všechno."

"Georgi, to jsou staré finty, co tu na mě zkoušíš. Nepřekrucuj moje slova, jo? Chceš se mě ptát, tak se ptej. Prosím. Ale nepřekrucuj moje slova."

"To nebyla sebevražda, Toby," řekl Smiley, aniž na něj pohlédl. "To rozhodně nebyla sebevražda. Viděl jsem mrtvolu, věř mi. Neudělal to ani žárlivý manžel - pokud ovšem neměl po ruce vražednou zbraň ruských špiónů. Jak jsme jen takovému revolveru říkali? ‚Nelidský zabiják‘, ne? Tak tuhle zbraň používala Moskva. Nelidský zabiják."

Smiley se ještě jednou zamyslel, ale tentokrát - přestože už to trvalo příliš dlouho - měl Toby dostatek důvtipu, aby mlčel.

"Víš, Toby, když Vladimir volal na Tajnou službu, chtěl Maxe. Mě osobně, jinými slovy. Ne pošťáka, to znamená tebe. Ne Hectora. Chtěl svého zástupce, což jsem byl naštěstí nebo naneštěstí já. Volal proti veškerému protokolu, proti pravidlům výcviku, naprosto bezprecedentně. Nikdy předtím to neudělal. Já jsem u toho přirozeně nebyl, takže mu nabídl náhradníka, takového mladého pitomečka, který se jmenoval Mostyn. Ale na tom nezáleželo, protože se stejně nesetkali. Ale můžeš mi ty vysvětlit, proč nechtěl Hectora?"

"Georgi, hele, vážně! Honíš se za stínama! Jak mám vědět, proč nechtěl mě? Najednou jsem zodpovědný za omyly druhých? Co to má zase znamenat?"

"Pohádal ses s ním? Nemohl tohle být důvod?"

"Proč bych se měl hádat s Vladimírem? Prostě všechno dramatizoval, Georgi. To dělají, tihle staří

pánové, když odejdou do důchodu." Toby se odmlčel, jako by chtěl naznačit, že ani Smiley toho není ušetřen. "Nudí se, postrádají rozruch, chtějí nějakou akci, a tak si vymyslí nějakého mickeymouse."

"Ale ne všichni bývají zastřeleni, ne, Toby? To je ten problém, víš? Příčina a následek. Toby se jednoho dne pohádá s Vladimírem, a následujícího dne je Vladimír zastřelen ruským revolverem. V policejním žargonu se to nazývá podivuhodná shoda okolností. A v našem vlastně taky."

"Georgi, ty jsi zešilel? Jaká sakra hádka? Už jsem ti říkal: v životě jsem se se starým pánem nepohádal!" "Mikhel říkal, že ano."

"Mikhel? Ty jsi mluvil s Mikhelem?"

"Podle Mikhela na tebe byl starý pán pěkně naštvaný. 'Hector není dobrý,' říkával mu Vladimír. Cítoval ho doslova. 'Hector není dobrý.' Mikhela to velmi udivovalo. Vladimír o tobě mívá vysoké mínění."

Mikhel nemohl nemyslet na to, co se mezi vámi dvěma muselo odehrát, že Vladimír tak prudce změnil názor. 'Hector není dobrý.' Proč jsi najednou nebyl dobrý, Toby? Co se stalo, že se Vladimír obrátil proti tobě? Rád bych to udržel z dosahu policie, pokud to půjde. Pro dobro nás všech."

V Tobym Esterhasovi se však náhle probudil agent, který věděl, že výsledky se nevyhrávají, jen prohrávají.

"Georgi, to je absurdní," prohlásil víc lítostivě než dotčeně. "Vždyť je to tak jasné, že mě oblbuješ. Víš to? Nějaký stařík si staví vzdušné zámky, a ty už s tím chceš jít na policii? Na tohle tě tedy Lacon najal? Tohle máš vyšetřit, Georgi?"

Tentokrát se zdálo, že v dlouhé odmlce spěje Smiley k nějakému rozhodnutí, a když promluvil, znělo to, jako že už nemá moc času. Mluvil úsečně až netrpělivě.

"Vladimír za tebou přišel. Nevím přesně kdy, ale bylo to v minulých několika týdnech. Setkal ses s ním, nebo jste spolu možná mluvili jen po telefonu - z budky do budky, nebo nějakou podobnou technikou. Požádal tě, abys pro něj něco udělal. Ty jsi odmítl. Proto chtěl také Maxe, když volal v pátek na Tajnou službu. Už měl Hectorovu odpověď a ta zněla ne. Proto také Hector nebyl 'dobrý'. Ty jsi ho odmrštíł."

Tentokrát se ho Toby ani nepokusil přerušit.

"A jestli to můžu říct, tak jsi celý vyděšený," uzavřel svou řeč Smiley, schválně se nedívaje na vybouleninu na kapse Tobyho saka. "Víš toho o Vladimírových vražích tolik, že se bojíš, abys nedopadl stejně."

Dokonce sis myslel, že by mohl přijít nějaký nepravý Angel." Smiley vyčkával, ale Toby se nezvedal.

Ztišil hlas. "Pamatuješ, co jsme říkali v Sarrattu, Toby - o strachu z informací? Jak bychom jej měli respektovat? Já ten tvůj respektuju, Toby. Ale rád bych o něm věděl víc. Odkud pramení. Jestli se o něj s tebou můžu podělit. To je všechno."

Toby Esterhase stál ve dveřích, malé dlaně opřené o zed', a velice pozorně si prohlížel Smileyho, aniž by projevil sebemenší neklid. Dokázal se dokonce tvářit tak, že má větší starost o Smileyho než o sebe. V souladu s tímto znepokojením udělal jeden krok do místnosti, pak druhý - nejistě, jako když přichází navštívit churavého kamaráda do nemocnice. Teprve pak, účastným hlasem návštěvníka nemocnice, odpověděl na Smileyho obvinění tou nejcitlivější otázkou, která už dva dny hlodala někde hluboko v samotném Smileym.

"Georgi. Odpověz mi laskavě na něco. Kdo to tu vlastně mluví? Je to George Smiley? Je to Oliver Lacon? Mikhel? Kdo to tu mluví, prosím tě?"

Když nedostal okamžitou odpověď, došel až k saténem potažené stoličce, kde se s kočičí elegancí usadil a položil si ruce na kolena.

"Protože na oficiálního vyšetřovatele, Georgi, kladeš zatraceně neoficiální otázky, a to mě udivuje. Máš k tomu i takový dost neoficiální přístup, řekl bych."

"Setkal ses s Vladimírem a mluvil jsi s ním. Co se stalo?" zeptal se Smiley, nikterak vyvedený z míry Tobyho výčitkami. "Tohle mi řekni, a já ti řeknu, kdo to tady mluví."

Na stropě u vzdálenějšího konce místnosti byl asi metr čtvereční žlutavé skleněné dlažby, na níž se promítaly stopy pouličních chodců. Toby se z nějakého důvodu díval právě tam, jako by tam chtěl vyčíst nějaké rozhodnutí. Jako na obrazovce.

"Vladimír vypustil džina strachu," řekl Toby nezměněným tónem, v němž nebylo ani přiznání, ani důvěra. Nějakým trikem dokázal, že v tom zaznělo i varování.

"Myslíš přes Tajnou službu?"

"Přes mé přátele."

"Kdy?"

Toby udal datum. Před dvěma týdny. Náhlá schůzka. Smiley se zeptal kde.

"V Technickém muzeu," odpověděl Toby s obnovenou důvěrou. "V kavárně v posledním patře, Georgi. Pili jsme kávu a obdivovali stará letadla, která visela od stropu. Budeš o tomhle referovat Laconovi, Georgi? Dělej, jak myslíš, jo? Jsi mým hostem. Nemám co skrývat."

"A on s něčím přišel?"

"Jasně. Přišel s návrhem. Chtěl, abych mu svítil. Abych mu dělal velblouda. Takhle jsme tomu říkali ještě za starých moskevských časů, pamatuješ? Sebrat, přenést přes poušť, dodat. ,Toby, já nemám pas. Aidez-moi. Mon ami, aidez-moi.' Vždyť víš, jak mluvil. Jako de Gaulle. Tak jsme mu taky říkali - druhý Generál. Vzpomínáš?"

"Co se mělo přenést?"

"Nevyjádřil se přesně. Byl to nějaký dokument, malý, nebylo zapotřebí žádného zvláštního úkrytu. Víc mi neřekl."

"Na to, že si tě oťukával, ti toho řekl až dost."

"Taky toho dost po mně chtěl," řekl Toby klidně a čekal na Smileyho další otázku.

"A co se týče místa určení?" zeptal se Smiley. "Řekl ti Vladimír kam?"

"Do Německa."

"Kterého?"

"Do toho našeho. Na sever."

"Náhodné setkání? Mrtvá schránka? Živé setkání? K čemu mělo dojít?"

"Při cestě. Měl jsem jet vlakem. Z nádraží Hamburk-sever. K předání mělo dojít ve vlaku, podrobnosti při převzetí úkolu."

"Byla to soukromá záležitost, ne Tajné služby, ne Maxova?"

"Tehdy jsem vyrozuměl, že velmi soukromá, Georgi."

Smiley to taktně přijal.

"A odměna za tvé služby?"

Tobyho odpověď byla poznamenána zřetelnou skepsí. "Kdybychom dostali ten dokument - tak tomu totiž říkal - tak kdybychom ho dostali a byl pravý, a on se zapřísahal, že pravý bude, vyhráli bychom okamžitě místo v nebi. Nejdřív bychom ten dokument ukázali Maxovi a vyprávěli mu celý ten příběh. Max by věděl, oč jde, Max by chápal obrovskou důležitost dokumentu. Max by nás odměnil. Dary, povýšení, medaile, Max by nás dostal do Sněmovny lordů. Jediná potíž byla v tom, že Vladimír nevěděl, že Max je odsunutý a v Tajné službě si hrajou na skauty."

"Věděl, že Hector je odsunutý?"

"Vyrovnáno, Georgi."

"Co tím myslíš?" Ale následným "Na tom nezáleží" Smiley svou otázku zrušil a ponořil se do myšlenek.

"Georgi, tudyhle cesta nevede," řekl Toby vážně. "Já bych ti upřímně radil, aby ses na to vykašlal," řekl a vyčkával.

Smiley ho možná neslyšel. Byl v tu chvíli mírně otřesen a uvažoval o rozsahu Tobyho omylu.

"Potíž je v tom, že jsi ho odrazil," zamumlal a nepřestával zírat doprázdna. "On tě o něco prosil a tys mu zabouchl dveře před nosem. Jak jsi to mohl udělat, Toby? Právě ty?"

Toby se rozčileně zvedl ze stoličky, což měl Smiley možná v úmyslu. Oči mu plály, tváře zrudly. Spící Maďar v něm se probudil.

"Tak ty chceš asi vědět proč. Chceš vědět, proč jsem mu řekl, ,Jdi do háje, Vladimíre. Jdi mi z očí, dělá se mi z tebe špatně.' Chceš vědět, kdo je ten záhadný chlápek na severu Německa s hrcem zlat'áků, který z nás všech udělá přes noc milionáře, Georgi - ty chceš znát jeho přesnou identitu. Nevzpomínáš si náhodou na jméno Otto Leipzig? Častý držitel titulu Blbec roku? Padělatel, agent chodec, podvodník, sexuální maniak, pasák, kriminálník? Vzpomínáš si na toho skvělého hrdinu?"

Smiley si znovu vybavil kostkované tapety hotelového pokoje, dva příšerné lovecké obrázky jelenů v říji; viděl před sebou dvě postavy v černých pláštích, obra a trpaslíka, viděl Generálovu skvrnitou tlapu spočívající na ramínku svého chráněnce. "Maxi, tohle je můj dobrý přítel Otto. Přivedl jsem ho, aby ti

vyprávěl svůj příběh." Z letiště Heathrow slyšel temné dunění vzlétajících a přistávajících letadel.

"Matně," odpověděl Smiley mírně. "Ano, matně si vzpomínám na člověka jménem Otto Leipzig. Pověz mi o něm něco. Mám dojem, že používal spoustu jmen. Ale to děláme všichni, ne?"

"Asi dvou set. Ale už s tím skončil. A víš proč? Zalíbilo se mu ve východoněmeckém vězení. On už měl takový zvrácený humor. Nevzpomínáš si náhodou na ty informace, co nabízel?" Ve víře, že převzal iniciativu, přikročil Toby směle k pasivnímu Smileymu a mluvil k němu shora: "Georgi, ty si vážně nevzpomínáš na ty neuvěřitelné žvásty, kterými ten všivák každoročně pod patnácti různými jmény zásoboval naše západoevropské stanice, hlavně v Německu? Ty si nepamatuješ na našeho odborníka na nový estonský společenský řád? Na našeho hlavního informátora o dodávkách sovětských zbraní loděmi z Leningradu? Na naše ucho v moskevském centru, na našeho hlavního špeha Karly?" Smiley se ani nepohnul. "Jak nachytil našeho berlínského rezidenta, aby za dva tisíce marek napsal článek pro Stern? Jak balamutil Generála, jak se na něj přísál jako veš... 'My Pobalt'ané musíme držet při sobě' a podobné kecy? Generále, mám pro vás korunovační klenoty - potíží je v tom, že nemám na letenku. Panebože!" "Ale všechno to nebyly výmysly, Toby, že ne?" namítl Smiley mírně. "Něco z toho, pokud si dobře vzpomínám - alespoň v určitých oblastech - se ukázalo být celkem slušným zbožím."

"To bys spočítal na jednom prstu."

"A co například jeho materiály z moskevského centra? Nevzpomínám si, že bychom ho někdy nachytili na švestkách."

"No jo, ale oni mu sem tam předhodili nějakou nevinnou zprávičku, aby dodali důvěryhodnosti těm dalším sračkám, kterými nás zásoboval! Jak jinak to dělají dvojí agenti, proboha?"

Smiley vypadal, že se o tom chce přít, ale pak si to zřejmě rozmyslel.

"Aha," řekl konečně, jako by byl přemožen. "Už vím, co myslíš. Myslíš si, že to byl nasazený špicl."

"Ani ne tak nasazený špicl, jako hajzl. Ale měl vlastně trochu od obojího. Byl to obchodník. Bezohledný. Bezzásadový. Pracoval pro kohokoliv, kdo mu pocukroval koláč."

"Už to chápu," řekl Smiley ponuře. Stále se tvářil poraženecky. "A přirozeně se taky usadil na severu Německa, ne? Někde u Travemünde."

"Otto Leipzig se v životě neusadil," řekl Toby opovržlivě. "Georgi, ten člověk je naprostý tulák. Obléká se jako Rotschild, ale má jen kočku a kolo. Víš, co dělal naposled, tenhle velký špión? Nočního hlídače v nějakém všivém hamburském skladišti! Zapomeň na něj."

"Ale měl ještě partnera," řekl Smiley tímtež tónem nevinného vzpomínání. "Ano, teď se mi to vybavuje. Byl to emigrant, Východní Němec."

"Co Východní Němec, Sas to byl! Jmenoval se Kretzschmar, křestním jménem Claus. Psal se Claus s "C" na začátku, ale neptej se mě proč. Tihle chlápkové nemají vůbec žádnou logiku. Claus byl taky pěkný hajzl. Kradli spolu, pásli spolu, společně i falšovali zprávy."

"Ale to už je dlouho, Toby," nadhodil Smiley jemně.

"A není to jedno? Bylo to dokonalé manželství."

"V tom případě nemohlo trvat dlouho," zabručel Smiley pro sebe.

Smiley možná přehnal svou mírnost, nebo ho Toby prostě tak dobře znal. V jeho hbitém maďarském oku se objevilo varovné světélko a jeho mírné obočí se svraštilo podezřením. Ustoupil a zamyšleně si jednou rukou pročísl dokonalé bílé vlasy.

"Georgi, poslyš, koho chceš oblbovat?"

Smiley neodpověděl, ale zdvihl Degasovu sošku, otočil ji v rukách a postavil ji zpět na stůl.

"Georgi, poslouvej mě už jednou. Prosím tě! Ano, Georgi? Třeba ti ještě dám lekci."

Smiley se na něj podíval, ale vzápětí odvrátil zrak.

"Georgi, jsem tvým dlužníkem. Měl bys mě vyslechnout. Kdysi jsi mě ve Vídni vytáhl z kanálu, když jsem byl páchnoucí kluk. Byl jsem jako Leipzig. Vandrák. Sehnať jsi mi místo u Tajné služby. Už jsme spolu něco prožili, ukradli pár koní. Vzpomínáš si na první důchodové pravidlo, Georgi? 'Žádné melouchy, žádné blbnutí z nudy, žádné soukromé podniky.' Vzpomínáš si, kdo nám tohle pravidlo říkal? V Sarrattu? V kuloárech? Sám George Smiley. 'Když to skončí, tak je opravdu konec. Sklapnout kufry a domů!' A co teď chceš najednou vyvádět? Zabývat se starým bláznivým Generálem, který je mrtvý, ale nedá ti pokoj ani po smrti, a s komediantem typu Otty Leipziga? Co to znamená? Poslední útok jízdy na Kreml?"

My už do toho nemáme co mluvit, Georgi. Zapomeň na to." Esterhase náhle upadl do rozpaků a zarazil se. "No dobře, Ann ti trochu vyváděla s Billem Haydonem. A je tu taky Karla, a Karla byl Billův velký moskevský tatínek. Georgi, tady jde do tuhého, jestli víš, co myslím."

Ruce mu povisly podél boků. Zíral na nehybnou postavu před sebou. Smiley měl téměř zavřené oči. Jeho hlava se nacylovala dopředu. Tváře mu povadly a kolem očí a úst se objevily hluboké vrásky.

"Na Leipzigoých zprávách z Moskvy jsme nikdy nenašli chybu," řekl Smiley, jako by předtím neposlouchal. "Jasně si vzpomínám, že v nich nikdy žádná chyba nebyla. Ani na těch o Karlovi. Vladimír mu bezvýhradně důvěřoval. Aspoň co se týkalo zpráv z Moskvy. A my taky."

"Georgi, kdo kdy našel nějakou chybu na zprávách z Moskvy? No dobrá, občas k nám přišel nějaký přeběhlík a řekl: 'Tohle jsou kecy a tohle může být pravda.' Ale kde máš jistotu? Kde je ten tvrdý podklad, jak jsi říkával? Někáký chlápek si vymyslí historku: 'Karla právě vybudoval na Sibiři nové špionážní výcvikové středisko.' A kdo ti dokáže, že ne? Stačí dodávat takovéhle povrchní informace, které se nedají ověřit, a nemůžeš nic ztratit."

"Ale proto jsme ho museli snášet," řekl Smiley, jako by neslyšel, co mu Toby právě řekl. "Pokud šlo o ruskou špionáž, hrál s námi rovnou hru."

"Georgi," řekl Toby tiše a zavrtěl hlavou. "Probuď se, prosím tě. Diváci už odešli domů."

"A řekneš mi teď ten zbytek, Toby? Řekneš mi, co ti Vladimír přesně říkal? Prosím tě."

Nakonec tedy Toby prokázal Smileymu zdráhavě přátelskou službu a řekl mu, co po něm Smiley chtěl. Přímo, bez vytáček, s upřímností, která se rovnala porážce.

Soška, která mohla být od Degase, představovala baletku s rukama nad hlavou. Tělo měla zvrácené dozadu, rty pootevřené jako v extázi. Nebylo pochyb o tom, ať už šlo o originál nebo padělek, že se d'abelsky podobala Ann. Smiley ji vzal znovu do rukou a zvolna jí otáčel sem a tam, aniž ji jakkoliv hodnotil. Toby už zase seděl na své saténové stoličce. Po stropním okně se bezstarostně mihaly stíny nohou.

Toby se s Vladimírem sešel v kavárně Technického muzea, kde byla letecká expozice, jak Toby znovu zdůraznil. Vladimír byl velice vzrušený a stále mačkal Tobymu paži, což se Tobymu nelíbilo; vyvolávalo to v něm podezřívavost. Otto Leipzig dokázal nemožné, opakoval několikrát Vladimír. Byla to miliónová šance; Otto Leipzig zorganizoval něco, o čem Max vždycky snil, něco co "uspokojí všechny naše nároky", jak řekl Vladimír. Když se ho Toby poněkud nakysle zeptal, o jakých nárocích mluví, Vladimír mu to buď nechtěl nebo nemohl říct. "Zeptej se Maxe," poradil mu. "Jestli mi nevěříš, zeptej se Maxe, řekni Maxovi, že tohle je velká rána."

"A kolik to dělá?" zeptal se Toby - věděl, jak říkal, že když v něčem jede Otto Leipzig, prvně přijde účet, a pak, za hodně dlouho, teprve zboží. "Kolik chce náš velký hrdina?"

Toby se svěřil Smileymu, že mu dělalo velké potíže skrývat svou skepsi - "což negativně ovlivnilo schůzku od samého začátku." Vladimír ho obrysově seznámil s podmínkami. Řekl mu, že Leipzig to má vymyšlené, ale má také důkazy, že to není podfuk. Dal Vladimírovi první důkaz, kterému říkal Vorspeise nebo taky aperitiv. Vladimír měl také druhý důkaz, dopis. Leipzig měl i další materiály, které ovšem držel v trezoru. Ty dokládaly, jak se ke kompromitujícím materiálům, které byly nezpochybnitelné, dostal.

"A o co šlo?" zeptal se Smiley.

"Nevím," odpověděl Toby stručně. "Hectorovi to neřekli. Sežeň Maxe, ano - pak s tím Vladimír vyrukuje. Ale Hector musel držet hubu a dělat pochůzkáře."

Chvilí se zdálo, že Toby pronese další depresivní projev. "Georgi, podívej, starý pán byl totální cvok," začal. "Otto Leipzig si s ním dělal, co chtěl." Pak si všiml Smileyho výrazu, tak niterného a nepřístupného, že se nakonec spokojil jen s výčtem Leipzigoých ostudných požadavků.

"Dokument měl Vladimír osobně předat Maxovi, přesně podle moskevských pravidel, žádní prostředníci, žádná korespondence. Přípravy už udělali telefonicky..."

"Telefonovali si z Londýna do Hamburku a zpátky?" přerušil ho Smiley takovým tónem, jako by se právě dověděl novou a nevíтанou informaci.

"Používali slovního kódu, jak mi řekl. Staří mazáci věděli, jak kolem sebe dělat mlhu. Ale žádné zamlžování důkazů, říkal Vladi; tady už se muselo postupovat jinak. Žádné telefony, žádná pošta, museli získat velblouda, tečka. Vladi je posedlý bezpečností, to už všichni víme. Takže od té chvíle se mělo jet

čistě podle moskevských pravidel."

Smiley si vzpomněl na svůj vlastní sobotní telefonát do Hamburku a znovu se zamyslel nad tím, jakým způsobem Otto Leipzig kamufloval jejich telefonické hovory.

"Jakmile Tajná služba projevila zájem," pokračoval Toby, "vyplatili Leipzigovi pět tisíc švýcarských franků jako zálohu. Pět tisíc švýcarských franků! Jenom za tip! Jenom za účast ve hře! A pak, Georgi - to si musíš poslechnout - pak měl být Otto Leipzig převezen letadlem k výslechu do tajného domu v Anglii, Georgi! V životě jsem neslyšel takovou pitomost. Chceš si vypoaslechnout ten zbytek? Kdyby po tom výslechu měla Tajná služba o materiál zájem - chceš slyšet, kolik by mu dali?"

Smiley chtěl.

"Padesát tisíc švýcarských franků. Nechceš mi taky napsat šek?"

Toby očekával výbuch hněvu, ale nedočkal se.

"Celá částka pro Leipzig?"

"Jasně. To byla jeho podmínka. Komu jinému mohli takhle naletět?"

"A co požadoval Vladimír pro sebe?"

Malé zaváhání. "Nic," řekl Toby zdráhavě. Pak, jako by se mu o tom už nechtělo mluvit, rozhořčil se nad něčím jiným.

"Basta. Takže Hector musí odletět na vlastní náklady do Hamburku, tam nasednout na vlak a hrát králíka v nějaké šílené hře na honěnou, kterou si pro sebe vymyslel Otto Leipzig s Východními Němci, Rusy, Poláky, Bulhary, Kubánci a nepochybně taky Číňany, abych šel s dobou. Povídám mu - Georgi, poslouchej mě - povídám mu: 'Vladimíre, starý brachu, promiň, ale věnuj mi trochu pozornosti. Řekni mi, co má proboha takový význam, že za pouhý tip zaplatí Tajná služba pět tisíc švýcarských franků ze svých hlídaných fondů? Za jedno posezení s Leipzigem? Maria Callasová nikdy nedostala tolik, a to zpívala mnohem líp než Otto.' Mačkal mi paži. Takhle." Toby si na ukázkou stiskl vlastní biceps. "Mačkal mě jak pomeranč. A on měl starý pán pořád ještě pěknou sílu, to mi věř. 'Přivez mi ten dokument, Hectore.' Mluvil rusky. V tom muzeu je dost klid. Všichni se zastavovali, aby si ho poslechli. Měl jsem z toho špatný pocit. A on plakal. 'Proboha, Hectore, jsem starý chlap. Neslouží mi nohy, nemám pas, nemůžu věřit nikomu, jen Ottovi Leipzigovi. Jeď do Hamburku a přivez mi ten dokument. Až Max uvidí důkazy, uvěří mi.' Pokoušel jsem se ho utěšit, nějak ho z toho dostat. Povídám mu, že emigranti dneska znamenají špatné zprávy, změny v politice, nové vlády. A radím mu, 'Vladimíre, běž domů a zahraj si šachy. Jednou se zastavím v knihovně a rozdáme si to.' A on mi na to povídá: 'Hectore, já už jsem s tím začal. To já jsem dal příkaz Ottovi Leipzigovi, ať prozkoumá pozice. To já jsem mu poslal peníze, všechny, co jsem měl.' Poslouchej, byl starý a smutný."

Toby se odmlčel, ale Smiley se ani nepohnul. Toby vstal, šel ke skříni, nalil dvě sklínky mimořádně bezvýrazného sherry a jednu postavil na stůl vedle Degasovy sošky. Řekl "Na zdraví" a vypil svou sklenici. Smiley se stále nehýbal. Jeho netečnost Tobyho rozčílila.

"Tak já jsem ho tedy zabil, Georgi, jo? Je to všechno Hectorova vina, jo? Hector je osobně a naprosto zodpovědný za smrt starého pána. To jsem potřeboval vědět." Vymrštil před sebe ruce dlaněmi nahoru.

"Georgi! Porad' mi! Georgi, to jsem měl jet do Hamburku, neoficiálně, sám za sebe, bez krytí? S vědomím, kde je východoněmecká hranice? Dva kilometry od Lübecku? Nebo ještě míň? Vzpomínáš? V Travemünde se člověk musel držet na levé straně ulice, aby omylem nepřeběhl." Smiley se nezasmál.

"A i kdybych už se nějakou nepravděpodobnou náhodou vrátil, měl jsem zavolat Georgi Smileymu, jít s ním k Saulovi Enderbymu, klepat na zadní vrata jako tulák... 'Pust' nás, Saule, prosím tě, máme horkou informaci od naprosto spolehlivého Leipziga, týkající se naprosto zakázaných věcí, aspoň podle nynějších skautských pravidel. A to všechno za pouhých pět tisíc švýcarských franků.' To jsem měl udělat, Georgi?"

Smiley vytáhl z kapsy pomačkanou krabičku anglických cigaret. Z ní vytáhl vlastnoručně zhotovenou fotografii, kterou v tichosti podal přes stůl Tobymu k nahlédnutí.

"Kdo je ten druhý chlap?" zeptal se Smiley.

"To nevím."

"To není ten jeho partner, ten Sas, s kterým za starých časů kradl? Kretzschmar?"

Toby Esterhase zavrtěl hlavou a dál si prohlížel fotografii.

"Tak kdo je ten druhý chlap?"

Toby mu fotografii vrátil. "Georgi, teď mě prosím tě dobře poslouvej, ano?" řekl tiše. "Posloucháš?" Smiley možná poslouchal, možná taky ne. Cpal fotografii zpátky do krabičky.

"Takové věci se dneska dají padělat, víš to? Je to velmi snadné, Georgi. Stačí mít nádobíčko, a klidně posadíš hlavu na cizí tělo a nezabere ti to ani dvě minuty. Ty nejsi technický typ, Georgi, nerozumíš těmhle věcem. Nekupuj fotografie od Leipziga, nekupuj ani Degase od signora Benatiho, rozumíš?"

"Dá se padělat i negativ?"

"Proč ne? Uděláš montáž, ofotíš to a máš nový negativ."

"A je tohle podvrh?"

Toby chvíli váhal. "To bych neřekl."

"Leipzig hodně cestoval. Jak bychom se s ním spojili, kdybychom ho potřebovali?" zeptal se Smiley.

"Byl vždycky v dosahu."

"A jak bychom se s ním spojili?"

"Třeba seznamovacím inzerátem v Hamburger Abendblatt. Petra, dvaadvacet let, blondýna, drobná, bývalá zpěvačka - a podobné kecy. Georgi, poslouvej mě. Leipzig je nebezpečný vandrák se spoustou špinavých styků, většinou z Moskvy."

"A co nějaké slabůstky? Měl dům? Dívku?"

"Dům v životě neměl. Pro tajné schůzky mu půjčoval klíče Claus Kretschmar. Georgi, probiha, poslouvej mě přece..."

"A jak jsme se dostali ke Kretschmarovi?"

"Vlastní pár nočních klubů. Bordelů. Nechali jsme mu tam vzkaz."

Vtom zavrčel varovně bzučák a shora sem dolehl hluk hádky.

"Signor Benati je dnes bohužel na konferenci ve Florencii," řikala světlavá dívka. "To je daň mezinárodní proslulosti."

Ale návštěvník jí odmítal uvěřit; Smiley slyšel jeho sílící protesty. Na zlomek vteřiny se Tobyho hnědé oči otočily za zvukem; pak vydechl, otevřel skříň a vytáhl špinavý plášť do deště a hnědý klobouk, přestože sem stropním oknem svítlo slunce.

"Jak se jmenuje ten podnik, kde jste mu to nechali," zeptal se Smiley. "Kretschmarův noční klub - jak se jmenuje?"

"Modrý diamant. Georgi, nedělej to, jo? Ať už se chystáš k čemukoliv, nech toho. I když je ta fotka pravá, tak co? Tajná služba má k dispozici snímek nějakého chlápka, který se vybraně baví s Leipzigem. A ty si myslíš, že tohle je nějaký zlatý důl? Ty myslíš, že tohle nějak vzruší Saula Enderbyho?"

Smiley se podíval na Tobyho a vzpomněl si na všechna ta léta, která pracovali spolu. Toby nikdy neřekl pravdu, pro něj každá informace znamenala peníze; i když ji považoval za bezvýznamnou, nikdy ji jen tak nepustil.

"Co ti ještě Vladimír řekl o Leipzigově informaci?" zeptal se Smiley.

"Řekl mi, že se to týká nějakého oživeného starého případu. Z let blokady. Žvanil něco o Sandmanovi. Byl jako dítě, které si vzpomíná na pohádky, panebože. Víš, co myslím, ne?"

"Co říkal o Sandmanovi?"

"Jen abych ti řekl, že se to týká Sandmana. To je všechno. Ten Sandman je dívčí legenda. Max už bude vědět. Georgi, on plakal, krucinál. Plácal, co mu přišlo na jazyk. Chtěl, aby se něco dělo. Byl to starý špión a měl naspěch. Kdysi říkával, že takoví jsou nejhorší."

Toby už byl u vzdálenějších dveří, napůl na odchodu. Náhle se však otočil a vrátil se bez ohledu na blížící se křik shora. Zdálo se, že ho trápí něco ve Smileyho chování - "daleko tvrdší pohled," upřesnil to později, "jako bych mu něčím hrozně ublížil."

"Georgi, to jsem já, Toby, poznáváš mě? Jestli odsud honem rychle nezmizíš, tak ti to tady ten chlap zeshora zabaví za liknavé platby, slyšíš mě?"

Smiley ho moc neposlouchal. "Léta blokady a Sandman jako dívčí legenda?" opakoval. "Jak jinak, Toby, jak jinak!"

"Choval se už zase jako blázen."

"Generál? Vladi se choval jako blázen?"

"Ne, Sandman. Georgi, poslouchej. Vladi mi doslova řekl: ‚Sandman už se zase chová jako blázen, dělá ze sebe dívčí legendu. Max už tomu bude rozumět.‘ Finito. Stařecké žvásty. Nesmysly. Řekl jsem ti každé slovo. A teď už pojď, slyšíš mě?"

Hádka nahoře nabývala na intenzitě. Práskly dveře a oni uslyšeli kroky, které se blížily ke schodišti. Toby naposled rychle plácl Smileyho po rameni.

"Sbohem, Georgi. Až jednou budeš potřebovat maďarskou chuťvu, ozvi se. Slyšels to? Zabýváš se takovým pitomcem jako je Otto Leipzig; to by sis měl radši vzít pitomce Tobyho, aby na tebe dohlídl. A nechoď pozdě večer ven, jsi ještě moc mladý."

Když Smiley stoupal nahoru po točitém schodišti, málem se srazil s rozrušeným věřitelem, který se řítíl dolů. To však pro něj nebylo důležité, stejně jako drzý povzdech blondýnky, jímž ho vyprovázela na ulici. Důležité bylo, že si k druhému obličejí na fotografii přiřadil jméno a příběh, které ho posledních šestatřicet hodin trápily jako nediagnostikovaná bolest. Byl to, jak by možná řekl Toby, příběh legendy. Dilematem zúčastněných rádobyhistoriků několik měsíců po uzavření případu zůstává porovnání Smileyho vědomostí v souvislosti s jeho konáním. Toby mu pověděl tolik, říkají, tak on udělal tolik. Nebo: Kdyby se tohle a tohle nepříhodilo, tak by nedošlo k tomuhle závěru. Pravda však je mnohem složitější než podobné výroky, a také není tak po ruce. Jako pacient probouzející se z narkózy - uvědomuje si jednu nohu, druhou nohu, dokážu ještě zavřít a rozevřít dlaně? - Smiley postupnými opatrnými kroky nabýval síly těla i ducha, když zkoumal pohyby protivníka se stejnou pozorností jako své vlastní.

14

Jel po náhorní plošině, která byla výš než vrcholky stromů. Borovice byly vysazeny až hlouběji v údolí. Na planinu padal večer a vlhkým oparem pronikala zář prvních světél. Na obzoru leželo město Oxford, akademický Jeruzalém. Nebo se díky přízemní mlze spíše vznášelo. Pohled z této strany byl pro něho nový a ještě zvyšoval pocit neskutečna, pocit, že je spíše dopravován, než že se dopravuje sám, pocit, že je v zajetí myšlenek, jímž nevládne.

Návštěva Tobyho Esterhase jakoby spadala do kategorie těch povinných, vykonaných na základě Laconova příkazu, zato tahle cesta vedla, ať už k lepšímu nebo k horšímu, do zakázaných oblastí jeho tajného zájmu. Nebyl si vědom žádné jiné alternativy, ani si jinou nepřál. Stejně jako archeolog, který kopal celý život nadarmo, prosil i Smiley o jediný poslední den - a tohle byl on.

Nejdříve stále sledoval ve zpětném zrcátku, jak ho jako mořský racek provází známý motocykl. Když však vyjel z posledního kruhového objezdu, muž jménem Ferguson ho dále nesledoval, a když se zastavil, aby se podíval do mapy, nic kolem něj také neprojelo; takže buď znali cíl jeho cesty, nebo z nějakých tajemných důvodů zakázali svému muži překročit hranice hrabství. Někdy se při jízdě celý rozechvěl. Nech ji být, pomyslel si. Sem tam něco zaslechl; ne moc, ale stačilo to, aby si domyslel zbytek. Nech ji být, nech ji, ať si hledá svůj klid. A věděl, že ten klid u něj nenajde, že ta bitva, v níž bojoval, musela být vedena nepřetržitě, aby vůbec měla nějaký smysl.

Reklama na psí hotel byla jako malovaný úsměv: PSÍ PENZIÓN MERRILEE - KAŽDÉ RÁNO VAJÍČKA PRO VAŠEHO MAZLÍČKA. Amatéřsky namalovaný žlutý pes v cylindru ukazoval packou na polní cestu. Ta byla namalovaná tak příkrá, že by se musela sjíždět volným pádem. Projel bránou a slyšel, jak vítr hvízdá v jejích sloupcích; byl v sadu. Nejprve projel mladými stromky, pak přišly ty staré, a on se náhle ocitl v Černém lese svého německého dětství, kde hledal nějaký dosud neobjevený úkryt. Rozsvítil světla, projel jednu ostrou zatáčku, další a třetí a náhle se ocitl před chatou, která vypadala přesně tak, jak si ji představoval - před její dačou, jak ji nazývala. Kdysi měla dům v Oxfordu a dača stála stranou. Teď už tu byla jenom dača; městského života už se navždy vzdala. Chata stála na mýtině a byla postavena z klád a hlíny. Měla zchátralou verandu a střechu pokrytou dřevěnými šindeli a malý komínek, z něhož vycházel kouř. Klády byly napuštěné kreozotem, kovový sud na zachycování vody málem bránil přístupu na verandu. Na kousku trávníku stálo vlastnoručně vyrobené krmítko, v němž bylo

dost chleba na nakrmení celé archy ptactva. Po mýtině byly jako chatky v zahrádkářské kolonii rozesety azbestové boudy s drátěnými výběhy, kde přebývala kuřata a veškeré domácí zvířectvo bez jakéhokoli omezení či výběru.

Karla, pomyslel si. Právě tady bych o něm mohl něco zjistit.

Zaparkoval a jeho příjezd vyvolal vřavu - psi teskně vyli a stěny jejich přístřešků zoufale rezonovaly jejich pláčem. Smiley kráčel k domu, v ruce igelitový nákupní pytel, jehož obsah mu narážel do nohou. I přes ten rámus slyšel své vlastní kroky, když vystupoval po šesti schůdkách na verandu. Na dveřích byla cedulka: "Když nejsem doma, NENECHÁVEJTE mi tu žádná zvířata." A pod tím, připsáno zřejmě v rozčilení: "Zvlášť žádné zatracené opice".

Táhlo zvonku tvořil umělohmotný oslí ocas. Smiley po něm sáhl, ale vtom se otevřely dveře a z temného vnitřku chaty na něj hleděla křehká hezká žena. Její oči byly bázlivé a šedé. Měla v sobě onu klasickou anglickou krásu, která kdysi byla vlastní Ann: krásu přijímající obdiv a zároveň hluboce vážnou. Když ho uviděla, strnula. "Panebože," zašeptala. "A sakra." Pak sklopila oči ke svým dřevákům a jedním prstem si odhrnula z čela pramen vlasů. Psi se mohli ve svých výbězích zbláznit.

"Promiň, Hilary," řekl Smiley co nejjemněji. "Zdržím se jen na hodinku, Slibuju. Opravdu jen na hodinku."

Z chaty se za ní ozval rozvázný hluboký hlas. "Co se děje, Hils?" zahučel. "Nějakej podvrat'ák, papoušek, nebo žirafa?"

"Je to člověk, Con," zavolala Hilary přes rameno a vrátila se pohledem ke svým dřevákům.

"Ženská, nebo ten druhý?" vyzvídal hlas.

"Je to George, Con. Nerozčiluj se, Con."

"George? Kterej George? Ten, kterej mi vozí mokré uhlí, nebo ten, kterej mi svým masem tráví psy?"

"Jen pár otázek," ujist'oval Smiley Hilary slitovně. "Jde o starý případ. Nic aktuálního. Slibuju."

"Na tom nezáleží, Georgi," řekla Hilary s pohledem stále sklopeným. "Fakt. To je v pořádku."

"Nechte toho laškování!" přikázal hlas zevnitř. "Nech ji na pokoji, ať už jsi kdokoliv."

Smiley se naklonil přes Hilary a promluvil k interiéru. "Connie, to jsem já," řekl. Jeho hlas byl plný dobré vůle.

Ve dveřích se nejdříve objevila čtyři štěňata, nejspíše whippetové, přitulená těsně k sobě. Pak se dveře rozlétly dokořán a v nich stanula mohutná žena, zkroucená mezi dvěma silnými dřevěnými berlemi, které jakoby ani nedržela. Bílé vlasy měla nakrátko ostříhané a její vodnaté mazané oči si Smileyho divoce měřily. Prohlížela si ho, jako by měla spoustu času - jeho vážnou tvář, igelitový nákupní pytel, který se mu houpal v levé ruce, jeho pokorný postoj čekatela na vpuštění - a za tu dobu nad ním získávala téměř královskou převahu, zdůrazněnou mlčením, nepravidelným dechem i vlastním mrzáctvím.

"To je mi překvapeníčko," prohlásila a mocně si odfoukla. Stále z něj nespouštěla oči. "Panenko skákavá. K čertu s tebou, Georgi Smiley. K čertu se vším, co přinášíš. Vítej na Sibíři."

Pak se usmála a její úsměv byl tak nečekaný a upřímný a dívčí, že málem dokázal smýt dojem z uvítacího ceremoniálu.

"Ahoj, Con," řekl Smiley.

Přestože jí úsměv nemizel z tváře, stále si ho zkoumavě prohlížela. Její oči byly bledé jako oči novorozence.

"Hils," řekla konečně. "Hils, mluvím k tobě!"

"Ano, Con?"

"Jdi nakrmit psiska, holčičko. Pak nasyp těm všivejm pipinám. Nacpi ty bestie. Až to uděláš, připrav žrádlo na zítřka, a až to budeš mít hotový, sežeň nějakýho vrahouna, ať nám pomůže vyprovodit tohoto neodbytnýho všiváka do ráje. Pojď za mnou, Georgi."

Hilary se usmála, ale nemohla se pohnout, dokud do ní Connie nestrčila loktem. "Tak mazej, kočičko. Neboj, on ti neublíží. Už má vystřelenej zásobník, a ty taky, a pámbuví, že já taky."

Dům připomínal den i noc zároveň. Uprostřed místnosti stál borový stůl se zbytky topinek a kvasnicové pomazánky, osvětlený kotoučem světla ze staré petrolejky, který jen zvýrazňoval okolní tmou. Ve francouzských oknech v pozadí se promítaly modré dešťové mraky ozářené zapadajícím sluncem. Když Smiley následoval úporně se vlekoucí Connie, uvědomil si, že dům má jen tuhle jedinou místnost. Jako

pracovna jim sloužil americký psací stůl, pokrytý účty a prachem, jako ložnice kovová manželská postel s hromadou vycpaných zvířat, která ležela mezi dvěma polštáři jako mrtví vojáci, jako obývací pokoj Conniino houpací křeslo a třepící se proutěná lenoška, jako kuchyň plynový vařič s bombou a jako výzdoba starosvětský nepořádek.

"Connie už není Connie, Georgi," řekla, jak se šourala před ním. "I divoký koně se můžou zadejchat a vypustit své dušičky. A já už jsem své jezdecký boty pověsila na hřebík." Když došla ke svému houpacímu křeslu, začala se namáhavě otáčet, dokud k němu nestála zády. "Takže jestli jsi chtěl zjistit tohle, tak můžeš vyřídít Saulu Enderbymu, ať to klidně zabalí." Natáhla k němu ruce a on si pomyslel, že chce, aby ji políbil. "Ale, ty sexuální maniaku. Jen mi pojd' pomoci."

Vzal ji za ruce a spustil ji do houpacího křesla.

"Já jsem přišel kvůli něčemu jinému, Con," řekl Smiley. "A svádět tě nebudu, Slibuju."

"Já totiž umírám," řekla nevzrušeně, jako by přeslechla jeho poznámku. "Jsem na cucky a mám nejvyšší čas. Felčar se mě přirozeně pokouší oblbnout. Protože je sám posranej strachy. Mám bronchitidu, revma, počasí se mnou dělá psí kusy. Většinou samý kraviny. Smrt je to, čím jsem nemocná. Systematicky mnou prorůstá. V tom pytli máš chlast?"

"Jo. Mám," řekl Smiley.

"Skvěle. Zakalíme si choboty. Jak se má démonická Ann?"

Na odkapávací desce vedle dřezu, věčně plné umytého nádobí, našel dvě sklenice a zpola je naplnil.

"Jen kvete, mám ten dojem," odpověděl.

Na oplátku za její zjevné potěšení z jeho návštěvy se na ni laskavě usmál a zdvihl sklenici. Ona uchopila sklenici svýma zkroucenýma rukama.

"Tak ty máš ten dojem," opakovala po něm. "A já mám zas ten dojem, že by ses měl snažit dostat ji domů. Nebo jí nasypat do kafe drcený sklo. No dobře, necháme toho. Tak o co ti jde?" vychrlila jedním dechem. "Nikdy jsi nic nedělal bezdůvodně. Tak ke strojům."

"Na zdraví," řekl Smiley. Aby se mohla napít, musela se celým tělem sklonit ke sklenici. A když se při tom její velká hlava dostala do světelného kužele, uviděl - měl s tím příliš mnoho zkušeností - že mluvila čistou pravdu a že její plet' je malomocně bledá smrtí.

"Tak do toho. Ven s tím," poručila mu příkře. "Ale pamatuj si, že ti možná nepomůžu. Potom, co jsme se rozešli, jsem objevila lásku. Takovou, která mate hormony a měknou po ní zuby."

Potřeboval trochu času, aby ji znovu poznal. Nebyl si jí už jistý.

"Jedná se o jeden starý případ, Con, nic víc," začal omluvně. "Znovu ho oprášili, víš, jak to chodí."

Pokoušel se, aby to znělo nedbale. "Potřebujeme pár podrobností. Víš, jakou jsi měla na tyhle věci paměť," vlichocoval se.

Nespouštěla z něj oči.

"Kirov," řekl s pečlivou výslovností. "Kirov, křestním jménem Oleg. Už ti svítá? Sovětské velvyslanectví v Paříži před třemi nebo čtyřmi roky. Druhý tajemník? Měli jsme dojem, že je nějak napojený na moskevské centrum."

"Taky byl," řekla a trochu se opřela, ale nepřestávala ho pozorovat.

Naznačila mu, aby jí podal cigaretu. Balíček ležel na stole. Zasunul jí jednu mezi rty a zapálil. Její oči na něm stále visely.

"Saul Enderby ten případ hodil za hlavu," řekla. Našpulila rty, jako když chce hrát na flétnu, a vyfoukla kouř směrem dolů, aby si nezaclonila jeho obličej.

"Přikázal ten případ odložit," opravil ji Smiley.

"Jaký je v tom rozdíl?"

Smiley nečekal, že tu bude obhajovat Saula Enderbyho.

"Nějaký čas to běželo, ale v té přechodné době, když jsme si předávali úřad, rozhodl, zcela pochopitelně, že vyšetřování k ničemu nespěje," řekl Smiley, opatrně vybíraje slova.

"A teď změnil názor," řekla.

"Sbíral jsem jen drobky, Con. Chci to celé."

"To tys chtěl vždycky," řekla. "Georgi," zabručela. "Georgi Smiley. Pro živýho boha. Pán ať nám žehná a ochraňuje nás. Georgi." Její pohled byl napůl vlastnický, napůl nesouhlasný, jako by mluvila s chybujícím

synem, jehož miluje. Ještě chvíli se tak na něj dívala a pak odvrátila oči k tmavnoucí obloze za francouzskými okny.

"Kirov," opakoval Smiley, aby ji upomenul. Čekal na její reakci a přemýšlel, zda její mysl umírá zároveň s jejím tělem.

"Kirov, Oleg," opakovala přemítavě. "Narozen v Leningradu v říjnu 1929, aspoň podle pasu, což ovšem vůbec nic neznamená, kromě toho, že se za celý život nejspíš k Leningradu ani nepřiblížil." Usmála se, jako by to na tomhle zlém světě ani jinak nechodilo. "Do Paříže přijel prvního června 1974 na místo druhého, tedy obchodního tajemníka. Ty říkáš tři čtyři roky? Panebože, jako by to bylo dvacet. Máš pravdu, kamaráde, byl to špión. Samozřejmě že jo. Odhalila ho pařížská lóže nebohý Řížský skupiny, což nám moc nepomohlo, zvláště na pátém patře. Jak on se jen jmenoval doopravdy. Kurskij. No jasně. Jo, myslím, že si živě vybavuju Olega Kirova rozeného Kurského." Vrátil se jí úsměv, znovu ten velice hezký úsměv. "Musel to být Vladimírův poslední, nebo skoro poslední případ. Jak se má ten starej hranostaj?" zeptala se a její vlhké chytré oči čekaly na odpověď.

"Ale jo, drží se," řekl Smiley.

"Pořád je ještě postrachem paddingtonských panen?"

"O tom nepochybuj."

"No pozdravpámbů, chlapče," řekla Connie a otočila hlavu, takže k němu byla bokem. Smiley viděl ve světle petrolejky její jemný profil, jak se znovu zahleděla do francouzského okna.

"Jdi se podívat, co tam dělá ta potřeštěná buchta, jo, kocoure?" požádala ho něžně. "Mrkni se, jestli si z blbosti nevlezla do mlýnského náhonu nebo nevypila nějakéj pesticid."

Smiley vyšel ven a zastavil se na verandě. V houstnoucí temnotě rozpoznal postavu Hilary, jak se s půvabnou nemotorností pohybuje mezi kurníky. Slyšel zvonění lopatky o kbelík a útržky jejího kultivovaného hlasu, jímž vyvolávala dětinská jména: "No tak pojd', Whitey, Flopsy, Bo."

"Je v pořádku," řekl Smiley, když se vrátil. "Krmí slepice."

"Měla jsem jí říct, ať odprejskne, co říkáš, Georgi?" poznamenala, aniž vzala na vědomí jeho informaci.

"Jdi do světa, má drahá Hils'. To jsem jí měla říct. Nevaž se na zrezivělou starou rašpli, jako je Con. Vem si nějakýho slušnýho pitomce, povij mu nějaký ty fákany a nech rozvinout květ svého ženství." Uměla napodobit každého, vzpomněl si Smiley, i sebe. A umí to pořád. "Jenže ať se propadnu, jestli jí tohle řeknu, Georgi. Já ji tu chci. Každý kousek ty její nádherný bytosti. Vzala bych si ji s sebou, kdyby to aspoň trochu šlo. Přála bych ti to někdy zažít." Odmělka. "Jak se daří všem kolegáčkům?"

Chvíli se nedokázal soustředit na odpověď, jeho myšlenky byly stále u Hillary a Ann.

"Jeho Výsost Saul Enderby je pořád na vrcholu té hromady hnoje, ne? Žere si, co? Nelíná už?"

"Ale ne, ten jde z mízy do mízy."

"A co ten starej ropušák Sam Collins, je pořád šéfem strategického velení?"

Její otázky mu nebyly příjemné, ale nezbývalo mu, než na ně odpovídat.

"Sam je taky v pořádku," řekl.

"A Toby Esterhase pořád proplouvá kuloárama?"

"Všechno při starém."

Její obličej byl teď natolik ponořen do tmy, že neviděl, jestli se chystá znovu promluvit. Slyšel její chraplavý dech. Věděl však, že si ho stále měří pohledem.

"Ty ses s touhle bandou neměl nikdy zaplejtat, Georgi," řekla po chvíli, jako by vyslovovala tu nejotřepanější pravdu. "Ty ne. Nalej mi ještě panáka."

Smiley jí byl vděčný za trochu pohybu.

"Říkal jsi Kirov?" zavolala na něj Connie.

"Jo, Kirov," řekl Smiley vesele a vrátil se s dolitými sklenicemi.

"Ten malej špiclík Otto Leipzig byl první překážka," řekla, když si vychutnala první hluboký doušek.

"Pátý patro mu moc nevěřilo, co? Pro ně to nebyl jejich malej Otík, to teda ne. Byl to podfukář, to bylo to celý."

"Ale co se týče zpráv z Moskvy, nemyslím si, že by nám kdy lhal," řekl Smiley stejně vzpomínkovým tónem.

"To si piš, že nelhal, chlapče," řekla souhlasně. "Měl svoje slabůstky, to ti garantuju. Ale jakmile šlo o

něco velkého, hrál radši rovnou hru. A to ty jsi věděl, jedinej ze všech, to říkám za tebe. Ale od ostatních baronů jsi neměl žádnou velkou podporu, co?"

"Vladimirovi taky nikdy nelhal," řekl Smiley. "Z Ruska se dostal především po Vladimirových útěkových trasách."

"Ale ale," řekla Connie po další dlouhé odmlce. "Kirov rozenej Kursky, zrzavý prase."

Řekla to znovu - "Kirov rozenej Kurskij" - heslo, jímž vstupovala do hlubin své nekonečné paměti. Když je vyslovila, Smileymu se znovu vybavil pokoj v hotelu u letiště a dva podivní spiklenci, kteří před ním seděli v černých kabátech: jeden obrovský, druhý maličký; starý Generál nakonec dosáhl svého; malý Leipzig stanul po jeho boku jako zuřivý pes na řemínku.

Byla zmatená.

Záře petrolejky se proměnila v kouřový kužel, na jehož hraně seděla Connie v houpacím křesle, ztělesněná Matička Rus, jak jí říkali v Tajné službě. Její strhaná tvář byla zaražená vzpomínkami, jak si vybavovala osud jednoho ze svých početných neposlušných dětí. Ať už měla o příčinách Smileyho příchodu jakékoliv pochybnosti, nechávala si je pro sebe: pro tohle přece žila, tohle byla její píseň, i když zřejmě poslední; v tomhle monumentálním vzpomínání byla jak ryba ve vodě. Smiley si říkal, že za starých časů by ho byla dráždila, zabředávala by do zdánlivě nepatřičných epizod z historie ruské špionáže, aby ho nakonec přivábila blíž řešení. Ale ten večer mělo její vyprávění děsivou střízlivost, jako by věděla, že má příliš málo času.

Oleg Kirov přijel do Paříže přímo z Moskvy, opakovala - v červnu, jak už jsem ti říkala, kocoure - jak tehdy tak lilo a lilo a lilo, až musel být každoroční sarratský kriketový turnaj odkládán tři neděle po sobě. Tlustý Oleg přijel sám a neměl nikoho nahradit. Od svého psacího stolu ve druhém patře viděl na Rue Saint-Simon -rušnou, ale nádhernou ulici - zatímco špióni z moskevského centra si zabrali třetí a čtvrté patro, čímž rozlítli velvyslance, který se cítil utiskován svými nemilovanými sousedy. Na první pohled Kirov vypadal jako jeden z řídkých zjevů v sovětské diplomacii - jako diplomat. V té době byla taková praxe - a pokud Connie věděla, dosud to tak funguje - že kdykoliv se na sovětském velvyslanectví objevila nová tvář, okamžitě se její fotografie dostala k šéfům jednotlivých emigrantských skupin. I fotografie soudruha Kirova se v pořádku dostala do patřičných rukou a za chvíli už ten starý d'ábel Vladimir bušil na vrata ve stadiu obrovského vzrušení - tehdy měl Paříž na starosti Steve Mackelvore, Bůh mu žehnej, a brzy nato zemřel na infarkt, ale to je jiný příběh - takže starý d'ábel Vladimir přiběhl s tím, že "jeho lidé" poznali v Kirovovi bývalého agenta provokatéra jménem Kurskij, který jako student tallinského polytechnického institutu založil kroužek disidentů mezi estonskými dokaři, něco, co nazval "Nezávislý diskusní klub", a pak samozřejmě předhodil jeho členy tajné policii. Vladimirův informátor, který byl právě v Paříži, byl jedním z těch nešťastných dělníků a až do Kurského zrady se s ním velmi přátelil. Až potud by to bylo dobré, kdyby ten Vladimirov informátor - řekla Connie - nebyl nikdo jiný než ten malý parchant Otto, což znamenalo, že tloušťka byl od samého začátku sledován.

Jak Connie mluvila, Smileyho paměť ji začala sama o sobě doplňovat. Viděl se v posledních měsících svého šéfování Tajné službě, jak opatrně sestupuje po rozvraném schodišti z pátého patra na pravidelnou pondělní schůzku, svazek spisů se zpřehýbanými rohy v podpaží. Budova Tajné služby vypadala tehdy jako vybombardovaná, vzpomněl si; úředníci byli rozptýleni, rozpočet okleštěn, agenti vyházeni, mrtví nebo v důchodu. Odhalení Billa Haydona zelo v myslech všech jako otevřená rána: nazývali to "propadákem" a sdíleli týž pocit prvotního studu. V nitru svých srdcí možná dávali vinu Smileymu, neboť to byl právě on, kdo odhalil Billovu zradu. Viděl se v čele stolu, viděl nepřátelské tváře při probírání jednotlivých případů z minulého týdne, sledoval je při kladení obvyklých otázek: Budeme nebo nebudeme se tímhle zabývat? Věnujeme tomu ještě jeden týden? Jeden měsíc? Jeden rok? Není to past, dá se to popřít, je to v souladu s naší chartou? Jaké zdroje budou zapotřebí a nebude jich třeba jinde? Kdo to schválí? Koho budeme informovat? Kolik to bude stát? Vzpomněl si na prudký výbuch vášně, jaký i u tak váhavých posuzovatelů, jakými byli Lauder Strickland nebo Sam Collins, vyvolalo pouhé jméno, nebo pracovní jméno Otto Leipzig. Pokoušel se rozpomenout, kdo tam byl ještě kromě Connie a jejích spolupracovníků ze Sovětského oddělení. Finanční náměstek, náměstek pro Západní

Evropu, náměstek pro Sovětský svaz, většinou už lidé Saula Enderbyho. A Enderby sám, tehdy ještě diplomat, provázený vlastním palácovým strážcem, vyhlížeje jako zřízenec Whitehallu; Enderby, jehož úsměv už se podobal jejich smíchu a jehož úšklebek vyjadřoval jejich nesouhlas. Smiley viděl sám sebe, jak naslouchá návrhu - Conniinu návrhu - který se opíral o výsledky předběžných průzkumů.

Trvala na tom, aby byl probrán Ottův případ, který byl až dosud nedotknutelný. Vytasila se se svými poznatky:

Její oddělení zjistilo z tiskových zdrojů, že jeden Oleg Kurskij, student práv, byl v kritické době na tallinnské polytechnice, řekla.

Archivy ministerstva zahraničních věcí hovoří o nepokojích v docích.

Zpráva od amerických bratřanců uvádí Kurského nebo Karského, křestním jménem Olega, jako absolventa výcvikového kursu moskevského centra v Kyjevě. Kurs ukončil v roce 1971.

Stejný zdroj, byť podezřelý, uvádí, že Kurskij si později na radu nadřízených změnil jméno kvůli "předchozí službě v poli".

Běžné francouzské zpravodajské materiály, jinak notoricky nespolehlivé, poukazují na to, že na druhého tajemníka v Paříži se Kirov těšil vpravdě nebývalým svobodám, jakými jsou kupříkladu nakupování bez doprovodu a návštěva recepcí pořádaných zeměmi Třetího světa bez obvyklého doprovodu patnácti společníků.

Tohle všechno zkrátka - končila Connie, příliš energicky na vkus lidí z pátého patra - tohle všechno potvrzovalo Leipzigo verzi a podezření, že Kirov pracuje pro špiónážní službu. Pak sklapla desky na stole a nechala kolovat fotografie, které byly rutinně pořízeny Francouzi a které způsobily takový rozruch ve vedení Říšské skupiny v Paříži. Kirov nastupuje do vozu velvyslanectví. Kirov vychází s kufříkem z Moskevské národní. Kirov se zastavuje u obchodu s pornografickou literaturou a prohlíží si obálky časopisů.

Ale žádná ta fotografie, uvědomil si Smiley, žádná neukazovala Olega Kirova a jeho někdejší oběť Ottu Leipziga, jak se předvádějí s párem dámiček.

"Tak to byl ten případ, kocoure," řekla Connie poté, co se zhluboka napila. "Měli jsme ve spisu malýho Otíka spoustu usvědčujících důkazů. Souběžně jsme měli i materiály z jiných zdrojů - ne sice moc, to ne, ale aspoň něco. Kirov byl špión, nově naverbovaný, ale k čemu přesně, to jsme se mohli jen dohadovat. A to na něm bylo to zajímavý, nemyslíš, kocoure?"

"Ano," řekl Smiley ztřápeně. "Jasně, Connie, vzpomínám si na to."

"Nepatřil k běžným zaměstnancům rezidentury. Nemusel řídit služební auto, dělat noční směny, ani se stýkat s profláknutejma špiónama, ani chodit do jejich šifrovací místnosti, ani se zúčastňovat jejich tejdenních schůzek, ani krmit velvyslanecský kočky, ani nic jinýho. Na druhý straně nebyl Kirov ani Karlův člověk, co myslíš, srdce moje? To na tom bylo divný."

"A proč myslíš, že nebyl?" zeptal se Smiley, ale nepodíval se na ni.

Zato Connie si ho změřila. Udělala jednu ze svých dlouhých odmlk, aby mu dala najevo, že nikam nespěchá. Havrani ve větvích zmírajících jilmů za oknem také náhle zmlkli ve svých shakespearovských věštbách. "Protože Karla už svého člověka v Paříži měl, kocoure," vysvětlila mu trpělivě. "Jak jsi moc dobře věděl. Toho starýho prevíta Pudina, vojenského ataše. Vzpomínáš si přece, jak byl Karla celej zamilovanej do vojáků? A pořád je, pokud je mi známo." Znovu se odmlčela, aby si pořádně prohlédla jeho bezvýraznou tvář. Položil si bradu do dlaní. Pootevřené oči upíraly pohled na podlahu. "Kromě toho byl Kirov blbej, a jediný, co Karla nikdy neměl rád, byli blbci. Tys na ně taky nebyl nijak zvlášť hodnej, vzpomeň si na to. Oleg Kirov měl manýry řeznickýho psa, smrděl, potil se, a všude, kam přišel, se vyjímal jako candát na volši. Karla by se musel hodně naběhat, než by našel takovýho vola." Znovu se odmlčela. "Stejně jako ty," dodala.

Smiley zdvihl ruku a přejel si prsty po čele jako dítě při zkoušení. "Pokud ovšem..." řekl.

"Pokud ovšem co? Pokud by ovšem o toho současnýho blbce nepřišel. A to by bylo, to ti řeknu."

"Tenkrát se toho napovídalo," řekl Smiley, pohroužený do svých myšlenek.

"Co se napovídalo? Vždycky se toho spoustu nakecalo, ty skopová hlavo."

"Já myslím ty zprávy od přeběhlíků," řekl přezíravě. "O podivných událostech na Karlově dvoře."

Pochopitelně, že se jednalo o druhotné zdroje. Ale neříkali ti lidé -"

"Co jestli neříkali?"

"No neříkali, že zaměstnává podivné lidi? Že je přijímá uprostřed noci? Byly to nedůvěryhodné informace, já vím. Jen se o tom zmiňuju."

"Měli jsme nakázáno brát je s rezervou," řekla Connie. "Protože jsme byli zaměřeni na Kirova, ne na Karlu. Takhle to chodilo na pátým patře, Georgi, a ty jsi k němu patřil. 'Přestaňte mi tu zasněně zírat a vraťte se na Zem,' říkával jsi." Zkroutila ústa a zaklonila hlavu, přesně jako Saul Enderby. "Tato služba má za úkol shromažďovat důvěrné informace," řekla afektovaně. "Ne vést dlouhotrvající spory s protivníkem." Neříkej mi, že změnil způsoby. Nebo jo? Georgi?" zašeptala. "Ach, Georgi, ty jsi hňup." Smiley jí došel pro novou sklenici, a když se vracel, všiml si, jak se jí uličnický lesknou oči. Popotahovala si bílé vlasy jako v dobách, kdy je nosila dlouhé.

"Ale my jsme nakonec tu operaci povolili, Con," řekl Smiley věcným tónem, aby nad ní získal převahu.

"Přesvědčili jsme pochybovače a dali jsme vám povolení vzít si Kirova jako prvořadý úkol. Jak se to potom vyvíjelo?"

Pití, vzpomínky a oživené vzrušení z bývalé práce ji povzbuzovaly natolik, že už nebyl schopen ji kontrolovat. Zrychlil se jí dech. Supěla jako starý motor, který měl odstraněné pojistky. Uvědomil si, že mu vypráví Leipzigův příběh způsobem, jakým ho Leipzig vyprávěl Vladimirovi. Měl dojem, že je s ní stále v Tajné službě a že operace Kirov má teprve začít. Ona však byla myšlenkami v Tallinu před více než čtvrtstoletím, představovala si, že zná Leipziga i Kirova v dobách, kdy se přátelili. Byl to milostný příběh, říkala. Malý Otto a tlustý Oleg. Tohle byl ústřední bod, říkala; nech starou bláznivou ženskou říct, jak to bylo, říkala, a při tom si klidně sleduj své všivý cíle, Georgi.

"Zajíc a želva, kocourek, to byli oni dva. Velký smutný dítě Kirov, který si na polytechnickém institutu četlo právnické knížky a mělo za tatínka bestiální tajnou policii, a malej Otto Leipzig, d'áblík, strůjce všech akcí, za sebou nějaký to vězení, celej den práce v dokách, večer agitace. Potkaj se v baru a je to láska na první pohled. Otík sehnal holky, Oleg Kirov se vezl. O co se to tady pokoušíš, Georgi?" Zapálil pro ni další cigaretu a vložil jí ji mezi rty v naději, že ji uklidní, ale ona při své horečnaté řeči kouřila tak rychle, že jí teď každou chvíli hrozilo popálení. Rychle jí cigaretu zase vzal a udusil ji na kovovém víčku, které používala místo popelníku.

"Jeden čas měli dokonce společnou holku," řekla tak hlasitě, že se to téměř podobalo řevu. "A jednoho dne ta nána blbá přišla k Otíkovi a otevřeně ho varovala: 'Tvůj tlustej kámoš na tebe žárlí, a jestli to nevíš, tak je to špiel tajný policie,' povídá mu. 'Nezávislej diskusní klub je v rejži. Dej si bacha na březnový idy!'"

"Uklidni se, Con," varoval ji Smiley úzkostlivě. "Con, ztiš se trochu."

Ale ona začala mluvit ještě hlasitěji: "Otík tu holku vyhodil a za tejdén už celej spolek seděl. Včetně tlustýho Olouše, pochopitelně, kterej je udal - ale oni to stejně věděli. Oni to věděli!" Zajíkla se, jako by ztratila nit. "A ta pitomá holka, co se pokoušela ho varovat, umřela," řekla. "Zřejmě při výslechu. Otík procesal lesy, aby ji našel, dokud nenašel někoho, kdo s ní seděl. Ten už byl taky tuhej. To už byli dva tuhý. Stejně jako budu já, a to sakra brzo."

"Necháme to na jindy," řekl Smiley.

Byl by ji rád zarazil - udělal čaj, pohovořil o počasí, udělal by cokoli, co by zastavilo ten mohutný příval. Ona však chytila druhý dech a už byla zpátky v Paříži a popisovala, jak Otto Leipzig, s mručivým souhlasem pátého patra a ochotnou pomocí Generálovou, chystá setkání po letech s druhým tajemníkem Kirovem, kterého nazývala Zrzavý prase. Smiley si domýšlel, že mu tak říkala i tenkrát. Měla brunátnou tvář a její dech byl na ten příběh příliš krátký, takže jí skřípal v plicích, ale ona přesto povídala.

"Connie," poprosil ji znovu, ale to nestačilo. A pravděpodobně nebylo síly, která by ji zadržela.

"Nejdřív Otík při hledání Zrzavýho prasete prošmejdil všechny různé společnosti francouzsko-sovětského přátelství, kde se Kirov často ukazoval. Chudák malej Otík musel patnáctkrát zhlídnout Křižníka Potěmkina, ale Zrzavý prase furt nikde."

"Říkalo se, že Kirov se vážně zajímá o emigranty, a dokonce se prezentuje jako jejich tajnej sympatizant

a jako takovej se poptává, jestli by nemohl nějak pomoci jejich rodinám v Rusku. S Vladimirovou pomocí se mu Leipzig snažil pověsit na paty, ale štěstěna zas nestála při něm. Pak Kirov začal cestovat - jezdil všude, chlapče, úplně Bludnej Holanďan se z něj stal - a tak Connie a její hoši začali přemýšlet, jestli náhodou nebyl nějakým církevním administrátorem moskevského centra, kterej se špionáží neměl vůbec nic společného: mohl být třeba revizor účtů pro několik západních velvyslanectví a sídlit v Paříži - mohl mít na starosti Bonn, Madrid, Stockholm, Vídeň."

"Pro Karlu, nebo pro rezidenturu?" zeptal se Smiley tiše.

Connie se domnívala, že to bylo pro Karlu, i když už tam byl Pudín. I když Kirov byl blbec, a ne voják, stejně to muselo být pro Karlu, řekla Connie v rozporu se svými předchozími závěry. Kdyby byl Kirov navštěvoval oficiální rezidence, hostili by ho a ubytovali známí agenti. Místo toho si zachovával inkognito a stýkal se jen se svými protějšky z obchodních oddělení.

"Ale stejně ho načapal při lítání," pokračovala Connie. Malej Otík se dočkal, když si Kirov zabukoval let do Vídně. Ověřil si, že pocestuje sám, a nasedl na to samý letadlo. A bylo.

"Chtěli jsme nastražit čítankovou pastičku," zazpívala Connie velice hlasitě. "Přihořívá, přihořívá, hoří. Někakej agent velkého formátu by se tomu vychechtal, ale ne tak soudruh Kirov, kterej byl na Karlovejch vejplatnicích. Šli jsme po nějakých pikantních fotkách nebo informacích. A kdybysme ho načapali a zjistili, čím se vůbec ve skutečnosti zabývá a co má za kamarádky a kdo mu umožňuje tu jeho svobodu, mohli bysme ho buď koupit, nebo ho hodit zpátky do rybníka, to by záleželo na okolnostech."

Úplně se tou řečí vyčerpala. Otevřela ústa, zase je zavřela, popadla dech a podala mu sklenici.

"Kocoure, dones starý náсосce ještě trochu chlastu, ale fofrem, jo? Leze na ni nějaká nemoc. Ne, nic nenos. Zůstaň, kde jseš."

Na osudovou vteřinu Smiley ztuhl.

"Georgi?"

"Connie, tady jsem! Co je to s tebou?"

Byl rychlý, ale ne dost rychlý. Viděl, jak jí tuhnou rysy, viděl, jak rozhazuje zkroucené ruce, jak kroutí očima, jako by spatřila něco strašného.

"Hils, rychle!" vzlykala. "Bože, ta moje hlava!"

Smiley ji objal a cítil, jak se mu rukama ovívá kolem krku a tiskne ho k sobě. Měla chladnou kůži a třásla se, ale bylo to hrůzou, ne chladem. Cítil skotskou a pudr a stáří a pokoušel se ji uklidnit. Tváře měl zmáčené jejími slzami, a když ho od sebe odstrčila, cítil jejich slanou chuť. Našel její kabelku a otevřel ji, pak doběhl na verandu a zavolal Hilary. Vynořila se ze tmy s polozaťatými pěstmi a běžela oním pro muže tak komickým stylem. Proběhla kolem něj s plachým úsměvem a on zůstal na verandě a cítil na tvářích ostrý noční chlad. Pozoroval shlukující se dešťové mraky a měsíční záři stříbřitě lemované borovice. Vyti psů ustalo. Jen kroužící havrani vydávali své varovné skřeky. Jed' pryč, říkal si. Zmiz odsud. Vem do zaječích. Auto bylo necelých třicet metrů od něho a na střeše už se mu dělala jinovatka. Představil si, jak do něj skáče a uhání do kopce, přes sad a pryč, nenávratně pryč. Ale věděl, že to neudělá.

"Chce, aby ses k ní vrátil, Georgi," řekla Hilary nevlídně ze dveří. V jejím hlase zněla autoritativnost těch, kteří ošetřují umírající.

Když se však vrátil ke Connie, bylo všechno v pořádku.

15

Všechno bylo v pořádku, Connie seděla napudrovaná a střízlivá ve svém houpacím kresle a její oči na něm spočinuly se stejnou přímostí, jako když sem poprvé vstupoval. Hilary ji uklidnila, Hilary dokázala, že vystřízlivěla, Hilary teď stála za ní a rukama jí masírovala zátylek.

"Takovej menší timor mortis" vysvětlovala Connie. "Felčar mi předepsal valium, ale když já stará nána radši něco tekutýho. Nebudeš o tom mluvit se Saulem Enderbym, až se vrátíš, že ne?"

"Samozřejmě, že nebudu."

"Kdy chceš vlastně podávat hlášení, jen tak mimochodem?"

"Brzy."

"Ještě dneska v noci, až se vrátíš domů?"

"To záleží na tom, kolik toho k hlášení budu mít."

"Con celej ten případ sepsala, víš, Georgi? A myslela si, že velmi dokonale. Velmi podrobně. Velmi zevrubně. Ale ty ses do toho nepodíval." Smiley nic neříkal. "A už je to v háji. Sežrali to moli. Neměl jsi čas. Jo jo. Ty, kterej sis tak potrpěl na papírování. Vejš, Hils," přikázala, a nespouštěla své žhnoucí oči ze Smileyho. "Vejš, kočička. Tam, kde končej obratle."

Smiley se posadil do staré proutěné lenošky.

"Mívala jsem ráda tyhle dvojnásobně dvojitý hry," vyznala se Connie zasněně a zakroutila hlavou, aby se pomazlila s Hilaryinými rukama. "Že jo, Hils? Byl v tom celej lidskej život. To už ani nevíš, co? Co ses kvůli tomu navztekala."

Znovu se obrátila ke Smileymu. "Chceš, abych pokračovala, můj milej?" řekla svým ostrým eastendským přízvukem.

"Kdybys mohla stručně," řekl Smiley. "Ale jestli..."

"Kde jsme to skončili? Aha, už si vzpomínám. V tom letadle se Zrzavým prasetem. Letí si do Vídně a zalejvá vepřový nožičky pivkem. Najednou zvedne oči a koho že to nevidí stát nad sebou jako špatný svědomí? No přece svého drahého starýho kamarádíčka z dob bujnýho mládí před pětadvaceti lety, malýho Otíka, kterej se šklebí jak satanáš. A co při tom cejtí soudruh Kirov rozenej Kurskij? ptáme se. když ovšem předpokládáme, že je vůbec schopnej něco cejtít. Ví Otík - přemejšlí - že jsem já byl ten parchant, kterej ho poslal do Gulagu? A co teď udělá?"

"Co udělá?" řekl Smiley suše.

"Rozhodne se, že to pojme v srdečným stylu, kocoure. Že jo, Hils? Objedná kaviár a řekne ‚Díky Bohu.‘" Connie začala něco šeptat a Hilary sklonila hlavu, aby jí rozuměla. Pak se zahihňala. "Šampáňo!" poroučí si. A oni mu ho přinesou a Zrzavý prase za něj zaplatí a společně ho vypijou a po přistání odjedou společně taxíkem do města a ještě stihnou panáka, než se Zrzavý prase odebere za svejma tajemna povinnostma. Kirov má prostě Otíka rád," shrnula Connie. "Miluje ho, že jo, Hils? Je to párek pěknějch ničemů, asi jako my. Otík je fešák, Otík je srandovní, Otík je fantastickěj, neautoritářskej chlapec lehkýho kroku... Otík je zkrátka všechno, co Zrzavý prase nemůže bejt ani za tisíc let. Proč si na pátým patře myslěj, že lidi musej mít jen jeden motiv?"

"Já si to určitě nemyslím," řekl Smiley pobouřeně.

Ale Connie mluvila k Hilary, vůbec ne ke Smileymu. "Kirov byl znuďnej, má milá. Otík pro něj znamenal život. Stejně jako ty pro mě. Povznášíš mě, víš o tom, láska má? To mu ovšem nezabránilo, aby ho kdysi udal, ale to je jen přirozený, ne?"

Hilary, která stále jemně mnula Conniin zátylek, neurčitě přikývla.

"A co znamenal Kirov pro Leipziga?" zeptal se Smiley.

"Nenávist, drahý příteli," odpověděla Connie bez zaváhání. "Čistou, neředěnou nenávist. Prostěj poctivej temnej odpor. Nenávist a prachy. To byly Otíkovy oblíbený motivy. Otík celý ty léta v lapáku cejtíl, že je někým vlastněnej. Jeho velkým snem bylo jednoho krásnýho dne prodat Kirova rozenýho Kurskýho za velký prachy. Těžkej peníz. A ten pak prohejřit."

Hněv podřízených, pomyslel si Smiley a vzpomněl si na fotografii. Vzpomněl si také na hotelový pokoj s kostkovanými tapetami, na Ottovu tichou němčinu s vlichocujícím se podtónem, na jeho hnědé nehybné oči, které byly okny do jeho nenávistné duše.

"Po vídeňský schůzce," řekla Connie, "se ti dva dohodli, že se znovu sejdou v Paříži, a Otík moudře zvolil vyčkávací taktiku. Už ve Vídni nenadhodil jedinej spornej bod; byl to zkrátka profík. Zeptal se jen Kirova, jestli je ženatěj. Ten jen rozhodil ruce a zaržál smíchy, což mělo znamenat, že na takovou blbost nikdy ani nepomyslel. Otík mu referoval, že on ženatěj je, ale starou má v Moskvě. Kirov se ho zeptal, čím že se v současný době zaobírá, a Leipzig mu velkodušně sdělil, že exportem a importem, že je zkrátka takovej čachráč, co je jeden den ve Vídni a druhěj v Hamburku."

Otík si počkal celej měsíc - po těch pětadvaceti letech si už klidně mohl dát na čas - a za ten měsíc byl Kirov pozorovanej, jak se sešel s třema postaršíma ruskejma emigrantama usazenejma v Paříži: s jedním taxikářem, s jedním majitelem obchodu a s jedním restaurátérem, a všichni tři měli někoho v Sovětském svazu. Nabídl se jim, že může předat dopisy, vzkazy, adresy; nabídl se dokonce, že může předat i prachy nebo dárky, pokud nebudou moc objemný. A že to v podstatě může dělat oběma směry. V pátým tejdnu zavolal Otík Kirovovi do bytu, že zrovna přilít z Hamburku a že by si mohli trochu užít. Při večeři si Otík vyčíhl příhodnej okamžik a řekl, že dneska to táhne on, protože udělal výhodnej obchod, když dodal určitou zásilku do určité země, a že potřebuje trochu těch peněz bouchnout.

"A tuhle návnadu jsme pro něj vymysleli my, kamaráde," vysvětlila Connie. Tentokrát už se po dlouhé době obrátila přímo na Smileyho. "A Zrzavý prase to sežralo, jako to obvykle sežerou všichni, že jo, úhoř vždycky chňapne po mouše."

Kirov se zeptal Otíka, co to bylo za zboží. A co to bylo za zemi? Místo odpovědi naznačil Otík zahnutej nos a rozesmál se. Kirov se smál taky, ale bylo vidět, že ho to velice zajímá. Izrael? hádal. Ale o jaký zboží teda šlo? Leipzig namířil na Kirova ukazovákem a naznačil zmáčknutí kohoutku. Zbraně do Izraele? podívoval se Kirov, ale profík Otík už víc neřekl. Popíjeli, zašli do striptýzovýho klubu a žvanili o starejch časech. Kirov si dokonce vzpomněl na tu jejich společnou holku a zeptal se Leipziga, jestli neví, co se s ní stalo. Leipzig řekl, že neví. Nad ránem Leipzig navrhl, že by si mohli dopřát nějakou společnost a zajít k němu do bytu, ale Kirov to k jeho zklamání odmítl: v Paříži ne, to je příliš nebezpečný. Ve Vídni nebo v Hamburku, to by bylo něco jinýho. Ale v Paříži ne. A tak kecali a chlastali až do božího rána a Tajná služba byla o sto liber lehčí.

"A pak tam začaly boje," změnila Connie náhle téma. "Velký debaty na nejvyšší úrovni. Debaty, doprdele. Tys byl pryč, Saul Enderby vystrčil svý pedikýrovaný kopyto a ostatní se promptně stáhli - to byly ty debaty." A znovu zvýšeným hlasem: "Otík Leipzigu nás vodil za nos... Neměli jsme ujasněnou spolupráci s Frantikama... Ministerstvo zahraničí se do ničeho nechtělo montovat ... Kirov byl nasazený špicl... Řízká skupina byla banda ničemů, který vyráběli průsery ve velkém. Mimochodem, kde jsi zrovna vězel? V tom všivým Berlíně, ne?"

"V Hong Kongu."

"Aha," řekla ochable a se zavřenýma očima se sesula do křesla.

Smiley poslal Hilary, ať udělá čaj. Cinkala nádobím na druhém konci místnosti. Díval se na ni a přemýšlel, jestli na ni má zavolat. Stála tam přesně tak, jak ji naposled viděl stát v Tajné službě ten večer, co si pro něj poslali - tiskla si kotníky na ústa, jako by potlačovala tichý výkřik. Pracoval dlouho do večera - ano, bylo už pozdě večer; jistě, to se zrovna připravoval k odletu do Hong Kongu - když náhle zazvonil telefon a mužský hlas, velice napjatý, ho požádal, ať přijde do šifrovací místnosti. Je to naléhavé, pane Smiley. Za pár okamžiků už spěchal pustou chodbou, provázen dvěma ztrápenými vrátnými. Otevřeli mu dveře, on vstoupil dovnitř a oni poodstoupili. Uviděl rozbitou techniku, po celé místnosti byly rozházené papíry a kartotéční listky a telegramy jako smetí po fotbalovém zápase, na zdi byl rtěnkou vyvedený sprostý nápis. A uprostřed toho všeho stála Hilary - pachatelka - přesně tak, jak ji Smiley viděl teď - a zírala skrz silnou síť ovinu záclon na nedozírnou bílou oblohu venku - Hilary naše vestálka, tak dobře vychovaná, Hilary naše nevěstinka.

"Co tam sakra děláš, Hils?" obořila se na ni Connie z houpacího křesla.

"Vařím čaj, Con. George chtěl šálek čaje."

"Do háje s tím, co chtěl George," odsekla jí s planoucím pohledem. "George je z pátýho patra. George zkonil Kirovův případ a teď se to snaží napravit. A to si ještě ve svém věku sóluje. Že jo, Georgi? Nemám pravdu? Dokonce mi lhal o tom starým démonovi Vladimirovi, kterej si došel pro kulku na Hampstead Heath, aspoň podle novin, který on stejně nečte, jako nečetl moje zprávy!" Popíjeli čaj a venku začínalo pršet. První těžké kapky zabušily na dřevěnou střechu.

Smiley se pokoušel ji okouzlit, Smiley se jí vlichocoval, Smiley ji nutil pokračovat. Zatím rozmotala to klubko jen z poloviny.

"Musím to vědět všechno, Con," opakoval už poněkolkáté. "Musím slyšet úplně všechno, tak jak si to

pamatuješ, i když ten konec bude bolestný."

"To si piš, že konec je bolestnej," odsekla mu.

Její hlas, její tvář i její paměť už ochabovaly a on věděl, že je to závod s časem.

"Teď bylo zas na Kirovovi, aby vytáhl klasickou kartu," řekla unaveně. "Na jejich další schůzce, kterou si dali za měsíc v Bruselu, Kirov znovu zavedl řeč o ty dodávce zbraní do Izraele a řekl, že se o tom náhodou zmínil jednomu svému kámošovi z obchodního oddělení velvyslanectví, kterej se podílel na speciální studii o izraelský vojenský ekonomice a měl na to dokonce vyčleněný zvláštní fondy. Nechtěl by si Leipzig promluvit - ne, ale teď vážně, Otto - s tím jeho kámošem, anebo, a to by bylo ještě lepší, tu a tam poinformovat svého starýho parťáka Olega, kterej by mu za to trochu vylepšil konto? Otík to vzal s tím, že nikomu nesmí bejt ublíženo. Pak Kirova nakrmil pytlek zobu, kterej mu připravila Connie s lidma z oddělení pro Střední východ - všechno samozřejmě pravdivý a ověřitelný, ale jinak jen těžko použitelný - a Kirov si to všechno vážně zapsal, ačkoliv oba dva perfektně věděli, že ani Kirov, ani jeho šéf, ať už to byl kdokoliv, nemají ten nejmenší zájem na Izraeli a dodávkách zbraní a vojenský ekonomice - aspoň v tomhle případě ne. Kirov tím chtěl vytvořit konspirační vztah, jak se ukázalo na jejich dalším mítinku v Paříži. Kirov projevoval nad tou zprávou obrovský nadšení a trval na tom, že si od něj Otík musí vzít pět set dolarů, ale že musí jen formálně podepsat převzetí ty částky. A když to Otík podepsal a tím se pověsil na háček, Kirov to na něj vybalil už rovnou a požadoval nějaký informace o ruskejch emigrantech."

"Prosím tě, Connie," zašeptal Smiley, "už jsme skoro u toho!" Byla už blízko, ale on cítil, jak se stále vzdaluje.

Hilary seděla na zemi a hlavou se opírala o Coniina kolena. Connie se jí nepřítomně probírala ve vlasech. Oči měla skoro zavřené.

"Connie," opakoval.

Connie otevřela oči a unaveně se usmála.

"Byla to jen taková šaškárna, můj milej," řekla. "Taková ta hra já vím, že on ví, že já vím. Normální šaškárna," opakovala zálibně a znovu zavřela oči.

"A co mu odpověděl Leipzig? Connie!"

"Udělal to, co bysme udělali my taky. Vyvlíká se z toho. Připustil, že s emigrantskejma skupinama vždycky vycházel dobře a že je kámoš s Generálem, ale tak často zas do Paříže nejezdí. Zeptal se ho, proč si nenajme někoho místního. Jen tak ho dráždil, víš, Hils? A pak se ho ještě zeptal, jestli to opravdu někomu neublížilo. Zeptal se ho taky, jak to vlastně dopadlo a jestli mu to něco syplo. Hils, kočička, dones mi nějaký chlast."

"Ne," řekla Hilary.

"Mazej pro chlast."

Smiley jí nalil na dva prsty whisky a díval se, jak upíjí.

"A co chtěl Kirov po Ottovi s těmi emigranty?" zeptal se.

"Kirov potřeboval legendu," odpověděla. "Dívčí legendu."

Smiley ani mrknutím oka neprozradil, že ten výraz slyšel před několika hodinami od Tobyho Esterhase. Takže před čtyřmi roky chtěl Oleg Kirov legendu, opakovala Connie. Stejně jako ji kdysi chtěl Sandman, aspoň podle Tobyho a Generála, pomyslel si Smiley. Kirov potřeboval nějaké inkognito pro agentku, která by se infiltrovala do Francie.

"A v tom byla podstata celý věci," řekla Connie. "Kirov to samozřejmě neřek, prezentoval to ve skutečnosti úplně jinak. Řekl Otíkovi, že Moskva vydala tajnou instrukci všem ambasadám, v který se pravidlo, že všechny rozdělený rodiny se můžou za určitejch okolností zase sloučit, to znamená, že rodinný příslušníci můžou odjet za svejma příbuznejma do zahraničí. Jestli se najde dost zájemců, pravidlo se v tý instrukci, Moskva s tou ideou vyrukuje na veřejnost a tím značně vylepší image Sovětskýho svazu, co se týče lidskejch práv. Ideálně si to představujou tak, že třeba dcery jsou v Rusku, odříznutý od svejch rodin na Západě, nevyvdány, ale na vdávání. Kirov připomínal, že se jedná o velice tajnou záležitost, aspoň do té doby, než bude hotovej seznam vhodnejch případů - jen si představ, co by to bylo za bordel, kdyby se to profláкло předčasně. Tak nějak hovořil Kirov k Otíkovi."

"Zrzavý prase to prodávalo tak blbě," pokračovala Connie, "že Otík se tomu nejdřív musel vysmát, jen aby působil věrohodně. Říkal, že je to pitomý, naprosto pochybný - tajný seznamy, to je kravina! A proč nešel Kirov rovnou do emigrantských organizací a nezavázal si je mlčením? Proč chtěl zaměstnat naprostýho autsajdra, aby za něj udělal špinavou práci? A jak ho tak Leipzig dráždil, Kirov se pořád víc rozehrával. To nebyla Leipzigoва věc, dělat si legraci z moskevských tajných příkazů, řekl Kirov. Začal na něj řvát."

Connie v sobě záhadně objevila nějakou skrytou energii, takže začala řvát taky. Nebo aspoň setřásla ze svého hlasu únavu a dostala do něj hrdelní ruský přízvuk, jakým asi mluvil Kirov.

"Ty nemáš žádnéj soucit," povídá. "Copak nechceš pomáhat lidem? Proč se vysmíváš lidskému gestu jen proto, že vzešlo z Ruska?" Pak mu Kirov řekl, že osobně navštívil několik rodin, ale setkal se s nedůvěrou a nic nepořídil. Začal tlačit na Leipziga, tentokrát už pěkně osobně: "Tak ty mi ani nechceš pomoci v mé kariéře?" A když to nezabralo, vyjel na Leipziga s tím, že už stejně dodal na ambasádu tajné informace za prachy, takže by ve spolupráci mohl klidně pokračovat, jinak se západoněmecký úřady o tom jeho hříšku nějak doslechnou a vylejou ho z Hamburku a možná z celého Západního Německa. Jak by se tohle Otíkovi líbilo? Nakonec mu Kirov nabídl prachy, a v tom byl celý ten zázrak. "Za každý skutečně sjednocení rodiny tisíc dolarů," oznámil Otíkovi. "Za každého vhodného kandidáta," ať už ke sjednocení dojde nebo ne, tisíc dolarů na dřevo. Pěkně hotový penízky."

Tady už páté patro usoudilo, řekla Connie, že Kirov se zbláznil, a přikázalo dát od toho okamžitě ruce pryč.

"A do toho jsem se zrovna vrátil z Dálného východu," řekl Smiley.

"Jako ubohej král Richard z křížoveckých výprav, kocoure," přitakala Connie. "A našel své poddaný ve zmatku a svého podrazáckého brácha na trůně. Dobře ti tak." Connie mocně zívla.

"Případ putoval do koše," řekla. "Skopčácká policie chtěla, aby byl Leipzig vypovězen z Francie a my jsme jim to mohli docela dobře vymluvit, ale neudělali jsme to. Žádné dividendy, ani hovno. Ujednání zrušeno."

"A jak se na to na všechno díval Vladimír?" zeptal se Smiley, jako by o tom neměl ani ponětí.

Connie ztěžka otevřela oči. "Na co jako?"

"Na zrušení té úmluvy."

"No řval, co bys čekal. Řval a řval. Povídal, že jsme zabili událost století. A přísahal, že bude pokračovat v boji jinejma prostředkama."

"Jakou událost století?"

Connie jeho otázku přešla. "V tomhle boji už se nestřílí, Georgi," řekla a znovu zavřela oči. "To je ta potíže. Je to šedá válka. Poloviční andělé se perou s polovičníma ďáblama. Nikdo neví, kde je fronta. Nic nerachá."

Smiley si znovu vybavil kostkované tapety hotelového pokoje a dva černé kabáty a Vladimíra, který naléhal, aby se případ znovu otevřel: "Maxi, vyslechni nás ještě jednou. Poslechni si, co se stalo od té doby, co jsi nám přikázal, abychom toho nechali." Přiletěli na vlastní náklady z Paříže, aby mu to řekli, protože finanční oddělení na Enderbyho příkaz uzavřelo u tohoto případu konto. "Maxi, poslechni si to, prosím tě," žadonil Vladimír. "Kirov pozval včera večer Ottu k sobě do bytu. Tak se znovu sešli. Otto a Kirov. Kirov se opil a říkal zajímavé věci!"

Smiley se viděl ve své kanceláři v budově Tajné služby. U jeho stolu už seděl Enderby. Bylo to téhož dne, jen o několik hodin později.

"To vypadá, jako když si malý Otík kope poslední zákop, aby se nedostal do rukou Skopčáků," řekl Enderby, když vyslechl Smileyho. "Proč ho tam chtějí, pro krádež, nebo pro znásilnění?"

"Pro podvod," odpověděl Smiley beznadějně, a byla to pravda.

Connie si něco pobrukovala. Nebylo jasné, jestli si zpívá nebo recituje. Chtěla další whisky, ale Hilary jí odnesla sklenici.

"Chci, abys šel pryč," řekla Hilary Smileymu přímo.

Smiley se posunul na kraj rákosové lenošky a položil poslední otázku. Člověk si mohl myslet, že ji položil zdráhavě, dokonce s nechutí. Jeho měkké rysy ztvrdly odhodláním, ale ne natolik, aby skryly známky

nesouhlasu. "Vzpomínáš si na to, co nám starý kamarád Vladimír vyprávíval, Con? Ten příběh, který jsme znali jen my? Který jsme si nechávali pro sebe jako součást osobního pokladu? Že Karla má milenkou, kterou doopravdy miluje?"

"Svou Ann," řekla dutě.

"Že na celém světě měl jen ji a že kvůli ní byl schopný dělat bláznivé kousky?"

Pomalou zvedla hlavu a Smiley teď zřetelně viděl její tvář. Zrychlil tempo řeči a přidal na hlasitosti.

"Ze tohle se povídá v moskevském centru mezi zasvěcenými? Ta milenkou byla Karlovým vynálezem, jeho dílem. Našel ji, když byla ještě dítě, které za války prchalo z vypálené vesnice. Adoptoval ji, vychoval, zamiloval se do ní. Vzpomínáš?"

Pozoroval ji, a i přes veškerou vypitou whisky, přes smrtelnou únavu uviděl, jak její rysy rozněcuje poslední vzrušení, podobné poslední kapce v lahvi.

"Byl za německými liniemi," řekla. "Ve čtyřicátých letech. Byla jich celá skupina, která měla aktivizovat pobaltské národy. Budovat organizační sítě a záložní skupiny. Karla tomu šéfoval. A ona se stala jejich maskotem. Vozili ji od čerta k ďáblu. Takovou holčičku. Panebože, Georgi!"

Zadržoval dech, aby jí rozuměl. Bubnování na střechu bylo hlučnější, slyšel také šumění lesa skráceného deštěm. Jeho tvář teď byla blízko její a jejich vzrušení se prolínalo.

"A co bylo pak?" řekl.

"Pak ji oddělal, kamaráde. To bylo pak."

"Proč?" Přitáhl se ještě blíž, jako by se bál, že ji v té nejdůležitější chvíli opustí slova. "Proč, Connie?"

Proč ji zabíjel, když ji miloval?"

"Udělal pro ni všechno na světě. Našel jí pěstouny. Vychoval ji. Dělal všechno pro to, aby z ní měl ideální partnerku. Hrál tátu, hrál milence, hrál Boha. Byla jeho hračkou. A najednou je z ní dospělá ženská a má nějaký vlastní nápady."

"Jaké nápady?"

"Mímě revoluční. Zapletla se s nějakými zasranejma intelektuálama. Chtěli odstranit stát. Ptali se velký PROČ? a velký PROČ NE? Radil jí, aby držela hubu. Ale ona ji nedržela. Měla v sobě ďábla. Musel jí naplácat prdel. To jí ještě dodalo."

"A bylo tu dítě," pospíšil si Smiley a vzal její zkroucenou ruku do svých dlaní. "Měla s ním dítě, vzpomínáš? Ty jsi po tom přece pátrala, ne, Con? Ve slabé chvíli jsem tě tím pověřil. Podívej se na to, Con," řekl jsem ti tehdy. 'Jdi za tím, ať tě to dovede kamkoliv.' Vzpomínáš?"

Smileyho neutuchající povzbuzování vykřesalo z příběhu opravdovost poslední lásky. Mluvila rychle, oči se jí leskly. Vracela se a kličkovala v paměti. Karla měl svou ženu, o tom to celý bylo, slyšíš mě? - Ano, Connie, pokračuj, já slyším. - Tak poslouchej. Vychoval ji, udělal si z ní milenkou, pak přišel ten fakan a s ním i hádky, Georgi, miluješ mě jako za starejch časů? - No tak Con, pokračuj, řekni mi ten zbytek, ale jistě miluju. - Obviňoval ji z toho, že zanáší jeho čistou mysl nebezpečnými myšlenkami, jako je třeba svoboda. Nebo láska. O holčičce, která jakoby mámě z oka vypadla, se říkalo, že je krásná. Ke konci se láska starého despoty proměnila v nenávist, takže svou lásku odepsal a utratil. Konec příběhu. Slyšeli jsme ho nejdřív od Vladimíra, pak se k nám dostalo ještě pár útržkovitých zpráv, ale nic ověřeného. Jméno jsme neznali, protože zničil všechny záznamy o ní, pozabíjel všechny, kdo o tom mohli něco vědět, což je přesně Karlův styl, že jo, kocoure, a vždycky to byl jeho styl. Druzí zase říkají, že vůbec není mrtvá, že historka o její vraždě byla úmyslnou dezinformací, která měla jen zamést stopy. Tak jsem to dokázala, že jo. Stará bláznivá bába si vzpomněla.

"A to dítě?" zeptal se Smiley. "Ta holčička, co jí vypadla z oka? Měli jsme o ní zprávu od nějakého emigranta - co v ní bylo?" Ani se nazamyslela. Vzpomněla si okamžitě. Její mysl uháněla před ní, hlas utíkal svému dechu.

"To byl nějaký rektor Leningradský univerzity," řekla Connie. "Prohlašoval, že ho zvláštním politickým příkazem donutili přijmout nějakou bláznivou holku, která měla protispolečenský tendence, a že je to dcera nějakého potentáta. Taťána, směl ji znát jen pod jménem Taťána. Dělala bordel po celém městě, ale její fotr byl velkej moskevskej boss a nikdo se jí nesměl ani dotknout. Ta holka se ho dokonce pokusila svést, a možná se jí to i podařilo, a pak mu řekla historku o tom, jak její fotřík zabil mámu, protože jevila nedostatečnej zájem o historické proces. Následujícího dne si ho zavolaal jeden profesor a

řekl mu, že jestli proflákne jediný slovo, tak uklouzne po pěkně velký banánový slupce..."

Connie vyprávěla zmateně, zmiňovala se o stopách, které nikam nevedly, zdrojích, které se ukázaly jako nepoužitelné v okamžiku, kdy se objevily. Zdálo se nemožné, že její zmučené a alkoholem prosáklé tělo se ještě vzpomíná.

"Georgi, miláčku, vem mě s sebou. Já přece vím, o co ti jde! Kdo zabil Vladimira a proč! Viděla jsem to na tvém odporném ksichtě, hned jak jsi sem vlezl. Jenže jsem si to hned nedovedla přeložit, teď už je mi to jasný. Sám čumíš jako Karla! Vladi znovu otevřel žílu, a tak ho Karla zabil! Pod tímhle praporem musíš pochodovat, Georgi. Už tě vidím. Vem mě s sebou, Georgi, proboha! Vykašlu se na Hils, vykašlu se na všechno, přestanu chlastat, přísahám. Odvez mě do Londýna a já ti tu holku najdu, i kdyby neexistovala, i kdyby to byla poslední věc, kterou bych v životě měla udělat!"

"Proč mu Vladimir říkal Sandman?" zeptal se Smiley, ačkoliv už znal odpověď.

"To byl takovej žertík podle jedny německé pohádky, kterou slyšel Vladi v Estonsku od některého ze svých skopčáckých předků. 'Karla je náš Sandman' - to je v pohádkách takovej uspávači skřítek - ,a kdo se k němu přiblíží moc blízko, okamžitě usne.' Jenže to my nikdy nevěděli, můj milej, jak bysme taky mohli. V Lubjance potkal někdo nějakýho chlápka, kterej potkal nějakou ženskou, která se s ní setkala. Někdo jinej zase znal někoho, kdo ji pomáhal pohřbívat. Ale ta ženská byla zároveň Karlův funus. Zradila ho. O tobě a o Karlovi jsme říkali, že jste jako dvojčata, dvě půlky jednoho jabka. Georgi, miláčku, už toho nech, prosím tě."

Ztichla a on si všiml, že se na něj dívá se strachem. Stál a shlížel na ni. Hilary se opírala o zeď a křičela, "Nech už toho, přestaň!" Stál nad ní, popuzen jejím laciným a nepřiléhavým příměrem. Vždyť ani Karlovy metody, ani jeho absolutismus mu nebyly vlastní. Slyšel se, jak říká: "To ne, Connie!" a zjistil, že zdvihl ruce do úrovně svých prsou, kde mu ztuhly dlaněmi dolů, jako by se pokoušel něco stlačit k zemi. Uvědomil si, že ji vyděsila jeho horlivost - že s ní ještě nikdy nemluvil tak přesvědčivě a s takovým citem. "Už stárnu," zabručel a plaše se usmál.

Uvolnil se a vzápětí viděl, jak ochabuje také Conniino tělo a jak v ní umírá sen. Ruce, které ho před několika vteřinami ještě tiskly, teď ležely povadlé v jejím klíně jako mrtvoly v zákopu.

"Všechno to byly jenom kecy," řekla mdle. Dolehla na ni hluboká a konečná apatie. "Kecy znuděnejch emigrantů nad vodkou. Zapomeň na to, Georgi. Karla ti dal na prdel. Přelišáčil tě, udělal z tebe pitomce. Z nás." Bylo vidět, že už je jí jedno, co říká. Hlava jí znovu spadla a on už si myslel, že doopravdy usnula. "Napálil tebe, napálil mě, a když jsi začal něco čout, nasadil toho zatracenýho Billa Haydona na Ann a svedl tě ze stopy." Namáhavě zvedla hlavu, aby se na něj ještě jednou podívala. "Jed' domů, Georgi, Karla ti tvou minulost nevrátí. Buď jako ta stará bláznivá ženská tady před tebou. Urvi kousek lásky a čekej na Armageddon." Beznadějně se rozkašlala, suše a vytrvale.

Přestalo pršet. Smiley se zahleděl z francouzského okna a uviděl na klecích měsíční světlo, které ulpívalo na drátech jako námraza; viděl stejně namrzlé koruny jedlí, které šplhaly po svahu k ztemnělé obloze; viděl svět v negativu - světlé věci ponořené do tmy a temné planoucí jak signální ohně na bílém pozadí. Měsíc znenadání vystupoval z oblaků a vábil ho do neprobádaných oblastí. Viděl černou postavu ve vysokých kožených botách a šátkem na hlavě, jak utíká uličkou mezi klecemi, a uvědomil si, že je to Hilary; musela nepozorovaně vyklouznout ven. Vzpomněl si, jak klaply dveře. Vrátil se ke Connie a sedl si na pohovku vedle ní. Connie plakala a slzela a mluvila o lásce. Láska je pozitivní síla, říkala ochable, zeptej se Hils. Ale Hilary tu nebyla, aby se jí zeptal. Láska je kámen vržený do vody, a kdyby těch kamenů bylo dost a všichni jsme se vzájemně milovali, vlnky by se rozlily přes moře a zaplavily by všechny nenávislníky a cyniky - "i tu svini Karlu, můj milej," ujistila ho. "Takhle to říká Hils. Kecy, co? To jsou žvásty, Hils!" zařvala.

Pak znovu zavřela oči a podle dechu to vypadalo, že usnula. Nebo to jen předstírala, aby se vyhnula bolestnému loučení s ním. Po špičkách se odkradl do chladné noci. Motor jako zázrakem naskočil; pomalu odjížděl a díval se po Hilary. Zahnul do zatáčky a uviděl ji před sebou ve světle reflektorů. Krčila se mezi stromy a čekala, až odjede, aby se mohla vrátit ke Connie. Rukama si držela obličej a on měl dojem, že vidí krev; třeba se poškrábala nehty. Minul ji a zahlédl ji v zrcátku, jak se za ním dívá v červeném oparu od zadních světel. Na chvíli mu připomněla všechny ty duchy z bažin, kteří jsou

skutečnými obětmi konfliktu: kteří vystupují z válečného dýmu potlučení, hladoví a zbavení všech, které kdy měli nebo milovali. Počkal, až ji uviděl scházet z kopce ke světlům dači.

Na letišti Heathrow si koupil letenku na příští den a pak se uložil na hotelovou postel; pokud si dobře pamatoval, byl to tentýž hotel, i když už tu nebyly kostkované tapety. Hotel byl vzhůru celou noc a Smiley s ním. Slyšel lomoz potrubí a zvonění telefonů a zvuky milenců, kteří nemohli nebo nechtěli spát. Maxi, poslechni si nás ještě jednou, opakoval si; byl to Sandman, který poslal Kirova k emigrantům, aby odhalil legendu.

16

Smiley přiletěl do Hamburku uprostřed dopoledne a odjel letištním autobusem do centra. Po městě se ještě povalovala mlha a bylo velmi chladno. Po několika marných pokusech našel na Nádrazním náměstí ubohý nádražní hotel, jehož výtah byl konstruován pouze pro tři osoby. Zapsal se jako Standfast, pak si došel do půjčovny automobilů, kde si najal malý opel. Zaparkoval jej v podzemních garážích, kde hráli tiše z reproduktorů Beethovena. Vůz měl jako pojistku, jako zadní vrátka. Nevěděl, jestli jej bude potřebovat, ale věděl, že tam musí být. Vydal se pěšky k Alsteru. Po cestě vnímal všechno s mimořádnou ostrostí: šílený pouliční ruch, hračkárství pro děti milionářů. Hluk města na něj doléhal jako bouře a pomáhal mu zapomenout na chlad. Německo bylo jeho druhou domovinou, snad dokonce i jeho druhou láskou. V mládí vášnivě četl německé autory, kteří ho vychovávali. Dokázal si obléct němčinu jako uniformu a uplatňovat v řeči její příkrost. Přesto cítil nebezpečí na každém kroku, neboť tu strávil polovinu války v osamělém strachu špióna a vědomí toho, že je na nepřátelském území, v něm bylo uloženo už navždy. Z dětství si pamatoval Hamburk jako bohaté a elegantní přístavní město, které skrývalo svou nepostizitelnou duši pod pláštěm anglickosti; v dospělosti jako město vržené tisíci nálety do středověké temnoty. Znal je z prvních let míru, jedno nekonečné vybombardované území, jehož zbylí obyvatelé rozorávali rumiště jako pole. A viděl je dnes, ženoucí se do anonymity konzervované hudby a věžáků z betonu a kouřového skla.

Když došel k poklidnému Alsteru, vydal se hezkou cestičkou na molo, kde Villem nasedl na parník. Ve všední den, jak si poznamenal, tu první parník stavěl v 7:10 a poslední ve 20:15, a Villem tu byl ve všední den. Teď měl parník přijet za čtvrt hodiny. Čekal a pozoroval veslice a veverky, stejně jako tehdy Villem. Když přijel parník, posadil se stejně jako Villem na otevřenou zád' pod plátěnou stříšku. Společnost mu dělaly školní děti a tři jeptišky. Seděl s očima téměř zavřenýma oslněním a poslouchal jejich žvatlání. V polovině cesty se zvedl a prošel hlavní kabinou k čelnímu oknu, podíval se ven, zřejmě aby si něco ověřil, pak vrhl zběžný pohled na hodinky a vrátil se na své místo, kde setrval až do přistání na Jungfernstieg.

Villem nelhal. Smiley to ani nepředpokládal, ale ve světě plném pochybností je lépe si všechno ověřit. Naobědval se a pak zašel na poštu, kde hodinu studoval staré telefonní seznamy, stejně jako to udělala Ostrakovová v Paříži, i když z úplně jiných důvodů. Když skončil své bádání, vděčně se usadil v hale hotelu Four Seasons a až do soumraku si četl noviny.

V hamburském průvodci po místech rozptýlení nebyl Blue Diamond uveden pod nočními kluby, ale pod heslem "amour" a byl podle své úrovně a cen označen třemi hvězdičkami. Byl sice v St. Pauli, ale diskrétně stranou od hlavního ruchu, v dlážděné uličce, která byla svažité, tmavá a voněla rybami. Smiley zazvonil u dveří, které se elektronicky otevřely. Vešel dovnitř a ocítl se v elegantní vstupní hale, kde za šedým mixážním pultem seděl hezký mladý muž v šedém obleku. Na panelu se zvolna otáčely šedé kotouče, ačkoliv hudba byla slyšet někde jinde. Na stole blikal složitý telefonní systém, rovněž vyvedený v šedé barvě.

"Rád bych tu strávil nějaký čas," řekl Smiley.

Tak tady brali ten můj telefon, pomyslel si, když jsem volal Vladimirovu hamburskému partnerovi.

Hezký mladík vytáhl z psacího stolu tištěný formulář a důvěrným polohlasem vysvětlil Smileymu všechny

náležitosti, což patřilo nejspíš k jeho denní rutině. Členství stojí sto sedmdesát pět marek, řekl tiše. To je celoroční příspěvek, který by opravňoval Smileyho k bezplatnému vstupu po celé období. První nápoj byl ho stál pětadvacet marek, další byly už ve vysokých, ale přiměřených cenách. První nápoj byl povinný a platil se stejně jako členský příspěvek už před vstupem. Všechny další druhy zábavy byly bezplatné, i když dívky ocenily každý dárek. Smiley si mohl vyplnit formulář na libovolné jméno. Formulář by byl založen do kartotéky mladíkem osobně. Do příští návštěvy by si jen musel pamatovat jméno, pod kterým se uvedl jako člen, a byl by bez jakýchkoliv formalit vpuštěn.

Smiley složil peníze a k četným jménům, pod nimiž v životě vystupoval, přidal další. Sestoupil po schodišti k druhým dveřím, které se opět elektronicky otevřely do úzké chodbičky, z níž se vcházelo do řady pokojíků, dosud prázdných, protože večer teprve začínal. Na konci chodbičky byly třetí dveře, kterými Smiley prošel do naprosté tmy, vyplněné hlasitou hudbou z magnetofonů hezkého mladíka.

Promluvil na něj mužský hlas a tužková baterka ho dovedla ke stolu. Byl mu podán nápojový lístek.

"Majitel C. Kretzschmar", přečetl si drobným písmem na spodním okraji. Objednal si whisky.

"Chci zůstat sám. Netoužím po společnosti."

"Vybral jste si dobrý podnik, pane," řekl číšník důstojně a přijal spropitné.

"Pan Kretzschmar pochází ze Saska, že?"

"Ano, pane."

Co Východní Němec, řekl Toby Esterhase. Sas to byl! Kradli spolu, pásli spolu, společně i falšovali zprávy. Bylo to dokonalé manželství.

Upíjel whisky a čekal, až si jeho oči zvyknou na přitnutí. Odněkud sem proudil modrý přísvit, který strašidelně zjasňoval bílé manžety a límečky. Smiley viděl bílé obličejy a bílá těla. Místnost byla dvouúrovňová. V nižší části, kde seděl, byly stolky a židle. V té vyšší bylo šest chambres séparées podobných divadelním ložím. Každá z nich měla vlastní modré osvětlení. Tak v jedné z nich, říkal si, pózovala ta čtveřice, ať už vědomě nebo nevědomě, pro onu fotografii. Vybavil si úhel, z něhož byl snímek pořízen. Bylo to shora - značně shora. Jenže nahoře byla tma, kam neproniklo žádné oko, ani Smileyho.

Hudba ustala a z týchž reproduktorů byl oznámen začátek kabaretu. Jmenoval se, jak uvedl compère, Starý Berlín. Konferenciérův hlas zněl také staroberlínsky: byl chvástavý, nosový a sugestivní. Hezký mladík vyměnil pásku, pomyslel si Smiley. Zvedla se opona, za níž se objevilo malé jeviště. Když bylo nasvíceno, rychle se podíval nahoru, a tentokrát uviděl, co hledal: malé okénko z kouřového skla, umístěné vysoko na zdi. Fotograf musel použít zvláštního přístroje, pomyslel si neurčitě, dneska už tma není na překážku. Měl jsem se zeptat Tobyho, ten má tyhleto vynálezy v malíku. Na jevišti začala přehlídka souloží - mechanických, nesmyslných, skličujících. Smiley obrátil pozornost k dalším hostům, roztroušeným po místnosti. Dívky byly hezké a nahé a mladé, stejně jako dívky na fotografii. Ty, které měly partnery, se k nim vinuly, zdánlivě potěšeny jejich stářím a ošklivostí. Ty ostatní seděly ve skupince jako američtí fotbalisté a čekaly, až si je někdo zavolá. Hluk z reproduktorů se zvyšoval, směsice hudby a hysterického vyprávění. A v Berlíně teď hrají Starý Hamburk, pomyslel si Smiley. Na jevišti jeden pár celkem bezdůvodně zvyšoval své úsilí. Smiley přemýšlel, jestli by poznal dívky z fotografie, kdyby se tu objevily. Došel k závěru, že by je nejspíš nepoznal. Opona spadla. S úlevou si poručil další whisky.

"Je tu dnes pan Kretzschmar přítomen?" zeptal se číšníka.

Pan Kretzschmar je velmi zaměstnaný muž, vysvětlil mu číšník. Má své povinnosti v několika podnicích.

"Kdyby přišel, dejte mi laskavě vědět."

"Bude tu přesně v jedenáct, pane."

U baru začaly tančit nahé páry. Vydržel ještě půl hodiny a pak se vrátil chodbičkou s pokojíky, z nichž některé už byly obsazené, do vstupní haly. Hezký mladík se ho zeptal, koho má ohlásit.

"Řekněte mu, že mám zvláštní prosbu," řekl Smiley.

Hezký mladík stiskl tlačítko a mluvil ještě mnohem tišeji než se Smileyem.

Kancelář nahoře byla čistá jako lékařská ordinace. Stál tu naleštěný psací stůl a další spousta přístrojů. Průmyslová televize monitorovala v denním světle dění dole. Tímtož okénkem, které směřovalo do

séparées. Pan Kretzschmar byl podle německých měřítek váženou osobou. Kolem padesátky, upravený, robustní, v tmavém obleku se světlou kravatou. Jeho vlasy byly šašky slámově světlé, jeho zdvořilý obličej ani vstřícný, ani odtažitý. Krátce potřásl Smileymu rukou a usadil ho do křesla. Zdálo se, že má se zvláštními prosbami své zkušenosti.

"Prosím," řekl pan Kretzschmar, čímž uzavřel úvodní zdvořilosti.

Ted' už se nedalo couvnout.

"Mám za to, že jste byl kdysi obchodním partnerem mého známého, Otty Leipziga," řekl Smiley a samotnému mu to znělo příliš hlasitě. "Měl jsem cestu do Hamburku a napadlo mě, že byste mi mohl říct, kde bych ho našel. Nikde nemůžu objevit jeho adresu."

Káva pana Kretzschmara byla ve stříbrné konvici s papírovým ubrouskem omotaným kolem držátka, který měl chránit prsty při nalévání. Kretzschmar opatrně upil z šálku.

"Kdo jste, prosím?" zeptal se. Saským huhňáním byl hlas mdlý. Mírně podmračený výraz mu dodával na vážnosti.

"Otto mi říkal Maxi," řekl Smiley.

Kretzschmar na tu informaci nijak nereagoval a s další otázkou si dal na čas. Jeho pohled, uvědomil si Smiley, je podivně nevinný. Otto dům v životě neměl, řekl mu Toby. Pro tajné schůzky mu půjčoval klíče Claus Kretzschmar.

"A v jakém vy jste byl vztahu k panu Leipzigovi, jestli se smím ptát?"

"Reprezentuji velkou společnost," řekl Smiley. "Mimo jiné také literární a fotografickou agenturu, pro kterou dělají lidé na volné noze."

"A?"

"Kdysi dávno měla má společnost to potěšení přijmout příležitostné nabídky pana Leipziga - přes zprostředkovatele - a prodat je našim zákazníkům k zpracování a dalšímu využití."

"A?" opakoval Kretzschmar. Mírně zdvihl hlavu, ale jeho výraz se nezměnil.

"V poslední době došlo k oživení styků mezi mou společností a panem Leipzigem." Krátce se odmlčel.

"Nejprve telefonicky," řekl, ale pan Kretzschmar zřejmě o telefonu nikdy neslyšel. "Znovu to bylo přes prostředníky. Poslal nám ukázkou své práce, kterou jsme mu s potěšením udali. Přijel jsem sem projednat podmínky a dohodnout další spolupráci. Pokud o ni pochopitelně bude pan Leipzig stát."

"Jaké povahy byla ta ukázka, kterou vám pan Leipzig poslal, pane Maxi?"

"Byl to negativ erotického charakteru. Moje firma přijímá pouze negativy. Pan Leipzig s tím byl přirozeně obeznámen." Smiley ukázal přes místnost. "Řekl bych, že snímek byl pořízen tamhle z toho okénka. Zvláštnost té fotografie spočívala v tom, že na ní figuroval sám pan Leipzig. Takže to fotografoval pravděpodobně jeho přítel nebo obchodní partner."

Smutný pohled pana Kretzschmara zůstával stejně přímý a nevinný jako předtím. Jeho obličej, ačkoliv podivně bezvýrazný, připadal Smileymu jako odvážný, ale nevěděl proč.

Zabýváš se takovým pitomcem jako je Otto Leipzig; to by sis měl radši vzít pitomce Tobyho, aby na tebe dohlídl, řekl Toby.

"Ta záležitost má ještě další aspekt," řekl Smiley.

"A to?"

"Pán, který nám tentokrát zprostředkoval styk, utrpěl krátce po předání negativu těžkou nehodu a spojení s panem Leipzigem bylo proto přerušeno."

Pan Kretzschmar neskryval svou úzkost. Jeho mírná tvář se zataáhla opravdovou účastí a jeho tón byl břitčí.

"O jaké nehodě mluvíte? Co se stalo?"

"Byla to smrtelná nehoda. Přijel jsem to Ottovi oznámit a promluvit si s ním."

Pan Kretzschmar vlastnil hezkou zlatou tužku. Vytáhl ji z náprsní kapsy a zachmuřeně nakreslil do bloku před sebou kruh. Na jeho vrchol přimaloval křížek. Nakonec svůj výtvar přeškrtl, nespokojeně zamlaskal a řekl "Škoda". Po této akci se napřimil a stručně promluvil do přístroje.

"Nikdo mě nebude vyrušovat," řekl. Šedý recepční huhlavě zopakoval příkaz.

"Říkal jste, že pan Leipzig byl dávným spolupracovníkem vaší společnosti?" ujist'oval se Kretzschmar.

"Pokud vím, tak vy jste byl našim společníkem před lety také, pane Kretzschmare."

"Tohle mi prosím trochu objasněte," řekl Kretzschmar a otáčel tužkou v dlaních, jako by zkoumal kvalitu zlata.

"Je to přirozeně stará záležitost," řekl Smiley omluvně.

"Tak to také chápu."

"Když pan Leipzig utekl z Ruska, přišel do Šlesvicka-Holštýnska," řekl Smiley. "Organizace, která mu pomohla při útěku, sídlila v Paříži, ale jako Pobalt'an dal přednost životu v Severním Německu. Německo bylo stále okupováno a bylo pro něj těžké sehnat živobytí."

"To bylo pro každého," doplnil ho Kretzschmar. "Naprostu pro každého bylo těžké se uživit. Byly to neuvěřitelně těžké časy. Dnešní mládež už o tom nemá ani potuchy."

"To nemá," souhlasil Smiley. "Zvlášť těžké časy to byly právě pro uprchlíky. Ať už pocházeli z Estonska nebo Saska, měli hodně těžký život."

"V tom máte naprostou pravdu. Uprchlíci na tom byli nejhůř. Pokračujte, prosím."

"Tenkrát byla spousta příležitostí v informacích. Všeho druhu. Vojenských, průmyslových, politických, ekonomických. Vítězné mocnosti byly ochotny vyplácet velké sumy peněz za materiály o svých spojencích. Moje společnost se v tomto obchodu angažovala a měla zde svého zástupce, jehož úkolem bylo shromažďovat takové materiály a předávat je do Londýna. Pan Leipzig a jeho partner se stali příležitostnými dodavateli. Na volné noze."

I přes novinky o Generálově smrti přelétl Kretzschmarovým obličejem letný a naprosto nečekaný úsměv.

"Na volné noze," řekl, jako by se mu ta slova zalíbila a byla pro něj nová. "Na volné noze," opakoval.

"To jsme tedy byli."

"Takové vztahy mají přirozeně dočasnou povahu," pokračoval Smiley. "Ale pan Leipzig byl Pobalt'an, měl další zájmy a pokračoval dlouhou dobu ve zprostředkovaném styku s mojí firmou. Přes Paříž."

Smiley se odmlčel. "Zvlášť s jistým Generálem. Před několika lety se Generál musel po určitém konfliktu přestěhovat do Londýna, ale Otto s ním udržoval styk. A Generál zůstal jeho prostředníkem."

"Až do té nehody," řekl Kretzschmar.

"Přesně tak," potvrdil Smiley.

"Byla to dopravní nehoda? Starý muž, trochu neopatrný?"

"Byl zastřelen," řekl Smiley a zahleděl se Kretzschmarovi do tváře, která se zacukala nelibostí.

"Zavražděn, abych to upřesnil," dodal Smiley, jako by ho chtěl přesvědčit. "Nebyla to ani sebevražda, ani nešťastná náhoda, ani nic podobného."

"Jistě," řekl Kretzschmar a nabídl Smileymu cigaretu. Smiley odmítl, a tak si zapálil sám, párkrát zatáhl a udušil ji. Jeho bledá plet' ještě o odstín zbledla.

"Vy jste se s Ottou setkal? Znáte ho?" zeptal se Kretzschmar lehce konverzačním tónem.

"Jednou jsem se s ním setkal."

"Kde?"

"To vám bohužel nesmím říct."

Kretzschmar se zachmuřil, ale spíše překvapeně, než zlostně.

"Prozrad'te mi něco, prosím. Jestliže vaše společnost - tedy Londýn - stojí o přímý kontakt na pana Leipziga, co pro to hodláte podniknout?" zeptal se Kretzschmar.

"Bylo dohodnuto, že se s ním zkontaktujeme přes Hamburger Abendblatt."

"A kdyby chtěli hodně rychlé spojení?"

"Pak jste tu vy."

"Vy jste od policie?" zeptal se Kretzschmar tiše. "Od Scotland Yardu?"

"Ne," pohlédl Smiley na Kretzschmara, který mu pohled opětoval.

"Přinesl jste mi něco?" zeptal se Kretzschmar. Smiley z rozpaků neodpovídal. "Nějaký doporučující dopis? Nebo vizitku, například?"

"Ne."

"Vy jste mi nic nepřinesl? To je škoda."

"Kdybych ho viděl, třeba bych vaší otázce porozuměl lépe."

"Ale na té fotografii jste ho zřejmě viděl, ne? Nemáte ji náhodou s sebou?"

Smiley vytáhl náprsní tašku a podal přes stůl fotografii. Kretzschmar si ji podržel za růžky a chvíli si ji pozorně prohlížel, ale jen jako by si chtěl něco potvrdit, a pak ji položil před sebe na stůl. Smiley šestým smyslem vytušil, že se chystá učinit nějaké prohlášení, jak už to Němci dělávají - mohlo to být filozofické prohlášení nebo osobní ospravedlnění nebo něco, čím by se snažil získat Smileyho přízeň nebo soucit. Začínal podezírat pana Kretzschmara, že alespoň podle jeho odhadu je to družný, i když nepochopený muž, srdečný, dokonce dobrý člověk, a že jeho prvotní zachmuřenost byla jen profesionální maskou ve světě, který byl tak často necitlivý k jeho láskyplné povaze.

"Rád bych vám sdělil, že tady vedu poctivý podnik," poznamenal pan Kretzschmar, když se ještě jednou podíval na fotografii, která ležela před ním na stole ve světle moderní strohé lampičky. "Nemám ve zvyku fotografovat klienty. Jiní lidé prodávají kravaty, já prodávám sex. Je pro mě velice důležité vést svůj podnik řádně a poctivě. A s Ottou mě navíc pojilo přátelství."

Smiley moudře mlčel.

Kretzschmar se zasmušil. Ztišil hlas, který teď zněl ještě důvěrněji.

"Znal jste ho, pane Maxi? Toho starého Generála? Byl jste s ním v osobním kontaktu?"

"Ano."

"On skutečně něco znamenal, jak jsem tak pochopil."

"To tedy skutečně ano."

"Byl to lev, co?"

"Lev."

"Otto byl do něj blázen. Jmenuju se Claus. 'Clausí,' říkával mi, 'ten Vladimír, já toho chlapa miluju.'

Posloucháte mě? Otto je velice čestný člověk. Byl Generál také takový?"

"Byl."

"Mnoho lidí Ottovi nevěří. Vaše společnost také ne, alespoň ne vždycky. To je celkem pochopitelné. Nechci k tomu zaujímat žádné stanovisko. Ale Generál, ten mu věřil. Ne v každé drobnosti. Ve velkých věcech. Ale já jsem Němec, nejsem politik, jsem obchodník. S uprchlíky už nechci mít nic společného. Rozumíte mi?"

"Jistě."

"To ale neplatí o Ottovi. Nikdy. Otto je fanatik. Myslím, že to můžu říct. Fanatik. To je jeden z důvodů, proč jsme se rozešli. I přesto však zůstal mým přítelem. Kdyby mu někdo ublížil, bude mít velké potíže z Kretzschmarem." Jeho tvář se zatáhla tou mystifikací. "Určitě pro mě nic nemáte, pane Maxi?"

"Kromě té fotografie nic."

Kretzschmar se znovu zdráhavě té myšlenky vzdal, ale chvíli to trvalo. Bylo vidět, že není ve své kůži.

"Starý Generál byl zastřelen v Anglii?" zeptal se konečně.

"Ano."

"A vy si myslíte, že je Otto také v nebezpečí?"

"Ano, ale myslím si, že si za to může sám."

Kretzschmar byl s touto odpovědí zjevně spokojen a dvakrát horlivě přikývl.

"Já si to myslím taky. Přesně takový jsem z něj měl dojem. Říkal jsem mu mockrát: 'Otto, tys měl být provazochodcem.' Podle mého názoru pro něj nemá význam den v jeho životě, v němž se aspoň šestkrát neocitne ve smrtelném nebezpečí. Dovolíte mi, abych vám vysvětlil některé aspekty našeho vzájemného vztahu?"

"Prosím," řekl Smiley zdvořile.

Kretzschmar položil lokty na stůl a našel si pro své vyznání pohodlnou polohu.

"Bývaly časy, kdy Otto a Claus Kretzschmar dělávali všechno společně - kradli koně, jak my říkáme. Já jsem pocházel ze Saska, Otto přišel z východu. Z Pobaltí. Ne z Ruska - na tom si zakládal -ale z Estonska. Měl za sebou krušný život, poznal zevnitř hezkých pár vězení, nějaký špatný kamarád ho udal už v Estonsku. Umřela mu dívka, a to ho strašně poznamenalo. Měl nějakého strýce u Kielu, ale to byla pěkná svině. To můžu říct. Svině. Neměli jsme peníze a byli jsme kamarádi a kradli jsme spolu. To bylo normální, pane Maxi."

Smiley ocenil ten poučný příběh pokývnutím.

"Mimo jiné jsme také prodávali informace. Sám jste řekl, že tehdy byly informace cenným zbožím."

Například jsme vyzpovídali čerstvého uprchlíka, který se ještě nedostal do ruky spojencům. Nebo ruského dezertéra. Nebo kapitána nákladní lodi. Slyšeli jsme o něm, tak jsme ho vyzpovídali. Kdybychom byli chytří, dokázali bychom prodat tutéž informaci v modifikovaných verzích třem nebo dokonce i čtyřem různým kupcům. Američanům, Francouzům, Britům i samotným Němcům, kteří už byli zase na koni. Někdy, pokud by byly falešné, i pěti kupcům." Mohutně se zasmál. "Ale jen pokud by byly falešné. Když nám došly zdroje, museli jsme si vymýšlet. Měli jsme mapy, slušnou představivost, dobré styky. Neraď bych, abyste mi špatně rozuměl: Kretzschmar je nepřítelem komunismu. Mluvíme o starých časech, jak jste řekl, pane Maxi. Tehdy bylo nutné přežít. Otto měl nápad, Kretzschmar odvedl práci. Otto byl iniciátorem, abych tak řekl." Kretzschmar znovu sraštil čelo. "Ale v jednom ohledu byl Otto mimořádně seriózní člověk. Nedokázal se usadit. Často o tom mluvil. Možná to dělal navzdory tomu člověku, který ho zradil a zabil mu dívku, možná navzdory celému lidskému rodu. Co já vím? Měl potřebu být aktivní. Politicky aktivní. Proto taky často jezdil do Paříže. Velmi často."

Pan Kretzschmar se na chvíli zamyslel.

"Budu upřímný," oznámil zničehonic.

"A já si budu vážit vaší důvěry," řekl Smiley.

"Věřím vám. Vy jste Max. Generál byl váš přítel, Otto mi to povídal. Otto se s vámi jednou setkal, obdivoval vás. Tak dobře. Budu k vám upřímný. Před mnoha lety šel Otto za mě do vězení. Tehdy jsem ještě nebyl váženým občanem. Teď mám peníze a mohu si to dovolit. Něco jsme ukradli, jeho chytili, on lhal a vzal to celé na sebe. Chtěl jsem mu zaplatit. 'Co blbneš, sakra,' řekl jen. 'Když jsi Otto Leipzig, je pro tebe rok vězení jako dovolená.' Navštěvoval jsem ho každý týden, podplácel jsem dozorce, aby mu dávali zvláštní jídlo - jednou jsem mu tam dokonce poslal ženskou. Když vyšel ven, znovu jsem se mu pokusil zaplatit. Znovu mě odmítl. 'Jednoho dne tě o něco požádám,' řekl mi. 'Třeba o tvou vlastní manželku.' 'Bude tvoje,' řekl jsem mu. 'bez problémů.' Pane Maxi, předpokládám, že jste Angličan. Určitě oceníte můj postoj."

Smiley řekl, že jej oceňuje.

"Před dvěma měsíci - mohlo to být dříve i později, co já vím - volá starý Generál. Že potřebuje naléhavě mluvit s Ottou. 'Ne až zítra, ještě dneska večer.' Někdy takhle volával z Paříže a používal krycí jména a tyhle nesmysly. Starý Generál byl tajnůstkář. Stejně jako Otto. Byli jako děti, víte, co myslím? No nevdá."

Kretzschmar si ve shovívavém gestu přejel velkou dlaní po tváři, jako by stíral pavučinu. "Poslyšte," povídám mu, 'já nemám ponětí, kde je Otto. Naposled jsem slyšel, že měl nějaké velké potíže s obchodem, který rozjel. Musím ho najít a to bude nějakou chvíli trvat. Možná den, ale možná taky deset dní.' A starý pán mi na to povídá: 'Poslal jsem vám pro něj dopis. Chraňte ho svým životem.' Den nato dopis přijde, expres adresovaný na Kretzschmara, s londýnským razítkem. Uvnitř je druhá obálka. 'Naléhavé a přísně tajné. Pro Ottu.' Přísně tajné, ano? Ten stařík je blázen. Ale to nevdá. Znáte ten jeho mohutný rukopis, silný jako písmo na vojenském rozkazu?"

Smiley znal ten rukopis.

"Najdu Ottu. Znovu utíká před potížemi, znovu je bez peněz. Má jeden oblek, ale zato prvotřídní.

Dávám mu dopis od starého pána."

"Pěkně tlustý," řekl Smiley, který si vzpomněl na sedm kopií. Na Mikhelův černý přístroj, zaparkovaný v knihovně jako tank.

"Ano. Byl to dlouhý dopis. Byl jsem ještě u toho, když ho otevřel..."

Kretzschmar se zarazil a podíval se na Smileyho. Z jeho výrazu vycítil zdrženlivost.

"Byl to dlouhý dopis," opakoval. "Mnoho stran. Když ho četl, byl pěkně vzrušený. 'Clausí,' řekl, 'půjč mi nějaké peníze. Musím odjet do Paříže.' Půjčil jsem mu peníze, pět set marek, bez problémů. Pak jsem ho strašně dlouho neviděl. Párkrát sem přijel a zavolal mi. Ale teprve před měsícem jsme se viděli."

Znovu se zarazil. "Jsem naprosto upřímný," řekl, jako by si Smileyho chtěl znovu zavázat mlčením. "Byl - no, řekl bych celý vzrušený."

"Chtěl do nočního klubu," povzbudil ho Smiley.

"Clausí," řekl mi. 'Uděláš, o co tě požádám, a splatíš tím svůj dluh.' Říkal tomu medová past. Že prý přivede do klubu jednoho člověka, nějakého Ivana, někoho, koho dobře zná, koho si léta připravoval,

jak řekl, zvláště velkou svini. Ten chlap měl být terčem. Tak to říkal. Říkal taky, že je to jeho životní příležitost, všechno, na co čekal. Nejlepší holky, nejlepší šampaňské, nejlepší představení. Jednonožní laskavost z Kretzschmarovy strany. Vrcholí tím jeho úsilí. Bude mít příležitost splatit všechny dluhy a ještě vydělat nějaké peníze navíc. Slíbil, že to nevyvolá žádné nebezpečné reakce. Řekl jsem mu, že je to bez problémů. „Clausi,“ povídá mi, „budu po tobě taky chtít, abys nás vyfotografoval.“ Znovu jsem mu řekl, že je to bez problémů. A tak odešel. A pak s sebou přivedl terč.

Kretzschmarovo vyprávění bylo náhle nezvykle trhané. V jedné přestávce přišel Smiley se zdánlivě odtážitou otázkou: „Jakým jazykem spolu mluvili?“

Kretzschmar zaváhal, zamyslel se, ale nakonec odpověděl: „Nejdřív ten jeho terč předstíral, že je Francouz, ale holky moc francouzsky nemluvily, tak na ně mluvil německy. Ale s Ottou mezi sebou mluvili rusky. Byl nechutný, ten terč. Páchl, potil se a v mnoha dalších ohledech to nebyl džentlmen. Holkám se s ním nelíbilo. Přišly za mnou a stěžovaly si. Poslal jsem je zpátky, ale pořád reptaly.“

Kretzschmar zrozpačitel.

„Ještě jednu otázku,“ využil toho Smiley.

„Prosím.“

„Jak mohl Otto Leipzig slibovat, že to nevyvolá žádné nebezpečné reakce, když bylo zřejmé, že chce toho člověka vydírat?“

„Terč nebyl cílem,“ řekl Kretzschmar a sešpulil rty, aby zdůraznil pointu. „On byl jen prostředkem.“

„Takže cílem byl někdo jiný?“

„Otto to neupřesnil. Jedna příčka na Generálově žebříku,“ tak to nazýval. „Mně, Clausi, stačí ten terč,“ řekl mi. „A pak ty prachy. Ale pro Generála je to jen jedna příčka na žebříku. A pro Maxe taky.“ Z nějakých důvodů, jimž jsem nerozuměl, závisely peníze na Generálově spokojenosti. Nebo možná na vaši.“ Odmlčel se, jako by očekával, že mu to Smiley objasní. Smiley mlčel. „Nechtěl jsem se na nic ptát, ani si klást podmínky,“ pokračoval Kretzschmar, který stále obtížněji hledal slova. „Vpustil jsem je zadním vchodem a zavedl rovnou do séparée. Nechtěli jsme, aby ten člověk věděl, o jaký podnik se jedná. Není to tak dávno, co jeden podnik tady v ulici zbankrotoval,“ řekl Kretzschmar, aby dal najevo, že by nebyl jediný, kdo se ocitl v podobné situaci. „Jmenoval se Freudenjacht. Ve výprodeji jsem koupil nějaké zařízení. Někaké nádobí, misky a tak. Použili jsme je v séparées.“ Smiley si vzpomněl na písmena „ACHT“ na popelníku na fotografii.

„Můžete mi říct, o čem ti dva spolu mluvili?“

„Ne.“ Pak upřesnil odpověď. „Neumím rusky,“ mávl rukou v odmítavém gestu. „Německy se bavili o Bohu a o světě. O všem.“

„Aha.“

„Nic víc nevím.“

„Jak se choval Otto?“ zeptal se Smiley. „Byl stále vzrušený?“

„Ještě v životě jsem ho takového neviděl. Smál se jako kat, mluvil třemi jazyky najednou, nebyl opilý, ale mimořádně čilý, zpíval, vyprávěl vtipy a já nevím co všechno. Víc vám toho asi neřeknu,“ zrozpačitel znovu Kretzschmar.

Smiley se kradmo podíval na pozorovací okénko a na šedé přístroje. Pak pohlédl na Kretzschmarovu malou televizi na protější zdi, která bezhlesně snímala svíjející se bílá těla. Zformuloval si poslední otázku. Cítil její logiku, cítil, co jí může získat. Týž instinkt, který ho přivedl až takhle daleko, ho však zadržel. V tomhle okamžiku nešlo o krátkodobé dividendy, nestálo za to ztratit Kretzschmarovy sympatie a uzavřít si cestu k Ottovi Leipzigu.

„Otto vám nic dalšího o svých úmyslech neřekl?“ zeptal se Smiley, jen aby se na něco zeptal, jen aby udržel konverzaci.

„Během večera za mnou jednou přišel. Sem nahoru. Omluvil se své společnosti a přišel za mnou, aby se ujistil, že všechno je řádně připraveno. Podíval se tamhle na tu obrazovku a rozesmál se. „Už ho mám tam, kde jsem ho chtěl mít. Teď už nevycouvá,“ řekl. Víc jsem se ho neptal. A to je všechno, co se tu stalo.“

Kretzschmar psal své pokyny pro Smileyho do poznámkového bloku v kožených deskách se zlatými

růžky.

"Otto žije v mizerných podmínkách," řekl. "To se nedá změnit. Když mu dá člověk peníze, nijak tím jeho životní úroveň nevylepší. On je stále" - Kretzschmar zaváhal - "on je stále ve své podstatě, pane Maxi, takový cikán. Nevykládejte si to prosím špatně."

"Budete ho varovat, že jsem tu?"

"Dohodli jsme se, že si nebudeme telefonovat. Oficiální spojení mezi námi je naprosto přerušeno." Podal mu list papíru. "Velice bych vám radil, abyste na sebe dával pozor," řekl Kretzschmar. "Otto bude nepřítel, až se doslechne, že Generála zastřelili." Doprovodil Smileyho ke dveřím. "O kolik vás pumpli tam dole?"

"Prosím?"

"Dole. Kolik si od vás vzali?"

"Sto sedmdesát pět marek za členství."

"S tím, co jste vypil, nejím dvě stě. Řeknu jim, ať vám to u východu vrátí. Vy Angličané jste dneska chudí. Máte moc odborových svazů. Jak se vám líbilo představení?"

"Mělo to vysokou uměleckou úroveň," řekl Smiley.

Kretzschmar byl znovu potěšen Smileyho odpovědí. Poplácal ho po rameni: "Možná jste si měl v životě víc užívat."

"To jsem možná měl," souhlasil Smiley.

"Pozdravujte ode mě Ottu," řekl Kretzschmar.

"Budu," slíbil Smiley.

Kretzschmar chvíli váhal, pak se zatvářil užasle.

"A pro mě nic nemáte?" opakoval. "Třeba nějaké papíry?"

"Ne."

"Škoda."

Jakmile Smiley odešel, Kretzschmar se chopil telefonu, aby vyřídil další zvláštní přání.

Smiley se vrátil do hotelu. Opilý noční vrátný mu otevřel dveře a navrhoval mu, že mu do pokoje pošle nádherné dívky.

Smiley se probudil, pokud vůbec spal, zvoněním kostelních zvonů a rámusem z přístavu, který sem přinášel vítr. Některé noční můry však nemizí s denním světlem, a když jel najatým opelem přes močály na sever, padly na něj hrůzy ukryté v mlze; tytéž, které ho soužily v noci.

17

Silnice byly prázdné jako krajina sama. V prolukách mlhy zahlédl skvrnu obilného pole a hluboko pod ním se krčila ve větru červená zemědělská usedlost. Modrý nápis hlásal "KAI". Prudce stočil volant na polní cestu, která klesala příkře dolů. Před sebou uviděl přístaviště - komplex nízkých šedých baráků, nad kterými čněly nákladní lodě. Vchod střežily červeno-bílé sloupy a mnohazryčné nápisy označující celnici, ale v dohledu nebyla živá duše. Smiley zastavil, vylezl z vozu a došel k závoře. Červený knoflík byl velký jako podšálek. Stiskl jej a zvonění vyplašilo párek volavek, které zmizely v bílé mlze. Kontrolní věž na trubkovitých nohách stála vlevo od něj. Slyšel bouchnutí dveří a zvonění kovu a uviděl vousatou postavu v modré uniformě, jak kráčí dolů po kovovém schodišti. Muž na něj zavolaal: "Co tu chcete?" Aniž počkal na odpověď, zdvihl závoru a rozmáchlým gestem naznačil Smileymu, ať jede. Rozlehlá betonová plocha vypadala jako vyspravovaná po bombardování. Lemovaly ji jeřáby a těžce na ni padala zamlžená bílá obloha. Hladina moře za tím vším připadala Smileymu příliš křehká, než aby unesla tolik nákladních lodí. Podíval se do zpětného zrcátka a uviděl obrysy věží přímořského města, které působily jako stará rytina. Podíval se na moře a uviděl v mlze obrysy bójí a blikající lampy, které označovaly námořní hranici s Východním Německem a začátek sedmi a půl tisíce mil sovětského impéria. Tam odletěly ty volavky, pomyslel si. Vjel krokem mezi červeno-bílé sloupky a zamířil k místům, kde byly

uskladněny kontejnery, kde byly hromady pneumatik a klád. "Je to u kontejnerů," řekl pan Kretzschmar. Smiley poslušně zahrnul doleva a díval se po starém domě, ačkoliv starý dům na hanzovní půdě mu připadal jako nesmysl. Ale pan Kretzschmar řekl, "Hledejte starý dům označený cedulí ‚Kancelář‘", a pan Kretzschmar se nemýlí.

Přešel koleje a zamířil k nákladním lodím. Paprsky ranního slunce se prodíraly mlhou. Nasvícená běl byla oslňující. Vjel do uličky mezi kontrolními kabinami jeřábů, z nichž každá vypadala jako moderní železniční stavědlo se zelenými pákami a velkými okny. Na konci uličky, přesně jak slíbil pan Kretzschmar, stál starý plechový domek s vysokým štítem, z něhož čněl oprýskaný vlajkový stožár. Zdálo se, že domek si zachovává stabilitu jen díky elektrickému vedení, které k němu vedlo. Vedle něho stála stará pumpa, k níž byla řetězem připoutaná plechová konvice. Na dřevěných dveřích domku bylo zašlým švabachem napsáno "KANCELÁŘ" a nad tím novější nápis "P. K. BERGEN, IMPORT-EXPORT". Pracuje tam jako noční hlídač, řekl pan Kretzschmar. Co dělá přes den, ví jen Bůh a ďábel.

Smiley zazvonil a pak od dveří ustoupil, aby byl dobře viditelný. Ruce držel co nejdál od kapes, aby byly také dobře vidět. Kabát už si předtím zapjal až ke krku. Byl prostovlasý. Vůz zaparkoval vedle domku, aby bylo i zevnitř vidět, že je prázdný. Jsem sám a neozbrojený, pokoušel se naznačit. Nejsem jejich člověk, ale váš. Znovu zazvonil a zavolal: "Pane Leipzigu!" Otevřelo se horní okno a z něj rozespale vyhlédla krásná žena, která si kolem ramen přidržovala deku.

"Promiňte, prosím," zavolal na ni Smiley zdvořile. "Hledám pana Leipziga. Je to dost důležité."

"Tady není," odpověděla a usmála se.

Přistoupil k ní nějaký muž. Byl mladý a neoholený, na prsou a pažích měl tetování. Chvilu se spolu o něčem dohadovali, Smiley měl za to, že polsky.

"Nix hier," potvrdil muž obezřele ženina slova. Otto nix hier.

"My jsme jen dočasní nájemníci," zavolala dívka na Smileyho. "Když tu Otto skončil, přestěhoval se do své venkovské vily a pronajal nám to tu."

Zopakovala to svému muži, který se tentokrát zasmál.

"Nix hier," informoval Smileyho. "Žádný peníze. Nikdo žádný peníze."

Zjevně se jim líbilo jiskřivé ráno i společnost.

"Jak dlouho už jste ho neviděli?" zeptal se Smiley.

Další porada. Bylo to tenhle den, nebo jiný den? Smiley měl dojem, že ztratili přehled o čase.

"Od čtvrtka," oznámila mu dívka s úsměvem.

"Od čtvrtka," opakoval muž.

"Mám pro něj dobré zprávy," vysvětloval Smiley rozjařeně, jako by se nakazil dívčinou náladou.

Poplálal se přes kapsu. "Peníze. Čmrdliky. Pro Otíka. To je provize. Slíbil jsem, že mu je přinesu už večera."

Dívka to všechno přetlumočila a muž se s ní o něčem přel, ale ona se smála.

"Můj přítel říká, abyste mu je nedával, nebo se vrátí a vystěhuje nás a my se nebudeme mít kde milovat."

Pak mu poradila, ať to zkusí v kempu u jezera, a ukázala mu rukou směr. Dva kilometry po hlavní silnici, přes koleje a kolem větrného mlýna, pak doprava - podívala se na své ruce a jednou půvabně objala svého partnera - ano, doprava; přímo k jezeru, ale to Smiley uvidí teprve v okamžiku, kdy se k němu dostane.

"Jak se to místo jmenuje?" zeptal se Smiley.

"Níjak," řekla. "Je to prostě takové rekreační místo u jezera. Ptejte se na prázdninové chatky a pak zajed'te tam, kde kotví loďky. Zkuste najít Walthera. Jestli bude Otto někde nablízku, Walther bude vědět, kde ho hledat."

"Díky."

"Walther ví všechno," zavolala. "Je jako profesor."

Přeložila to muži, ale toho to tentokrát nepobavilo.

"Špatnej profesor," zavolal zlostně. "Walther špatnej chlap."

"Vy jste taky profesor?" zeptala se dívka Smileyho.

"Ne. Ne, to bohužel nejsem." Zasmál se a poděkoval jim. Pozorovali ho, jak nastupuje do vozu. Den,

slunce, jeho návštěva -všechno je těšilo. Smiley stáhl okénko, aby se rozloučil. Dívka na něj něco volala, ale nerozuměl jí.

"Co říkáte?" zavolal na ni s úsměvem.

"Říkala jsem, že Otto je pro změnu dvojnásobně šťastný!" zopakovala mu dívka.

"Proč?" podívil se Smiley a vypnul motor. "Proč je dvojnásobně šťastný?"

Dívka pokrčila rameny. Deku jí sklouzávala a nic jiného na sobě neměla. Muž ji objal a deku jí přitáhl.

"Minulý týden měl nečekanou návštěvu z Východu," řekla. "A dneska peníze." Rozpřáhla ruce. "Otto je zas jednou nedělníčko. To je všechno."

Pak si všimla Smileyho výrazu a smích z ní vyprchal.

"Návštěvu?" opakoval po ní Smiley. "Kdo to byl?"

"Někdo z Východu," řekla.

Když Smiley uviděl její zděšení, uvědomil si, že by mu mohla zavřít okno, a proto se nuceně vrátil k lehkému tónu.

"Jeho brácha to nebyl, že ne?" zeptal se vesele. Zdvihl ruku a naznačil, že hladí mytického bratra po hlavě. "Takový malý chasník. Brýle jako já."

"Ne, ne! Byl velký. A měl řidiče. Bohatý."

Smiley zavrtěl hlavou, jako by byl zklamán. "Tak toho neznám," řekl. "Ottův bratr určitě nikdy bohatý nebyl." Podařilo se mu zasmát. "Pokud to ovšem nebyl ten řidič," dodal.

Jel přesně podle jejích pokynů a v skrytu duše byl ve střehu. Panebože, ať už se to nestane. Ať už není žádný další Vladimír. Ve slunečním světle hnědá pole zezlátlá, ale Smileymu ulpíval na zátylku pot jako chladná nepřátelská ruka. Jel podle jejích pokynů a pozoroval všechno, jako by to měl být jeho poslední den, protože věděl, že ten velký člověk s řidičem ho předešel. Viděl zemědělskou usedlost se starým pluhem ve stodole, rozbitou reklamu na pivo s blikajícím neonem, krvavé pelargónie v truhlících za okny. Viděl větrný mlýn, který se podobal obrovskému mlýnku na pepř, viděl louku plnou hus, které utíkaly před nárazovým větrem. Viděl volavky, které klouzaly močálem jako plachetnice. Jel příliš rychle. Měl bych jezdit častěji, pomyslel si; vyšel jsem z toho, ztrácím kontrolu. Betonová silnice se změnila ve šterkovou cestu a šterková v prašnou polní. Prach se zdvihl za vozem jako písečná bouře. Projel borovým lesíkem a za ním uviděl ceduli "PRÁZDNINOVÉ DOMKY K PRONAJMUTÍ" a za ní azbestové bungalovy se zavřenými okenicemi, které čekaly, až dostanou před sezónou nový nátěr. Pokračoval v jízdě a v dálce uviděl strniště stěží. Vjel do díry a zpod vozu uslyšel příšerný rachot. Předpokládal, že si poškodil výfuk, protože motor byl teď mnohem hlučnější a polovina vodního ptactva ve Šlesvicku-Holštýnsku se vyděla jeho příjezdem.

Minul další zemědělskou usedlost a vjel do ochranné temnoty lesa. Když vyjel, byl oslněn prozářeným panoramatem krajiny, v jehož popředí bylo rozbité molo a olivově zelené rákosí, v pozadí pak nedožímá bílá obloha. Lodě kotvily vpravo v zátocce. Cesta k nim byla lemována ošuntělými karavany a na šňůrách natažených mezi televizními anténami bylo rozvěšeno špinavé prádlo. Projel kolem stanu, u něhož byl zeleninový záhon, a kolem několika položřícených chatek, které kdysi sloužily k ubytování vojáků. Na jedné z nich byl namalovaný psychedelický východ slunce. Malba už se loupala. Vedle pomalované chatky byla tři stará auta a hromada smetí. Zaparkoval a vydal se bahnitou stezkou, která vedla rákosím na břeh jezera. Na trávě u přístaviště byl neuspořádaný shluk improvizovaných hausbótů, z nichž některé měly svůj původ ve válečných vyloďovacích člunech. Bylo tu chladněji. Lodě, které viděl, nebyly většinou obytné a kotvily stranou od hausbótů. Většina z nich byla potažena plachtovinou. Z několika stran slyšel rádio, ale neviděl zprvu nikoho. Pak si všiml vln na vodě, způsobených malým modrým motorovým člunem, který se rychle přibližoval. V člunu seděl větrem ošlehaný stařík v bundě z plachtoviny a černé čepici s kšiletem, který si mnul zátylek, jako by se právě vzbudil.

"Nejste náhodou Walther?" zeptal se Smiley.

Muž si nepřestával mnout zátylek a snad přikývl.

"Hledám pana Leipziga. V přístavu mi řekli, že bych ho mohl najít tady."

Waltherovy oči byly jako mandle zasazené do hnědého papíru.

"Isadora," řekl.

Ukázal k rachitickému molu o kousek dál na pobřeží. Na jeho konci se povalovala Isadora, třináctimetrový motorový člun, který měl nejlepší léta za sebou, Grandhotel očekávající demolici. V okénkách byly záclony. Jedna z nich byla stržená, další spravovaná izolepou. Prkna na molu výstražně skřípěla Smileymu pod nohama. Jednou se málem propadl a dvakrát musel překonávat mezeru, která byla pro jeho krátké nohy příliš nebezpečná. Na konci mola zjistil, že Isadora není zakotvená. Vyvlékla se z kůlu a sklouzla čtyři metry do vody, což byla zřejmě mezní hranice, jakou mohla uplavat. Dveře kabiny byly zavřené, okna zatažená. Nebyla tu žádná menší loďka.

Stařík pozoroval Smileyho z člunu, který byl asi dvacet metrů vzdálený. Smiley přiložil dlaně k ústům a zavolal na něj: "Jak se k němu dostanu?"

"Jestli s ním chcete mluvit, zavolejte na něj," odpověděl stařík, aniž se namáhal zvýšit hlas.

Smiley se obrátil k člunu a zavolal "Otto!" Nejprve tiše, potom hlasitěji, ale uvnitř Isadory se nic nepohnulo. Smiley pozoroval záclony. Díval se na olejnatou vodu, narážející na hnijící trup. Zaposlouchal se a zdálo se mu, že slyší hudbu, jako ji slyšel v Kretschmarově klubu, ale mohla to být ozvěna z jiné lodi. Walther ho stále pozoroval ze svého člunu.

"Zavolejte znovu," zavrčel. "Jestli s ním chcete mluvit, tak to nevzdávejte."

Smiley se však instinktivně vzepřel staříkovým rozkazům. Cítil jeho autoritu i jeho pohrdání a obojí mu bylo proti mysli.

"Je tu, nebo ne?" zavolal Smiley. "Povídám, je tady vůbec?"

Stařík se ani nepohnul.

"Viděl jste ho jít na palubu?" zkoušel to tvrdošíjně Smiley.

Viděl, jak se hnědá hlava odvrátila, a věděl, že stařík si uplivává do vody.

"Ten divočák se courá sem a tam," slyšel ho Smiley říkat. "Kdo to má kurva vědět?"

"A kdy tu byl naposled?"

Jejich hlasy vytáhly z lodí pár zvědavců. Bezvýrazně si prohlíželi Smileyho - malého tlustého cizince, stojícího na konci rozbitého mola. Na břehu se utvořila neuspořádaná skupinka: dívka v šortkách, stařena, dva světlolvasí pubertáci v krátkých kalhotách. I přes jejich rozdílnost je něco spojovalo: vypadali jako vězni, kteří se řídí týmiž zákony zla.

"Hledám pana Leipziga," zavolal na ně Smiley. "Můžete mi někdo říct, prosím vás, jestli tu někde není?"

Na nedalekém hausbótu spouštěl nějaký vousáč do vody vědro. Smiley na něj upřel zrak. "Je někdo na palubě Isadory?" zeptal se.

Vědro zabublalo a ponořilo se. Vousáč je vytáhl, ale nepromluvil.

"Musel jste vidět jeho auto," zakřičela pronikavě nějaká žena z břehu. Možná to bylo dítě. "Odvezli ho do lesa."

Les byl sto metrů od vody, převážně mladé jehličnany s břízkami.

"Kdo?" zeptal se Smiley. "Kdo ho tam odvezl?"

Ať už předtím mluvil kdokoli, zřejmě se rozhodl dál už neodpovídat. Stařík mířil s člunem k molu. Smiley ho pozoroval, jak přijíždí a couvá k molu. Smiley se bez zaváhání nalodil. Stařík ho převezl k boku Isadory. Mezi rozpraskanými rty mu visela cigareta, která stejně jako jeho oči žhnula na pozadí zvrásněné tváře.

"Přijel jste zdaleka?" zeptal se stařík.

"Jsem jeho přítel," řekl Smiley.

Žebřík Isadory byl rezavý a porostlý řasami. Smiley po něm vyšplhal na palubu, která byla kluzká rosou. Hledal nějaké znamení života, ale žádné nenacházel. Hledal stopy v rose, ale marně. Do vody vedlo několik vlasců upevněných na zrezivělém zábradlí, ale ty tu mohly být celé týdny. Zaposlouchal se a znovu uslyšel velmi tichou hudbu. Bylo to z břehu? Nebo odněkud zdáli? Ne. Ten zvuk vycházel zpod jeho nohou a zněl, jako když někdo přehrává desku na sedmdesát osm otáček třiatřicítkou.

Podíval se dolů a uviděl staříka ve člunu, jak se zaklání, až mu kšilt zastínil oči. Smiley zkusil dveře kabiny. Byly zamčené, ale zřejmě nedržely moc pevně, jako nic na téhle lodi. Rozhlédl se po palubě a našel zrezivělý šroubovák, který hodlal použít jako páku. Zasunul jej mezi dveře a rám a zacloumal jím. K jeho velkému překvapení dveře náhle povolily. Se vším všudy. S rámem, s panty, se zámkem, se vším. Rachot byl provázen rzivou sprškou. Někaký velký pomalý hmyz narazil Smileymu do tváře, která ho

ještě chvíli palčivě svědila, takže přemýšlel, jestli to nebyla včela. Uvnitř kabiny byla tma, ale hudbu bylo slyšet o něco lépe. Stoupl si na první příčku žebříku vedoucího do podpalubí, a i když měl za sebou denní světlo, tma uvnitř byla naprostá. Stiskl vypínač. Nic. Vystoupil znovu na palubu a poprosil staříka ve člunu o zápalky.

Čepice se ani nepohnula a Smiley byl na pokraji zuřivosti.

"Sirky!" zařval, a tentokrát mu u nohou přistála krabička zápalek. Vzal si je do kabiny a jednu rozškrtl. Uviděl vyčerpané tranzistorové rádio, které z posledních sil hrálo. A byla to taky jediná věc, která uprostřed zdevastovaného interiéru fungovala.

Zápalka zhasla. Rozhrmul záclony, ale ne ty na pobřežní straně. Pak rozškrtl další zápalku. Nechtěl, aby se stařík díval dovnitř. V šedém bočním světle vypadal Leipzig komicky jako na fotografii pořízené Kretzschmarem. Byl nahý a ležel tam, kde ho svázali. Nebyl tu však ani Kirov, ani žádné dívky.

Lautrecovská tvář, zčernalá modřinami, s ústy zacpanými několikrát omotaným lanem, byla stejně výrazná a výmluvná, jakou si ji Smiley pamatoval. Hudbu si museli pouštět, aby přehlušili výkřiky mučeného, pomyslel si Smiley. Díval se na rádio, jako by z něj chtěl něco vyčíst. Japonské, všiml si. To je zvláštní, pomyslel si. Ale co je na tom tak zvláštního? Že techničtí Němci nakupují japonská rádia. Přemýšlel, jestli jim tuhle lichotku Japonci nějak vracejí. Přemýšlel, povzbuzoval se zuřivě; soustřed' se celou myslí na ten zajímavý ekonomický jev výměny zboží mezi dvěma vysoce vyspělými průmyslovými zeměmi.

Smiley nespouštěl pohled z rádia. Sáhl při tom po rozkládací stoličce a posadil se na ni. Zvolna se pohledem vrátil k Leipzigo. Některé mrtvolky mají prázdný, přihlouplý výraz pacienta pod narkózou. Jiné si uchovávají jeden výraz z bývalého výrazového rejstříku - mrtvola milenec, otec, řidič, hráč bridže, tyran. A některé, jako Vladimír, si nemohou uchovat žádný výraz. Ale Leipzigova tvář, i s lany omotanými kolem spodní části hlavy, měla svůj výraz, a tím byl hněv: hněv násobený bolestí, hněv přecházející v zuřivost, hněv, který se stal bytostí, když tělo ztratilo sílu.

Nenávist, řekla Connie.

Smiley se metodicky rozhlédl kolem sebe a přemýšlel tak pomalu, jak to jen dokázal. Snažil se z trosek vyčíst, co se dělo. Nejdřív došlo ke rvačce, než ho přemohli. To se dalo usoudit ze zlámaných noh stolu a židlí, z převržených lamp a polic a ze všeho ostatního nepořádku, který svědčil o tom, že ve rvačce bylo použito všech dostupných prostředků. Pak ho zřejmě svázali a prohledávali to tu a mezitím ho vyslýchali. Jejich úporné hledání se projevilo všude. Vytrhali prkna z podlahy i ze stěn, rozsekali skříňky a rozpárali šaty a matrace, a nakonec rozebrali všechno, co rozebrat šlo, když Otto Leipzig odmítal vypovídat. Smiley si také všiml, že krev byla na naprosto nečekaných místech - v kuchyňském dřezu, nad kamny. Líbilo se mu pomýšlení, že to není Leipzigova krev. Nakonec ho v zoufalství zabili, protože tak zněly Karlovy příkazy, takový byl Karlův styl. "Nejdřív zabít, pak se vyptávat," říkával Vladimír. Já taky věřím Ottovi, pomyslel si Smiley Kretzschmarovými slovy. Ne v každé podrobnosti, ale ve velkých věcech. Já taky. V tu chvíli mu věřil, stejně jako věřil ve smrt, stejně jako věřil v Sandmana. Pokud se týče Vladimíra a Leipziga, jejich smrt dokázala, že má pravdu.

Ze břehu k němu dolehl ječivý ženský hlas: "Co tam našel? Našel něco? Kdo to vůbec je?"

Vrátil se na vzduch. Stařík nechal člun volně unášet. Seděl zády k žebříku, hlavu pokleslou mezi rameny. Dokouřil cigaretu a zapálil si doutník, jako by byla neděle. V téže chvíli Smiley uviděl čáru křídou. Ocitla se v úhlu jeho pohledu, když se díval na staříka, ale byla velmi blízko, plavala v zamžených sklech jeho brýlí. Musel trochu sklonit hlavu a podívat se nad brýlemi, aby ji viděl zřetelně. Byla žlutá a výrazná. Jedna čára, namalovaná do rezavého zábradlí, a kousek od ní kotouč vlasce přivázaný narychlo námořnickým uzlem. Stařík ho pozoroval. Počet přihlížejících na břehu také vzrostl, ale Smiley neměl přesný přehled. Zatáhl za vlasce a ucítil tah. Zatáhl pořádně, oběma rukama. Vlasce se napjal k prasknutí. Lidé na břehu strnuli v očekávání - i přes vodu cítil jejich zvědavost. Stařík otočil hlavu a pozoroval ho z temného stínu čepice. Náhle se konec vlasce s mlaskavým zvukem vynořil nad hladinou a z řad diváků se ozvala salva zlomyslného smíchu. Na háčku, na který by se dal chytit žralok, visela stará zelená teniska, v níž byla ještě tkanička. Smích pomalu ustal. Smiley botu sejmul z háčku. Pak, jako by měl ještě jinou práci, zaplul do kabiny, aby byl z dohledu. Prázdným rámem sem dopadalo světlo. Jakoby náhodou si vzal tenisku s sebou. V její patě byl ručně přišit váček z nepromokavého plátna.

Odtrhl ho. Byl to váček na tabák, nahoře zašitý a několikrát přeložený. Moskevská pravidla, pomyslel si strnule. Pořád mě budou pronásledovat moskevská pravidla. Kolik odkazů mrtvých mužů mi ještě případně? přemýšlel. Muž, jenž vertikálně ční, hoden je zvětšení. Vytahal stehy. Uvnitř byl další balíček, tentokrát prezervativ, na otevřeném konci zavázaný. V něm byl uvězněn kus poskládaného tvrdého papíru, menší než krabička od zápalek. Smiley jej rozložil. Byla to polovina pohlednice. Černobílé pohlednice. Polovina nudného zobrazení šlesvicko-holštýnské krajiny s polovinou stáda fríského skotu, pasoucího se v šedém slunci. Pohlednice byla schválně nahrubo přetržena. Na zadní straně nebylo nic - ani psaní, ani adresa, ani razítko. Jen polovina nudné, neposlané pohlednice; ale mučili ho a pak ho kvůli ní zabili, a přesto ji neobjevili, stejně jako poklady, k nimž byla klíčem. Strčil ji i s oběma obaly do postranní kapsy kabátu a vrátil se na palubu. Stařík v člunu brousil kolem lodě. Smiley beze slova slezl po žebříku na poslední příčku. Zástup zvědavců z kempu na břehu se ještě rozrostl.

"Vožralej?" zeptal se stařík? "Vyspává to?"

Smiley si nastoupil do člunu, a když stařík odrazil, ohlédl se na Isadoru. Všiml si jednoho rozbitého okénka a vzpomněl si na roztržkanou kabinu, skrz jejíž papírové stěny slyšel každé šustnutí na břehu. Představil si rvačku a Leipzigův křik, který musel zburcovat celý kemp. Představil si tichou skupinu postávající na téměř místě jako teď, a v ní se nenašel nikdo, kdo by přispěchal na pomoc.

"Měli tam mejdan," řekl stařík bezstarostně cestou k molu. "Spousta muziky a zpěvu. Upozorňovali nás, že to bude trochu divoký." Vyhodil lano a zatáhl uzel. "Možná se hádali. No a co? Spousta lidí se hádá. Dělalí rámus a pouštěli si muziku. No a co? My tady muziku milujem."

"Byli od policie," zavolala jedna žena ze skupiny na břehu. "A když policie dělá svou práci, je povinností občana držet hubu."

"Ukažte mi to jeho auto," řekl Smiley.

Šli v hloučku. Nikdo je nevedl. Stařík kráčel Smileymu po boku, napůl průvodce, napůl tělesná stráž, a občas prohodil nějakou poznámku. Děti pobíhaly všude, ale od staříka se držely dál. Volkswagen stál v mlázi a byl v podobném stavu jako kabina Isadory. Plátěná střecha visela v cárech, sedadla byla vytrhána a rozpárána. Kola chyběla, ale Smiley odhadoval, že je někdo ukradl až potom. Lidé z kempu postávali uctivě kolem, jako by předváděli svůj nejlepší výstavní kousek. Někdo se pokoušel vůz podpálit, ale nepodařilo se mu to.

"Patřil ke spodině," řekl stařík. "Taková oni jsou. Podívejte se na ně. Poláci, kriminálníci, podlidi."

Smileyho opel stál tam, kde ho zaparkoval, na okraji cesty, poblíž popelnic. Dva stejně oblečení světlovlasí chlapci byli u něho a bušili do víka kufru kladivý. Když k nim přicházel, viděl, jak jim prameny vlasů nad čelem poskakují při každém úderu. Měli na sobě džíny a vysoké černé boty.

"Řekněte jim, ať mi přestanou otloukat auto," obrátil se Smiley k staříkovi.

Lidé z kempu to z uctivé vzdálenosti sledovali. Slyšel kradmé šoupání nohou, které připomínalo armádu na ústupu. S klíčky v ruce došel k vozu. Dva mladíci pokračovali ve svém ničivém úsilí. Když došel kolem vozu až k nim, vytrhli víko z pantů, přehnuli je a několika údery z něj udělali neúhledný balíček. Smiley se podíval na kola, ale zřejmě nic nechybělo. Nevěděl, kam jít, aby se měl podívat. Pak zjistil, že mu k zadnímu nárazníku přivázali popelnic. Udrží se od nich odstup, pokusil se provaz přetřhnout, ale neúspěšně. Stařík mu půjčil kapesní nůž a Smiley provaz přefízl, ale stále se držel v odstup. Lidé z kempu vytvořili půlkruh a zdvihali děti, aby dobře viděly. Smiley vlezl do auta a stařík za ním se značnou námahou zabouchl dveře. Smiley už měl klíček v zapalování, ale když jím otočil, jeden chlapec si lehl na kapotu jako při autorodeu a druhý zdvořile zaklepal na okénko.

Smiley okénko stáhl. "Co chcete?" zeptal se.

"Peníze za opravu," vysvětlil chlapec. "Nezavíral se vám pořádně kufr. Chceme peníze za odpracovaný čas a za materiál. Chceme zaplatit režii. A parkovné." Ukázal si na nehet u palce. "Můj kolega utrpěl zranění. Mohlo by to být vážné."

Smiley se mu podíval do obličeje a nenalezl jediný lidský rys, jemuž by rozuměl.

"Nic jste nespravili. Jen jste udělali škodu. Řekni svému příteli, ať sleze z toho auta."

Chlapci se poradili a zdálo se, že s tím nesouhlasí. Všechno probíhalo před očima davu. Chlapci spořádaně hovořili a dělali rétorická gesta, která neodpovídala obsahu jejich slov. Hovořili o přírodě a o politice a jejich platónský dialog by snad pokračoval donekonečna, kdyby chlapec ležící na kapotě

nevstal, aby zaujal lepší debatiní postoj. Při tom ulomil jeden stěrač, jako by to byla květina, a podal jej staříkovi. Když Smiley odjížděl, podíval se do zpětného zrcátka a uviděl kruh tváří hledících za ním. Stařík stál uprostřed. Nikdo nezamával na rozloučenou.

Jel beze spěchu a přemýšlel, zatímco vůz zvonil jak staré hasičské auto. Mohli mu poškodit ještě něco, čeho si nevšiml. Kdysi z Německa odjel a pak se sem párkrát ilegálně vrátil, byl tu několikrát pracovně, a ačkoliv teď už byl starý a tohle bylo jiné Německo, měl pocit, že se vrátil do divočiny. Neměl ponětí, jestli někdo z kempu zavolal policii, ale dalo se to předpokládat. Lod' byla otevřená a její tajemství odhaleno. Ti, kteří se odvraceli, se teď budou chtít mezi prvními projevit jako řádní občané. To už také znal z dřívějších.

S velkým rámusem vjel do nějakého přímořského města. Rachotily plechy a možná i výfuk, pomyslel si, vždyť jsem ho utrhl v té díře na cestě do kempu. Ranní mlhy vystřídaloby nezvykle teplé slunce. Nebyly tu žádné stromy. Vzduch jen zářil. Bylo ještě časně. Prázdné koňské bryčky čekaly na první turisty. Písek byl plný kráterů vykutaných v létě vyznavači slunce, kteří se tak chránili před větrem. Slyšel plechovou ozvěnu vlastního vozu, která se odrážela od malovaných průčelí obchodů. V sluneční záři byl hluk ještě intenzivnější. Lidé se za ním otáčeli.

Oni si to auto budou pamatovat, napadlo ho. I kdyby si z kempu nikdo nezapamatoval číslo, podle rozbitého kufru ho poznají. Odbočil z hlavní třídy. Slunce skutečně zářilo.

"Přijel nějaký člověk, Herr Wachtmeister," budou říkat policejní hlídce. "Dneska ráno, Herr Wachtmeister. Říkal, že je jeho přítel. Podíval se do lodi a pak odjel. Na nic se nás neptal, kapitáne. Byl úplně chladný. Vylovil botu, Herr Wachtmeister. Jen si to představte - botu!"

Smiley mířil k nádraží a řídil se ukazateli. Cestou hledal místo, kde by mohl na celý den zaparkovat.

Nádraží bylo mohutné, postavené z červených cihel; Smiley soudil, že ještě před válkou. Minul je a po levé straně uviděl velké parkoviště. Procházelo jím stromořadí a některé vozy měly na kapotách listí.

Parkovací strojek si vzal peníze a vydal mu lístek, který si měl dát za přední okno. Vybral si místo uprostřed řady a zacouval co nejbližší k blátivému svahu, aby nebylo vidět na rozbitý kufr. Vylezl z vozu a sluneční svit ho téměř omráčil. Bylo naprosté bezvětrí. Zamkl vůz a strčil klíčky do výfuku, ani přesně nevěděl proč. Měl jen provinilý pocit vůči půjčovně. K předku vozu navršil listí a písek, až byla poznávací značka téměř zakrytá. Za hodinu bude v tomhle babím létě parkoviště plné.

Na hlavní třídě si všiml obchodu s pánskými oděvy. Koupil si tam plátěné sako, ale nic víc, protože prodavači si pamatují lidi, kteří si kupují celé obleky. Nevzal si je na sebe, ale nesl je v igelitovém pytlí. V boční uličce plné butiků si koupil nevkusný slamák a v papírnictví turistickou mapu okolí a železniční jízdní řád pro oblast Hamburku, Šlesvicka-Holštýnska a Dolního Saska. Klobouk si také nevzal na hlavu, ale stejně jako sako ho ponechal v obalu. Potil se z nečekaného vedra. Tyhle teploty ho rozčilovaly, byly stejně absurdní jako sníh v létě. Zašel do telefonní budky a nahlédl do místních seznamů. V Hamburku nebyl uveden žádný Claus Kretzschmar, ale jeden ze seznamů pro Šlesvicko-Holštýnsko uváděl Kretzschmara, avšak na adrese, o které Smiley v životě neslyšel. Podíval se na mapu a našel malé městečko toho jména na hlavní železniční trati do Hamburku. To ho velice potěšilo.

Smiley si v klidu, s vyloučením všech vedlejších myšlenek, ještě jednou všechno zrekapituloval. Jakmile policie najde auto, zavolá půjčovně do Hamburku. Jakmile získají od firmy jeho jméno a popis, dají hlídky na letiště a další místa. Kretzschmar je noční pták a bude vyspávat. Město, kde žije, je odsud hodinu vlakem.

Vrátil se na nádraží. Hlavní hala byla wagneriánská fantazie na motivy gotického dvora s klenutou střešou a mohutnými okny s barevnými skly, které filtrovaly zbarvené sluneční paprsky na keramickou podlahu. Z telefonní budky zavolal na hamburské letiště a představil se jako J. Standfast, což bylo jméno v pasu, který si vzal ze svého londýnského klubu. Nejbližší volné letadlo odlétalo v šest večer, ale místa byla už jen v první třídě. Objednal si tedy sedadlo v první třídě a řekl, že si na letišti doplatí k letence na ekonomickou třídu. Dívka u telefonu mu řekla, že v tom případě má přijít půl hodiny před odletem, aby si to vyřídil. Smiley jí to slíbil - chtěl, aby si ho zapamatovala - ale ne, bohužel, pan Standfast nemá žádné telefonní číslo, kam by se mu dalo zavolat. Nic v jejím tónu neprozrazovalo, že by vedle ní stál někdo z letištní ostrahy s telexem v ruce a našeptával jí do ucha pokyny, ale Smiley věděl, že během několika

hodin rozezvučí jeho rezervace spoustu telefonů, neboť opel byl pronajat také na jméno Standfast. Vrátil se do barevného světla nádražní haly. U dvou pokladen byly dvě krátké fronty. V první pokladně seděla inteligentní dívka, u níž si koupil lístek na druhou třídu do Hamburku. Schválně nákup jízdenky komplikoval, byl nerozhodný a nervózní, a nakonec dívku ještě požádal, aby mu vypsala příjezdy a odjezdy; sám jí půjčil propisovačku a papír.

Na toaletě si probral obsah svých kapes, počínaje od drahocenné poloviny pohlednice z Leipzigu lodi. Pak se převlékl do plátěného saka a na hlavu si nasadil slamák. U druhé pokladny si tiše zakoupil lístek na zastávkový vlak do Kretzschmarova města. Vyhýbal se pohledu na pokladní, místo toho se zpod široké krempe klobouku soustředil na lístek a drobné. Před odjezdem učinil ještě jedno bezpečnostní opatření. Zavolal na Kretzschmarovo číslo a předstíral omyl. Za to si vysloužil od rozhořčené manželky poučení, že je to skandální, volat někomu v tuhle časnou hodinu. Nakonec si ještě poskládal igelitové pytle od saka i od klobouku do kapsy.

Město bylo pokryté spadáným listím a odloučené od světa. Byly tu rozlehlé trávníky a pečlivě rozmístěné domy. V zářivém slunci vypadalo všechno nádherně. Dům číslo 8 byl na pravé straně. Byla to solidní dvoupodlažní rezidence se strmou skandinávskou střechou, dvěma garážemi a množstvím různých stromků, nasázených příliš blízko u sebe. Na zahradě stálo houpací křeslo s plastickým květinovým sedátkem. Byl tu také malý rybníček v romantickém stylu. Největší atrakcí a pýchou pana Kretzschmara byl však venkovní bazén na vlastním patiu z křiklavě rudých dlaždiček, kde ho Smiley také našel, v rodinném kruhu a s několika sousedy, pro něž u příležitosti tohoto nezvykle krásného podzimního dne uspořádal improvizovaný sedánek. Pan Kretzschmar v krátkých kalhotách sám připravoval maso na rožni, a když Smiley stiskl kliku, ustal v práci, aby se podíval, kdo přišel. Nový slamák a sako ho však zmátly a zavolal na manželku.

Paní Kretzschmarová se mu vydala naproti se sklenicí šampaňského v ruce. Měla na sobě růžové plavky a průsvitnou růžovou pelerínku, kterou za sebou nechávala odvážně vlát.

"Tak kdopak nám to přišel? Co je to za báječné překvapení?" ptala se koketně. Podobně mohla mluvit se svým psíkem.

Zastavila se před ním. Byla opálená a vysoká a stejně jako její manžel stavěná na výdrž. Z obličeje jí mnoho neviděl, protože měla tmavé brýle s bílým chráničkem nosu proti spálení.

"Jsme Kretzschmarovi a máme tu takové malé posezení," řekla nepříliš důvěrně, když se stále neměl k představování. "Co pro vás můžeme udělat, pane? Čím vám můžeme posloužit?"

"Musím mluvit s vaším manželem," řekl Smiley. Promluvil poprvé od koupě jízdenky a jeho hlas byl zastřený a nepřírozený.

"Ale Cläuschen přes den nevede obchodní jednání," řekla odhodlaně, ale stále ještě s úsměvem. "Podle rodinného výnosu jsou výdělečné motivy přes den uloženy k spánku. Mám mu nasadit pouta, abych vám dokázala, že je až do západu slunce naším vězněm?"

Její plavky byly dvoudílné a hladké plné břicho se jí lesklo olejem. Kolem pasu měla zlatý řetěz, patrně jako další znak její přirozenosti. A zlaté sandály na vysokých jehlách.

"Řekněte laskavě manželovi, že nepřicházím obchodně," řekl Smiley. "Jde o přátelskou návštěvu."

Paní Kretzschmarová upila šampaňského a sundala si tmavé brýle s chráničkou nosu, jako když se odmaskovává na bal masqué. Měla tupý nos. Její tvář byla starší než její tělo.

"Jak to může být přátelská návštěva, když ani neznám vaše jméno?" vyzvíдалa a nebyla si jistá, zda má být roztomilá, nebo nepřijemná.

To už však k nim přicházel sám pan Kretzschmar. Zastavil se před nimi a podíval se ze Smileyho na svou manželku a znovu na Smileyho. Jeho nehybná tvář a pevný pohled prozrazovaly panu Kretzschmarovi pravděpodobnou příčinu jeho příchodu.

"Jdi se postarat o vaření," řekl odměřeně.

Vzal Smileyho pod paži a odvedl ho do přijímacího pokoje s kovovými svícny a panoramatickým oknem se spoustou kaktusů.

"Otto Leipzig je mrtvý," řekl Smiley bez úvodu, jakmile se za nimi zavřely dveře. "Dva chlapi ho zabili v kempu."

Kretzschmar doširoka otevřel oči a pak se obrátil ke Smileymu zády a zabořil obličej do dlaní.

"Vy jste pořídil i magnetofonový záznam," řekl Smiley, naprosto ignoruje Kretzschmarovy projevy smutku. "Je tu ta fotografie, kterou jsem vám ukázal, a někde je ještě magnetofonový záznam, který jste pro něj schovával." Z Kretzschmarových zad se nedalo vyčíst, jestli slyšel. "Sám jste o tom mluvil včera večer," pokračoval Smiley neúporně. "Říkal jste, že se bavili o Bohu a o světě. Říkal jste, že se Otto smál jako kat a mluvil třemi jazyky najednou, zpíval a vyprávěl vtipy. Pořizoval jste pro něj fotografie, ale taky jste pro něj nahrál jejich konverzaci. Mám podezření, že máte i dopis z Londýna, který jste pro něj převzal."

Kretzschmar se otočil a vztekale se na Smileyho podíval.

"Kdo ho zabil? Chci to vědět!"

"Včera jste čekal, že vám přinesu tohle," řekl Smiley místo odpovědi. "Kdokoliv by vám to přinesl, mohl dostat pásky a všechno, co jste tu pro něj schovával. Tak to s vámi domluvil."

Kretzschmar si vzal půlku pohlednice.

"Říkal tomu moskevská pravidla. Jak Otto, tak Generál na tom trvali, ačkoliv mně osobně to připadalo směšné," řekl Kretzschmar.

"Vy máte tu druhou půlku pohlednice?" zeptal se Smiley.

"Ano."

"Pak je tedy porovnejte a dejte mi ten materiál. Použiju ho přesně tak, jak by si byl Otto přál."

Musel to říct dvakrát různými způsoby, než mu Kretzschmar odpověděl.

"Slibujete?" dožadoval se.

"Ano."

"A co ti vrahové. Co s nimi uděláte?"

"Ti už jsou s největší pravděpodobností v bezpečí za vodou," řekl Smiley. "Měli to jen pár kilometrů."

"A k čemu vám tedy bude ten materiál?"

"Ten materiál bude velice na obtíž tomu, kdo ty vrahy poslal," řekl Smiley. Teprve v tuhle chvíli poznal pan Kretzschmar, že jeho návštěvník je stejně smutný jako on sám, možná, v hlubinách svého neproniknutelného nitra, ještě víc.

"Zabije ho to také?" zeptal se Kretzschmar.

Smiley si dal s odpovědí na čas. "Udělá mu to ještě něco horšího," řekl.

Chvíli to vypadalo, že se Kretzschmar zeptá, co může být horšího než být zabit, ale nakonec to neudělal. S polovinou pohlednice v ruce odešel z místnosti. Smiley trpělivě čekal. Mosazné hodiny otrocky odměřovaly čas, z akvária Smileyho pozorovala červená rybka. Kretzschmar se vrátil. V ruce držel bílou lepenkovou krabici. Uvnitř ležel na ubrousku přeložený štůsek fotografických papírů, popsaných teď už známým rukopisem, a šest malých kazetek z modré umělé hmoty.

"Svěřil mi je," řekl pan Kretzschmar.

"Byl moudrý," usmál se Smiley.

Kretzschmar mu položil ruku na rameno. "Kdybyste něco potřeboval, dejte mi vědět," řekl. "Mám své lidi. Doba je krutá."

Z telefonní budky Smiley znovu zavolal na hamburské letiště, aby ještě jednou potvrdil Standfastův odlet do Londýna. Pak koupil známky a silnou obálku, na kterou napsal fiktivní adresu australského města Adelaide. Vložil do ní pas na jméno Standfast a hodil do schránky. A už jako pan George Smiley, povoláním úředník, se vrátil na nádraží, odkud bez problémů odcestoval do Dánska. Během cesty odešel na záchod, kde si přečetl dopis Ostrakovové, celých sedm stránek, okopírovaných samotným Generálem na Mikhelově prastaré kopírce v malé knihovně vedle Britského muzea. Co si přečetl, jen doplnilo to, co toho dne už viděl. Začal v něm narůstat nepokoj. Vlakem, lodí a nakonec taxíkem dojel na kodaňské letiště Castrup, kde chytil odpolední letadlo do Paříže, a přestože let trval jenom hodinu, pro Smileyho to byla věčnost.

Probral se za tu dobu vzpomínkami, znovu si prožil některé pocity, ujasnil si svá očekávání. Jeho vztek a pocit hnusu z Leipzigovery vraždy, které až dosud potlačoval, náhle vyvěřely na povrch, ale vzápětí byly odsunuty obavami o Ostrakovovou: když dokázali udělat tohle Leipzigovi a Generálovi, proč by to

nemohli udělat jí? Výlet po Šlesvicku-Holštýnsku ho osvěžil a vrátil ho do mládí, ale teď, na útěku, ho přepadl pocit nevyléčitelné neurčitosti věku. Když je smrt tak nablízku, pomyslel si, tak všudypřítomná, má vůbec ještě smysl jí vzdorovat? Znovu si vzpomněl na Karlu a na jeho absolutismus, který přinejmenším dával smysl stálému chaosu, který je podmínkou života; dával smysl násilí a smrti. Pro Karlu neznamenal zabíjení nikdy víc, než nezbytný přívažek velkolepého plánu.

Jak můžu vyhrát? ptal se sám sebe; jsem sám, omezován pochybnostmi a smyslem pro slušnost - co zmůže kdokoliv z nás proti té nelítostné mašinérii?

Narušení plánu a příslib dalšího pronásledování mu dodaly novou sílu. Jsou dva Karlové, uvažoval.

Znovu si vybavil tu stoickou tvář, trpělivé oči, hubené tělo čekající filozoficky na vlastní destrukci. Karla profesionál, tak vyrovnaný, že si mohl dovolit, když to situace vyžadovala, čekat deset let, až operace přinese ovoce; v případě Billa Haydona dokonce dvacet; Karla starý špión, pragmatik, který byl ochoten obětovat tucet malých ztrát pro jedno velké vítězství.

A pak tu je další Karla, Karla s citem, Karla se svou jedinou velkou láskou, Karla narušený lidskostí.

Neměl bych se nechat odstrašit, když chci napadnout jeho slabou stránku, pomyslel si Smiley, vždyť on jen dělá svou práci.

Smiley si sáhl do přihrádky nad sebe pro slamák a náhodně si vzpomněl na kavalírský slib, který kdysi učinil pro případ Karlova pádu. "Ne," odpověděl si na otázku, kterou položil sám sobě. "Ne, Karla není neprůstřelný. Protože je fanatik. A jednoho dne, pokud s tím budu mít co do činění, mu tenhle nedostatek sebeovládání přivede k pádu."

Smiley si po cestě k taxíkům vzpomněl, že tohle už řekl Peteru Guillamovi, o němž zrovna přemýšlel.

18

Ostrakovová ležela na pohovce, mžourala do podvečerního pološera a vážně přemýšlela o tom, jestli nevěstí konec světa. Celý den visela venku šedá mlha, která jí v jejím mikrosvětě vykouzlila stálý večer. Za úsvitu bylo přišerí sépiové, v poledne, brzy poté, co přišli ti lidé, bylo blankytně modré, a zvolna temnělo, jak na ni přicházela předtucha vlastního konce. Teď večer mlha jen umocnila tmou, která přemohla ochabující světlo. Přesně tak je to se mnou, pomyslela si Ostrakovová bez hořkosti. S mým zničeným, modročerným tělem, s mou nadějí, že do mého obležení znovu pronikne spasitel; přesně tak to je se mnou, můj den se taky nachyluje.

Toho rána se probudila a zdálo se jí, že má spoutané ruce a nohy. Pokusila se pohnout jednou nohou, ale okamžitě ucítila, jak jí pálící provazy obepínají stehna a prsa a břicho. Zdvihla jednu ruku a ucítila tah pout. Trvalo jí věčnost, než se doplazila do koupelny, svlékla se a ponořila do teplé vody. A když do ní ležla, měla strach, že omdlí bolestí - příšerně ji bolelo v místech, jimiž narazila na silnici. Uslyšela bouchání a nejdřív si myslela, že jí duní v hlavě, než si uvědomila, že to dělá zuřivý soused. Když se pak podívala na kostelní hodiny, ukazovaly čtyři, takže nebylo divu, že soused protestoval proti hluku tekoucí vody, umocňovaném stářím potrubí. Příprava kávy ji vyčerpala, ale sedět bylo náhle nesnesitelné, stejně jako ležet. Jediný způsob, jak si mohla odpočinout, bylo předklonit se a opřít si lokty o odkapávací desku dřezu. Odtud také mohla pozorovat dění na dvoře - není tam - někdo klepal koberce a děti brebentily a dvě staré ženy s ručníky na hlavách se vykláněly z okna dva metry od sebe a někoho pomlouvaly - není tu!

Když si chtěla číst, musela si knihu položit na odkapávací desku, kde také po příchodu těch lidí měla revolver, než si všimla, že má na pažbě očko, takže si jej s ženskou praktičností přivázala provázkem na krk. Tak měla obě ruce volné, když se potřebovala někam přemístit. Revolver ji však zase tlačil na prsou, až se jí dělalo nevolno. Když odešli ti lidé, začala si nahlas recitovat a slibovat si, že bude během svého věznění velmi pozorná. "Jeden vysoký, jeden v koženém kabátě, jeden v tvrdáku", mumlala si a nalila si velkorysou dávku vodky, aby se vzpamatovala. "Jeden rozložitý, jeden plešatějící, šedé boty s perforací!" Udělám si z paměti písničky, pomyslela si, a zazpívám je Kouzelníkovi a Generálovi - proč jen neodpovídají na můj druhý dopis?

Byla znovu dítě, které spadlo z poníka, a poník se k ní vrátil a šlápl na ni. Byla znovu ženou, která se pokouší být matkou. Vzpomínala na tři dny strašných bolestí, kdy se Alexandra divoce bránila příchodu do šedého a nebezpečného života ve špinavé moskevské nemocnici. Tehdy bylo za okny stejné přitnutí jako teď, leželo jako prach i na vyleštěných podlahách jejího bytu. Slyšela se, jak volá po Glikmanovi - "Přiveďte mi ho, přiveďte mi ho, přiveďte mi ho." Vzpomněla si, jak se jí někdy zdálo, že má porodit jeho, svého milence, a vůbec ne nějaké dítě - jako by se celé jeho statné, chlupaté tělo pokoušelo prodrat ven, nebo ještě hlouběji do ní? - jako by porod znamenal uvěznění Glikmana, kterého se tak bála.

Věděla dobře, proč za ní Glikman nepřišel, když bojovala s Alexandrou. Prosila ho, aby ji nechal na pokoji. "Já vím, že máš odvalu trpět, a to stačí", řekla mu tehdy. "A taky vím, že nemáš odvalu být svědkem utrpení druhých, a za to tě taky miluju. Kristus to měl snadné," řekla mu. "Kristus mohl léčit malomocné, Kristus mohl nechat prozířit slepé a oživit mrtvé. Mohl dokonce zemřít za rozumnou věc. Ale ty nejsi Kristus, ty jsi Glikman, a s mou bolestí nic nesvedeš, jen by ses na ni díval a trpěl bys taky, a to není k ničemu."

Ale s Generálem a jeho Kouzelníkem to bylo něco jiného, vzdorovala si, sami se ustanovili lékaři v mé nemoci, a já mám na ně právo!

V obvyklou dobu se dostavila kreténská uvřeštěná správčová i se svým troglodytním manželem, který držel v ruce šroubovák. Byli celí nažhavení, že jí můžou přinést takové úžasné zprávy. Ostrakovová se na návštěvu pečlivě připravila, zapnula hudbu, nalíčila se a kolem pohovky navršila knihy, aby vytvořila atmosféru uvolněné introspekce.

"Návštěvníci, madame, muži... Ne, neřekli nám jména... prý jsou na krátké návštěvě z ciziny... znali vašeho manžela, madame. Emigranti, zrovna jako vy... Ne, chtěli, aby to bylo překvapení, madame... Říkali, že pro vás mají dárky od příbuzných, madame... prý je to tajemství, madame, a jeden z nich byl tak velký a silný a hezký... Ne, přijdou někdy jindy, teď jsou tady obchodně, mají spoustu schůzek, říkali... Ne, taxíkem, a nechali ho čekat, představte si, kolik je to muselo stát!"

Ostrakovová se zasmála a položila správčové ruku na rameno, jako by ji chtěla zasvětit do velkého tajemství. Troglodyt jen stál a dýchal na ně kouř z cigarety a česnekové výpary.

"Poslyšte", řekla. "Vy oba. Dávejte pozor, co vám řeknu, Monsieur a Madame la Pierre. Já vím moc dobře, kdo ti lidé jsou, ti bohatí a hezcí návštěvníci. Jsou to zlí synovci mého manžela z Marseilles, povaleči a vagabundi. Jestli mi nesli dárek, tak se tu chtěli ubytovat a nejspíš taky najíst. Buďte tak laskaví a řekněte jim, že budu ještě pár dní na venkově. Mám je strašně ráda, ale potřebuju svůj klid." I když v jejich skopových hlavách možná zůstaly nějaké pochybnosti a zklamání, Ostrakovová si je koupila penězi, takže teď byla znovu sama - s revolverem na provázku. Ležela na pohovce v takové poloze, aby co nejméně trpěly zraněné hýždě. Pistoli držela v ruce a mířila na dveře. Slyšela kroky na schodech, dvojí kroky, těžké a lehké.

Opakovala si: "Jeden vysoký, jeden v koženém kabátě... Jeden rozložitý, v šedých botách s perforací..." Pak se ozvalo zaklepání, nesmělé jako dětské vyznání lásky. A nepovědomý hlas, který mluvil francouzsky s nepovědomým přízvukem, pomalu a pečlivě jako její manžel Ostrakov, se stejnou přitažlivou něhou.

"Madame Ostrakovová. Pust'te mě dovnitř, prosím. Jsem tu, abych vám pomohl."

S pocitem, že všechno končí, sklonila Ostrakovová pistoli svého mrtvého muže a došla pevným, i když bolestmi provázeným krokem ke dveřím. Pohybovala se pomalu jako krab. Neměla žádné boty a nedůvěřovala kukátku ve dveřích. Nic ji nemohlo přesvědčit, že je obousměrné. Proto šla kolem celého pokoje, aby unikla zornému úhlu kukátka. Cestou minula Ostrakovův rozmazaný portrét a rozzlobila se na něj, že sobecky umřel tak brzo, místo aby zůstal naživu a ochraňoval ji. Pak si pomyslela: Ne. Mám přece odvalu.

A skutečně ji měla. Chystala se do boje a každá minuta mohla být její poslední, ale bolesti zmizely a její tělo bylo připravené, jako bývalo připravené pro Glikmana, vždycky, v kteroukoliv dobu. Cítila, jak se do ní přelévá jeho energie. Měla Glikmana vedle sebe, uvědomovala si jeho sílu. Měla biblickou představu, že všechno jeho neúnavné milování ji posílilo právě pro tuhle chvíli. Měla klid Ostrakova a jeho čest; měla jeho revolver. Ale její zoufalá, osamělá odvaha byla skutečně její vlastní, a byla to

odvaha matky vyburcované, zbavené dítěte a rozzuřené: Alexandro! Muži, kteří ji přišli zabít, byli titíž, kteří se jí vysmívali za její skryté mateřství, kteří zabili Ostrakova a Glikmana, a pozabíjeli by celý ubohý svět, kdyby je nezastavila.

Chtěla jen zamířit, než vypálí, a to si uvědomila až u dveří, které byly zavřené na řetěz. Kukátko bylo na místě, takže mohla zamířit na malou vzdálenost - čím menší, tím lepší, protože o svém střeleckém umění neměla příliš vysoké mínění. Zakryla prstem kukátko, aby ji neviděli, a pak k němu přiložila oko, aby se podívala, kdo jsou. První, koho uviděla, byla bláznivá správcová, která stála velice blízko, v panoramatickém kukátku kulatá jak cibule, s vlasy zelenými odrazem od luxferů na odpočívadle, mohutným úsměvem a nosem, který připomínal kachní zobák. Ostrakovovou napadlo, že ty lehké kroky musely patřit jí - lehkost, stejně jako bolest a štěstí, jsou vždycky relativní. Záleží na tom, co jim předchází nebo co následuje. Pak uviděla malého pána v brýlích, který v kukátku vypadal jako reklamní panák od Michelin. Jak si ho prohlížela, vážně si sundal slaměný klobouk, který byl jak z románu od Turgeněva a držel si ho u boku, jako by právě zaslechl hymnu svého národa. A ona si z toho gesta vyvodila, že ten malý pán jí chce říct, že ví, že ona se bojí, a že ví, že nejvíc se bojí zacloněné tváře, že když si sundá klobouk, odhalí jí svou dobrou vůli.

Jeho tichost a jeho vážnost měly v sobě jakousi služebnou podřízenost, která jí, stejně jako jeho hlas, znovu připomněla Ostrakova; kukátko ho mohlo proměnit v žábu, ale nedokázalo mu vzít jeho důstojnost. Jeho brýle jí také připomínaly Ostrakova; byly pro něj stejně důležité jako hůl pro chromého. S bušícím srdcem, ale pevným okem dokončila Ostrakovová první dlouhou prohlídku, zatímco držela hlaveň pistole přitisknutou na dveře, prst na spoušti, a přemýšlela, jestli ho nemá zastřelit, rovnou skrz dveře- "To máš za Glikmana, tohle za Ostrakova, tohle za Alexandru!"

V tomto stadiu podezřívosti už byla ochotná věřit, že toho muže vybrali právě pro jeho lidský vzhled, protože věděli, že Ostrakov sám měl sklony k tloustnutí a usedlosti.

"Já nepotřebuju pomoci," zavolala Ostrakovová a s hrůzou pozorovala, jaký na něj budou mít její slova účinek. Zatímco ho pozorovala, bláznivá správcová se rozhodla, že to vezme do svých rukou.

"Madame," zaječela, "on je džentlmen! On je Angličan! Zajímá se o vás! Jste nemocná, madame, celá ulice o vás má starost! Madame, přece se nemůžete zamknout před doktorem, madame - nejste snad doktor, monsieur? Vážený doktor pro nemoci ducha!" Pak Ostrakovová slyšela, jak mu ta pitomá ženská šeptá: "Řekněte jí to, monsieur. Řekněte jí, že jste doktor."

Ale cizinec nesouhlasně zavrtil hlavou a odpověděl: "Ne. To není pravda."

"Madame, otevřete, nebo dojdou pro policii," zaječela správcová. "Ruska, a bude dělat takové skandály."

"Nepotřebuju žádnou pomoc," opakovala Ostrakovová mnohem hlasitěji.

Věděla už však, že pomoc potřebuje nejvíc ze všeho, že bez ní ani nedokáže zabít, stejně jako to nikdy nedokázal Glikman. I kdyby měla na mušce samotného dábla, nedokázala by zabít dítě jiné matky.

Jak pokračovala ve svých úvahách, malý muž přistoupil zvolna o krok ke dveřím, až jeho tvář, zkraslená jako tvář pod vodou, zaplnila celé kukátko, a ona v ní poprvé zahlédla únavu, viděla zarudlé oči za skly brýlí, a rozpoznala v něm opravdovou starost o její osud, která neměla nic společného s jakoukoliv hrozbou smrti, ale naopak souvisela s přežitím; cítila, že se dívá do tváře, která vyjadřuje pochopení, ne do takové, která předstírá soucit. Ta tvář se ještě přiblížila a klapnutí schránky na dopisy ji tak vylekalo, že málem nechtěně stiskla kohoutek. To ji vyděsilo. Ucítla v ruce křeč a musela počkat, až přejde. Pak sebrala obálku z podlahy. Byl to její vlastní dopis, adresovaný Generálovi - ten druhý, v němž psala francouzsky "Někdo se pokouší mě zabít." V posledním gestu odporu se pokoušela předstírat, že přemýšlí, zda dopis není nějaký trik, jestli jej někde nezachytili, nekoupili nebo neukradli, jestli zkrátka neudělali něco, co podvodníci dělávají. Když však uviděla vlastní dopis a rozpoznala úvodní slova a jeho zoufalý tón, začala se bát lsti, ale také nedůvěry, hledání zla tam, kde by si tolik přála vidět dobro. Znovu uslyšela tloušťkův hlas; mluvil francouzsky spisovně, i když poněkud archaicky, což jí připomnělo polozapomenuté školní říkánky. A pokud byla lež to, co říkal, byla to ta nejpodlejší lež, jakou kdy v životě slyšela.

"Kouzelník je mrtvý, madame," řekl a zamžil svým dechem kukátko. "Přijel jsem z Londýna, abych vám pomohl místo něj."

Ještě mnoho následujících let, a snad celý život, bude Peter Guillam vyprávět, s různou mírou upřímnosti, příběh svého příchodu domů toho večera. Zdůrazní, že se odehrál za zvláštních okolností. Byl ve špatné náladě - to za prvé - a byl v ní celý den. Za druhé - jeho velvyslanec ho veřejně pokáral na pravidelné týdenní schůzce za poznámku o nevídané lehkomyšlnosti britské platební bilance. Byl čerstvě ženatý - to za třetí - a jeho žena byla těhotná. Její telefonát - za čtvrté - přišel vzápětí potom, co dekodoval dlouhou a mimořádně nudnou zprávu z Tajné služby, v níž mu už asi popatnácté připomínali, že žádné, skutečně žádné operace se nesmějí odehrát na francouzské půdě bez předběžného schválení vedení, a to po písemné žádosti. A za páté - le tout Paris měla jeden ze svých pravidelných děsů z únosu. Za poslední, dopis šéfa pařížské rezidentury Tajné služby většinou znamenal signál pro přeložení s následným vyhozením, které pro nejbližší dobu neskýtalo jiné možnosti, než nekonečné obědy s velmi zkorumpovanými a velmi nudnými šéfy francouzské zpravodajské služby, kteří strávili víc času vzájemným špehováním, než sledováním předpokládaného nepřítele. Všechny tyto faktory musí být vzaty v úvahu, řekne Guillam, než ho někdo obviní z neuváženého jednání. Je třeba dodat, že Guillam byl atlet, napůl Francouz, ale trochu víc Angličan. Byl štíhlý a poměrně dost hezký, ale i když proti tomu bojoval ze všech sil, měl na krku padesátku, a to je hranice, kterou přežije málokterý agent. Vlastnil také zbrusu nový porsche, který získal, poněkud stydlivě, za diplomatickou cenu, a parkoval, navzdory velvyslančovu bouřlivému nesouhlasu, na parkovišti velvyslanectví.

Marie-Claire Guillamová tedy zavolala svému manželovi přesně v šest hodin, zrovna když zavíral své kódovací knihy. Guillam měl na stole dva telefony, jeden teoreticky pohotovostní a přímý. Ten druhý byl napojen přes ústřednu velvyslanectví. Marie-Claire zavolala na přímou linku, a to směla podle jejich vzájemné dohody udělat jen v krajním případě. Mluvila francouzsky, což byl, pravda, její rodný jazyk, ale v poslední době mluvili anglicky, aby se zdokonalila.

"Petře," začala.

Okamžitě ucítil v jejím hlase napětí.

"Marie-Claire? Co se děje?"

"Petře, někdo tu je. Chce, abys okamžitě přijel."

"Kdo je to?"

"To nemůžu říct. Je to důležité. Prosím tě, přijď hned domů," řekla a zavěsila.

Guillamův vedoucí kanceláře, pan Anstruther, byl zrovna u trezoru, když přišel ten hovor, a čekal na Guillama, aby mohli společně svými klíči trezor otevřít. Otevřenými dveřmi viděl, jak Guillam práskl sluchátkem a pak mu hodil, na vzdálenost snad pěti metrů, posvátný osobní klíč šéfa rezidentury, málem symbol úřadu. Anstruther jej zázrakem chytil: zdvihl pravou ruku a zachytil klíč do dlaně jako americký baseballista; kdyby to zkoušel ještě stokrát, už to nikdy takhle nedokáže, jak řekl Guillamovi později.

"Nehýbejte se odsud, dokud vám nezavolám!" zakřičel na něj. "Sedněte si k mému stolu a hlídejte telefon. Slyšíte mě?"

Anstruther ho slyšel, ale to už byl Guillam v polovině nesmyslně elegantního spirálového schodiště velvyslanectví. Proběhl kolem písařek a strážných a mladíka, který naléval večerní koktejly, a za chvíli už seděl za volantem porsche. Protočil motor jako závodní jezdec, jímž mohl v nějakém příštím životě klidně být. Guillam bydlel v Neuilly a cesta sportovním vozem v dopravní špičce ho docela bavila, protože mu dvakrát denně připomínala, že jakkoliv je práce na velvyslanectví ohlupující a nudná, život kolem něj je drsný, svárlivý a zábavný. Sam sobě měřil na té denodenní cestě čas. Když jel po Avenue Charles de Gaulle a chytil zelenou vlnu, dalo se to ve večerním provozu ujet za pětadvacet minut. Když jel později večer nebo časně ráno, dokázal to s diplomatickým číslem po prázdných ulicích za čtvrt hodiny, ale ve skutečně dopravní špičce znamenalo pětadvacet minut úspěch a čtyřicet normál. Toho večera, štván vidinami Marie-Claire, zadržované ozbrojenou bandou nihilistů, dojel domů za osmnáct minut. Pozdější policejní hlášení velvyslanci hovořilo o třech červených a sto čtyřicítce ve městě, ale tady by bylo zapotřebí rekonstrukce, protože neexistoval přímý svědek, který by se s ním pokoušel závodit. Guillam sám si z cesty pamatoval pramálo, kromě hrozící kolize se stěhovacím vozem a šileného cyklisty, který si vzal do hlavy, že zabočí vlevo, když Guillam byl sotva sto padesát metrů za ním.

Bydlel ve třetím podlaží velké vily. Před vjezdem prudce zabrzdil, vypnul motor a zastavil venku na ulici. Pak se připlížil k hlavnímu vchodu tak rychle a tak tiše, jak to jen dokázal. Očekával, že někde uvidí

zaparkovaný vůz, pravděpodobně s řidičem čekajícím za volantem, ale ke své chvilkové úlevě žádný nezahlédl. V jejich ložnici svítilo světlo. Okamžitě si představil Marie-Claire připoutanou k posteli a s roubíkem v ústech; její uchvatitelé kolem ní čekají na jeho příjezd. Pokud chtěli jeho, nemínili je zklamat. Přijel neozbrojený; neměl na vybranou. Domovníci v domech Tajné služby měli posvátnou úctu ke zbraním, a tak jeho nedovoleně držení revolver ležel v zásuvce nočního stolku, kde ho už bezpochyby objevili. Tiše vyběhl troje schody a před dveřmi bytu si sundal sako a odhodil ho vedle sebe na zem. V ruce držel klíč a co možná nejtíšeji ho zasunul do zámku, pak stiskl zvonek a zavolal do poštovní schránky "Facteur" - listonoš - a pak ještě "Expres". S klíčem v ruce čekal, až uslyšel přicházející kroky, o nichž s jistotou věděl, že nepatří Marie-Claire. Byly pomalé až těžkopádné a Guillamovu uchu zněly také dost sebevědomě. A přicházely od ložnice. Všechno, co udělal v následujících okamžicích, bylo velice rychlé. Věděl, že k otevření dveří zevnitř se musí napřed vyvléci řetěz a pak se musí otočit pojistkou. Guillam se přikrčil a čekal, až uslyší řetěz, a pak použil své jediné zbraně - momentu překvapení: otočil klíčem a vrhl se celou vahou na dveře. Pocítil silné uspokojení, když uviděl obtloustlou mužskou postavu, jak odlétá k předsíňovému zrcadlu a sráží je na zem. Guillam se k vetřelci vrhl a sevřel mu ruku chvatem, jímž ji mohl v okamžiku zlomit - a pak teprve uviděl překvapený obličej svého celoživotního přítele a učitele George Smileyho, který na něho bezmocně zíral.

Celé setkání popisuje Guillam poněkud zamženě; pochopitelně neměl potuchy o tom, že Smiley přijde, a Smiley - zřejmě ze strachu z odposlechu - mu to v bytě nijak nevysvětloval. Marie-Claire byla v ložnici, ale nebyla ani spoutaná, ani neměla roubík. V posteli naopak ležela Ostrakovová, a to na Marie-Claire naléhání. Měla na sobě své staré černé šaty a Marie-Claire o ni všestranně pečovala - kuřecí prsíčka v rosolu, mátový čaj; podávala jí všechno, co by dávala Guillamovi, kdyby jí onemocněl, což se bohužel nestávalo. Ostrakovová, jak si Guillam všiml (přestože její jméno se měl teprve dovědět) vypadala velice zničeně. Měla velké šedé podlitiny kolem očí a úst a pořezané ruce, jak se zřejmě někomu bránila. Smiley Guillama zakrátko z ložnice odvedl - potlučená dáma měla tendenci chovat se jako vyděšené dítě - do obývacího pokoje a se vši autoritou Guillamova starého šéfa, jímž opravdu býval, vyslovil rychle své požadavky. Teprve teď se ukázalo, že Guillamův předchozí spěch byl oprávněný. Ostrakovová - Smiley o ní mluvil jen jako o "našem hostu" - musela ještě toho dne opustit Paříž. Tajný dům u Orleansu - nazýval jej "naše venkovské sídlo" - nebyl dost bezpečný; musela někam, kde by měla zajištěnou péči a ochranu. Guillam si vzpomněl na francouzský manželský pár v Arrasu - agent na odpočinku se svou ženou - kteří už v minulosti při podobných příležitostech poskytovali úkryt lidem od Tajné služby. Smiley souhlasil s tím, aby jim zavolal, ale ne z bytu: poslal ho najít telefonní budku. Než Guillam zařídil všechno potřebné a vrátil se, Smiley napsal krátkou zprávu na příšerný dopisní papír s pasoucimi se králíčky, který mu dala Marie-Claire, a předal ji Guillamovi, aby ji okamžitě poslal na ústředí v Londýně. "Osobně Saulu Enderbymu, k vlastní dešifraci," stálo na papíře. Smiley trval na tom, aby si Guillam text přečetl (ale ne nahlas). Zdvořile v něm žádal Enderbyho - "vzhledem k druhému úmrtí, o němž už bezpochyby víš" - o schůzku u Bena za osmačtyřicet hodin od této chvíle. Guillam neměl ponětí, kde to může být.

"A Petře?"

"Ano, Georgi."

"Předpokládám, že existuje určitý seznam zde akreditovaných diplomatů. Nemáš ho náhodou doma?"

Guillam jej měl. Byl k ruce především Marie-Claire. Neměla žádnou paměť na jména, takže seznam ležel u telefonu v ložnici, aby si dokázala zařadit každého člověka z cizího velvyslanectví, který je zval na koktejl, na večeři, nebo, což bylo nejpříšernější, na oslavu státního svátku své země. Guillam seznam přinesl a díval se Smileymu přes rameno. "Kirov," četl - ale zase ne nahlas - když sledoval Smileyho palec - "Kirov, Oleg, druhý tajemník (obchodní), svobodný." Následovala adresa ubytoven sovětského velvyslanectví v 7. okrsku.

"Už jsi na něj někdy narazil?" zeptal se Smiley.

Guillam zavrtěl hlavou. "Trochu jsme ho prověřovali před pár lety. Byl ohodnocen poznámkou 'Ruce pryč'," odpověděl.

"Kdy byl tenhle seznam sestaven?" zeptal se Smiley. Odpověď byla vytištěna na obálce: prosinec předchozího roku.

Smiley řekl: "Až přijdeš do kanceláře-"

"Podívám se do jeho spisu," slíbil Guillam.

"Je tu ještě tohle" řekl Smiley a podal Guillamovi nákupní tašku, v níž později našel několik mikrokazet a tlustou hnědou obálku.

"První zítřejší diplomatickou poštou, prosím," řekl Smiley. "Stejný stupeň utajení a stejný adresát jako u telegramu."

Guillam nechal Smileyho se seznamem v obývacím pokoji a obě ženy v ložnici a pospíchal zpátky na velvyslanectví, kde vysvobodil skleslého Anstruthera od hlídání telefonu a předal mu nákupní tašku se Smileyho pokyny. Smileyho napětí značně ovlivnilo i Guillama, takže se teď potil. Za celá ta léta, co znal George, vyprávěl později, ho nikdy nezažil tak niterného, tak soustředěného, tak záhadného, tak zoufalého. Znovu otevřel trezor, osobně zakódoval a odeslal telegram a čekal jen, až ústředí potvrdí jeho schválení. Pak vytáhl spis o pohybech na sovětském velvyslanectví a probral se posledními zprávami. Nemusel hledat dlouho. Na třetím listu, jehož kopie byla odeslána do Londýna, našel všechno, co potřeboval vědět. Kirov Oleg, druhý tajemník, uvedený tentokrát jako "ženatý, ale zde bez ženy," se vrátil do Moskvy před čtrnácti dny. V rubrice pro různé poznámky dodával francouzský spojovací důstojník, že podle sovětských zdrojů byl Kirov "narychlo odvolán na sovětské ministerstvo zahraničních věcí, aby převzal nečekaně uvolněné místo." Obvyklý večírek na rozloučenou nebyl tedy uskutečnitelný. Když se Guillam vrátil do Neuilly, Smiley převzal jeho zprávy naprosto mlčenlivě. Ani nevypadal překvapený, jen snad trochu vyděšený, a když konečně promluvil - což bylo až tehdy, když už všichni tři seděli v autě uhánějícím k Arrasu - jeho hlas zněl téměř beznadějně. "Ano," řekl - jako by Guillam znal skrz naskrz celý příběh. "Ano, to je přirozeně přesně to, co měl udělat, ne? Odvolat Kirova pod záminkou povýšení, aby si byl jistý, že opravdu přijede."

Takovým tónem George nemluvil, vyprávěl Guillam - nepochybně už se zpětným pochopením - od toho večera, kdy v Billu Haydonovi odhalil Karlova člověka a Annina milence.

Ostrakovová si zpětně z toho večera také moc nepamatovala, dokonce ani cestu autem, kterou se jí podařilo prospat. Nepamatovala si moc ani trpělivé otázky, které jí ten malý tlustý člověk kladl, když se ráno probudila. Snad dočasně ztratila svou schopnost nechat se něčím zaskočit a současně si to pamatovat. Odpovídala na jeho otázky, byla mu vděčná, řekla mu totéž - bez pikantností a přikrašlování - co Kouzelníkovi, ačkoliv se zdálo, že většinu z toho už ví.

"Kouzelník," řekla jednou. "Mrtvý. Panebože."

Zeptala se také na Generála, ale sotva vnímala Smileyho vyhýbavou odpověď. Myslela na Ostrakova a na Glikmana a teď i na Kouzelníka - nikdy neznala jeho jméno. Její hostitelé na ni byli velice hodní, ale zatím si o nich neutvořila žádný úsudek. Pršelo a nebylo vidět na vzdálená pole.

Pozvolna, jak plynuly týdny, si Ostrakovová připouštěla, že žije v idylické hibernaci. Zima přišla brzy a ona se nechala objímat jejími sněhy. Trochu chodila na procházky a často brzy usínala, mluvila zřídka, ale jak se jí zotavovalo tělo, zotavoval se i její duch. Nejdřív vládl její mysli celkem pochopitelný zmatek: myslela na svou dceru tak, jak ji popsal zrzavý cizinec: jako na nenapravitelnou disidentku a nezkrotnou rebelku. Pak jí to postupně logicky docházelo. Někde, argumentovala si sama pro sebe, žije skutečná Alexandra tímž životem, jako předtím. Nebo, jako předtím, nežije. V každém případě se zrzkovy lži týkaly někoho jiného, někoho, koho si našli pro své záměry. Ostrakovová dokonce dokázala nalézt útěchu v pravděpodobnosti, že její dcera, pokud vůbec žije, naprosto neví o jejich machinacích.

Třeba zranění na těle a na duchu, která utrpěla, dokázala to, co nedokázaly modlitby ani strach, a zbavily ji sebeobviňování ve vztahu k Alexandře. Ve chvílích odpočinku truchlila pro Glikmana, byla si vědoma, že je na světě docela sama, ale uprostřed zimní krajiny jí její samota nebyla nepřijemná. Dostala dokonce nabídku k sňatku od jednoho brigádního generála na penzi, ale odmítla ji. Později se ukázalo, že sňatek nabízel každému. Peter Guillam ji navštěvoval nejméně jednou týdně a někdy se spolu hodinku dvě procházeli. Bezchybnou francouzštinou s ní mluvil především o zahradní architektuře, z níž měl nevyčerpatelné znalosti. Ostrakovová si žila svůj život a bylo jí jedno, co se děje mimo ni, přestože ty události uvedla svým prvním dopisem Generálovi do pohybu.

"Víš, že se opravdu jmenuje Ferguson?" řekl Enderby pomalu s přízvukem povalečů z přepychové londýnské čtvrti Belgravia, který je konečnou instancí vulgarity anglických vyšších vrstev.

"O tom jsem nikdy nepochyboval," odpověděl Smiley.

"Je zřejmě jediný, kdo zbyl z celé lampářské stáje. Moudří muži se dneska nezdržují domácím odposlechem. Nějakým protistranickým spiknutím nebo něčím podobným." Enderby nepřestával studovat dokument, který držel v ruce. "A jak ty se vlastně jmenuješ, Georgi? Sherlock Holmes, který pronásleduje nebohého starého Moriartyho? Nebo kapitán Achab, který honí svou bílou velrybu? Kdo jsi?"

Smiley neodpovídal.

"Musím říct, že by mi vyhovovalo, kdybych měl nějakého nepřítele," poznamenal Enderby a obrátil pár stránek. "Už si nějakého hledám hezkých pár let, co říkáš, Same?"

"Dnem i nocí, šéfe," souhlasil srdečně Sam Collins a přátelsky se na svého šéfa zašklebil.

U Bena se říkalo zadnímu pokoji tmavého hotelu v Knightsbridge, kde se ti tři muži sešli před hodinou. Na dveřích byl nápis: "VEDENÍ, PŘÍSNĚ SOUKROMÉ" a uvnitř předsín na kabáty a klobouky a za ní svatyně s dubovým ostěním, plná knih a vůně, která se držela ve vlastním rohu nástěnné zahrady, již snad někdo ukradl z parku i s mramorovým andílkem. Ben, pokud někdy nějaký existoval, se ztratil v nepsaných archívech špiónské mytologie. Zůstalo po něm tohle místo jako naturální požitek pro Enderbyho dohodnuté schůzky, které měly být později zapomenuty.

"Přečtu si to ještě jednou, jestli ti to nevadí," řekl Enderby. "V tuhle denní dobu trochu hůř vnímám."

"Myslím si, že vám to fakt pomůže, šéfe," řekl Collins.

Enderby si posunul své brýle na čtení s polovičními skly, ale jen natolik, aby se mohl dívat přes jejich okraj. Smiley stejně zastával teorii, že v nich má obyčejná skla.

"Kirov mluví. To je už potom, co mu Leipzig hodil návnadu, že jo, Georgi?" Smiley vzdáleně přikývl.

"Sedí v bordelu a mají pořád kalhoty dole, ale už je pět hodin a holky už poslali domů. Nejdřív se Kirov lituje. ‚Jak jsi mi to mohl udělat? Myslel jsem, že jsi můj kamarád, Otto!‘ říká. Pak přichází ten jeho výrok, který nám překladatelé špatně přeložili. Že udělají shodu - je to to slovo, Georgi? Cítoslovce jsou vypuštěna."

Ať už to bylo to slovo, nebo ne, Smiley neodpověděl. Možná se to od něj ani neočekávalo. Seděl velmi tiše v koženém křesle a nakláněl se přes své sepnuté ruce dopředu. Stále měl na sobě svůj hnědý tvídový kabát. U lokte mu ležela sada Kirovových strojem psaných zpráv. Vypadal utahaně a Enderby později poznamenal, že ho podezíral z nějaké diety. Sam Collins, vedoucí operačního týmu, seděl doslova v Enderbyho stínu, elegantní muž s tmavým knírem a vždy připraveným úsměvem. Byly doby, kdy ho v Tajné službě považovali za tvrdého muže, jehož léta práce v poli naučila pohrdat pátým patrem. Teď už byl obrácený na správnou víru a hýčkal si svou budoucí penzi a svou bezpečnost se stejnou pečlivostí, s jakou kdysi budoval síť. Byl chtěně bezvýrazný a kouřil hnědé cigarety, které v polovině típal do rozbité mušle, zatímco psím pohledem sledoval Enderbyho, svého pána. Enderby sám se opíral o sloupek francouzského okna a ve světle zvenčí se rýsovala jeho silueta. Kouskem zápalky se šťoural v zubech. Z levého rukávu mu koukal hedvábný kapesník. Jedno koleno měl předsunuté a byl lehce ohnutý, jako by byl v členské loži v Ascotu. Na zahradě se nad trávníkem jako jemná tkanina povalovaly cáry mlhy. Enderby mírně zaklonil hlavu a přidržel si dokument před očima jako jídelníček.

"Tak jdeme dál. Jsem jako Kirov. ‚Jako finanční důstojník v moskevském centru v letech 1970 až 1974 jsem měl za povinnost odhalovat nesrovnalosti v účtech zámořských rezidentur a evidovat pachatele.'"

Odmlčel se a podíval se znovu přes okraj svých brýlí. "Tohle všechno se odehrálo před tím, než Kirova nasadili do Paříže, mám pravdu?"

"Naprostou pravdu," řekl Collins nadšeně a hledal očima podporu u Smileyho, ale žádnou si nevysloužil.

"Jen to dáváme dohromady, chápeš, Georgi," vysvětlil Enderby. "Jen si sháním kachny do houfu. Nemám tvoje šedé buňky."

Sam Collins se usmál šéfově skromnosti.

Enderby pokračoval: "Výsledkem této mimořádně choulostivé a důvěrné agendy bylo v některých případech potrestání vyšších důstojníků moskevského centra a mé seznámení s šéfem nezávislého Třináctého zpravodajského oddělení, podřízeného přímo ústřednímu výboru strany, který je znám jen pod svým pracovním jménem Karla. Je to ženské jméno a říká se, že patřilo první síti, kterou kontroloval."

Je to správně, Georgi?"

"To bylo během občanské války ve Španělsku," řekl Smiley.

"Důstojné pozadí. Ale abych pokračoval. Třinácté zpravodajské oddělení je zvláštní službou v rámci moskevského centra; jeho hlavní povinností je verbovka, výcvik a umístování ilegálních agentů do fašistických zemí, bla, bla, bla. Takovému agentovi může trvat spoustu let, než si vybuduje v cílové zemi pozici a začne být aktivní.' Tady na nás padá stín toho proklatého Billa Haydona. Úkolem řídit tyto zvláštní agenty nejsou pověřeny běžné zahraniční rezidentury, ale Karlův zástupce, obvykle voják, který působí na velvyslanectví jako vojenský přidělenec. Tyhle lidi si Karla vybírá osobně. Konstituují určitou elitu... bla... bla... a těší se takové důvěře a svobodě, o které se ostatním úředníkům centra ani nezdá, včetně cestování a peněz. Tím se přirozeně stávají předmětem jejich závisti."

Enderby si povzdechl: "Kristepane, tihle překladatelé. Nebo byl snad Kirov ve svých posledních chvílích takhle nudný? Člověk by si myslel, že když dělá poslední vyznání na smrtelné posteli, bude aspoň trochu stručný, ne? Ale to náš Kirov ne, to ho ani nenapadlo. Jak se cítíš, Same?"

"Dobře, šéfe, dobře."

"Tak se vrátíme k věci," řekl Enderby a nasadil svůj obřadný tón. "Během mých průzkumů finančních nesrovnalostí přišla také na přetřes bezúhonnost Karlova rezidenta v Lisabonu, plukovníka Orlova. Karla svolal tajný tribunál vlastních lidí, aby ten případ posoudili, a výsledkem tohoto zasedání byla likvidace plukovníka Orlova v Moskvě 10. června 1973 na základě mých důkazů.' To souhlasí, co říkáš, Same?"

"Máme nepotvrzenou zprávu od jednoho přeběhlíka, že byl zastřelen popravčí četou," řekl Collins ledabyle.

"Blahopřeju, soudruhu Kirove, defraudantův příteli. Ježíši. To je hadí doupě. Horší než u nás." Po tomto zhodnocení Enderby pokračoval: "Za mou účast na vydání zločince Orlova spravedlnosti mi osobně poblahopřál Karla, který si mě zároveň zavázal mlčenlivostí, neboť měl za to, že Orlovovy zločiny vrhají špatné světlo na Třinácté oddělení i na jeho vlastní postavení v moskevském centru. Karla je znám jako soudruh naprosto bezúhonný, a proto má mezi méně ukázněnými soudruhy mnoho nepřátel."

Enderby se úmyslně odmlčel a znovu se podíval na Smileyho přes okraj svých čtenářských brýlí.

"Všichni si splétáme provazy, na nichž budeme oběšeni, ne Georgi?"

"Jsme taková banda sebevražedných pavouků, šéfe," přitakal Collins a vrhl ještě srdečnější úsměv někam mezi své dva společníky.

Ale Smiley byl zahloubán do četby Kirovových zpráv a nebyl přístupný přátelským úsměvům.

"Přeskočme následující rok Kirovova života a podívejme se na jeho další schůzku s Karlou," navrhl Enderby, který se nedal odradit Smileyho mlčenlivostí. "Patrně si ho předvolal v noci, jak se to obvykle dělá." Obrátil několik stránek. Smiley podle jeho příkladu udělal totéž. "Vůz předjede před Kirovův moskevský byt, vytáhnou ho z postele a vezou neznámo kam. Tyhle moskevské gorily vedou nebezpečný život, co? Nikdy neví, jestli dostanou medaili nebo kulku." Znovu se podíval na zprávu.

"Všechno to odpovídá, ne, Georgi? Ta cesta a to obsazení? Půl hodiny autem, malé letadlo atakdale."

"Třinácté oddělení vlastní několik zařízení, včetně velkého výcvikového tábora poblíž Minsku," řekl Smiley.

Enderby otočil několik dalších stránek.

"A tak se Kirov znovu ocitne v Karlově společnosti: v naprosto neznámém prostředí, téže noci. Karla s Kirovem dočista sami. Malá dřevěná chata, klášterní atmosféra, žádné příkrasy, žádní svědkové - alespoň žádní viditelní. Karla jde přímo k věci. Jak by se Kirovovi líbilo místo v Paříži? Kirovovi by se to velmi líbilo, pane..." Obrátil další stránku. "Kirov vždycky obdivoval Třinácté oddělení, pane, bla, bla - vždycky hrozně fandil Karlovi - úklon, plazení, úklon. Přesně jako ty, Same. Zajímavé je, že Karla vypadal podle Kirova unavený - všiml sis té poznámky? - a nervózní. Karla byl ve stresu a kouřil jako

fabrika."

"To on vždycky," řekl Smiley.

"Co on vždycky?"

"Byl vždycky náruživý kuřák," řekl Smiley.

"Vážně? Byl?"

Enderby obrátil další stránku. "Ted' už je Kirov stručný," řekl. "Karla mu svou nabídku specifikuje. 'Měl bych tu místo obchodního tajemníka na velvyslanectví, který by měl zároveň na starosti kontrolu a vedení finančních účtů všech stanovišť Třináctého oddělení v následujících zemích...' Kirov je vypočítavá.

Zahrnují Bonn, ale nikoliv Hamburk. Sleduješ mě, Same?"

"Samozřejmě, šéfe."

"Neztrácíš se v tom bludišti?"

"Ani trochu, šéfe."

"Chytří chlápkové, tihle Rusové."

"Ďábelsky."

"A znovu Kirov: 'Zdůraznil mi mimořádnou důležitost mého poslání - bla, bla - a připomněl mi mou znamenitou úlohu v Orlovově případě a oznámil mi, že vzhledem k choulostivosti údajů, s nimiž budu disponovat, budu podávat zprávy přímo do jeho soukromé kanceláře a budu mít zvláštní kód...' Obrát'te si na stranu patnáct."

"To je ona, šéfe," řekl Collins.

Smiley ji už měl nalistovanou.

"K mé práci západoevropského kontrolora jednotlivých stanovišť Třináctého oddělení mi Karla ještě přidal některé tajné aktivity související s vytvářením vhodného zázemí a krytí pro budoucí agenty. Říkal, že na tomhle se podílejí všichni členové jeho oddělení, ale tahle práce je stejně mimořádně utajená, takže o ní nesmím s nikým mluvit. Ani se svým velvyslancem, ani s majorem Pudinem, který byl Karlovým stálým zástupcem na našem velvyslanectví v Paříži. Přirozeně jsem tu nabídku přijal a po absolvování zvláštního kursu jsem na to místo nastoupil. Nebyl jsem v Paříži dlouho, když jsem dostal od Karly úkol, že mám vybudovat zázemí a krytí pro jednadvacetiletou agentku.' A jsme u toho," řekl Enderby s uspokojením. "Karlův příkaz mě orientoval na některé emigranty, které bych mohl násilně přesvědčit, aby tu agentku přijali jako vlastní dítě, přičemž vydírání je pro Karlu přijatelnější metoda než uplácení.' To má tedy sakra pravdu," souhlasil srdečně Enderby. "Při současné inflaci je vydírání jediná věc, která jí nepodléhá."

Sam Collins ho odměnil uznalým smíchem.

"Díky, Same," řekl Enderby potěšené. "To je od tebe moc hezké."

Muž menšího formátu než Enderby - nebo alespoň s ne tak hroší kůží - by se šikovně vyhnul následujícím několika stranám, neboť byly ospravedlněním žádostí Connie Sachsové a Smileyho z doby před třemi lety, aby byla věnována pozornost vztahu Leipziga s Kirovem.

"Kirov svědomitě nahání emigranty, ale bez výsledku," oznámil Enderby, jako by četl titulky v kině.

"Karla povzbuzuje Kirova k většímu úsilí, Kirov se snaží ještě víc, ale znovu propadá."

Enderby zmlkl a podíval se na Smileyho, tentokrát úplně přímo. "Kirov vůbec nebyl tak zatraceně dobrý, že ne, Georgi?"

"Ne," řekl Smiley.

"Karla nevěřil vlastním lidem, to si myslíš. Musel proto naverbovat někoho navíc, a to byl právě Kirov."

"Ano."

"Nějakého hlupáka. Někoho, kdo nikdy nebyl v Sarrattu."

"Správně."

"Jinými slovy, když sestavil svůj aparát a naučil ho řídit se železnými pravidly, neodvážil se ho použít k tomuhle speciálnímu úkolu. Tak se na to díváš?"

"Ano," řekl Smiley. "Přesně tak."

Takže když Kirov narazil na Leipziga v letadle do Vídně - pokračoval Enderby, parafrázuje Kirovovu zprávu - Leipzig mu připadal jako odpověď na všechny jeho modlitby. Nevadilo, že byl usazený v Hamburku, nevadilo, že tu byla v minulosti ta špatnost v Tallinnu: Otto byl emigrant a měl styky s

emigrantskými skupinami, Otto byl zlatý chlapec. Kirov okamžitě Karlovi navrhl, aby Leipzig byl přijat jako zdroj informací z emigrantských kruhů a vyhledávač talentů. Karla souhlasil.

"To byla další nebezpečná věc, když si to uvědomíte," poznamenal Enderby. "Ježíši, kdo by osedlal takového koně, jakým byl Leipzig, kdyby byl střízlivý a rozumný? A zvláště pro takovouhle práci."

"Karla byl pod tlakem," řekl Smiley. "Říkal to už Kirov a máme to i odjinud. Spěchal. Musel riskovat." "Vyřazovat své lidi?"

"To už dělal dřív," řekl Smiley, jako by bezděčně něco ospravedlňoval.

Enderby se na něj zkoumavě zahleděl. "Ty na staré časy nemůžeš zapomenout, že ne, Georgi?" řekl Enderby podezíravě.

"Myslíš?" Smiley vypadal tou otázkou zmaten. "Když to říkáš, Saule."

"Jsi v tomhle ohledu hrozně shovívavý." Vrátil se k dokumentu. "Strana dvacet jedna a jsme doma." Četl pomalu, aby dodal svým slovům patřičný důraz. "Po úspěšném získání Ostrakovové a formálním vydání francouzského víza její dceři Alexandře jsem měl s okamžitou platností odkládat deset tisíc dolarů měsíčně na zavádění téhle nové agentky, která získala pracovní jméno Kometa. Kometa podléhala také v rámci Třináctého oddělení nejvyššímu stupni utajení, komunikovala přímo s ředitelem, užívala osobní šifry a jednala bez prostředníků. Její zprávy však měly být doručovány přednostně kurýrem, neboť Karla je odpůrcem přílišného využívání spojů." Je na tom něco pravdy, Georgi?" zeptal se Enderby nenuceně.

"Proto jsme ho chytili v Indii," řekl Smiley, aniž zvedl hlavu od rukopisu. "Dekodovali jsme jeho zprávy a on se zapřísáhl, že už nikdy nepoužije spojů. Jako četná předsevzetí, i tohle muselo být revidováno." Enderby ukousl kousek zápalky. "Nechceš si odložit kabát, Georgi? Same, zeptej se ho, jestli nechce něco k pití."

Sam se zeptal, ale Smiley byl příliš pohlcen čtením, než aby odpověděl.

Enderby se vrátil k hlasitému čtení: "Měl jsem také jako kontrolor zajistit, že se v ročních uzávěrkách nevyskytne jediná položka související s Kometou. To jsem musel také Karlovi závěrem finančního roku podepsat, aby to mohl předložit kolegiu... Ne, nikdy jsem se nesetkal s agentkou Kometou, ani nevím, co měla na starosti a v které zemi působila. Vím jen, že žije pod jménem Alexandra Ostrakovová, dcera naturalizovaných francouzských rodičů..." Další obracení stránek. "Těch deset tisíc dolarů měsíčně jsem nevybíral já, ale byly deponovány do banky v Thunu ve švýcarském kantonu Berne na jméno dr. Adolf Glaser. To je ostatně jen pracovní jméno pro Karlova člověka na sovětském velvyslanectví v Bernu, jehož pravé jméno je Grigorjev. Jsem o tom přesvědčen, protože jednou jsem posílal peníze do Thunu a zasílající banka udělala chybu a peníze nedošly; když se to dověděl Karla, přikázal mi poslat tutéž sumu ihned znovu Grigorjevovi osobně, zatímco peníze se stále hledaly. Udělal jsem, jak mi bylo přikázáno, a později se na účtě objevila dvojnásobná částka. To je všechno, co vím. Otto, můj příteli, o těchto důvěrnostech raději mlč, nebo mě zabijou." A to měl sakra pravdu. Taky ho zabili." Enderby hodil rukopis na stůl, až to plesklo. "Kirovova poslední vůle a závěť, dalo by se říct. A je to. Georgi?"

"Ano, Saule?"

"Vážně nechceš nic k pití?"

"Ne, díky, je mi dobře."

"Ještě jednou to zrekapituluju, protože jsem toho plný. Sleduj moje počty. Nejsem v nich samozřejmě tak dobrý jako ty. Ale sleduj každý můj pohyb." Podobně jako Lacon vztyčil bílou ruku a připravil si prsty k počítání.

"Za prvé, Ostrakovová píše Vladimirovi. Odvolává se na starou známost Vladimira s jejím mužem. Dopis došel nejspíš k Mikhelovi a ten si ho přečetl, ale to už se nikdy nedovíme. Mohli bychom ho sice zmáčknot, ale pochybuju, že by to pomohlo, a navíc by to Karlu poplašilo." Vztyčil druhý prst. "Za druhé, Vladimír posílá kopii toho dopisu Ottovi Leipzigu a nabádá ho, aby rychle obnovil styky s Kirovem. Za třetí, Leipzig se přiručí do Paříže, setká se s Ostrakovovou, zajde za svým starým kamarádem Kirovem, láká ho do Hamburku, kam Kirov může volně jet; koneckonců Leipzig je v Karlových záznamech stále veden jako Kirovův agent. A teď to přijde, Georgi."

Smiley vyčkával.

"V Hamburku si Leipzig Kirova vychutná. Důkaz máme tady před sebou. Ale já se ptám, jak to dokázal?"

Smiley buď neposlouchal, nebo chtěl Enderbymu ztížit situaci. V každém případě bral jeho otázku jako řečnickou.

"Jak přesně to dokázal?" uvažoval nahlas Enderby. "Čím na něj tlačil? Přes pornofotky - no dobrá. I když Kirov je stejný puritán jako Karla. Ale tohle nejsou padesátá léta a každému můžou trochu ujet nohy, ne?"

Smiley nechal otázku ruské morálky bez komentáře, ale pokusil se charakterizovat zmíněný tlak. "Oni myslí jinak. Nestrpí nějaké oblbování. My si myslíme, že podléháme nátlaku snadněji než Rusové. Ale to není pravda. To prostě není pravda." Vypadal, že si tím je naprosto jistý. Že o tom hodně přemýšlel. "Kirov byl neschopný a indiskrétní. Už jen za tu indiskreci měl Karla důvod ho zničit. A Leipzig měl v ruce důkaz. Možná si vzpomeneš, že když jsme podnikli akci proti Kirovovi, on se opil a žvanil o Karlovi. Leipzigovi řekl, že Karla osobně mu přikázal vytvořit zázemí pro novou agentku. Ty jsi k téhle teorii měl výhrady, ale byla to pravda."

Enderby nebyl typ, který se červená. Jen s úšklebkem vylovil z kapsy další zápalku.

"Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá," poznamenal spokojeně, ačkoliv nebylo jasné, jestli myslí na svou nebo na Kirovovu chybu. "Tak to dopověz, kamaráde, nebo řeknu Karlovi, co už jsi mi vyžvanil," povídá malý Otík Kirovovi. "V tom máš pravdu, on ho měl opravdu v hrsti."

Sam Collins se pokusil vmísit do hovoru. "Myslím, že Georgův názor přesně zapadá do toho, co je napsáno na druhé stránce, šéfe," řekl. "Je tam pasáž, v které se Leipzig zmiňuje o ,našich diskusích v Paříži'. Tady Otto nepochybně hrál na Karlovu notu, nemám pravdu, Georgi?"

Co se týče pozornosti, jakou mu Smiley s Enderbym věnovali, mohl klidně mluvit v jiné místnosti.

"Leipzig také měl ten dopis od Ostrakovové," dodal Smiley. "A jeho obsah Kirovovi moc nelichotí."

"Je tu ještě jedna věc," řekl Enderby.

"Vážně, Saule?"

"Ty čtyři roky, ne? Je to už čtyři roky, co Kirov udělal svůj originální pokus s Leipzigem. A náhle chce udělat totéž s Ostrakovovou. O čtyři roky později. Ty tvrdíš, že se pachtil celou tu dobu s toutéž instrukcí od Karly a nepohnul se dopředu?"

Smileyho odpověď byla kupodivu byrokratická. "Člověk může jen předpokládat, že Karlův požadavek odezněl a byl vznesen znovu," odpověděl škrobeně a Enderby měl tolik rozumu, že na něj nenaléhal.

"Vtip je v tom, že Leipzig si vychutnal Kirova a řekl o tom Vladimirovi," řekl Enderby a znovu si připravil prsty k počítání. "Vladimir obsazuje Villema do role kurýra. Zatím Karla v Moskvě začíná něco tušit, a nebo to práskl Mikhel. Já bych dal přednost té druhé možnosti. V každém případě si Karla povolává Kirova domů pod záminkou povýšení a vytáhá ho za uši. Kirov zazpívá. Karla se snaží natlačit pastu zpátky do tuby. Zabíjí Vladimira, který jde na schůzku, vybaven dopisem od Ostrakovové. Zabíjí Leipziga. Pokouší se také zabít starou dámu, ale zvrzá to. V jaké je teď asi náladě?"

"Sedí v Moskvě a čeká na Holmese nebo kapitána Achaba," řekl Sam Collins svým sametovým hlasem a zapálil si další hnědou cigaretu.

Enderbyho to nepobavilo. "Tak proč Karla ten poklad nevykope, Georgi? A nepřemístí ho někam jinam? Kdyby se Kirov svěřil Karlovi s tím, s čím Leipzigovi, Karla by nejdřív ze všeho zametl stopy."

"Třeba se s tím pokladem nedá hýbat," odpověděl Smiley. "Třeba neměl na vybranou."

"Ale to bylo čiré bláznovství, nechat to bankovní konto nedotčené!"

"Čiré bláznovství bylo zaměstnávat pitomce jako Kirov," řekl Smiley s nezvyklou drsností. "Bylo bláznovství nechat ho naverbovat Leipziga a nechat ho jít za Ostrakovovou, bylo bláznovství věřit, že zabitím tří lidí může zabránit prozrazení. Dohady o jeho duševním zdraví nejsou proto na místě." Odmlčel se. "Ale Karla ve svou věc zjevně věří, jinak by Grigorjev už nebyl v Bernu. A ty říkáš, že tam je," podíval se na Collinse.

"Ještě dneska tam hezky hačá," řekl Collins se svým univerzálním úsměvem.

"Přemístění bankovního konta by tedy nebyl příliš logický krok," poznamenal Smiley. A pak dodal: "Ani z hlediska šílence."

Bylo podivné - jak se později shodli Collins a Enderby - jak všechno, co Smiley říkal, táhlo místností jako chlad, jak se oni dva zcela nepochopitelně ocitli v nějakém vyšším řádu lidského chování, na který nebyli připraveni.

"Tak kdo je ta jeho tajemná dáma?" zeptal se Enderby přímo. "Kdo stojí za deset tisíc měsíčně a za celou kariéru? Kdo ho nutí zaměstnávat pitomce místo obvyklých hrdlořezů? To musí být velmi schopné děvče."

Zůstává tajemstvím, proč Smiley ani na tuhle otázku neodpověděl. Snad by se to dalo vysvětlit jeho úmyslnou nepřístupností. Nebo tvrdošíjnou zarputilostí bývalého špióna, který odmítá říct svému kontrolnímu orgánu cokoliv, co není podstatné pro jejich spolupráci. V jeho rozhodnutí byl v každém případě určitý úmysl. Smiley byl svým myšlením nepochopitelný všem kromě sebe: Proč by se měl chovat, jako by si věci stály jinak? "Všechny nitky vedou do mého života," mohl uvažovat. "Proč někomu podávat jejich konce, aby se mnou mohl manipulovat?" Mohl předpokládat - a zřejmě oprávněně - že Enderby byl se spleťtostí Karlova pozadí obeznámen stejně dobře jako on sám; a pokud nebyl, měl přece sovětskou sekci, která by mu za jednu noc mohla vyhledat odpovědi na všechny otázky. V každém případě si Smiley nechal něco pro sebe.

"Georgi?" řekl Enderby konečně. Někde nad nimi, docela nízko, přeletělo letadlo.

"Je to jen otázka toho, jestli chceš výsledek," řekl Smiley po dlouhém mlčení. "Myslím, že nic jiného nemá velkou důležitost."

"Ty myslíš, panebože!" řekl Enderby a vytáhl si z úst zápalku. "Samozřejmě, že chci," pokračoval. "Taky chci znát Monu Lisu, předsedu Čínské lidové republiky, vítěze příštího ročníku Irského dostihového okruhu. Chci, aby Karla seděl v Sarrattu a vyprávěl instruktorům svůj životní příběh. Chci, aby mi američtí bratránci v příštích letech zobali z ruky. Chci všechno, samozřejmě, že chci. Ale to mi nijak nepomůže z bryndy."

Smileyho to kupodivu příliš nezajímalo.

"Předpokládám, že bratr Lacon tě seznámil se stávající skutečností. S patovou situací u nás," řekl Enderby. "Mladý idealistický kabinet, celý žhavý do politiky détente a otevřený hlasu lidu, a tyhle voloviny. Jak chce skončit s podmíněnými reflexy studené války. Jak Toryové čenichají spiknutí pod každou whitehallskou postelí, zvláště pak pod naši. Řekl ti to? Řekl ti, že chtějí uskutečnit obrovskou anglo-bolševickou mírovou iniciativu, s kterou by měli vyrukovat o příštích vánocích?"

"Ne. O tomhle mi neřekl."

"No tak chtějí. A my ji nesmíme ohrozit. Říkám ti, že chlápkové, kteří tlučou na mírové bubny, jsou ti samí, co řvou jak tuři, když jim nedodáme zboží. Řekl bych, že to stojí za úvahu. Už teď se ptají, jaké bude stanovisko Sovětského svazu. To bylo vždycky takhle?"

Smiley si dal s odpovědí skutečně na čas. "Ano. Řekl bych, že ano. Řekl bych, že v té či oné formě to tak bylo vždycky." Vypadalo to, že mu vadí odpovídat na takové otázky.

"Kéž bys mě byl varoval."

Enderby popošel doprostřed místnosti a ze servírovacího stolku si nalil čistou sodovku. Nerozhodně se zahleděl na Smileyho. Vypadal, že stojí před nerozluštitelným problémem.

"Je to těžký, šéfe, fakt," řekl Sam Collins, aniž si ho kdokoliv všiml.

"A není to jen podlé bolševické spiknutí, Georgi, které nás má dovést ke konečnému zničení? Jsi si tím jistý?"

"Obávám se, že už za nic nestojíme, Saule," řekl Smiley s omluvným úsměvem. Enderby nechtěl poslouchat řeči o hranicích britské velikosti a jeho ústa se na okamžik trpce zkřivila.

"No dobrá," řekl. "Pojďme na zahradu."

Šli bok po boku. Collins na Enderbyho pokyn zůstal uvnitř. Liknavý déšť zvrásnil hladinu bazénu a způsobil, že se mramorový andílek za soumraku leskl. Občas zafoukalo a z větví stromů padla sprška, která pokropila jednoho nebo druhého. Světlo k nim pronikalo po kapkách. Benova francouzská okna se ve žlutých obdélnících odrážela na hladině rybníčku. Zpoza zdi sem doléhalo chorobně zelené světlo pouliční lampy. Obešli mlčky celou zahradu, než Enderby promluvil.

"Tys nás pěkně prohnal, Georgi, a pro nic za nic. Villema, Mikhela, Tobyho, Connie. Chudák starý Ferguson si ani nestačil poznamenat výdaje, a ty už jsi byl pryč. Copak on nikdy nespí?" ptal se mě.

„Copak nikdy nepije?“

„To je mi líto,“ řekl Smiley, jen aby něco řekl.

„Ale ne, není,“ řekl Enderby a náhle se zastavil. „Zatracené tkaničky,“ zahuhlal a sklonil se k botě. „Tohle dělají u semišek vždycky. Mají málo oček, v tom je ten problém. Člověk by si nemyslel, že ti zatracení Britové nedokážou odhadnout správný počet direk, co?“

Enderby se sklonil k druhé botě.

„Já ho chci, Georgi, slyšíš mě? Dodej mi živého, mluvícího Karlu, já ho přijmu a budu se omlouvat až pak. Karla žádá o azyl? Hm, ano, dobře, budeme se zdráhat, ale dáme mu ho. Zatímco moudří muži budou na mě zbrojit, dostanu toho z něj tolik, že jim zavřu huby nadobro. Chci jeho, nebo nic. Rozumíš mi?“

Znovu vykročili. Smiley se trochu opoždoval, ale Enderby ani neotočil hlavu, i když mluvil.

„Nemysli si, že někdy odejdou,“ řekl varovně. „Když budeš stát s Karlou na okraji Reichenbašských vodopádů a rukama mu svírat krk, v tu ránu za tebou bude bratr Lacon a bude tě držet za šosy a říkat ti, abys nebyl zlý na Rusy. Pochopils tohle?“

Smiley řekl, že ano, pochopil.

„Co na něj koneckonců máš? Zřejmě zneužití úřadu, předpokládám. Podvod. Zpronevěru veřejných fondů, kvůli které odstranil toho chlápeka v Lisabonu. Protiprávní operace včetně několika vražd. Myslím, že by to vydalo na knihu, kdybys to dal dohromady. Plus všichni ti žárliví vousáči z centra, kteří dychtí po zámince, aby ho mohli podříznout. On má pravdu. Vydírání je lepší než uplácení.“

Smiley řekl, že ano, že už to tak vypadá.

„Budeš potřebovat lidi. Klihaře, lampáře, všechny tyhle zakázané hračky. Nemluv o tom se mnou, najdi si je. Peníze jsou jiná věc. Při tom, jak pracují ti šašci z ministerstva financí, ti klidně může na léta uvolnit účet. Stačí říct kdy, kde a kam, a já ti chytím Karlu a zašvindluju konto. A co pasy a takové věci?“

Potřebuješ nějaké adresy?“

„Já už se s tím vypořádám, díky.“

„Budu tě hlídat dnem i nocí. Když se to proflákne a dojde ke skandálu, nehodlám poslouchat, že jsem tě nechal bez dozoru. Řeknu, že jsem si myslel, že jdeš po Vladimirově případu, a tak jsem tě pro jistotu hlídal. Řeknu, že celá ta záležitost je směšný soukromý podnik jednoho senilního vysloužilého špióna, který se zbláznil.“

Smiley to komentoval jako dobrý nápad.

„Nemůžu toho moc udělat, ale pořad ti můžu napíchnout telefon, nad párou otvírat poštu, a když budu chtít, napíchnu ti i ložnici. Stejně jsme tě od soboty odposlouchávali. Nic, přirozeně, ale co bys čekal?“

Smiley soucitně pokývl hlavou.

„Kdybys nakvap nebo nějak záhadně odjel do zahraničí, nahlásil bych to. Potřebuju taky nějakou záminku pro tvé návštěvy v kartotéce Tajné služby. Budeš chodit v noci, ale i tak bys mohl být poznán.“

„Kdysi existoval takový projekt, nechat vypracovat interní dějiny Tajné služby,“ napověděl mu Smiley.

„Pochopitelně nic ke zveřejnění, ale takový materiál, který by mohli studovat noví zaměstnanci nebo by sloužil určitým spojovacím službám.“

„Pošlu ti formální dopis,“ řekl Enderby. „A budu ho antedatovat. Kdybys náhodou zneužil povolení, když budeš v budově, nebude to moje chyba. Ten chlápek v Bernu, o kterém mluvil Kirov. Grigorjev, obchodní rada. Ten chlápek, který přebíral tu hotovost.“

Smiley vypadal velice zamyšleně. „Ano, ano, jistě,“ řekl. „Grigorjev?“

„Řekl bych, že se za ním chystáš, ne?“

Po obloze přelétla kometa a okamžik ji oba pozorovali.

Enderby vytáhl z náprsní kapsy kousek složeného papíru. „Tohle je Grigorjevův životopis. Je naprosto čistý. Jako jeden z mála. Býval rektorem nějaké bolševické univerzity. Jeho žena je pěkná semetrika.“

„Díky,“ řekl Smiley zdvořile. „Moc ti děkuju.“

„Máš moje požehnání, které můžu kdykoliv popřít,“ řekl Enderby, když se vydali k domu.

„Díky,“ řekl Smiley znovu.

„Promiň, že se stáváš nástrojem imperiálního pokrytectví.“

„Nemusíš se omlouvat.“

Enderby se zastavil a počkal, až ho Smiley dojde.

"Jak se daří Ann?"

"Dobře, díky."

"Kolik..." Náhle vypadl z tempa. "Zeptám se tě takhle, Georgi," řekl, když nasál noční vzduch. "Jdeš po té věci profesionálně, nebo z potěšení? Z jakého důvodu?"

Smileyho odpověď přišla až po chvíli a byla nepřímá. "Nikdy jsem si nebyl vědom nějakého potěšení," řekl. "Nebo jsem v tom spíš nedělal rozdíly."

"Karla má pořád ten zapalovač, co jsi měl od ní? Je to pravda, ne? Z té doby, kdy jsi s ním mluvil v Dillí - pokoušel se ho přemluvit k přeběhnutí - říká se, že ti štípnul zapalovač. Pořád ho má, ne? Pořád si s ním zapaluje. Mě by to dost dráslalo, kdyby byl můj."

"Byl to jen obyčejný ronson," řekl Smiley. "A ty mají výdrž, ne?"

Rozešli se, aniž si řekli sbohem.

20

V týdnech, které následovaly po tomto setkání s Enderbym, prošel Smiley celou řadou různých nálad, které provázely mnohočetné práce na přípravách. Nebyl v klidu; žil pod neustálým náparem svých pátracích aktivit. Nedalo se o něm říct, že byl monolitní osobností. Byl pronásledovatelem, poustevníkem, osamělým hledačem naplnění svého poslání, bystrým hráčem ve Velké hře, mstitelem, pochybovačem v honbě za sebedůvěrou - Smiley byl vždycky jedním z těchto lidí, a někdy víc než jedním. Většina z těch, kteří si na Smileyho z tohoto období později rozpomněli - starý Mendel, policajt na penzi, jeden z mála jeho důvěrníků; paní Grayová, majitelka skromného domku v Pimlicu, která poskytovala pánům ubytování se snídaní a u níž se Smiley z bezpečnostních důvodů dočasně usídlil; nebo Toby Esterhase alias Benati, ctihodný obchodník s arabským uměním - většina z nich mluvila o zarputilém usilování, o tichosti, o úspornosti v pohybech i pohledu. To všechno popisovali v souladu se svou znalostí Smileyho a vlastními životními zkušenostmi. Mendel, vnímavý pozorovatel se zálibou v chovu včel, řekl přímo, že George se soustřeďoval před rozhodujícím bojem. Mendel kdysi amatérsky boxoval ve střední váze a prohlašoval, že dokáže rozpoznat předzápasové příznaky: střízlivost, prohlubující se osamělost a podivný pohled, který prozrazoval, že Smiley "myslí na své ruce". Mendel ho občas vzal k sobě a uvařil mu. Byl příliš pozorný, než aby si nevšiml dalších příznaků: Smileyho roztržitosti, která se často skrývala pod pláštíkem společenských zábran, jeho sklonů k předčasným odchodům pod nějakou průhlednou záminkou, jako by mu klidné posezení náhle připadlo příliš dlouhé, jako by potřeboval pohyb, aby unikl sám sobě.

Pokud se týče jeho domácí, paní Grayové, Smiley byl podle ní prostě osamělý vdovec. Jako o člověku o něm nevěděla nic, kromě toho, že se jmenuje Lorimer a je knihovníkem v důchodu. Ostatním svým nájemníkům říkala, že podle ní určitě utrpěl nějakou ztrátu, jinak by nemohl nechávat na talíři slaninu a odcházet ven, vždycky sám, a spát při rozsvíceném světle. Připomínal jí jejího otce, jak říkala, "potom, co odešla matka". To paní Grayová odpozorovala velmi bystře, protože Smiley se ještě vzpamatoval z oněch dvou násilných smrtí - ačkoliv na rychlost jeho postupu to nemělo žádný vliv. Paní Grayová měla také pravdu, když ho charakterizovala jako rozpolceného, neboť v životních drobnostech neustále měnil rozhodnutí a stejně jako Ostrakovová považoval tyto drobnosti za čím dál větší přítěž.

Oproti tomu Toby Esterhase, který s ním byl často ve styku, nabídl zasvěcenější pohled, který byl ještě zostřen jeho vzrušením ze skutečnosti, že se znovu ocitl v poli. Vyhledka na to, že si to s Karlou rozdají "na velkém stole," jak to charakterizoval, udělala z Tobyho nového člověka. Pan Benati se stal vskutku mezinárodním. Čtrnáct dní objížděl po vedlejších silnicích polozapomenutá evropská města a sestavoval bizarní armádu vyřazených specialistů - pouličních umělců, spolehlivých zlodějů, řidičů, fotografů - a každým dnem, ať už byl kdekoli - za použití smlouveného slovního kódu telefonoval Smileymu do budky poblíž penzionu, aby ho informoval o svém postupu. Když Toby projížděl Londýnem, Smiley se zastavil v letištním hotelu a vyslechl ho v jednom z těch tak známých pokojů. George - jak říkal Toby - prováděl

Flucht nach vorn - což se nikdy nikomu nepodařilo přesně přeložit. Doslova to znamená "ústup dopředu," což dozajista zahrnuje zoufalství, ale také slabost zázemí. Co to bylo za slabost, Toby nedokázal popsat. "Poslyšte," řekl by. "George vždycky bojoval s lehkostí, víte, co myslím? Ale když toho moc vidíte, rozbolí vás z toho oči. A George toho možná viděl dost." A dodal by, jak se občas říkávalo v Tajné službě: "George má pod čepicí příliš mnoho hlav." O jeho strategii neměl na druhé straně naprosto žádné pochybnosti. "Úzkostlivě se vyhýbal chybám," prohlašoval s úctou. Přistoupil na tenhle úzkostlivý režim se smutnou důstojností, i když se mohl týkat vyúčtování jeho výloh do posledního švýcarského rappenu. Říkal, že George byl nervózní, jako byli všichni; a jeho nervozita vrcholila, když Toby sestavoval své dvou- až tříčlené týmy a zaměřoval je na cílové město Bern, čímž činil první velice, velice opatrný krok směrem ke kořisti. "Měl to moc propracované, stěžoval si Toby. "Jako by chtěl být na chodníku s námi. Takovýhle člověk se jen nerad dává zastupovat, víte, co myslím?"

I když skupiny už byly připraveny, zaplacené a instruovány, Smiley trval na třídením zdánlivém klidu, aby "se ti lidé aklimatizovali," jak říkal. Aby si nakoupili oblečení ve zdejších obchodech, seznámili se s dopravou a vyzkoušeli si možnosti spojení. "Má to ještě jeden důvod, Toby," říkal zaujatě. "Každý další týden, kdy se nic nepříhoda, se bude Karla cítit bezpečněji. Kdybychom ho jedinkrát vylekali, zpanikaří a my jsme nahanáni." Po ukončení první operační fáze si Smiley povolal Tobyho k sobě, aby mu znovu referoval: "Určitě jste nebyli zpozorováni? Zabezpečil jsi dostatečně případné změny?"

Nepotřebuješ ještě víc aut a víc lidí?" Pak, říkal Toby, s ním znovu musel projít celý plán za použití map a fotografií onoho domu a vysvětlit mu přesně, jak jsou rozmístěna jednotlivá stanoviště, kde jedna skupina přepustí své místo druhé. "Počkej, až budeš dokonale obeznámen s jeho pohyby," řekl Smiley, když se loučili. "Pak přijedu. Dřív ne."

Toby říká, že si dal zatraceně záležet, aby to nebylo dřív.

O Smileyho návštěvách v budově Tajné služby v tomto přípravném období se oficiálně vůbec nic neví. Vstupoval tam nenápadně jako duch, po známých chodbách se pohyboval jako neviditelný. Na Enderbyho doporučení přicházel ve čtvrt na sedm večer, když končila denní směna a ta noční se ještě nedostala do správného pracovního tempa. Očekával překážky - už slyšel podrážděné poznámky strážných, které znal dvacet let, už viděl, jak volají do pátého patra pro vysvětlení. Ale Enderby to zařídil jinak, uvedl ho chlapec, kterého nikdy neviděl, zcela bezstarostně k otevřenému výtahu. Odtud už se nenápadně dostal do sklepa. Tam visela nástěnka dobročinného klubu, na níž byly tytéž vývěsky jako za jeho časů, slovo od slova: daruji do dobrých rukou roztomilá koťátka; dramatický kroužek uvádí v pátek večer v jídelně čtení Obdivuhodného Crichtona. Týž turnaj ve squashi, jehož účastníci byli v zájmu utajení uvedeni pod pracovními jmény. Tytéž ventilátory vyluzující protivný zvuk. Takže když otevřel dveře kartotéky s výplní z drátěného skla a ucítil tiskařskou čern a knihovnický prach, málem očekával, že v matném světle zelené čtecí lampičky uvidí kulovitý obrys sebe sama, sklánějícího se nad rohovým stolem, jak tam tak často sedával, když odhaloval zradu Billa Haydona a pokoušel se proti vši logice poukázat na slabiny v brnění moskevského centra.

"A, slyšela jsem, že sepisujete naši slavnou minulost," zazpívala s pochopením noční archivářka. Byla to vysoká exkluzivní dívka, která měla chuť jako Hilary. Vypadala, že přepadne, i když seděla. Hlučně postavila na stůl krabici s dokumenty. "Z pátého vám s pozdravem posílají tohle," řekla. "Zapísejte, kdybyste něco potřeboval, ano?"

Krabice byla označena nálepkou "Memorabilie". Smiley zdvihl víko a uviděl hromadu zažloutlých složek, svázaných zeleným provázkem. Jemně rozvázal první svazek, z kterého na něj vypadla Karlova nepřítisť ostrá fotografie. Díval se na Smileyho jako umrlec z rakve. Smiley četl celou noc, sotva se pohnul. Četl stejně o své, jako o Karlově minulosti, a někdy mu připadalo, že jeden život jen doplňuje ten druhý, že jsou jen dva případy těžce nevyléčitelné nemoci. Přemýšlel, jak by se byl vyvíjel, kdyby prodělal Karlovo dětství a byl kalen tímtež revolučním nadšením. Jako už mnohokrát předtím se marně pokoušel potlačit vlastní fascinaci nad nezměrným utrpením ruského národa, nad jeho bezohledným divošstvím, nad jeho hrdinskými činy. Ve světle toho všeho si připadal malý a ve srovnání s nimi příliš měkký, i když nepovažoval svůj vlastní život za bezbolestný. Když skončila noční směna, byl tam ještě a zíral do zažloutlých stránek "vestoje, jako spí kuň," jak prohlásila noční archivářka, která si jela ze směny zacvičit. I když mu svazky odebrala, aby je vrátila do pátého patra, jeho pohled se nezměnil, dokud se jemně

nedotkla jeho lokte.

Přišel následující noci a té další také; pak zmizel a vrátil se bez vysvětlení o týden později. Když skončil s Karlou, vytáhl si materiály Kirova, Mikhela, Villema a celé Říšské skupiny, když už pro nic jiného, tak proto, aby si solidně utřídl to, co kdy slyšel o příběhu Leipziga a Kirova. Smiley měl v sobě také něco pedantského, školometského, co mu našeptávalo, že jediná pravda je v archivech a všechno ostatní je pouhou extravagancí, dokud to není řádně zapsáno. Probíral se složkami Otty Leipziga a Generála a jako službu jejich památce doplnil do spisů pravdivé okolnosti jejich smrti. Jako poslední si vytáhl spisek Billa Haydona. V tomto případě v pátém patře váhali a služba, ať už to byl kdokoliv, volala Enderbyho na soukromou ministerskou večeři, aby si vyžádala povolení. Budiž mu řečeno ke cti, že se rozčilil: "Panebože, vždyť tu věc sepsal on sám, ne? Jestli už George nemůže číst své vlastní zprávy, tak kdo potom?" Smiley si je ani moc nečetl, jak referovala noční archivářka, která ho při všem tajně pozorovala. Spíš si v nich tak letmo listoval; a popsala pomalé a přemýšlivé obracení stránek: "jako někdo, kdo zahlédl nějaký obrázek a nemůže jej znovu najít." Podržel si spis jen asi hodinu, a pak jej odevzdal se zdvořilým "Moc vám děkuju." Pak už nikdy nepřišel, ale strážní vypovídali, že tu poslední noc po jedenácté hodině, když si uklidil všechny papíry a vyčistil stůl a hodil pár svých nečitelných poznámek do odpadků určených k tajnému zničení, viděli ho dlouhou dobu stát na zadním dvoře - ponurém místě s bílými dlaždicemi a černými trativodními trubkami a pachem koček - a zírat na budovu, kterou se chystal opustit, a na světlo, které slabě svítilo v jeho bývalé kanceláři. Díval se tak, jak se staří lidé dívají na dům, v němž se narodili, na školu, do níž chodili, na kostel, v němž měli svatbu. A z Cambridge Circus - to bylo kolem půl dvanácté - odjel k překvapení všech taxíkem na Paddingtonské nádraží a odtud lůžkovým vozem po půlnoci do Penzance. Neměl dopředu koupenu, ani telefonicky objednanou jízdenku, ani s sebou neměl žádné věci na noc, dokonce ani holicí strojek, ale ten se mu podařilo koupit ráno u průvodčího. Sam Collins už měl pohromadě svůj tým pozorovatelů, sestavený z porůznu posbíraných amatérů. Ti byli později schopni pouze říct, že Smiley telefonoval z budky, ale oni s tím nestihli nic udělat. "To je dost nevhodná chvíle k tomu, aby si vybrali volno, ne?" poznamenal Enderby nedůtklivě, když dostal tu zprávu, společně se stížnostmi personálu na přesčasy, spoustu cestování a zakalkulováním výdajů za práci v nekřesťanských hodinách. Pak se rozpomněl a řekl. "Ježíšmarjá, to on jel navštívit tu svou bohyni. Jako by už tak neměl dost problémů, když chce sám dostat Karlu!" Ta epizoda Enderbyho silně rozčilila. Celý den soptil a přede všemi seřval Sama Collinse. Jako bývalý diplomat velice pohrdal abstraktními vyjádřeními, i když se k nim neustále utíkal.

Dům stál na kopci, mezi holými jilmy, které tiše čekaly na svůj zánik. Byl postavený ze žuly a obrovský a rozpadal se. Řada lomenic se tyčila nad korunami stromů jako potrhane černé stany. Kolem byla spousta rozbitých skleníků; dole v údolí byly polorozpadlé stáje a zelinářská zahrada. Kopce v okolí byly olivové a holé a kdysi dávno měly strategický charakter. "Harryho cornwallský bordel," říkávala tomu místu. Mezi kopci se rýsovala linka moře, které mělo toho rána pod těžkými mraky barvu břidlice. Taxík ho vezl po hrbolaté cestě. Byl to starý humber, který se podobal válečnému vozidlu. Tak tady strávila dětství, pomyslel si Smiley, a tady mi ukradla to moje. Příjezdová cesta byla samá díra. Po stranách byla lemována padlými kmeny, které připomínaly žluté náhrobní kameny. Bude v hlavní budově, pomyslel si. Chata, kde trávili společné prázdniny, byla až za vrcholem kopce, ale když tu byla sama, přebývala v hlavní budově, v pokoji, který měla od dětství. Řekl řidiči, ať nečeká, a vydal se k přední verandě. Ve svých městských botách se vyhýbal loužím a cele se na to soustředil. Tohle už není můj svět, pomyslel si. To je její, jejich svět. Očima pozorovatele přejel množství oken v průčelí a pokoušel se zachytit náznak pohybu. Měla si mě vyzvednout na nádraží, ale asi si popletla čas, přesvědčoval sám sebe, aby ji nějak omluvil. Její vůz však byl zaparkovaný u stáji a měl na sobě ještě ranní jinovatku; všiml si toho, když platil taxikáři. Zazvonil a uslyšel její kroky na cementových dlaždicích, ale byla to paní Tremeddová, která otevřela a uvedla ho do jednoho z přijímacích pokojů, které nikdy nerozlišoval. V krbu hořel oheň. "Přivedu ji," řekla paní Tremeddová.

Aspoň nebudu muset poslouchat šíleného Harryho, jak žvaní o komunistech, pomyslel si Smiley při čekání. Aspoň nebudu muset poslouchat, jak všichni čínští číšníci v Penzance čekají na rozkaz z Peking, aby mohli otrávit své hosty. Nebo jak by měli být všichni ti zatracení stávkující postaveni ke zdi a

zastřeleni - kde je jejich smysl pro povinnost, propánaboha? Nebo že Hitler byl sice ničema, ale s těmi Židy měl dobrý nápad. Nebo některé podobné obludné, ale vážně míněné názory.

Řekla rodině, ať se drží stranou, pomyslel si.

Přes kouř z hořícího dřeva cítil med a jako vždycky přemýšlel, kde se ta vůně bere. Bylo to z vosku na nábytek? Nebo tu byla jedna zvláštní místnost, kde byl uložen med, stejně jako tu byla místnost pro zbraně a rybářský pokoj a komora pro odkládání kufrů a co on ví, třeba i pokojík lásky. Podíval se, jestli nad krbem visí Tiepolova kresba, výjev z benátského života. Prodali ji, pomyslel si. Pokaždé, když sem přijel, byla sbírka chudší o jednu hezkou věc. Člověk se mohl jen dohadovat, za co Harry ty peníze utrácí - určitě je nedává na údržbu domu.

Přicházela k němu a on byl rád, že je to ona, kdo jde, ne on, protože by určitě o něco zakopl. Měl sucho v ústech a v žaludku se mu náhle ocitl nějaký kaktus; nechtěl ji vedle sebe, najednou byla její fyzická existence nad jeho síly. Vypadala nádherně a keltsky, jako tady v tom domě vždycky, a jak k němu přicházela, prohlížela si ho hnědýma očima a snažila se uhádnout, v jakém je rozpoložení. Políbila ho na ústa a rukama si ho přitáhla za krk. V tu chvíli mezi ně vnikl jako meč Haydonův stín.

"Nenapadlo tě náhodou vzít nám na nádraží ranní noviny?" zeptala se. "Harry je zase odhlásil."

Zeptala se ho, jestli snídal, a on zalhal, že ano. Navrhla, že by tedy místo snídaně mohli jít na procházku, jako by on byl zvědavý na prohlídku pozemku. Vzala ho do místnosti se zbraněmi, kde hledali nějaké vhodné boty. Byly tu boty, které se blýskaly jako kaštiny, a jiné, které vypadaly stále vlhké. Pobřežní stezka vedla oběma směry ven ze zálivu. Harry přes ni pravidelně natahoval ostnaté dráty nebo u ní rozmístoval cedule s nápisem "NEBEZPEČÍ - MINY". Vedl permanentní boj s místním výborem o povolení k vybudování autokempinku a zamítnutí v něm někdy vyvolávalo záchvaty zuřivosti. Vybrali si severní, větrnou cestu, a ona ho vzala pod paží, aby slyšela. Na téhle cestě sice foukalo, ale na té jižní by museli jít hlodašovým houštím a za sebou.

"Na chvíli odjízďím, Ann," řekl a pokusil se při tom vyslovit její jméno přirozeně. "Nechtěl jsem ti to říkat do telefonu." Mluvil hlasem, jaký vždycky používal, když šel do akce, a když se slyšel, připadal si jako pitomec. "Odjízďím vydírat milence," měl říct.

"Odjízďíš z nějakého důvodu, nebo odjízďíš ode mě?"

"Mám nějakou práci v zahraničí," řekl ve snaze zbavit se své galantní role, ale nedařilo se mu. "Myslím si, že bys neměla chodit do Bywater Street, dokud budu pryč."

Vpletla své prsty do jeho, ale takové věci už dělávala: chovala se k lidem naprosto přirozeně, ke všem lidem. Ve skalní rozsedlině pod nimi se divoce tříštily vlny v chomáčích pěny.

"A to jsi sem jel jen proto, abys mi řekl, že tam nesmím?" zeptala se.

Smiley neodpovídal.

"Tak já to zkusím říct jinak," navrhla mu, když ušli kousek cesty. "Kdybych do Bywater Street směla, řekl bys mi, abych se tam zastavila? Nebo mi chceš říct, že už tam nesmím nadobro?"

Zastavila se a podívala se na něj. Držela si ho od sebe a pokoušela se vyčíst z jeho výrazu odpověď. Zašeptala "Proboha" a on v její tváři uviděl směsici pochybností, pýchy a naděje a přemýšlel, co si ona přečetla v jeho tváři, protože on sám nevěděl, co vlastně cítí, kromě toho, že k ní nepatří, že nepatří sem do toho místa; byla jako dívka na plovoucím ostrově, který se od něho rychle vzdaluje i se stíny všech jejích milenců kolem ní. Miloval ji, byla mu lhostejná, pozoroval ji a proklínal odloučení, a ona ho opouštěla. Když neznám sám sebe, pomyslel si, jak můžu říct, kdo jsi ty? Viděl rýhy věku a bolesti a námahy, jimiž je poznamenal společný život. Byla všechno, co chtěl, nebyla nic, připomínala mu někoho, koho kdysi znal; byla mu vzdálená, dokonale ji znal. Viděl vážnost v její tváři a přemýšlel, jestli ji vůbec kdy mohl do hloubky poznat; v příštím okamžiku pohrdal její závislostí na něm a nechtěl nic jiného, než se jí zbavit. Chtělo se mu říct "Pojď zpátky," ale neřekl to; ani nenatáhl ruku, aby jí zabránil v případném odchodu.

"Říkávalas mi, abych nikdy nepřestával hledat," řekl. Znělo to jako úvod k otázce, ale žádná otázka nenásledovala.

Chvíli čekala, ale pak promluvila sama.

"Já jsem komediantka, Georgi," řekla. "Já potřebuju spořádaného chlapa. Potřebuju tebe."

Ale on ji viděl z velké dálky.

"Mám tam práci," řekl.

"Nemůžu s nimi žít. Nemůžu žít bez nich."

Měl pocit, že zase mluví o svých milencích.

"Je ještě něco horšího než změna, a to je status quo. Nenávidím volbu. Miluju tě. Rozumíš tomu?"

Měl něco říct, ale místo toho nastala odmlka. Nespoléhala na něj, ale opřela se mu o rameno, protože plakala a pláč jí ubíral sílu.

"Nikdy nepochopíš, jak svobodný jsi byl, Georgi," uslyšel ji říkat. "Musela jsem být svobodná za nás oba."

Zřejmě pochopila absurditu svého výroku a zasmála se.

Pustila mu ruku a znovu vykročili. Začala se ho vyptávat. Několik týdnů, možná déle, odpověděl. "V hotelu," řekl, ale nezmínil se v které zemi nebo v kterém městě. Znovu se k němu obrátila čelem a slzy jí vytryskly silněji než předtím, ale s ním to nepohnulo, i když by to byl chtěl.

"Georgi, už to všechno skončilo, Slibuju," řekla naléhavě. "My už to máme oba odpískané, přistáli jsme společně. Nemůže to být jinak. Vzhledem k průměru jsme ti nejspokojenější lidé na světě."

Přikývl. Zřejmě si myslel, že ona je někde jinde než on, ale nepovažoval to za rozhodující. Ušli další kus cesty a Smiley zjistil, že když Ann nemluví, cítí k ní dokonce nějaký vztah, ale byl to vztah člověka k jinému člověku, s nímž se ocitne na stejné stezce.

"Má to co dělat s lidmi, kteří zničili Billa Haydona," řekl jí a znělo to buď jako útěcha, nebo jako omluva za jeho odstup. Ale myslel si: "kteří zničili tebe."

Zmeškal vlak a zbývaly mu dvě hodiny. Byl odliv, a tak se prošel podél pobřeží u Marazionu zděšen vlastní netečností. Den byl šedý a mořští ptáci se bíle odráželi proti břidlicovému moři. Pár odvážných dětí se čvachtalo ve vodě. Jsem zloděj ducha, pomyslel si sklíčeně. Sám bez víry, odvracím od ní ostatní; ohřívám se u cizích ohňů. Pozoroval děti a vybavil si úryvek z poezie, kterou kdysi četával:

Jako plavec odvrátit se šťastně do průzračnosti
od světa jenž zestárl a zchladněl a obrostl starostmi.

Ano, pomyslel si zasmušile. To jsem já.

"Co myslíš, Georgi," začal Lacon. "Myslíš si, že pracovním přeceňováním svých žen děláme my, Angličané střední třídy, nějakou chybu? Myslíš si - řeknu to ještě takhle - že my Angličané, s našimi tradicemi a naším školstvím od nich očekáváme velké výkony, a pak je obviňujeme, že nepodávají žádné - jestli mi rozumíš? Díváme se na ně jako na pojmy, ne jako na osoby z masa a kostí. Je to náš problém?"

Smiley řekl, že by mohl být.

"Dobře, ale pokud to není náš problém, tak proč Val vždycky šlápne do hovna?" vyštěkl Lacon zuřivě, k překvapení dvou lidí, kteří seděli u sousedního stolu.

Ani na tuhle otázku však Smiley neznal odpověď.

Večeřeli v příšerné restauraci, kterou navrhl Lacon. Pili španělské burgundské z karafy a Lacon se divoce rozčiloval nad britskou politikou. Teď už byli u kávy a podezřelého koňaku. Ta antikomunistická fobie už se přehání, tím si byl Lacon jistý. Komunisti jsou nakonec taky jenom lidi. Nejsou to už žádná monstra se zkrvavělými zuby. Chtějí přece jen to, co chce každý: prosperitu a trochu toho míru a klidu. Možnost vydechnout uprostřed všeho toho nepřátelství. A pokud to tak není, co s tím stejně můžeme dělat? Některé problémy, jako problém Irska, jsou neřešitelné, ale copak Američani někdy uznají, že je něco neřešitelného? V Británii se nedá vládnout; a tak to bude za pár let všude. Budoucnost je v kolektivu, ale přežití v jednotlivci, a tenhle paradox nás dennodenně zabíjí.

"Takže Georgi, jak to ty vidíš? Jsi už koneckonců ve výslužbě, a tak máš objektivní pohled."

Smiley se slyšel mumlat něco nejapného o širokém spektru.

A pak došlo na téma, kterého se Smiley děsil celý večer: začal seminář o manželství.

"Vždycky jsme byli vedeni k tomu, že ženy je třeba opatrovat," řekl Lacon nasupeně. "Když jim nedáš

pocit, že jsou každou minutu milovány, úplně je to vykolejí. Ale ten chlápek, co žije s Val - ten, když ho naštve, nebo mluví, kdy nemá, klidně jí jich pár vrazí. Ty nebo já bychom nic takového neudělali, že ne?" "To jistě ne," řekl Smiley.

"Podívej. Řekl bys, kdybych se na ni jel podívat - postavil se před ní v jeho domě - a vzal to skutečně pevně do ruky - pohrozil právním zákrokem a tak dále - mohlo by to naklonit váhy? Bůh ví, že jsem lepší než on. Nejsem žádný měkkýš, ať už si o mně myslíš cokoliv!"

Stáli na chodníku pod hvězdami a čekali na Smileyho taxi.

"No tak se měj na té dovolené hezky. Zasloužíš si ji," řekl Lacon. "Jedeš někam do teplých krajů?"

"No, říkal jsem si, že prostě odjedu a budu trochu cestovat."

"Šťastný člověče. Panebože, jak já ti závidím tu tvou svobodu! Ale stejně jsi mi hodně pomohl. Tvých rad využiju v dopise."

"Ale Olivere, já jsem ti žádné rady nedal," protestoval trochu zděšeně Smiley.

Lacon si toho nevšímal. "Ta druhá věc je už vyřešená, slyšel jsem," řekl tiše. "Všechno v pořádku, žádné komplikace. Byl jsi dobrý, Georgi. A loajální. Podívám se, jestli by nebylo možné tě za to nějak vyznamenat. Jaké řády už máš, zapomněl jsem? Kdysi mi nějaký chlapík v Athéneu říkal, že by sis zasloužil řád."

Přijel taxík a Smileyho zmátlo, že si s ním Lacon potřásl rukou. Georgi. Krucinál. Jsi skvělý chlap. Jsme oba stejní, Georgi. Oba vlastenci, oba raději dáváme než dostáváme. Jsme cvičeni ke službě. Ke službě vlasti. A musíme za to platit. Kdyby Ann byla tvou agentkou místo tvou manželkou, určitě bys ji ukočíroval bez problémů.

Následujícího odpoledne volal Toby, že "všechno už je připraveno na finále." George Smiley v tichosti odletěl do Švýcarska pod krycím jménem Barraclough. Z curyšského letiště odjel autobusem společnosti Swissair do Bernu, kde se rovnou ubytoval v hotelu Bellevue Palace. Byl to velký přepychový hotel, edwardiánsky vyrovnaně klidný, z jehož oken bylo za jasných dnů vidět přes předhůří na zářivé vrcholky Alp, které však byly toho dne zahaleny sytou zimní mlhou. Měl na mysli nějaké menší místo; chtěl se ubytovat v jednom z Tobyho tajných bytů. Ale Toby ho přesvědčil, že Bellevue je nejlepší. Bylo tu několik východů, hotel byl v centru města a bylo to také první místo, kde by ho kdokoli hledal, to znamená to poslední, kde by ho hledal Karla, kdyby už ho hledal. Smiley vstoupil do mimořádně rozlehlé haly a měl pocit, že nastupuje na prázdnou zaoceánskou loď uprostřed moře.

21

Jeho pokoj připomínal malé švýcarské Versailles. Psací stůl měl mosazné vykládání a mramorovou desku a nad starou manželskou postelí visela reprodukce Bartlettovy ilustrace k Byronovu Child Heroldovi. Mlha venku vytvořila z okna šedou zeď. Vybálil si věci a sešel do baru, kde postarší pianista přehrával směsku z hitů padesátých let, které měla tak ráda Ann. A on snad také. Dal si nějaký sýr a vypil sklenici fendantu. Pomyslel si: Ted'. Ted' to začíná. Od ted'ka žádné bázlivé ústupy, žádné váhání. V deset hodin si zašel do starého města, které miloval. Ulice byly dlážděné a voněly v mrazivém vzduchu pečenými kaštany a doutníky. Z mlhy vystupovaly starobylé kašny a středověké domy tvořily kulisu ke hře, v níž neměl žádnou roli. Vešel do podloubí a míjel galerie a starožitnické krámky a dveře do domů, kudy mohl klidně projet jezdec na koni. Na mostě Nedegg se zastavil a zahleděl se na řeku. Trvalo to tolik dní, pomyslel si. Prošel jsem tolik ulic, než jsem se dostal až sem. Vzpomněl si na Hesseho: podivné je bloudit v mlze... stromy se vzájemně neznají. Zmrzlý opar se vznášel nad proudící vodou. Jez byl krémově žlutý. Přijíždělo k němu oranžové volvo kombi s bernskou poznávací značkou. Krátce bliklo. Smiley k němu vykročil a zevnitř se otevřely dveře spolujezdce. Ve světle lampičky uviděl za volantem Tobyho Esterhase a vzadu nepřívětivě vyhlížející ženu v uniformě bernské paničky v domácnosti, která na kolenou chovala dítě. Používá je jako masku, pomyslel si Smiley. Pozorovatelé tomu říkají silueta. Když se rozjeli, žena začala mluvit k dítěti švýcarskou němčinou: "Podívej se na ten jeřáb, Eduarde... Podívej, tramvaj, Eduarde..." Pozorovatelé jsou vždycky nespokojeni, vzpomněl si; to je osud každého voyeurů.

Měla dítě v náručí a natáčela je k čemukoliv.

Rodinný večer, předepisoval scénář. Jedeme na návštěvu v solidním oranžovém volvu. Jedeme domů. A muži přirozeně sedí vepředu.

Vjeli do Elfenau, bernské diplomatické čtvrti. Smiley v mlze rozeznával namrzlé zahrady a zelená sloupořadí vil. Ve světlech se zablýskla mosazná tabulka se jménem nějakého arabského státu. Vchod střežili dva strážci. Volvo minulo anglikánský kostel a řadu tenisových kurtů a vjelo do ulice lemované holými buky. Pouliční svítlny vypadaly jako bílé balony zavěšené v jejich korunách.

"Číslo osmnáct je pět set metrů po levé straně," řekl Toby tiše. "Grigorjev se ženou bydlí v přízemí." Jel pomalu, využívaje mlhy jako záminky.

"Tady žijí moc bohatí lidé, Eduarde!" zazpívala žena za nimi. "Samí cizinci."

"Většina lidí ze států za železnou oponou žije v Muri, ne v Elfenau," řekl Toby. "Je to komuna, všechno dělají společně. Nakupují společně, chodí společně na vycházky a tak dále. Grigorjevovi jsou jiní. Před třemi měsíci se přestěhovali z Muri a soukromě si najali tenhle byt. Tři tisíce pět set měsíčně, Georgi, tolik platí osobně majiteli."

"V hotovosti?"

"Měsíčně ve stotfrankových bankovkách."

"A jak se platí ostatní byty zaměstnanců velvyslanectví?"

"Přes banku. Grigorjev je výjimka."

Velice pomalu je předjel policejní hlídkový vůz. Smiley viděl, jak se za nimi otáčejí tři hlavy.

"Podívej, Eduarde, policie," vykřikla žena a pokoušela se přimět dítě, aby zamávalo.

Toby si také dával pozor, aby nepřestal mluvit. "Chlapci od policie se bojí bomb," vysvětlil. "Myslí si, že Palestinci se to tady všechno chystají vyhodit do vzduchu. To je pro nás dobré i špatné, Georgi. Pokud se budeme chovat nějak neohrabaně, Grigorjev si řekne, že jsme místní policajti. Takhle samozřejmě nebudou zase uvažovat místní policajti. Sto metrů před námi, Georgi. Před domem stojí černý mercedes. Ostatní zaměstnanci využívají služebních vozů. Ne tak Grigorjev. Ten má svůj vlastní mercedes."

"Odkdy?" zeptal se Smiley.

"Koupil ho před třemi měsíci z druhé ruky. V té době, kdy se stěhoval z Muri. Byl to pro něj velký skok, Georgi. Musel zařídit tolik věcí, jako kdyby organizoval oslavu narozenin. Auto, dům, povýšení z prvního tajemníka na radu velvyslanectví."

Vila měla štukovou omítku a stála ve veliké zahradě, na jejíž konec se pro mlhu nedalo dohlédnout. V arkýřovém okně zahlédl Smiley za záclonami světlo. Na zahradě stála dětská skluzavka a rýsoval se tu i vypuštěný bazén. Na umeteném šterku stál černý mercedes s diplomatickým označením CD.

"Značky všech vozů sovětského velvyslanectví končí 73," řekl Toby. "Britové mají 72. Grigorjevová si udělala řidičák před dvěma měsíci. Jen dvě ženy z velvyslanectví řídí. Ona tedy příšerně, Georgi. Skutečně příšerně."

"Kdo v domě ještě bydlí?"

"Majitel. Profesor Bernské univerzity, blbec. Před nějakým časem mu Amíci nabídli, že do přízemí dají pár zkušebních mikrofonů, a zaplatili mu to. Profesor pochopitelně vzal peníze a jako řádný občan je odevzdal policii. Policie se vylekala. Slíbila Amíkům, že to zkusí zařídit jinak. Od operace se nakonec upustilo. Nezdá se, že by Amíci měli na Grigorjevovi nějaký zvláštní zájem, byla to jen rutina."

"Kde jsou Grigorjevovy děti?"

"Přes týden jsou v sovětské internátní škole v Ženevě. V pátek večer jezdí domů. O víkendech si rodinka dělá výlety. Honí se po lesích, běhají na lyžích, hrají badminton. Sbírají houby. Grigorjevová je posedlá po čerstvém vzduchu. Taky si vyjíždějí na kolech."

"Grigorjev se těch výletů zúčastňuje?"

"V sobotu dělá, ale podle mého jen proto, aby jim unikl." Smiley si všiml, že Toby měl na Grigorjevovo manželství vyhraněný názor. Přemýšlel o tom, jestli si jej vytvořil na základě vlastní zkušenosti. Zahnul do boční ulice.

"Poslyš, Georgi," řekl Toby, vrací se ke Grigorjevovým víkendům. "Každý si něco domýšlí. To už je úděl pozorovatelů. Ve vízovém oddělení pracuje jedna dívka. Tmavovláška, podle ruských měřítek krasavice. Chlapci jí říkají 'Malá Nataša'. Jmenuje se nějak jinak, ale pro ně je to Nataša. V sobotu

dochází na velvyslanectví. Pracovat. Grigorjev ji párkrát vezl domů do Muri. Udělali jsme si pár fotek, nejsou špatné. Vystoupila z auta předem a půl kilometru došla pěšky. Proč? Jindy ji zase vzal jen tak na vyjížďku - jen se projížděli kolem Gurtenu, ale velice příjemně si popovídali. Třeba to tak chlapci chtěli kvůli Grigorjevové. Jeho mají rádi, Georgi. Víš, jak to chodí u pozorovatelů. Buď ten svůj objekt mají rádi, nebo ho nenávidí. A Grigorjeva oni mají rádi."

Začal zastavovat. Z mlhy na ně zamrkala světla malé kavárničky. Na jejím dvoře stál zelený citroen deux-chevaux s ženevskou poznávací značkou. Na zadním sedadle měl navršené krabice jako vzorky zboží. Na anténě měl zavěšený liščí ocas. Toby vyskočil, otevřel dvířka citroenu a hnal Smileyho na sedadlo spolujezdce. Pak mu podal měkký plstěný klobouk a sobě nasadil ruskou kožešinovou čepici. Rozjeli se a Smiley ještě zahlédl bernskou matronu, jak si přeseďá za volant oranžového volva, které právě opustili. Její dítě jim zoufale mávalo zadním okénkem.

"Tak jak se tu všichni mají?" zeptal se Toby.

"Skvěle. Ohmatávají si terén, Georgi, všichni do jednoho. Jeden z bratrů Sartorových má nemocné dítě a musel odjet do Vídně. Málem mu to zlomilo srdce. Jinak je to všechno v nejlepším pořádku. Jsi pro ně naprostá jednička. Tamhle napravo zrovna jde Harry Slingo. Pamatuješ si na Harryho? Dělal se mnou kdysi v Actonu."

"Slyšel jsem, že jeho syn dostal stipendium na Oxfordu," řekl Smiley.

"Bude studovat fyziku na Wadhamské koleji. Ten kluk je génus. Dívej se pořád dopředu, Georgi, neotáčej hlavou."

Míjeli dodávku s nápisem "Auto-Schnelldienst" vyvedeným ledabylým písmem na boku. Její řidič klimbal za volantem.

"Kdo je vzadu?" zeptal se Smiley, když byli z dohledu.

"Pete Lusty, bývalý žoldněř. Tihle chlapci to neměli v životě lehké, Georgi. Neměli práci, trpěli nečinností. Pete to podepsal do rhodéské armády. Zabil pár chlapů, bylo mu to jedno. Pak se vrátil. A tihle chlapci tě milují."

Znovu projížděli kolem Grigorjevova domu. Tentokrát se svítilo v jiném okně.

"Grigorjevovi chodí brzy spát," řekl Toby s jakýmsi obdivem.

Před nimi byla zaparkovaná limuzína s curyšskou značkou. Za volantem si řidič četl knížku.

"To je Kanadskej Bill," vysvětlil Toby. "Grigorjev odjíždí z domu, zahýbá doprava, míjí Peta Lustyho. Když zahýbá doleva, musí jet kolem Kanadského Billa. Jsou to dobří chlapci. Velice bdělí."

"Kdo to jede za námi?"

"Meinertzhagenovy holky. Ta velká už je vdaná."

Jejich jízda byla v mlze nenápadná, velice tichá. Sjeli z mírného kopce, po pravé straně minuli rezidenci britského velvyslance se zaparkovaným roycem na příjezdové cestě. Pak ulice zahýbala doleva. Toby zahrnul a vzápětí je předjelo auto, které jelo dosud za nimi. Rozsvítilo světla a Smiley zíral do stromy lemované slepé uličky, zakončené vysokými dvoukřídlými vraty. Uvnitř byla skupinka strážců. Dalšímu výhledu bránily stromy.

"Vítej na sovětském velvyslanectví, Georgi," řekl Toby velice tiše. "Čtyřicet diplomatů, padesát dalších zaměstnanců - šifrářů, písařek a několik příšerných řidičů. Obchodní zastupitelství je v jiné budově, na Schanzeneckstrasse 17. Grigorjev tam často jezdí. V Bernu mají také zastoupení Tass a Novosti. Ty však mají hlavní sídlo v Ženevě pod OSN. Jejich tam asi dvě stě. Tohle je jen taková pobočka, je jich tak dvanáct, patnáct a pozvolna se rozmnožují. Konzulát je hned za ambasadou. Jde se tam dveřmi v plotě, jako by to bylo opiové doupě nebo bordel. Na té cestičce mají kamery průmyslové televize a v čekárně pak snímáče. Zkus si jednou zažádat o víza."

"Myslím, že tuhle možnost nevyužiju, díky," řekl Smiley a Toby vykouznil jeden ze svých řídkých úsměvů.

"Tam jsou velvyslanecká hřiště," řekl Toby, když světla osvětila svah porostlý stromy, sklánějící se směrem od nich. "Tam chodí Grigorjevova hrát volejbal, tam dává politickou instruktáž svým dětem. Georgi, věř mi, to je strašná příšera. Mateřskou školku velvyslanectví, politické školení, pingpongový kroužek, ženský badmintonový kroužek - to všechno vede ta ženská. Nemusíš mi věřit, stačí si poslechnout mé chlapce." Když se otáčeli ven ze slepé uličky, Smiley zdvihl oči k hornímu oknu rohové budovy a uviděl, jak se tam zhasíná a vzápětí rozsvěcí světlo.

"To nám jen Pauli Skordeno říká, Vítejte v Bernu'," řekl Toby. "Minulý týden se nám podařilo pronajmout hořejší patro. Pauli je novinář a spolupracuje s Reuterem. Dokonce jsme mu padělali novinářský průkaz. A všechno potřebné."

Toby zaparkoval poblíž Thunplatz. Moderní věžní hodiny odbíjely jedenáct. Začal se snášet jemný sníh, ale mlha se nerozplynula. Chvilí nikdo z nich nepromluvil.

"Dneska to bylo jako minulý týden, a minulý týden to bylo jako ten předminulý, Georgi," řekl Toby.

"Každý čtvrtek probíhá stejně. Po práci zajede s mercedesem k pumpě, nechá si naplnit nádrž, dolít olej, zkontrolovat baterii a napsat účet. Jede domů. V šest hodin, nebo chvíli po šesté, přijede k jeho domu auto z velvyslanectví a vystoupí z něj Krasskij, pravidelný čtvrtěční kurýr z Moskvy. Sám. Velice neúnavný člověk, profesionál. Za jakýchkoliv jiných okolností se Krasskij nechává provázet svým společníkem Bogdanovem. Létají spolu, všude chodí spolu, jedí spolu. Ale při návštěvách Grigorjeva tohle pravidlo Krasskij porušuje a chodí sám. Zdrží se půl hodiny a odchází. Proč? To je u kurýra velice nezvyklé. A velice nebezpečné, když nemá krytí, to mi věř."

"A co máš na Grigorjeva, Toby?" zeptal se Smiley. "Co on je zač?"

"Není nijak zvlášť vycvičený, Georgi. Žádný obchodník, v tomhle směru je to dokonce dost katastrofa. A není ani moc poctivý. Takový polovzdělanec, Georgi."

To byl Kirov taky, pomyslel si Smiley.

"Myslíš si, že toho na něj máme dost?" zeptal se Smiley.

"Technicky je to bez problémů. Banka, falešná identita, a ještě Malá Nataša: technicky máme v ruce samá esa."

"Takže si myslíš, že pohoří," řekl Smiley, a bylo to spíš konstatování než otázka.

Toby udělal pochybovačné gesto. "Pohoří, Georgi, to je vždycky ve hvězdách, víš? Někteří chlápkové si najednou začnou hrát na hrdiny a chtějí zemřít za vlast. Jiní zase lžou až do poslední chvíle. Pohoří, to taky záleží na tom, jak jsou někteří lidé tvrdohlaví. Víš, co myslím?"

"Ano. Ano, myslím, že vím," řekl Smiley. A znovu si vzpomněl na Dillí a na klidný obličej, který ho pozoroval skrz oblak cigaretového dýmu.

"Půjde to hladce, Georgi, neboj. Sem tam se do toho vložíš."

"Dobrou noc," řekl Smiley.

Poslední tramvají odjel do středu města. Když přicházel k Bellevue, sníh už hustě padal: těžké vločky, snášející se ve žlutém pouličním světle, byly příliš vlhké, než aby zůstaly ležet. Nařídil si budík na sedmou.

22

Mladá žena jménem Alexandra byla přesně hodinu vzhůru, když se ozvalo ranní zvonění, svolávající ke shromáždění. Když je uslyšela, stáhla si okamžitě kartounovou noční košili pod kolena a pevně sevřela víčka a nalhávala si, že ještě spí: malé dítě, které potřebuje odpočinek. Ranní zvonění, stejně jako Smileyho budík, zaznělo v sedm, ale ona už v šest hodin slyšela zvony z údolí - nejdřív z katolického, pak z protestantského kostela a nakonec z radnice. V žádnou tuhle instituci nevěřila. Nevyznávala ani toho, ani onoho Boha, a nejméně ze všeho městské radní s jejich narvanými obličejí, kteří stávali na výročním festivalu na čestných místech s vytrčenými teřichy, zatímco pěvecký sbor hasičů nářečně vyl vlastenecké písně.

Věděla o festivalu, protože to byla jedna z mála povolených akcí, a nedávno měla za odměnu možnost jej navštívit. K jejímu velkému pobavení byl festival zasvěcen oslavám obyčejné cibule. Stála mezi sestrou Uršulou a sestrou Beatitudou a věděla, že ji obě hlídají, aby neutekla, a tak jen stála a hodinu poslouchala strašlivě nudné žvanění a pak další hodinu zpěv provázený nudnou vojenskou dechovkou. Pak sledovala průvod lidí oblečených do venkovských krojů a nesoucích na dlouhých tyčích svazky cibule. Vedl je praporečník se zástavou obce, který jinak přinášel mléko do kláštera a - pokud proklouzl - až před dveře ubytovny v naději, že uvidí za oknem dívku, a nebo to bylo možná naopak a Alexandra se snažila uvidět jeho.

Když hodiny odbily šestou, Alexandra se z hluboké hloubi své postele rozhodla počítat minuty až do věčnosti. Ve své dobrovolně přijaté roli dítěte odpočítávala šepem každou vteřinu: "Tisíc jedna, tisíc dvě." Dvanáct minut po šesté slyšela, jak se matka Felicity vrací ze mše na svém mopedu, který každému brblavě sděloval, že Felicity-Felicity - brm-brm - a nikdo jiný - brm-brm - je naší vrchní sestrou a úřední startérkou Dne; nikdo jiný - brm-brm - než ona. Což bylo legrační, protože ona se vůbec nejmenovala Felicity; jméno Felicity si vybrala pro účinkování před ostatními sestrami. Její pravé jméno, které sdělila Alexandře jako tajemství, bylo Naděžda, což znamená "naděje". A tak Alexandra na oplátku sdělila Felicity, že její pravé jméno je Taťána, vůbec ne Alexandra. Alexandra bylo nové jméno, vysvětlila jí, které bylo určeno speciálně pro pobyt ve Švýcarsku. Ale Felicity-Felicity ji ostře napomenula, ať pitomě nežvaní.

Po příjezdu matky Felicity si Alexandra přetáhla bílou přikrývku přes oči a rozhodla se, že čas se zastavil, že je v bílém dětském snu, kde nejsou stíny, kde není žádná Alexandra, dokonce ani žádná Taťána. Bílé žárovky, bílé stěny, bílá postel. Bílé radiátory. Za vysokými okny bílé hory na pozadí bílé oblohy.

Doktore Rüedi, pomyslela si, mám pro naše příští čtvrtletní sezení nový sen. Nebo to je úterní sezení? Dobře mě poslouvejte, doktore. Mluvíte rusky dostatečně dobře? Někdy se tváříte, že rozumíte víc, než skutečně rozumíte. No dobře, tak já začnu. Jmenuju se Taťána a stojím ve své bílé noční košili v bílé alpské krajině a snažím se psát bílou křídou od Felicity-Felicity, která se ve skutečnosti jmenuje Naděžda, na horský masiv. Pod noční košili už nic nemám. Předstíráte, že tyhle věci se vás netýkají, ale když vám vyprávím, jak miluju své tělo, velice zpozorníte, že, doktore Rüedi? Čmárám křídou na horský masiv. Tlačím na ni, jako když zamačkávám cigaretu. Myslím na ta nejsprostší slova, která znám - ano, doktore Rüedi, na tohle slovo a na tamto slovo - ale obávám se, že vaše ruština ta slova nezná.

Pokouším se je napsat, ale bílé na bílé, jak to může malá holčička dokázat, ptám se vás, doktore?

Doktore, je to strašné, vy nikdy nesmíte znát mé sny. Víte, že jsem kdysi byla kurva a jmenovala jsem se Taťána? Že nemůžu udělat nic špatného? Že můžu klidně něco zapálit, i sebe, že můžu urážet Stát, a oni mi nic neudělají? Místo toho mě vypustí zadními vrátky - "Jdi, Taťáno, jdi" - věděl jste to?

Alexandra uslyšela kroky na chodbě a ještě více se zachumlala do přikrývky. To vedou tu francouzskou holku na záchod, pomyslela si. Francouzská holka byla tady ze všech nejkrásnější. Alexandra ji milovala, už jen pro tu její krásu. Tou svou krásou dokázala porazit celý ten systém tady. I když jí navlékli svěrací kazajku - když se podrápala nebo se ztýrala nebo něco rozbila - její andělská tvář na ně koukala jako ty jejich ikony. I když na sobě měla beztvarou noční košili bez knoflíčků, její prsa z ní čněla jako výrazné mostní oblouky a nikdo s tím nic neudělal, ani ty nejžárlivější, ani Felicity-Felicity, jejíž tajné jméno bylo Naděje, nedokázala zabránit tomu, aby vypadala jako filmová hvězda. Když si strhala šaty, i řádové sestry se na ni dívaly v žádostivé hrůze. Vzhledově se s ní mohla srovnávat jedině americká holka, ale americkou holku už odvezli, protože byla moc špatná. Francouzská holka byla taky špatná se svými záchvaty vzteku a podřezáváním zápěstí a zběsilými útoky na Felicity-Felicity, ale to bylo nic proti tomu, co vyváděla americká holka, než ji odvezli. Sestry dokonce musely zavolat Kranka, aby ji udržel, než se uklidní. Musely kvůli tomu uzavřít celé křídlo, kde byly ložnice, ale stejně, když pak dodávka odvezla americkou holku pryč, bylo to jak úmrtí v rodině. A sestra Beatitude probřečela celý večer v modlitbách. Později, když ji přinutila odpovědět na její otázku, říkala jí Sašo, což dostatečně vypovídalo o jejím citovém rozrušení. "Tu americkou dívenku odvezli do Untersee," sdělila v slzách Alexandře. "Ach Sašo, Sašo, slib mi, že se nikdy nenecháš odvézt do Untersee." Stejně jako jí říkali v životě, o kterém tu nesměla mluvit: "Taťáno, nedělej ty šílené a nebezpečné věci!"

Po této příhodě se Untersee stalo pro Alexandru tím největším strašákem, hrozbou, která ji vždycky zklidnila, dokonce i ve chvílích největšího afektu: "Když budeš zlá, pošleme tě do Untersee. Když budeš dráždit doktora Rüediho, když si budeš vyhrnovat sukni, když si před ním budeš dávat nohu přes nohu, matka Felicity tě bude muset poslat do Untersee. Buď hodná, nebo tě pošlou do Untersee."

Kroky na chodbě se vracely. Francouzskou holku odváděly na oblékání. Někdy se s nimi prala a skončila ve svěrací kazajce. Někdy poslaly Alexandru, aby ji uklidnila, a ona jí pak donekonečna pročesávala vlasy, beze slova, dokud se francouzská holka neuklidnila a nezačala jí líbat ruce. Pak Alexandru odvedly, protože láska nebyla, nebyla, nebyla v osnovách.

Dveře se rozlétly a Alexandra uslyšela škrobený hlas Felicity-Felicity, jímž ji sekýrovala jako stará zdravotní sestra v nějaké ruské hře: "Sašo! Musíš okamžitě vstát! Sašo, okamžitě se vzbud!"

Postoupila ještě o krok kupředu. Alexandra přemýšlela, jestli z ní strhne pokrývku a vytáhne ji z postele. Matka Felicity uměla být drsná jako voják, i přes svůj aristokratický původ. Nebyla zlá, ale byla necitlivá a nechala se snadno vyprovokovat.

"Sašo, zmeškáš snídani. Ostatní dívky se ti vysmějí a budou říkat, že my hloupé Rusky chodíme všude pozdě. Sašo? Sašo, chceš přijít o modlitby? Bůh se na tebe bude velice hněvat, Sašo. Bude smutný a bude plakat. Možná bude přemýšlet o tom, jak tě potrestat."

Sašo, chceš jet do Untersee?

Alexandra sevřela víčka ještě pevněji. Je mi šest let a potřebuju spánek, matko Felicity. Teď ze mě Bůh dělá pětiletou, teď čtyřletou. Jsou mi tři roky a potřebuju spánek, matko Felicity.

"Sašo, tys zapomněla, že máš dnes významný den? Sašo, tys zapomněla, že za tebou dneska někdo přijde?"

Bůh ze mě dělá dvouletou, Bůh ze mě dělá roční, Bůh ze mě dělá nic, nenarozenou. Ne, nezapomněla jsem na svou návštěvu, matko Felicity. Vzpomněla jsem si na ni ještě před spaním, zdálo se mi o ní, od probuzení nemyslím na nic jiného. Jenže já tu návštěvu dneska nechci, matko Felicity, já tu návštěvu nechci vůbec. Já nemůžu, já nemůžu žít ve lži, já nevím, co mám dělat, a proto nepřipustím, nepřipustím, nepřipustím, aby tenhle den začal!

Alexandra se poslušně vyškrábala z postele.

"No vidíš," řekla matka Felicity a divoce ji políbila. Pak se vyřítla na chodbu a začala řvát: "Zase pozdě! Zase pozdě!" Tleskala rukama - "Kšá, kšá!" - jako by naháněla hejno pitomých slepic.

23

Cesta vlakem do Thunu trvala půl hodiny. Z nádraží se Smiley loudal, prohlížel si výkladní skříně, dělal malé okliky. Někteří chlápkové si najednou začnou hrát na hrdiny a chtějí zemřít za vlast, pomyslel si... Pohoří, to taky záleží na tom, jak jsou někteří lidé tvrdohlaví... Přemýšlel, jaký je vlastně on.

Byl to den zatmívající se prázdnoty. Pár chodců se jako stíny prodíralo mlhou, a parníky na jezeře byly zamrzlé. Občas se prázdnota rozevřela a on uviděl zámek, strom, kus městských hradeb. Pak se zase hbitě zavřela. Sníh ležel na dlažbě a na větvích sukovitých lázeňských stromů. V ulicích bylo pár aut s rozsvícenými světly a jejich kola čvachtala v rozbředlém sněhu. Jediné barvy zářily z výkladních skříní. Zlaté hodinky a lyžařské oblečení jako pestrobarevné vlajky. "Bud' tam nejdřív v jedenáct," řekl mu Toby; "i když jedenáct je hrozně brzo, Georgi, oni nepřijedou před dvanáctou." Bylo teprve půl jedenácté, ale on chtěl mít dost času, chtěl se trochu projít, než si sedne, chtěl mít čas, jak by řekl Enderby, sehnat si kachny do houfu. Zašel do úzké uličky a uviděl, jak se přímo před ním tyčí zámek. Z chodníku se podloubím dostal na schody, odkud šplhal strmým kopcem nahoru. Minul anglickou čajovnu, americký bar, noční klub Oáza, všechny s neónovými reklamami, všechny vylepšené kopie ztracených originálů. Nemohly však zničit jeho lásku ke Švýcarsku. Dostal se na náměstí a uviděl banku, která tam měla být, a naproti malý hotýlek, přesně jak mu to popsal Toby. V přízemí byla kavárna a nahoře pokoje. Všiml si žluté poštovní dodávky na místě zakázaného parkování a věděl, že to je Tobyho stanoviště. Toby měl naprostou důvěru v poštovní dodávky; kradl je, kudy chodil, a tvrdil, že si jich nikdo nevšimne a nikdo si je nezapamatuje. Těhle dal nová čísla, ale vypadala starší, než vůz sám. Smiley přešel náměstí. Cedule na dveřích banky hlásala: "OTEVŘENO PONDĚLÍ AŽ ČTVRTEK OD 7.45 DO 17.00, PÁTEK OD 7.45 DO 18.15".

"Grigorjev má rád dobu oběda, protože v Thunu nikdo nepromrhá čas na oběd návštěvou banky," vysvětlil mu Toby. "On má naprosto mylný smysl pro bezpečnost, Georgi. Pustá místa, hodiny klidu. Grigorjev je tak nápadný, až je to trapné."

Smiley přešel lávku. Do jedenácté chybělo deset minut. Zamířil k hotýlku s neomezeným výhledem na Grigorjevovu banku. Napětí v prázdnotě, pomyslel si, když naslouchal klapotu vlastních kroků a chrčení

vody v trubkách; město bylo mimo sezónu a mimo čas. Pohoří, Georgi, to je vždycky ve hvězdách, víš? Jak to Karla udělá? Co udělá absolutista takového, co bychom my neudělali? Shromáždí si špionážní materiál a pak se do toho dá - bude riskovat. Otevřel dveře kavárny a ovanul ho teplý vzduch. Šel rovnou ke stolku u okna označenému cedulkou "ZADÁNO".

"Čekám na pana Jacobiho," řekl servírce. Přikývla a vyhnula se jeho pohledu. Dívka byla klášterně bleďá a naprosto bezvýrazná. Poručil si café-creme do skla, ale ona mu řekla, že když si objednává do skla, musí si k tomu dát schnapps.

"Pak tedy do šálku," kapituloval.

Proč chtěl nejdřív sklenici?

Napětí v prázdnotě, pomyslel si znovu a rozhlédl se. Hazardní hra na opuštěném místě.

Místnost byla moderní napodobeninou staré švýcarské kavárny. Na štukových sloupech byla zkřížená kopí. Ze skrytých reproduktorů se linula bezvýrazná hudba; důvěryhodný hlas mluvil při každém oznámení skladby jiným jazykem. V rohu hráli čtyři muži tiše karty. Podíval se z okna na prázdné náměstí. Začalo pršet a bílá se proměnila v šedou. Kolem projel na kole nějaký chlapec v červené vlněné čepici, která svítila ulicí jako baterka, dokud ji nepohltila mlha. Smiley si všiml, že dveře banky jsou dvojité a otevírají se fotobuňkou. Podíval se na hodinky. Jedenáct deset. Zachrčela pokladna. Zasyčel kávovar. Karbaníci začínali novou hru. Na stěnách visely dřevěné obrázky s výjevy tančících párů v národních krojích. Na co jiného se tu dalo ještě koukat? Lampy byly z tepaného železa, ale místnost byla ve skutečnosti velmi ostře osvětlena žárovkami ukrytými za stropní lištou. Vzpomněl si na Hong Kong, na bavorské sklípky v patnáctém poschodí, kde by člověk taky marně čekal na vysvětlení.

Dneska jde jen o přípravu, pomyslel si. Dneska ještě nic nezačíná. Znovu se podíval na banku. Nikdo nevcházel, nikdo nevycházel. Uvědomil si, že celý život čekal na něco, co nedokáže přesně pojmenovat: snad na rozhodnutí. Vzpomněl si na Ann a na jejich poslední procházku. Rozhodnutí je prázdnota.

Uslyšel zaskřípění židle a uviděl Tobyho ruku, jak se k němu po Švýcarsku natahuje, aby jí mohl potřást. Toby zářil, jako by se právě vrátil z kondičního běhu.

"Grigorjevovi odjeli z domu v Elfenu před pěti minutami," řekl tiše. "Grigorjevová řídí. Nejspíš se zabijou, ještě než sem dojedou."

"A co kola?" zeptal se dychtivě Smiley.

"Jako normálně," řekl Toby a přitáhl si židli.

"Řídila minulý týden?"

"I ten předminulý. Ona to chce. Georgi, ta ženská je příšera." Dívka mu přinesla neobjednanou kávu.

"Minulý týden Grigorjeva doslova vytáhla od volantu a pak narazila do sloupku u brány a promáčkla blatník. Pauli s Kanadským Billem se tak řehtali, že jsme si mysleli, že nám praská ve sluchátkách statická elektřina." Přátelsky položil Smileymu ruku na rameno. "Poslyš, bude to hezký den. Věř mi. Dokonalé osvětlení, dokonalá organizace, a ty budeš jen sedět a těšit se z představení."

Zazvonil telefon a dívka zavolala, "Pan Jacobi!" Toby odkráčel do rohu. Podala mu sluchátko a začervenala se, když jí něco zašeptal. Z kuchyně vyšel šéfkuchař se svým malým synkem: "Herr Jacobi!" Chryzantémy na Smileyho stole byly umělé, ale někdo dal do vázičky vodu.

"Čao," zahlaholil Toby vesele do telefonu a vrátil se ke stolu. "Všichni jsou na místě, všichni září štěstím," oznámil spokojeně. "Dej si něco k jídlu, ne? Užívej si trochu, Georgi. Jsi ve Švýcarsku." Toby vesele vyšel na ulici. Těšit se z představení. Tak je to správné, pomyslel si Smiley. Já jsem tu hru napsal, Toby byl producentem, takže já už se teď můžu jenom dívat. Vlastně ne, opravil se. Napsal ji Karla, a občas mu to dalo dost práce.

Do dvojítych dveří banky vešly dvě dívky v turistickém oblečení. Za okamžik po nich vešel Toby. Plní banku, pomyslel si Smiley. Obsadí svými lidmi všechny přepážky. Za Tobym vešel bok po boku pár mladých obchodníků a po něm tlustá žena s dvěma nákupními taškami. Žlutá poštovní dodávka se ani nepohnula: nikdo přece neodtáhne poštovní vůz. Všiml si telefonní budky a dvou postav uvnitř, které se možná skrývaly před deštěm. Dva lidé jsou nenápadnější než jeden člověk, říkali s oblibou v Sarrattu, a tři jsou ještě méně podezřelí než dva. Kolem projel prázdný autokar. Hodiny odbily dvanáct a přesně na tuhle nárazku se z mlhy vyloupil černý mercedes a jeho zmáčená světla ozařovala dlažbu. Neobratně přirazil k obrubníku a zastavil před bankou, dva metry od Tobyho poštovní dodávky. Značky všech vozů

sovětského velvyslanectví končí 73, řekl Toby. Vyhodí ho a objede párkrát kolem bloku, než on vyjde z banky. V tomhle mizerném počasí se však Grigorjevovi zjevně rozhodli ignorovat dopravní předpisy i Karlovy pokyny a spoléhat se na diplomatické označení vozu, které by je mohlo ochránit od případných potíží. Otevřely se dveře spolujezdce a z vozu vystoupila podsaditá postava v černém obleku a v brýlích. S kufříkem v ruce zamířila ke dveřím banky. Smiley si stačil jen všimnout hustých bílých vlasů a brýlí bez obrouček, které už znal z Grigorjevových fotografií, než mu výhled zamaskovalo projíždějící nákladní auto. Když přešlo, byl už Grigorjev pryč, zato měl Smiley nádherný výhled na impozantní bustu Grigorjevové s rudými vlasy a zachmuřeným pohledem řidičky-začátečnice, která osamoceně seděla za volantem. Georgi, věř mi, to je strašná příšera. Když ji teď viděl, s vytrčenou čelistí a zatvrzelým pohledem, napoprvé, i když s výhradami, byl ochoten přistoupit na Tobyho optimistickou charakteristiku. Pokud strach měl být základním průvodním jevem Grigorjevova krachu, tak měli silného spojence. Smiley si představoval dění v bance. Všechno se odehrávalo přesně podle jeho a Tobyho plánu. Banka byla malá, takže na obsluhu u přepážek stačilo sedm lidí. Toby sám si otvíral soukromý účet na jméno Herr Jacobi. Ukládal několik tisíc franků. Drobnými úkony okupoval jednu přepážku. Směnárenská přepážka byla také bez problémů. Dva Tobyho lidé, vyzbrojeni řadou měn, ji mohli na hezkých pár minut zablokovat. Představoval si zmatek, vyvolaný Tobyho bujarostí, který donutí Grigorjeva zesílit hlas. Představoval si, jak dvě turistky jednak pokládají bezstarostně batoh ke Grigorjevovým nohám, aby nahrály všechno, co si s pokladníkem povídá, jednak odněkud, z druhého batohu, z jiného zavazadla, ze svinutého spacího pytle, prostě odněkud všechno natáčejí skrytou kamerou. "To je totéž jako před popravčí četou, Georgi," řekl Smileymu Toby, když vyslovil obavy, že Grigorjev uslyší vrčení kamery. "Všichni slyší výstřel, až na oběť."

Bankovní dveře se rozevřely. Vyšli z nich dva obchodníci a zapínali si kabáty, jako by právě vyšli ze záchodu. Za nimi se objevila tlustá žena s dvěma nákupními taškami, pak vyšel Toby, který se otáčel ke dvěma turistkám. Další už byl sám Grigorjev. Ničeho si nevšiml a naskočil do mercedesu. Ušetřil své ženě políbení na tvář, než mohla ucuknout. Smiley viděl, jak se jí kriticky stahují ústa. Na to Grigorjev odpověděl smířlivým úsměvem. Ano, pomyslel si Smiley, určitě je tu něco, proč se může cítit provinilý. Ano, pomyslel si, jako pozorovatel tomu rozumím. Grigorjevovi však stále neodjížděli. Sotva Grigorjev zavřel dveře, přistoupila k vozu vysoká, Smileymu mírně povědomá žena v zeleném lodenovém plášti, sestoupila z chodníku a divoce klepala na okénko u spolujezdce. Pak měla zřejmě rozhořčenou přednášku o nesprávném parkování. Grigorjev byl v rozpacích. Grigorjevova se naklonila přes něj a něco na tu ženu zařvala. Smiley dokonce zaslechl slovo diplomat, které přehlušilo pouliční ruch - ale žena v zeleném plášti zůstávala, kde byla, kabelku přes ruku. Když odjížděli, ještě je proklínala. Určitě si je fotografovala v autě přes perforaci: stačí dvanáct dírek špendlíkem a optika může dokonale fungovat. Toby se vrátil do kavárny a znovu se usadil ke Smileymu. Zapálil si krátký doutník. Smiley cítil, že se Toby chvěje jako pes po honu. "Vybral si svých deset tisíc," řekl. Mluvil trochu překotně. "Stejně jako minulý týden, stejně jako předminulý týden. Už to máme, Georgi, celou scénu. Chlapci jsou šťastní, děvčata taky. Georgi, oni jsou skutečně skvělí. Naprosto nejlepší. Nikdy jsem neměl lepší partu. Co si myslíš o něm?"

Smiley se zasmál, překvapen otázkou.

"Určitě je pod pantoflem," řekl.

"Sympatický chlápek, ne? Rozumný. Myslím, že se bude taky rozumně chovat. To je můj názor Georgi. A chlapci se na to dívají stejně."

"Kam jedou Grigorjevovi odsud?"

Přerušil je pronikavý mužský hlas. "Herr Jacobi!"

Byl to však jen šéfkuchař, který chtěl připít na Tobyho zdraví. Toby mu připitek vrátil.

"Naobědvají se v nádražním bufetu, první třída," odpověděl. "Grigorjevova si dá vepřovou kotletu a hranolky, Grigorjev hovězí plátek a sklenici piva. Možná si dají i pár vódek."

"A po obědě?"

Toby krátce pokývl hlavou, jako by ta otázka nevyžadovala dalšího objasnění.

"Jistě," řekl. "Přesně tam pojedou. Georgi, rozvesel se. Ten chlápek se složí, věř mi. Ty jsi nikdy takovouhle manželku neměl. A Nataša je mazaná dívenka." Ztišil hlas. "Karla v ní má své poslední

útočiště. Někdy nerozumíš jednoduchým věcem. Ty si myslíš, že by ho nechala vzdát se nového bytu? A mercedesu?"

Alexandřin každotýdenní návštěvník přijel jako vždy přesně, v témže čase jako jindy, a to bylo v pátek po odpočinku. V jednu hodinu byl oběd. V pátek to bylo studené maso a Rösti a Kompott z jablek nebo švestek, to záleželo na ročním období, ale ona to stejně nemohla jíst a někdy předstírala nevolnost nebo utíkala na záchod nebo volala Felicity-Felicity a stěžovala si velmi prostým jazykem na kvalitu stravy. Tahle metoda nikdy neselhávala a vždycky Felicity dokonale vybudila. Byli tu pyšní na to, že si pěstují vlastní ovoce a v kanceláři Felicity-Felicity bylo mnoho fotografií ovoce a květů pomíchaných s fotografiemi alpských potůčků a hor, jako kdyby to všechno Bůh, nebo sestry, nebo doktor Rüedi vypěstovali zvlášť pro chovance. Po obědě byl hodinový odpočinek a po něm přišla každý pátek pro Alexandru ta nejhorší hodina, nejhorší hodina z celého týdne, kdy musela na bílé ustlané posteli lhát a předstírat, že je jí dobře, zatímco se modlila k jakémukoliv Bohu, aby si tohohle strýčka Antona někam odvolal, nebo mu nadělil infarkt, nebo, což by bylo nejlepší, si ho povolal k sobě. Byla tu zavřená s vlastní minulostí a vlastními tajemstvími a vlastním jménem Taťána. Myslela na jeho brýle bez obrouček a představovala si, jak mu je narve do hlavy i s očima, až mu vylezou druhou stranou, takže místo aby čuměla na jeho tupý pohled, bude se skrz něj dívat ven.

Hodina odpočinku konečně uplynula a Alexandra stála v prázdné jídelně ve svých nejlepších šatech a dívala se z okna, zatímco dvě Marty stíraly dlaždicovou podlahu. Cítila se mizerně. Rozbij se, myslela si. Rozbij se na tom svém pitomém kole. I ostatní dívky měly návštěvy, ale ty chodily v neděli. A nikdo z nich nebyl strýc Anton, muži byli vůbec v menšině; obvykle přicházely bezkrevné tetičky nebo znužené sestry. Nikdo z nich však neměl k dispozici pracovnu samotné Felicity-Felicity, kde mohl být s návštěvou sám za zavřenými dveřmi; téhle výsadě se těšila jen Alexandra se strýcem Antonem, jak neúnavně zdůrazňovala sestra Beatitude. Alexandra by však ráda vyměnila tuto výsadu a ještě mnoho dalších za jedinou výsadu, a to aby ji strýc Anton vůbec nenavštěvoval.

Dveře na nádvoří se otevřely a ona se rozechvěla, jako by uviděla myš nebo pavouka nebo exhibicionistu, který se jí právě odhalil. Na kole vjížděla sudovitá postava v hnědém obleku. Nebyl to žádný cyklista, to na něm poznala. Nepřijel sem z žádné dálky, protože nikdy nebyl ani trochu zadýchaný. Mohlo být tropické vedro, ale strýc Anton se nikdy nepotil ani nebyl rudý v obličeji. Mohlo lít jako z konve, ale strýcův pršiplášť a klobouk byly málem suché a jeho boty nebyly nikdy zablácené. Jen když tak strašně sněžilo, před třemi týdny, jako by to byly roky, a kolem ztichlého hradu ležela metrová pokrývka, vypadal strýc Anton jako skutečný člověk ze skutečného světa: měl pevné boty ke kolenům a bundu a kožesinovou čepici a po cestě se musel vyhýbat borovicím. Jako by vystoupil ze vzpomínek, o nichž nesměla nikdy promluvit. A když ji objal a řekl jí "dcerunko moje" a odhodil velké rukavice na nablýskaný stůl Felicity-Felicity, pocítila náhle takové spříznění a naději, že se ještě několik dní přistihávala, jak se usmívá.

"Byl tak srdečný," vyznala se sestře Beatitude svou lámanou francouzštinou. "Objímal mě jako kamarád. Proč ho ten sních tak rozechřál?"

Ale dneska byla jen plískanice a mlha a z nebe padaly velké měkké vločky, které ani na žlutém šterku nezůstávaly ležet.

Přijíždí autem, Sašo - řekla jí jednou sestra Beatitude - s nějakou ženou, Sašo. Beatitude je viděla. Dvakrát. Pochopitelně je pozorovala. Měli dvě kola připevněná na střechu auta, řídítka dolů, a ta žena řídila. Byla to velká silná žena, tak trochu jako matka Felicity, ale ne tak křesťanská, s vlasy tak rudými, že by to mohlo podráždit býka. Když dojeli na kraj vesnice, zaparkovali auto za stodolou Andrease Gertsche a strýc Anton sundal svoje kolo a dojel sem. Ale ta žena zůstala v autě a kouřila a četla Schweizer Illustrierte, občas se podívala do zrcátka, a její kolo nikdy neopustilo střechu; stálo tam jako převrácená bachyně, zatímco ona si četla v časopisu! A víš co? To kolo strýce Antona je nelegální! Sestra Beatitude si to jako správná Švýcarka zcela pochopitelně ověřila - kolo strýce Antona nemělo žádnou plaque, žádnou licenci, byl to prostě zločinec a stejně tak ta žena, i když ta byla zřejmě moc tlustá, než aby vůbec mohla na kole jezdit!

Ale Alexandře byly ilegální bicykly ukradené. Chtěla vědět něco o tom autě. Co to bylo za značku? Bylo

to přepychové, nebo obyčejné auto? A jaké barvy, a především odkud? Z Moskvy, z Paříže, odkud? Ale sestra Beatitude byla jednoduchá venkovská dívka a svět za horami jí poněkud splýval. Tak co bylo napsáno na poznávací značce, proboha, ty káčo? křičela Alexandra. Sestra Beatitude si takových věcí nevšímala. Sestra Beatitude zavrtěla hlavou jako správná selská dcerka. Rozuměla kolům a kravám. Auta byla za touto hranicí.

Alexandra viděla Grigorjeva přijíždět. Čekala na okamžik, kdy skloní hlavu k řídítkům a zvedne svůj těžký zadek do vzduchu a přehodí jednu krátkou nožku přes rám, jako by slézal ze ženy. Viděla, jak zrudnul i tou krátkou cestou a jak si z nosiče odvazuje kufřík. Běžela ke dveřím a pokoušela se ho políbit, nejdřív na tvář, pak na rty, a měla v úmyslu vrazit mu na uvítanou jazyk do úst, ale on se kolem ní jen přehnal se skloněnou hlavou, jako by už zase spěchal k manželce.

"Zdravím vás, Alexandro Borisovno," slyšela ho vyplašeně zašeptat. Jméno po otci vyslovil, jako by to bylo státní tajemství.

"Zdravím vás, strýčku Antone," odpověděla.

Pak ji sestra Beatitude chytla za ruku a zašeptala jí, ať se kouká chovat, nebo uvidí.

Pracovna matky Felicity byla zároveň střídmo zařízená a přepychová. Byla malá a holá a velmi čistá, neboť ji Marty drhly a leštily každý den, takže to v ní páchlo jako v krytém bazénu. Pár jejích upomínkových předmětů z Ruska se lesklo jako šperky. Měla ikony i honosně zarámované hnědé fotografie princezen, které milovala, a biskupů, jimž sloužila. Byla tu i fotografie z jejího svátku - nebo to byly její či biskupovy narozeniny? Všechny fotografie byly sejmuté ze stěn, doplněné obrázkem Matky Boží a Jezulátka a množstvím svíček. Alexandra to věděla, protože Felicity si ji zavolala k sobě a četla jí nahlas ruské modlitby a zpívala úryvky liturgických písní v pochodovém rytmu a dala jí koláč a sklenici sladkého vína, všechno, co si ruská společnost dopřává v den svátku - nebo snad na velikonoce nebo na vánoce? Rusové jsou nejlepší na světě, říkala. Ačkoliv vrchní sestra spolykala dost pilulek, Alexandra postupně poznala, že je namol, takže jí nadzdvihla její staré nohy a podložila je polštářem a políbila ji do vlasů a nechala ji usnout na tvíděm potaženém kanapi, kde sedávali rodiče, když přicházeli zapisovat čerstvé uchazeče. Na témže kanapi teď seděla Alexandra a civěla na strýce Antona, který vytahoval z kapsy malý notýsek. Už má zase hnědý den, všimla si: hnědý oblek, hnědou kravatu, hnědou košili. "Měl byste si koupit hnědé cyklistické sponky na kalhoty," řekla mu rusky.

Strýc Anton se nezasmál. Notýsek měl přepásaný černou gumičkou, kterou teď s námahou stahoval a olizoval si při tom rty. Alexandra si někdy myslela, že je policajt, jindy zase zakuklený kněz, jindy ho měla za právníka nebo ředitele školy, někdy se jí jevil jako nějaký zvláštní doktor. Ať už byl čímkoliv, jednoznačně si přála, aby věděla, ať už prostřednictvím přepásaného zápisníku nebo výrazu nervózní benevolence, že existuje Vyšší zákon, proti kterému ani ona, ani on nemůže nic dělat, že on nechce být jejím žalárníkem, že touží po jejím odpuštění - když už ne po její opravdové lásce - za to, že ji uvěznil. Věděla také, že on si přeje, aby věděla, že je smutný a osamělý a že ji má moc rád a že v nějakém lepším světě by byl strýčkem, který jí upřímně nosí dárky k narozeninám a k vánocům a každoročně ji poškrábe pod bradou, "No pane, Sašenko, ty jsi ale vyrostla," a pak ji poplácá po nějaké zaoblené části a bude si myslet, "No pane, Sašenko, ty už budeš brzy zralá k nakousnutí".

"Jak pokračuješ v četbě, Alexandro?" zeptal se jí a položil zápisník před sebe. Zalistoval v něm, aby našel svůj seznam. Tohle byl jen udržovací hovor. Tady nebyl žádný Vyšší zákon. Tohle bylo jako hovor o počasí nebo o tom, jak má hezké šaty nebo jak šťastně dneska vypadá - vůbec ne jako minulý týden.

"Jmenuju se Taťána a pocházím z Měsíce," odpověděla.

Strýc Anton se tvářil, že nikdy nic takového neřekla. Možná si to řekla jen pro sebe, v duchu, jak si říkávala spoustu věcí.

"Dočetla jsi toho Turgeněva, kterého jsem ti přinesl?" zeptal se. "Myslím, že to byly Jarní vody."

"Předčítala mi to matka Felicity, ale začalo ji bolet v krku," řekla Alexandra.

"Aha."

To byla lež. Felicity-Felicity jí přestala číst za trest, protože vyhodila jídlo na podlahu.

Strýc Anton našel v notýsku stránku s otázkami a našel také tužku, stříbrnou a patentní; zdálo se, že je na ni náležitě pyšný.

"Tak," řekl. "Tak takhle to je."

Alexandře se nechtělo čekat na jeho otázky. Najednou nemohla. Přemýšlela o tom, že mu stáhne kalhoty a přeřízne ho. Přemýšlela o tom, že se ztýrá v rohu jako francouzská holka. Ukáže mu krev na rukách, jak se podrápala. Musela mu vysvětlit, i prostřednictvím vlastní božské krve, že nechce slyšet jeho první otázku. Vstala a vztáhla k němu jednu ruku, zatímco do druhé se zakousla. Chtěla jednou provždy seznámit strýce Antona s tím, že otázka, kterou jí hodlá položit, je pro ni sprostá, útočná a nepřijatelná a šílená a k tomu si jako nejbližší a nejlepší vybrala Kristův příklad: nevisel snad tady na zdi pracovny Felicity-Felicity, přímo před ní, se zakrváceným zápěstím? Tohle jsem si schovávala pro vás, strýčku Antone, vysvětlí mu a bude myslet na velikonoce, na Felicity-Felicity, jak chodí kolem hradu a rozbíjí vejce. "Prosím. Tohle je moje krev, strýčku Antone. Schovávala jsem si ji pro vás." Nacpala si do úst druhou ruku, ale tím pádem nedokázala mluvit, jen vzlykat, a tak se podmráčeně usadila a složila ruce do klína. Všimla si, že jí nekrvácejí, ale aspoň je měla mokré od slin.

Strýc Anton držel pravou rukou otevřený notýsek a v levé svíral patentní tužku. Byl to první levák, kterého poznala, a někdy, když se na něj dívala při psaní, musela přemýšlet o tom, zda není jen nějakým odrazem v zrcadle, zatímco jeho původní verze sedí v autě za stodolou Andrease Gertsche. Pomyslela si, jak by bylo krásné jednat s tím, čemu doktor Rüedi říká rozpolcená osobnost - jednu půlku by poslala na kole pryč, zatímco druhá by klidně seděla v autě se zrzavou ženskou, která ji přivezla.

Felicity-Felicity, kdybys mi půjčila to svoje uprděné kolo, poslala bych svou horší půlku pryč.

Pak se uslyšela promluvit. Byl to nádherný zvuk. Zněl jí jako všechny ty silné a zdravé hlasy kolem ní: hlasy politiků v rádiu, hlasy doktorů, kteří se na ni dívali, když ležela.

"Strýčku Antone, odkud jste, prosím vás?" uslyšela svou otázku, vyslovenou s uměřenou zvědavostí.

"Strýčku Antone, vnímejte mě, prosím vás, když něco říkám. Dokud mi neřeknete, kdo jste, nebo jestli jste můj pravý strýček, a jakou poznávací značku má vaše černé auto, odmítám odpovídat na jakékoliv vaše otázky. Je mi to líto, ale nedá se nic dělat. A taky chci vědět, jestli ta zrzavá dáma je vaše žena, nebo je to Felicity-Felicity s obarvenými vlasy, jak říká sestra Beatitude."

Alexandřina mysl však příliš často vyslovovala slova, která ústa dál nepřenášela, takže slova zůstala poletovat někde v ní a ona se stala jejich nechťeným žalárníkem, jakým byl strýc Anton pro ni.

"Kdo vám dává peníze, aby mě tu Felicity-Felicity věznila? Kdo platí doktora Rüediho? Kdo vám každý týden diktuje otázky do toho vašeho notesu? Komu předáváte moje odpovědi, které si tak pečlivě zapisujete?"

Slova jí znovu poletovala v lebce jako ptáci v Krankově skleníku v ovocné sezóně, a Alexandra je nedokázala nijak přesvědčit, aby vylétla ven.

"Tak," řekl strýc Anton už asi potřetí s týmž vodovým úsměvem, s jakým k ní přistupoval doktor Rüedi, když jí chtěl dát injekci. "Tak nejdřív mi musíš říct svoje celé jméno, Alexandro."

Alexandra zdvihla tři prsty a odpočítávala jako hodné dítě. "Alexandra Borisovna Ostrakovová," řekla dětským hláskem.

"Dobře. A jak ses cítila tenhle týden, Sašo?"

Alexandra se zdvořile usmála: "Děkuji, strýčku Antone. Tento týden jsem se cítila mnohem lépe. Doktor Rüedi je toho názoru, že nejhorší krizi už mám za sebou."

"Byla jsi v jakémkoliv - poštovním, telefonickém, nebo osobním - styku s někým zvenčí?"

Alexandra se rozhodla, že je svatá. Složila ruce do klína, sklonila hlavu k jedné straně a představovala si, že je jednou z ruských pravoslavných svatých na stěně pracovny Felicity-Felicity. Věra, která byla osud; Ljubov, která byla láska; Sofia, Olga, Irina nebo Xenia - hlavou jí proběhla všechna ta jména, která ji učila matka Felicity během toho večera, kdy se jí přiznala, že její pravé jméno je Naděje - zatímco Alexandřino Alexandra nebo Saša, ale nikdy, nikdy Taťána, a to ať si pamatuje. Alexandra se na strýce Antona usmála a věděla, že její úsměv je vznešený, shovívavý a moudrý; věděla, že poslouchá hlas Boží, ne hlas strýce Antona; a strýc Anton to věděl také, takže si zhluboka povzdechl a odložil notes a stiskl tlačítko zvonku, aby přivolal matku Felicity k projednání otázky peněz.

Matka Felicity přišla v okamžiku a Alexandra si říkala, že nemohla být daleko od druhé strany dveří.

Účet už měla připravený v ruce. Strýc Anton se na něj podíval a zachmuřil se jako vždycky, pak odpočítal na stůl bankovky, zvlášť modré a zvlášť oranžové. Každou z nich na chvíli přesvítlo světlo

stolní lampičky. Pak strýc Anton poplácal Alexandru po rameni, jako by jí bylo patnáct, a ne pětadvacet nebo dvacet, nebo kolik jí to vlastně bylo v tom novém životě. Pozorovala ho, jak vychází ze dveří a jak nasedá na kolo. Sledovala, jak jeho kýty usilovně hledají rytmus, když od ní odjížděl do vesnice. Všimla si jedné podivné věci, která se dosud nestala, aspoň ne strýci Antonovi. Odkudsi se vynořili dva lidé, kteří tlačili motocykl - muž a žena. Museli, sedět někde na lavičce, mimo dohled, třeba se tam milovali. Dívali se za ním, ale zatím nenasedli. Počkali, až strýc Anton sjede z kopce, a pak se teprve za ním vydali. V tu chvíli se Alexandra rozhodla křičet, a tentokrát také našla hlas. Její výkřik zburcoval celý dům od sklepa po půdu. Řvala, dokud k ní nepřišla sestra Beatitude a nezklidnila ji pořádnou fackou. "Jsou to ti samí lidé," vyjekla Alexandra.

"Kteří?" zeptala se sestra Beatitude a připravila si ruku pro případ, že ji bude znovu potřebovat. "Kteří lidé, ty zlá?"

"Ti, kteří sledovali mou matku, než ji odvěkli a zabili."

Sestra Beautitude nedůvěřivě odfrkla. "Předpokládám, že jeli na černých koních!" řekla posměšně. "A odvezli ji na saních přes celou Sibiř!"

Alexandra už si vymýšlela tyhle báchorky předtím. Jak byl její otec tajný princ, mocnější než car. Jak vládl v noci, kdy létají sovy, zatímco jestřábi odpočívají. Jak ji jeho tajné oči pozorovaly, kamkoliv šla, a jeho tajné uši slyšely každé slovo, které pronesla. A jak jedné noci slyšela ze spánku modlitbu své matky a on pro ni poslal své lidi a už ji nikdo nikdy neviděl: ani Bůh, který ji dosud hledá.

24

Do mytologie Tajné služby vstoupila operace později pod názvem Zničení Lstivého Tondy - tak nazvali Grigorjeva angažovaní agenti. Byla to jedna z mála operací, k jejímuž provedení je třeba notná dávka štěstí, přesné načasování a dokonalá příprava. Všichni od začátku věděli, že největším problémem bude přistihnout Grigorjeva samotného ve chvíli, kdy bude možné ho během několika hodin vrátit do normálního života. Víkend následující po zkušební operaci v thunské bance byl věnován intenzivnímu zkoumání Grigorjevových zvyků a chování, ale nepřinesl výsledky, které by rozhodující okamžik pomohly stanovit. Skordeno a de Silsky, Tobyho drsný muž, načrtli v zoufalství riskantní plán, jak ho polapit po cestě do práce, na těch několika stech metrech od domu k velvyslanectví. Toby to však okamžitě zamítl. Jedna z dívek se nabídla jako volavka: třeba by ho mohla někde stopnout? Zatleskali její obětavosti, ale praktické řešení zůstávalo v nedohlednu.

Hlavním problémem bylo, že Grigorjev podléhal dvojímu dohledu. Nejenže ho rutinně sledovaly bezpečnostní složky z velvyslanectví, ale také jeho žena. Pozorovatelé soudili, že ví o jeho něžném vztahu k Malé Nataše. Jejich podezření se potvrdilo, když se Tobyho lampářům podařilo napojit odposlech na telefonní sloup na rohu ulice. Během jednoho dne volala Grigorjevová svému manželovi třikrát, zjevně jen proto, aby se přesvědčila, že je na velvyslanectví.

"Georgi, já ti říkám, že ta ženská je naprosto obludná," prohlásil Toby, když to slyšel. "Láska, no dobrá, to je v pořádku. Ale majetnictví jako jediný vztah, to naprosto odsuzuju. Pro mě je to naprosto zásadní otázka."

Jediná možnost se rýsovala ve čtvrtek, kdy Grigorjev pravidelně zajížděl k pumpě a nechával si prohlédnout mercedes. Jestliže takový odborník, jakým je Kanadskej Bill, dokáže ve středu v noci naordinovat motoru takovou poruchu, která by mu sice dovolila jet, ale jen tak tak, pak by bylo možné lapnout Grigorjeva, zatímco bude čekat na opravu. Tenhle plán však mohl shořet na řadě nevypočitatelných okolností. I kdyby všechno klaplo, jak dlouho by měli Grigorjeva pro sebe? A pak, ve čtvrtek musel být Grigorjev včas doma, aby přijal kurýra Krasského. Přesto však to byl jediný plán, který měli - ten nejhorší, až na ty ostatní, jak říkal Toby - a tak během pěti dnů čekání Toby se svými nejlepšími lidmi vymýšlel východiska z možných nepředvídaných situací, které mohly plán zhatit: všichni musí být sbaleni a odhlášeni z hotelu; doklady a peníze musí mít všichni neustále u sebe; rádiové zařízení musí být zabaleno v bednách a uloženo na jméno nějakého Američana v trezoru nějaké velké banky, aby

případné stopy směřovaly k americkým bratránkům; byly zakázány jakékoliv schůzky kromě jakoby náhodných setkání na ulici; frekvence vysílaček se musela měnit každé čtyři hodiny. Toby znal svou švýcarskou policii, jak prohlašoval. Už tady pracoval. Kdyby to prasklo, tak čím méně mých chlapců a děvčat tady bude, aby odpovídali na otázky, tím líp. "Díky Bohu, že jsou Švýcaři neutrální, víš, co myslím?"

Pro útěchu i pro udržení křehké morálky pozorovatelů si Smiley s Tobym vymysleli, že během dnů čekání bude Grigorjev sledován nepřetržitě. Pozorovací stanoviště v Brunnadernrain bude obsazeno čtyřicet hodin denně, automobilové a cyklistické hlídky budou rozšířeny, každý musí být na nohách pro případ, že by k nim byl Bůh v nějaké nečekané chvíli milosrdný a dal jim jinou šanci.

Bůh jim zatím seslal idylické nedělní počasí, a to se ukázalo jako rozhodující. V deset hodin to vypadalo, jako by alpské slunce sestoupilo z Oberlandu, aby prozářilo životy mlhou sužovaných obyvatel nížiny. V Bellevue Paláce, kde byl v neděli obzvláštní klid, rozprostřel číšník Smileymu do klína ubrousek. Smiley poklidně popíjel kávu a pokoušel se číst víkendovou přílohu Herold Tribune. Když vzhledl, uviděl před sebou stát křehkou postavu vrchního recepčního Franze.

"Pane Barracloughe, máte telefon, promiňte. Někáký pan Anselm."

Automaty byly v hlavní hale, hlas byl Tobyho. Jméno Anselm značilo naléhavost: "Z ženevské kanceláře nám právě volali, že náš ředitel je v tomto okamžiku na cestě do Bernu."

Ženevská kancelář bylo pozorovací stanoviště v Brunnadernrain.

"Jede se svou ženou?" řekl Smiley.

"Madam bohužel musela jet na výlet s dětmi," odpověděl Toby. "Mohl byste prosím přijít do kanceláře, pane Barracloughe?"

Tobyho kancelář byl zdobný zahradní pavilón poblíž Bundeshausu. Smiley tam byl během pěti minut. Pod nimi leželo údolí zelené řeky. V dálce se pod modrou oblohou tyčily štíty bernského Oberlandu.

"Grigorjev odešel z velvyslanectví úplně sám před pěti minutami, jen v klobouku a v kabátě," řekl Toby Smileymu na uvítanou. "Jde pěšky do města. Jako tu první neděli, kdy jsme ho sledovali. Dojde na velvyslanectví, a během deseti minut odchází do města. Jde se někam podívat na šachy, Georgi, o tom není pochyb. Co říkáš?"

"Kdo ho sleduje?"

"Skordeno a de Silsky pěšky, jeden vůz za nimi, další dva před nimi. Jedna skupina už míří do chrámu. Jdeme taky, Georgi, nebo ne?"

Toby si uvědomil ten pocit odtržení, který měl ze Smileyho vždycky, když operace začala nabírat rychlost: byla to přinejmenším nerozhodnost, když už ne zcela nepochopitelná nechuť pokračovat. Zaútočil na něj: "Tak máme zelenou, Georgi? Nebo ne? Georgi, prosím tě! Tady se jedná o vteřiny!"

"Je dům stále sledován, kdyby se Grigorjevová s dětmi vrátila?"

"Samozřejmě."

Smiley ještě okamžik váhal. Zvažoval situaci. V dálce viděl šedou a varovnou postavu Karly.

"Máme zelenou," řekl. "Jdeme."

Sotva to dořekl, Toby už byl v telefonní budce asi dvacet metrů od pavilónu. "Srdce mi pracovalo jako parní stroj," prohlásil později. Zároveň měl v očích bojový lesk.

V Sarrattu existuje dokonce model té operace. Přednášející jej občas vyloví a vyprávějí ten příběh. Starobylé město Bern se dá nejlépe popsat jako hora, pevnost a poloostrov zároveň, jak také ukazuje model. Mezi mosty Kirchenfeld a Kornhaus protéká Aare obloukem a dostává se do příkré strže, v níž rozvázně hřaduje staré město se strmými středověkými uličkami, s nádherně pozdněgotickými věžemi katedrály, které se tyčí s pýchou horských štítů. Vedle katedrály je plošina, z jejíhož jižního okraje padá třicetimetrová kamenná stěna rovnou do vířící řeky. Je to místo jako stvořené pro sebevraždy a bezpochyby tu k nějakým došlo. Podle pověsti tu kdysi kuň shodil zbožného muže přímo z útesu dolů, ale ten Božím řízením pád přežil, aby pak do pozeňnaného věku ještě třicet let v pokoji sloužil církvi. Jinak je plošina poklidné místo s lavičkami a ozdobnými dřevinami a dětským hřištěm. A také místem, kde se v posledních letech hrají veřejně šachy. Figury jsou více než půl metru vysoké, dost lehké, aby se s nimi dalo táhnout, ale zároveň dost těžké, aby odolaly občasnému náporu jižního větru, který přichází z

okolních kopců. Na modelu v Sarrattu je dokonce replika téhle sady.

Když tam Toby Esterhase toho nedělního rána dorazil, uviděl v tom překvapivém slunečním nadělení malou, ale úhlednou skupinku šachových nadšenců, kteří postávali nebo posedávali kolem šachovnice. Uprostřed, necelé dva metry od Tobyho, stál obchodní rada sovětského velvyslanectví v Bernu tak bezstarostně, jak jen si mohl Toby přát; ulil se od práce i rodiny a skrz brýle bez obrouček pozorně sledoval každý pohyb hráčů. Za Grigorjevem stáli Skordeno a jeho společník de Silsky a nespouštěli z něj oči. Hráči byli mladí, vousatí a veselí - pokud to nebyli studenti nějaké umělecké školy, tak si určitě přáli, aby za ně byli považováni. Byli si velice dobře vědomi toho, že svádějí boj před očima veřejnosti. Toby už byl Grigorjevovi takhle blízko, ale nikdy ne ve chvíli, kdy byla Rusova pozornost tak výrazně zaujata. V klidu před nadcházející bitvou si ho Toby ocenil a potvrdil si, co už o něm dávno tvrdil: že totiž Anton Grigorjev není žádný protřelý agent. Jeho pohroužená zaujatost a upřímný zájem, s nimiž sledoval každý tah a rozvažování hráčů, v sobě nesly takovou nevinnost, která by v boji o pozice v moskevském centru nemohla nikdy obstát.

K šťastným náhodám toho dne patřil i Tobyho vzhled. Bez ohledu na bernské nedělní zvyklosti si oblékl tmavý kabát a černou kožešinovou čepici. Vypadal proto v této úhelné chvíli improvizace přesně tak, jak by si to byl přál, kdyby tuhle akci mohl do podrobností propracovat: jako dobře situovaný muž, který se věnuje svému nedělnímu odpočinku.

Toby se podíval ke katedrále. Únikové vozy byly připraveny.

V obecenstvu to zašumělo smíchem. Jeden z vousatých hráčů okázale zdvihl svou královnu, předstíraje, že je strašně těžká, udělal s ní pár kroků a pak ji s hekáním položil. Grigorjev se zachmuřil, když se zamyslel nad tím nečekaným tahem. Na Tobyho pokývnutí zaujali Skordeno a de Silsky místa po jeho boku. Skordeno se o něj opíral ramenem, ale Grigorjev tomu nevěnoval žádnou pozornost. To bylo signálem pro Tobyho ostatní lidi, aby se vmísili do davu a utvořili za de Silskym a Skordenem druhou formaci. Toby už dále nečekal. Postavil se přímo před Grigorjeva, usmál se a zdvihl čepici. Grigorjev mu úsměv vrátil - nejistě, jako nějakému polozapomenutému kolegovi z diplomatických kruhů.

"Jak se dneska máte, pane rado?" zeptal se Toby rusky s jakousi skrývanou veselostí.

Grigorjev byl naprosto zmaten. Poděkoval a řekl, že se má dobře.

"Doufám, že se vám váš malý čtvrtěční výlet na venkov líbil," řekl Toby se stejnou lehkostí, ale mnohem tišeji, a vzal Grigorjeva v podpaží. "Myslím, že naše diplomatická komunita ještě dostatečně neocenila kvality starobylého města Thunu. Podle mého by mu měla věnovat větší pozornost nejen pro jeho starobylost, ale i pro jeho banky. Nesouhlasíte se mnou?"

Tahle úvodní řeč byla natolik dlouhá, že při ní Toby stačil nevzdorujícího Grigorjeva vytlačit až na kraj davu. Skordeno a de Silsky se drželi těsně za nimi.

"Jmenuju se Kurt Siebel, pane," vyznal se Toby Grigorjevovi do ucha. Stále byl do něj zavěšený. "Vedu výzkumy pro Bernskou standardní banku v Thunu. Máme určité otázky týkající se soukromého konta doktora Adolfa Glasera u naší banky. Udělal byste dobře, kdybyste se tvářil, že mě znáte." Stále byli v pohybu. Za nimi šli v kostřbaté řadě ostatní Tobyho lidé jako ragbyoví hráči, kteří se ve formaci snaží zamezit náhlému útoku. "Ničeho se neobávejte, prosím," pokračoval Toby a vedl si Grigorjeva. "Když nám věnujete hodinku, určitě si dokážeme věci vyjasnit, aniž bychom ohrozili vaši místní či profesionální pozici. Prosím."

Ve světě tajných agentů je hranice mezi bezpečností a mimořádným hazardem téměř nezatelná: membrána, která může být snadno ve vteřině protržena. Někomu mohl nadbíhat i celá léta, než si ho připravil na závěrečný výpad. Jenže ten závěrečný výpad sám o sobě je riskantní skok, který může znamenat jak prohru, tak vítězství, a Toby měl na chvíli pocit, že se dívá do tváře prohře. Grigorjev se náhle zastavil a otočil se k němu, aby si ho prohlédl. Byl bledý jako nemocný člověk. Zdvihl bradu a otevřel ústa, aby protestoval proti tak neslýchanému útoku. Pokusil se Tobymu vytrhnout, ale ten držel pevně. Skordeno a de Silsky se drželi stále v jejich blízkosti, ale k vozu zbývalo ještě dobrých patnáct metrů, a to byla na odvěčení jednoho tlustého Rusa podle Tobyho příliš velká vzdálenost. Toby proto instinktivně udržoval hovor.

"Jsou tu určité nesrovnalosti, pane rado. Závažné nesrovnalosti. Vedeme si o vás spis, a je to truchlivé čtení. Kdybych jej předal švýcarské policii, ani všechny možné diplomatické protesty by vás neuchránily

před potížemi. O vlivu na vaši diplomatickou kariéru se snad nemusím zmiňovat. Prosím. Řekl jsem prosím."

Grigorjev se stále nepohnul. Zdálo se, že je přimrazen nerozhodností. Toby se snažil odtáhnout ho za paži, ale on stál jako skála a vypadal, že to vůbec nevnímá. Toby vynaložil ještě více síly, Skordeno a de Silsky se k nim přimkli, ale Grigorjev měl tvrdošíjnou sílu dementních. Otevřel ústa, polkl a jeho pohled utkvěl tupě na Tobym.

"Jaké nesrovnalosti?" vypravil ze sebe nakonec. Jen jeho překvapení a tichost hlasu skýtaly určitou nadějí. Jeho tlusté tělo strnule odolávalo jakémukoliv vynucenému pohybu. "O jakém Glaserovi to mluvíte?" zeptal se chraplavě tímtež zaskočeným tónem. "Já nejsem Glaser. Jsem diplomat Grigorjev. Účet, o kterém mluvíte, je veden naprosto regulérně. Jako obchodní rada jsem chráněn imunitou. Mám také právo mít účet u zahraniční banky."

Toby vypálil svůj poslední výstřel. Peníze a ta dívka, říkal Smiley. Ty můžeš hrát jen s těmi penězi a tou dívkou.

"Je tu ještě delikátní otázka vašeho manželství, pane," řekl Toby s předstíraným odporem. "Musím vám sdělit, že vaše zálety v rámci velvyslanectví uvrhly váš soukromý život do velkého nebezpečí." Grigorjev začal něco říkat, ale bylo mu rozumět jen slovo bankéř, vyslovené buď nevěřičně, nebo posměšně. Zavřel oči a opakoval to slovo znovu, tentokrát - podle Skordena - s výrazem mimořádného hnusu. Nicméně vykročil. Zadní dvířka vozu byla otevřená. Za prvním vozem byl připraven ještě druhý. Toby vykládal nějaké nesmysly o zatajené dani splatné z úroku každého švýcarského bankovního účtu, ale věděl, že ho Grigorjev neposlouchá. De Silsky vyrazil kupředu a naskočil do auta, zatímco Skordeno tam za ním strčil Grigorjeva a s prasknutím dvířky se usadil sám. Toby obsadil sedadlo spolujezdce; řídila jedna z Mainertzhagenových dívek. Toby jí německy řekl, ať jede klidně a má proboha na paměti, že v Bernu je neděle. Před Grigorjevem žádné anglické promluvy, řekl Smiley.

Někde u nádraží musel Grigorjev myslet na něco bolestného, protože když se Toby podíval do zpětného zrcátka, uviděl, jak má tvář zkroucenou bolestí a oběma rukama si drží rozkrok. Jeli do Länggass-strasse, dlouhé a nudné ulice za univerzitou. Když přijížděli na místo určení, dveře činžáku se otevřely a v nich se objevila hubená domovnice. Byla to Millie McCraigová, stará harcovnice z Tajné služby. Při pohledu na její úsměv se Grigorjev vzepřel, a teď už šlo o rychlost, ne o utajení. Skordeno vyskočil na chodník, popadl Grigorjeva za ruku a málem ho vytáhl z kabátu; de Silsky ho udeřil, ačkoliv později se zapřísahal, že to byla náhoda. Oba muži dostali Grigorjeva společnými silami ven a odnesli ho přes práh jako nevěstu. Složili ho pak v přijímacím pokoji jako balík. Smiley už tu seděl v rohu a čekal na ně. V místnosti převládaly hnědé kartounové potahy a krajky. Dveře se zavřely a únosci si umožnili krátký oddech. Skordeno a de Silsky vyprskli úlevným smíchem. Toby si sundal svou kožesinovou čepici a otřel si pot.

"Ruhe," rozkázal tiše. Okamžitě ho poslechli.

Grigorjev si mnul rameno a zjevně ho nezajímalo nic kromě vlastní bolesti. Smiley si ho pečlivě prohlížel a při tomto bolestínském gestu se mu ulevilo; Grigorjev jím dával podvědomě najevo, že patří v životě do kategorie poražených. Smiley si vzpomněl na Kirova, na jeho zhudlařené setkání s Ostrakovovou, na jeho pracné získávání Leipziga. Na Grigorjevovi viděl tutéž nevyléčitelnou prostřednost: byla v jeho novém, ale špatně vybraném pruhovaném obleku, který ještě zdůrazňoval jeho tělnatost; byla v jeho drahých šedých botách, které byly sice perforované, ale příliš těsné, než aby mohly být pohodlné; byla v jeho šňorivě nakadeřených vlasech. Všechny tyto drobné detaily prozrazovaly Smileymu vysoké aspirace, o nichž věděl - a Grigorjev možná také - že nebudou vyplněny.

Bývalý akademik, vzpomněl si na hodnocení ve spisu, který mu dal u Bena Enderby. Zřejmě opustil místo univerzitního učitele kvůli rozsáhlejším privilegiím, které má jako státní úředník.

Uskřípnutý chudáček, řekla by Ann, kdyby jedním pohledem zhodnotila jeho sexuální přitažlivost. Nech ho být.

Ale Smiley ho nemohl nechat být. Grigorjev už byl na háčku: Smiley měl jen pár okamžiků na to, aby se rozhodl, jak ho co nejlépe dostane z vody. Grigorjev měl brýle bez obrouček a začínaly se mu dělat další brady. Jeho vlasový olej, zahřátý tělesnou teplotou, vydával citrónovou vůni. Stále si držel rameno, ale už se začínal rozhlížet po svých věznilích. Pot mu padal z obličeje jako déšť.

"Kde to jsem?" zeptal se bojechtivě Tobyho, kterého si vybral za vůdce. Smileyho ignoroval. Jeho hlas byl chraplavý a nepřírozně vysoký. Mluvil německy, ale se slovanským přízvukem.

Tři roky jako první obchodní tajemník u sovětské mise v Posúpimi, vzpomněl si Smiley. Nebyly zjištěny kontakty na zpravodajskou službu.

"Trvám na tom, abych se dověděl, kde jsem. Jsem vysoký sovětský diplomat. Žádám o okamžité spojení se svým velvyslancem."

V rozčilení si mnul zraněné rameno ještě horlivěji.

"Byl jsem unesen! Jsem tu proti své vůli! Jestli mě okamžitě nevrátíte mému velvyslanci, bude z toho velký mezinárodní incident!"

Grigorjev měl jeviště pro sebe, ale nedokázal je zcela ovládnout. Ptát se bude jenom George, řekl Toby svým lidem. A jenom George bude odpovídat na jeho otázky. Ale Smiley tu seděl jako majitel pohřebního ústavu, kterého nedokáže nic vzrušit.

"Chcete výkupné?" vykřikl Grigorjev neadresně. Náhlá myšlenka ho zjevně vyděsila. "Jste teroristi." zašeptal. "Ale jestli jste teroristi, proč mi nezavážete oči? Proč mě necháte, abych vám viděl do obličeje?" Podíval se na de Silskyho a vzápětí na Skordena. "Musíte si zakrýt obličeje! Zakryjte si je! Nechci vás znát!"

Podnícen neustávajícím tichem, udeřil pěstí do dlaně a dvakrát zařval "Já žádám." V té chvíli Smiley s předstíranou lítostí otevřel zápisník, který měl na klíně, tak jak by to asi udělal Kirov, a velmi úředně si povzdechl: "Jste rada Grigorjev ze sovětského velvyslanectví v Bernu?" zeptal se tím nejznuděnějším hlasem.

"Grigorjev! Jsem Grigorjev! Samozřejmě že jsem Grigorjev! A kdo jste vy, prosím? Al Capone? Kdo jste? Proč mě tu vyslýcháte jako nějaký komisař?"

Lépe Smileyho chování nemohl vystihnout. Bylo bezvýrazné až k lhostejnosti.

"Takže, pane rado, vzhledem k tomu, že si nemůžeme dovolit žádné prodlevy, vás musím požádat, abyste se podíval na usvědčující fotografie, které jsou na stole za vámi," řekl Smiley s pečlivou vlažností v hlase.

"Fotografie? Jaké fotografie? Jak si tohle můžete dovolit k diplomatovi? Žádám, abych byl okamžitě spojen se svým velvyslancem!"

"Dovolil bych si vám poradit, abyste se nejdřív podíval na fotografie," řekl Smiley nevrlou, neutrální němčinou. "Až si prohlédnete fotografie, můžete si zavolat, komu budete chtít. Začněte laskavě zleva," poradil mu. "Fotografie jsou záměrně aranžovány zleva doprava."

Vydíraný člověk má důstojnost všech našich slabostí, pomyslel si Smiley a nenápadně pozoroval Grigorjeva, který se šoural podél stolu, jako by si prohlížel další diplomatický bufet. Vydíraný člověk je kdokoli z nás zastížený ve dveřích při útěku z pastí. Smiley aranžoval fotografie sám; představoval si, že musejí v Grigorjevově mysli vzbudit pocit nepřetržité řady katastrof. Grigorjevovi parkují mercedesem před bankou. Grigorjevová se svým věčně mrzutým výrazem čeká za volantem a svírá volant, jako by jí ho chtěl někdo vzít. Grigorjev a Malá Nataša, tulící se k sobě na lavičce. Grigorjev v bance, několik snímků, poslední fotografovaný přes rameno, když podepisuje pokladníkovi stvrzenku, na níž je zřetelně předtištěno jméno Adolfa Glasera. Pak tu byl Grigorjev na kole, se ztrápenou tváří, jak se chystá vjet do sanatoria. A znovu Grigorjevová v autě za Gertschovou stodolou. Její kolo dosud upoutané na střeše. Nejdéle se však Grigorjev zdržel u nezřetelné fotografie, kterou ukradly Meinertzhagenovy dívky. Nebyla však natolik nezřetelná, aby se na ní nedaly rozeznat dvě hlavy v polibku: Grigorjevová a Natašina. Nataša se tvářila, jako by ho chtěla sníst zaživa.

"Telefon máte k dispozici, pane rado," řekl Smiley tiše, když se Grigorjev stále neměl k žádnému pohybu. Stál strnule před poslední fotografií a podle výrazu tváře měl pocit naprosté bezútěšnosti. On není jen přistížený člověk, pomyslel si Smiley; on je především člověk, jehož sen o lásce, dosud nezcizitelně tajený, se náhle stal veřejný a směšný.

Smiley se svým oficiálně zachmuřeným tónem dal do vysvětlování, které by Karla nazval nátlakem. Jiní vyšetřovatelé, jak říká Toby, by Grigorjevovi dali na vybranou, a přitom by zkoušeli jeho ruskou zatvrzelost a zálibu v sebezničení: ty pravé podněty, říká Toby, které mohou přivolat katastrofu. Jiní vyšetřovatelé, říká dále, by vyhrožovali, zvyšovali hlas, uchýlovali se k teatrálnosti, nebo by dokonce

použili fyzického násilí. Ne tak George, říká Toby, ten nikdy. George se choval jako prospěchářský oportunista, a Grigorjev, jako všichni Grigorjevové po celém světě, ho bral jako nevyhnutelný osud. George možnost jakéhokoliv výběru zcela vyloučil, říká Toby. George klidně objasnil Grigorjevovi, proč nemá na vybranou: Nejdůležitější věc, pane rado - řekl Smiley, jako kdyby vysvětloval daňové sazby - je zvážit, jaký dopad by tyto fotografie mohly mít na místech, kam budou brzy zaslány, jestliže neuděláme nic proti jejich distribuci. Nejprve to budou švýcarské úřady, které se budou zajímat o zneužití švýcarského pasu ze strany akreditovaného diplomata, když už se nepozastavíme nad zásadním porušením bankovních zákonů, řekl Smiley. Grigorjevovi nadřízení na ministerstvu zahraničních věcí budou zklamáni jeho chováním, a to jak v soukromí, tak na profesionálním poli. Grigorjevovy vyhlídky na další kariéru se rozplynou. Bude exulantem ve vlastní zemi, řekl Smiley, a jeho rodina s ním. Celá jeho rodina. "Představte si hněv paní Grigorjevové, vystavené nepohodlí Sibíře," dovršil Smiley své dílo. Grigorjev se propadl do židle a sepal si ruce na temeni hlavy, jako by se bál, že se mu rozletí. "Nakonec," řekl ještě Smiley a zdvihl oči od svého zápisníku, i když jen na okamžik - Bůh ví, co tam četl, řekl později Toby, stránky byly nalinkované, ale jinak prázdné - "takže nakonec, pane rado, si ještě musíme uvědomit, jaký dopad by měly tyhle fotografie na určité orgány Státní bezpečnosti." Po těchto slovech Grigorjevovi sklesla hlava. Vytáhl z kapsičky u saka kapesník a začal si otírat čelo, ale pot se mu řinul stále dál. Smiley si vzpomněl, že podobně se potil on v Dillí, když seděl tváří v tvář Karlovi v jedné cele.

Smiley byl zcela pohlcen svou rolí byrokratického posla nevyhnutelnosti.

"Pane rado, smím se vás zeptat, v kolik hodin očekáváte ženu a rodinu z výletu?"

Grigorjev byl natolik zaměstnán otíráním potu, že otázku možná přeslechl.

"Paní Grigorjevová s dětmi jsou na pikniku v elfenaušských lesích," připomněl mu Smiley. "Musíme vám položit pár otázek, ale byli bychom neradi, kdyby vám vaše nepřítomnost doma způsobila nějaké nepříjemnosti."

Grigorjev odložil kapesník. "Vy jste špióni?" zašeptal. "Vy jste západní špióni?"

"Pane rado, bude lépe, když nebudete vědět, kdo jsme," řekl Smiley vážně. "Taková informace je nepříjemným břemenem. Když uděláte, oč vás žádáme, vyjdete odsud jako svobodný člověk. Máte naše slovo. Ani vaše žena, ani moskevské centrum se o ničem nedoví. Prosím řekněte mi, kdy se vaše rodina vrátí z Elfenau -" odmlčel se náhle Smiley.

Grigorjev se na ta slova váhavě pokusil o útek. Vstal a zamířil ke dveřím. Paul Skordeno se lenivě pohnul a chytil uprchlíka za paži. Pak ho jemně usadil zpět do židle. Dával si pozor, aby mu třeba jen neudělal nějaké modřiny. Grigorjev s divadelním záupněm rozhodil ruce v zoufalém gestu. Tvář mu zrudla a křečovitě se roztřásla, široká ramena se mu začala zdvíhat, jako by si náhle uvědomil, že mu někdo ubližuje. Mluvil napůl rusky, napůl německy. S důkladným a svatým zanícením se proklel, pak proklel svou matku a svou smůlu a svou slabost. Měl zůstat na ministerstvu obchodu v Moskvě. Nikdy se neměl nechat zlákat z univerzity jen proto, že jeho bláznivá žena zatoužila po zahraničních šatech a hudbě a privilegiích. Už se s ní měl dávno rozvést, ale nedokázal se odloučit od dětí. Je blázen a šašek. Měl by být zavřený místo té dívky. Když si pro něj poslali do Moskvy, měl jim říct ne, měl odolat tomu nátlaku, měl s tím seznámit svého velvyslance, když se vrátil zpátky.

"Ach Grigorjeve," plakal. "Ach Grigorjeve! Ty jsi takový slaboch, takový slaboch!"

Pak spustil tirády proti spikleneckví. Spikleneckví pro něj bylo klatbou, několikrát za svou kariéru musel kolaborovat s nenáviděnými "sousedy" v nějakých potrhých podnicích, a vždycky to byla katastrofa. Lidé ze zpravodajských služeb byli kriminálníci, šarlatáni a blázni, zednářstvo zrůd. Proč je Rusové tak milují? Ach, ta osudová slabůstka pro tajnůstkářství v ruské duši!

"Spikleneckví nahradilo náboženství," úpěl Grigorjev německy ke všem přítomným. "To je naše mystická náhražka! Agenti spikleneckví jsou naši jezuité, ty svině, které všechno zničí!"

Nato zaťal pěsti a bušil se lítostivě do tváří. Smiley ho zarputile vrátil do reality:

"Co se týče paní Grigorjevové a dětí, pane rado," řekl, "je pro nás nezbytně nutné, abychom věděli, kdy se mají vrátit domů."

V každém úspěšném vyšetřování - jak Toby Esterhase se zálibou pontifikuje tuto chvíli - nastane v

určitému okamžiku záhadný zlom; může jej způsobit gesto, nenápadné nebo přímé, třeba jen mírný úsměv, přijetí nabídnuté cigarety, které znamená ústup od odporu a příklon ke spolupráci. U Grigorjeva došlo podle Tobyho ke zlomu právě v této chvíli.

"Bude doma v jednu hodinu," zamumlal a nepodíval se na Smileyho ani na Tobyho.

Smiley se podíval na hodinky. Toby byl tajně u vytržení, když Grigorjev udělal totéž.

"Ale třeba se opozdí?" namítl Smiley.

"Ona se nikdy neopozdí," řekl Grigorjev chmurně.

"Pak mě tedy laskavě obeznamte se svým vztahem k slečně Ostrakovové," řekl Smiley bez okolků - říká Toby - ale tak, jako by to bylo v té nejpřirozenější návaznosti na hovor o dochvilnosti paní Grigorjevové. Pak si připravil pero a držel je takovým způsobem, říká Toby, že člověk jako Grigorjev se musel cítit povinen mu něco nadiktovat. Přes to všechno Grigorjevův odpor ještě zcela nevypřchal. Jeho amour propre vyžadovala ještě aspoň jedno gesto vzdoru. Rozhodil ruce a obrátil se k Tobymu: "Ostrakovová!" zvolal s vypjatým despektem. "On se mě ptá na nějakou ženu jménem Ostrakovová! Neznám žádnou takovou osobu. On možná ano, ale já ne. Já jsem diplomat. Okamžitě mě pusťte. Mám důležitou práci." Z jeho protestů se však brzy vytratila síla i logika. A Grigorjev to věděl stejně dobře jako ostatní přítomní.

"Alexandra Borisovna Ostrakovová," řekl pomalu a zřetelně Smiley a vyčistil si brýle koncem kravaty.

"Ruska, ale s francouzským pasem." Nasadil si brýle. "Stejně jako vy jste Rus, pane rado, ale máte švýcarský pas. Na falešné jméno. Takže jak jste se s ní vůbec zapletl?"

"Zapletl? On mi říká, že jsem se s ní zapletl! Vy si myslíte, že jsem tak nemravný a spím s nějakými bláznivými holkami? Byl jsem vydírán. Zrovna tak jako teď vy vydíráte mě, tak jsem byl vydírán. Tlačili na mě! Na chudáka Grigorjeva pořád někdo tlačí!"

"Tak mi řekněte, jak vás vydírali," řekl Smiley a sotva se na něj podíval.

Grigorjev se zahleděl na své ruce, zdvihl je, ale nechal je klesnout zpět na kolena. Osušil si rty kapesníkem. Zavrtěl hlavou nad zlotřilostí světa.

"Byl jsem v Moskvě," řekl, a v Tobyho uších, jak později vyprávěl, zpívaly v té chvíli andělské sbory hallelujá. George Grigorjeva zlomil a jeho výpověď mohla začít.

Smileyho tvář naproti tomu neprozrazovala podobný jásot nad dosažením cíle. Naopak, jeho buclatá tvář se podrážděně svraštila.

"Datum, prosím, pane rado," řekl, jako by místo bylo bezvýznamné. "Sdělte nám datum, kdy jste byl v Moskvě. Vůbec propříště uvádějte data."

Tohle je také klasika, rád vysvětluje Toby: moudrý vyšetřovatel vždycky zapálí pár falešných ohniček.

"V září," řekl Grigorjev zmateně.

"Kterého roku?" zapisoval Smiley.

Grigorjev se znovu tklivě zahleděl na Tobyho. "Kterého roku! Říkám v září, a on se mě ptá, kterého září. Je snad historik? Asi bude historik. Letošního září," řekl vzdorovitě na Smileyho adresu. "Zavolali si mě do Moskvy na naléhavou obchodní poradu. Jsem odborníkem v určitých vysoce specializovaných ekonomických otázkách. Taková konference by bez mé přítomnosti neměla smysl."

"Doprovázela vás na téhle cestě vaše žena?"

Grigorjev se dutě zasmál. "A teď si myslí, že jsme kapitalisti!" řekl Tobymu. "On si myslí, že na dvoutýdenní konferenci létáme se svými ženami první třídou společnosti Swissair."

"V září tohoto roku mi bylo přikázáno odletět sám do Moskvy, abych se mohl zúčastnit dvoutýdenní ekonomické konference," pronesl Smiley, jako by nahlas četl Grigorjevovu výpověď. "Moje žena zůstala v Bernu. Seznamte nás prosím s účelem té konference."

"Předmět našeho rokování na nejvyšší úrovni byl přísně tajný," odpověděl Grigorjev rezignovaně. "Můj ministr chtěl zvážit způsoby, jak zостřit sovětský přístup ke státům, které prodávají zbraně do Číny. Měli jsme prodiskutovat účinné sankce vůči těmto státům."

Smileyho bezvýrazný styl, jeho chování byrokrata, který jen plní své povinnosti, to všechno teď bylo dovedeno k naprosté dokonalosti, jak říká Toby: Grigorjev se s tím smířil s filosofickým, skutečně ruským pesimismem. Co se týče ostatních přítomných, jen stěží mohli později uvěřit, že Grigorjev nebyl

přivezen do bytu už připravený vypovídat.

"Kde se konala ta konference?" zeptal se Smiley, jako by ho tajné záležitosti zajímaly méně, než drobné formality.

"Na ministerstvu obchodu. Ve čtvrtém patře... v zasedacím sále. Naproti záchodům," odsekl Grigorjev v beznadějném pokusu o vtípkování.

"Kde jste bydlel?"

V ubytovně pro vyšší úředníky, odpověděl Grigorjev. Udal adresu a sarkasticky doplnil číslo pokoje. Někdy naše diskuse končily pozdě večer, řekl, teď už zcela dobrovolně; ale v pátek, protože bylo ještě letní počasí, jsme končili brzy, aby ti, kteří o to stáli, mohli odjet na venkov. Grigorjev však podobné plány neměl. Rozhodl se, že zůstane na víkend v Moskvě: "Rozhodl jsem se, že strávím ty dva dny v bytě s Jevdokijí, která bývala mou sekretářkou. Její manžel byl na vojně," vysvětlil, jako by se tyhle transakce prováděly běžně mezi muži na celém světě. V tomto ohledu našel v Tobym spřízněnou duši, i když ostatní přihlížející měli jiný názor. K Tobymu údivu Grigorjev bez vyzvání pokračoval. Když popsal svůj někdejší vztah s Jevdokijí, dostal se přímo k úvodu toho, oč jim tu šlo:

"Bohužel jsem tento plán nemohl uskutečnit, protože mě navštívili zaměstnanci Třináctého oddělení moskevského centra, známého také jako Karlovo oddělení. Byl jsem okamžitě povolán k rozhovoru."

V té chvíli zazvonil telefon. Toby zdvihl sluchátko, chvíli poslouchal a zavěsil.

"Právě dorazila domů," řekl Smiley mu německy.

Smiley se váhavě obrátil na Grigorjeva: "Pane rado, dostali jsme zprávu, že se vaše manželka vrátila domů. Bude nezbytné, abyste jí teď zavolał."

"Zavolał?" Grigorjev se zděšeně otočil k Tobymu. "On mi říká, abych jí zavolał! Co mám říct?"

Grigorjevová, tady je tvůj milující manžel! Unesli mě západní špióni! Ten váš komisař je šílený! Šílený!"

"Jen jí laskavě sdělíte, že jste se zdržel v naléhavé záležitosti," řekl Smiley.

Jeho klid jen přizivil Grigorjevův hněv: "Tohle mám říct své ženě? Grigorjevové? Vy si myslíte, že mi bude věřit? Okamžitě to nahláší velvyslanci. Pane velvyslanče, můj manžel utekl! Najděte mi ho!"

"Kurýr Krasskij vám přinese týdenní rozkazy z Moskvy, ne?" zeptal se Smiley.

"Komisař ví všechno," postěžoval si Grigorjev Tobymu a zamnul si bradu. "Když ví všechno, proč si nepromluví s Grigorjevovou sám?"

"Musíte s ní mluvit oficiálním tónem, pane rado," domlouval mu Smiley. "Nezmiňujte se o Krasském jménem, ale řekněte jí, že se kvůli nějaké tajné dohodě potřebuje s vámi sejít někde ve městě. Je to strašně nutné. Krasskij musel změnit své plány. Nevíte vůbec, kdy se vrátíte, nemáte ponětí, co chce. Když bude manželka protestovat, okamžitě jí vynadejte. Řekněte, že jde o státní tajemství."

Pozorovali, jak se trápí, pozorovali, jak přemýšlí. Nakonec uviděli, jak se mu tvář mihl úsměv.

"Tajemství," opakoval si Grigorjev pro sebe. "Státní tajemství. Ano."

Neohroženě přistoupil k telefonu a vytočil číslo. Toby stál nad ním, připraven hovor okamžitě přerušit, kdyby se Grigorjev pokoušel o nějaký uskok, ale Smiley mu na dálku signalizoval, aby poodstoupil. Slyšeli hlas Grigorjevové, jak říká německy "Ano?" Slyšeli Grigorjevovo úsečné vysvětlení a znovu jeho manželku - je to všechno nahráno - jak se ostře dožaduje, aby jí řekl, kde je. Viděli, jak odhodlaně zdvihl bradu a nasadil úřední výraz; odbyl ji několika krátkými větami a zeptal se jí na něco, na co zjevně nemohla odpovědět. Viděli, jak zavěsil. Oči mu zářily a tvář měl zružovělou radostí. Potěšené rozhodil krátké ruce jako někdo, kdo dal právě gól. Pak se rozesmál dlouhým, upřímným slovanským smíchem. Ostatní se nechtěně rozesmáli s ním - Skordeno, de Silsky i Toby. Grigorjev potřásl Tobymu rukou.

"Dneska se mi strašně líbí spiklenectví!" vykřikl Grigorjev mezi dalšími výbuchy úlevného smíchu.

"Spiklenectví je dneska na úrovni!"

Smiley se však nepodílel na všeobecném veselí. Úmyslně se stylizoval do role suchara, který nerozumí legraci. Listoval si stránkami zápisníku a čekal, až se všichni uklidní.

"Říkal jste, že vás navštívili zaměstnanci Třináctého oddělení," začal znovu Smiley, když nastal klid.

"Znamého také jako Karlovo oddělení. Pokračoval byste laskavě ve svém vyprávění, pane rado?"

Byl si Grigorjev vědom pozornosti, kterou vzbuzoval - nenápadného strnutí gest? Všiml si, jak Skordeno a de Silsky zírají na Smileyho netečnou tvář a visí na ní? Jak Millie McCraigová vyklouzla nenápadně do kuchyně, aby zkontrolovala magnetofony, kdyby nějakou nešťastnou náhodou selhal i náhradní přístroj? Všiml si, jak se Smiley po orientálsku stáhl do sebe? Jak s okázalým nezájmem vnořil své tělo do hnědého tvídového cestovního kabátu, naslinil si palec a ukazovák a obrátil stránku?

Toby si těchto úkazů všimal. Toby v temném koutě u telefonu zaujímal stanoviště, z něhož mohl pozorovat každého a sám zůstat téměř nepozorován. Toby na sobě pozoroval určité příznaky - pocit horka pod límečkem, napínání krčních a břišních svalů - to všechno Toby nejen vydržel, ale dobře si to zapamatoval. Jiná věc je, zda byl za tu atmosféru odpovědný Grigorjev. Nejpravděpodobněji však byl zcela pohlcen svou hlavní rolí. Telefonický triumf ho rozněcoval a dodával mu sebevědomí; a tak bylo pochopitelné, že svůj první výrok nevěnoval Karlovu oddělení, ale vlastnímu postavení Natašina milence: "Chlapi našeho věku potřebují takové děvče," mrkl na Tobyho. "To z nás udělá mladíky, jakými jsme bývali!"

"Takže jste přiletěl sám do Moskvy," řekl Smiley úsečně. "Konference začala, vy jste byl povolán k rozhovoru. Pokračujte prosím od této chvíle. Víte dobře, že na to nemáme celé odpoledne."

Konference začala v pondělí, vrátil se Grigorjev poslušně ke své výpovědi. V pátek odpoledne jsem se vrátil do ubytovny, abych si sbalil věci a přenesl je do Jevdokijina bytu, kde jsme měli prožít společný víkend. Místo toho však za mnou přišli tři muži a přikázali mi nastoupit do jejich vozu, aniž mi poskytlí aspoň takové vysvětlení jako vy - pohled na Tobyho - řekli mi jen, že jsem žádán pro splnění speciálního úkolu. Po cestě mi sdělili, že jsou z Třináctého oddělení moskevského centra, o němž každý zasvěcený člověk v Moskvě věděl, že patří k naprosté elitě. Působili na mě dojmem inteligentních mužů stojících nad průměrem, který mimochodem není nijak vysoký. Myslel jsem si, že jsou spíše úředníci než obyčejní lokajové. A taky jsem se nijak přehnaně nebál. Měl jsem zato, že budou v nějaké tajné věci požadovat mou expertizu, to je všechno. Byli zdvořilí a já jsem se cítil svým způsobem polichocen...

"Jak dlouho jste jeli?" přerušil ho Smiley a stále si zapisoval.

Přes město, odpověděl Grigorjev neurčitě. Přes město a potom až do tmy někam ven. Až jsme se dostali k malému muži, který vypadal jako mnich, seděl v malém pokoji a zřejmě to byl jejich šéf.

U tohoto okamžiku se Toby později také rád pozastavoval, aby přinesl svědectví o Smileyho mistrovství. Zde byl uložen důkaz o Smileyho prohnání, říká Toby - stejně jako o jeho ovládnutí Grigorjeva - neboť během svého zdoluhavého vyprávění se jedinkrát, ať už překotným vypyptáváním nebo falešným tónem hlasu, neodchýlil od role bezvýrazného vyšetřovatele, již si předem pro sebe stanovil. Svou uzavřeností, tvrdí Toby, "měl George situaci v hrsti jako ptačí vejce". Seběmenší neopatrnost z jeho strany mohla všechno zničit, ale on se jí nedopustil. Zářným příkladem toho je právě chvíle, kdy poprvé padla zmínka o Karlovi. Jiný vyšetřovatel by při slovech o "malém muži, který vypadal jako mnich, seděl v malém pokoji a zřejmě to byl jejich šéf," okamžitě začal s otázkami na to, jak vypadal - věk, hodnost, oblečení, druh cigaret, jak jste věděl, že je to jejich šéf? Ne tak Smiley. Smiley s trpným výrazem poklepal svou propisovačkou na zápisník a ztrápeným hlasem vyzval Grigorjeva, aby laskavě nyní i v budoucnu hovořil konkrétně:

"Já vám tu otázku položím ještě jednou. Jak dlouho trvala ta cesta? Popište ji přesně tak, jak si ji pamatujete. Ta cesta je začátkem všeho."

Skličení Grigorjev se omluvil a řekl, že jeli dost rychle čtyři hodiny, pane, možná déle. Teď si vzpomíná, že dvakrát zastavili, aby si ulevili. Po těch čtyřech hodinách vjeli do střeženého prostoru - ne, pane, neviděl jsem žádné zbraně, strážci měli obyčejné šaty - a jeli ještě nejméně půl hodiny. Bylo to jako zlý sen, pane.

Smiley ve snaze udržet teplotu na bodě mrazu namítl, že to přece nemohlo být jako zlý sen, když Grigorjev ještě před chvílí prohlašoval, že neměl strach?

No, ne úplně jako zlý sen, pane, spíš prostě jako sen. V té chvíli měl Grigorjev pocit, že ho přivezli ke

statkáři - použil ruský výraz, který Toby přeložil - zatímco on sám se stále více cítil jako chudý venkovan. A nebál se proto, že vůbec nevěděl, co se děje, a tudíž ani co ho čeká. Když ale auto konečně zastavilo a jeden z mužů mu položil ruku na rameno a varovně ho oslovil; v tu chvíli se úplně změnil jeho přístup, pane: "Čeká vás setkání s velkým sovětským bojovníkem a mocným mužem," řekl mu ten člověk. "Když se k němu budete chovat neuctivě nebo se mu pokusíte lhát, už nikdy neuvidíte svou ženu a rodinu."

"Jak se jmenuje ten člověk?" zeptal se Grigorjev.

Ale ti lidé mu řekli s kamennou tváří, že tento velký sovětský bojovník nemá žádné jméno. Grigorjev se jich zeptal, jestli to není sám Karla; věděl, že Karla je krycí jméno vedoucího Třináctého oddělení. Oni mu jen opakovali, že ten velký bojovník nemá žádné jméno.

"A tady se z toho začal stávat zlý sen, pane," řekl Grigorjev pokorně. "Řekli mi také, že se můžu rozloučit se svým milostným víkendem. Malá Jevdokija že si může hledat zábavu někde jinde, říkali. Pak se jeden z nich zasmál."

V tu chvíli zachvátil Grigorjeva velký strach, a když vstoupil do první místnosti a blížil se ke druhým dveřím, byl tak vyděšený, že se mu třásla kolena. Dokonce se strachem pomyslel na svou milovanou Jevdokiji. Kdo může být ta nadpřirozená bytost, pomyslel si s hrůzou, že ví málem před Grigorjevem samotným o jeho plánovaném víkendu s Jevdokiji?

"Takže jste zaklepal na dveře," řekl Smiley při psaní.

A byl jsem vyzván, abych vstoupil! pokračoval Grigorjev. Byl svým vyprávěním stále zaujatější. Stejně vzrůstala i jeho závislost na vyšetřovateli. Mluvil hlasitěji, gesta byla výraznější. Jako by chtěl, říká Toby, Smileyho fyzicky přimět, aby zanechal své zdrženlivosti; ve skutečnosti to byla právě Smileyho předstíraná lhostejnost, která Grigorjeva přiměla k otevřenosti. A to jsem vůbec nebyl v žádné velké a nádherné kanceláři, pane, jaká by příslušela vysokému úředníkovi a velkému sovětskému bojovníkovi, ale v místnosti tak chudé, že mohla být klidně vězeňskou celou. Byl tu jen obyčejný psací stůl uprostřed a tvrdá židle pro návštěvníka:

"Představte si, pane, velký sovětský bojovník a mocný muž! A měl jen holý psací stůl s jedinou mizernou slabou lampičkou! A seděl za ním jako kněz, pane, jako člověk, který nezná žádnou přetvářku a klam - muž hluboce zkušený, řekl bych - muž, který vyrostl z kořenů své země - s malými neuhýbavými očima a krátkými šedými vlasy. Měl takový zvyk, že když kouřil, měl sepjaté ruce."

"Kouřil co?" zeptal se píšící Smiley.

"Prosím?"

"Co kouřil? Ta otázka je snad jasná. Dýmku, cigarety, doutníky?"

"Cigarety. Americké; místnost byla plná jejich vůně. Připadal jsem si jako v Postupimi, kde jsme vyjednávali s americkými důstojníky z Berlína. 'Pokud ten člověk kouří pořád ameriky,' pomyslel jsem si, 'musí to být určitě velice vlivný muž.'"

Grigorjev se znovu vzrušeně obrátil na Tobyho, aby mu to rusky zopakoval. Kouřit ameriky, a ještě k tomu jednu za druhou, řekl: představte si, co to muselo stát a jaký vliv ten člověk musel mít, aby to vůbec sehnal!

Potom se Smiley, věrný svým pedantským způsobům, zeptal Grigorjeva, co míní tím, že ten člověk měl sepjaté ruce, když kouřil. A trpně přihlížel, když si Grigorjev vytáhl z kapsy hnědou dřevěnou tužku a spojil si své buclaté ruce před obličejem, přičemž držel tužku v obou dvou a předstíral, že kouří, jako když někdo pije a přidržuje si džbánec oběma rukama.

"Takhle," vysvětlil a v dalším záchvatu dobrého rozmaru zavolal něco se smíchem rusky na Tobyho. Toby zřejmě necítil potřebu, aby to překládal, později jen řekl, že šlo o nějakou "sprostáru".

Kněz přikázal Grigorjevovi, ať si sedne, a deset minut mu popisoval nejmenší podrobnosti jeho milostného románu s Jevdokiji, stejně jako s dvěma dalšími dívkami, které pro něj také pracovaly jako sekretářky, jedna v Postupimi a druhá v Bonnu a bez vědomí Grigorjevové skončily v jeho posteli. V tom okamžiku, pokud se Grigorjevovi dá věřit, prý projevil odvahu, vstal ze židle a zeptal se, jestli ho vezli přes půl Ruska jen proto, aby mu dali kázání: "Řekl jsem mu, že spát se sekretářkami není nic nezvyklého, dokonce ani v politbyru. Ujistil jsem ho, že jsem se ničeho podobného nedopustil s cizinkami; jen s ruskými děvčaty. 'Tohle je mi taky známo,' řekl mi. 'Ale paní Grigorjevová by to i tak jen

těžko ocenila."

Pak, k Tobymu pokračujícímu překvapení, Grigorjev znovu propukl v hrdelní smích, k němuž se diskrétně připojili de Silsky i Skordeno; Grigorjev je však oba přehlušil. Museli počkat, až ho ten záchvat přejde.

"Řekněte nám laskavě, proč si vás ten muž, kterému říkáte kněz, vůbec pozval," vybědl ho Smiley z hloubi svého hnědého kabátu.

"Řekl mi, že pro mě má zvláštní práci v Bernu, kterou budu vykonávat pro Třinácté oddělení. Nesmím to prozradit nikomu, ani svému velvyslanci, je to příliš tajný úkol. 'Ale,' řekl kněz, 'zasvětíte do toho svou ženu. Tím se zabrání tomu, abyste někde konspiroval bez jejího vědomí. Tohle já vím dobře, Grigorjeve. Takže jí to řeknete.' A měl pravdu," komentoval to uznale Grigorjev. "To bylo od něj moudré. To byl jasný důkaz toho, že ten člověk o lidech něco ví."

Smiley obrátil stránku a pokračoval v psaní. "Povídejte dál, prosím," řekl.

Nejdřív, řekl kněz, si měl Grigorjev otevřít švýcarské bankovní konto. Kněz mu dal tisíc švýcarských franků ve stofrankových bankovkách a řekl mu, že je použije při prvním vkladu. Konto si neotevře v Bernu, kde ho znají, ani v Curychu, kde je sovětská obchodní banka.

"Voschod," vysvětlil Grigorjev bez ptaní. "Tahle banka se používá k mnoha oficiálním i neoficiálním transakcím."

Takže ani v Curychu, ale v městečku Thun, pár kilometrů od Bernu. Účet si otevře na jméno Glaser, švýcarský občan: "Ale já jsem sovětský diplomat!" bouřil se Grigorjev. "Já nejsem žádný Glaser, já jsem Grigorjev!"

Kněz mu s naprostým klidem podal švýcarský pas na jméno Adolfa Glasera. Každý měsíc, řekl kněz, přijde na konto několik tisíc švýcarských franků, někdy dokonce deset nebo patnáct. Grigorjev se teď dozví, co s nimi. Je to velmi tajné, opakoval kněz trpělivě, a k tajemství patří jak odměna, tak hrozba.

"Pane, to byste měl vidět ten jeho úžasný klid," řekl Grigorjev Smileymu nevěřícně. "Tu jeho vyrovnanost, jeho autoritu za všech okolností! V šachu by musel vždycky vyhrát, už jen pro ty své nervy."

"Ale on nehrál šachy," namítl Smiley suše.

"To tedy nehrál, pane," souhlasil Grigorjev a se smutným zavrtěním hlavy se vrátil ke svému příběhu. Odměna a hrozba, opakoval.

Hrozilo mu, že se jeho ministr dozví, jak je nespolehlivý díky těm věčným záletům, takže by měl být zproštěn místa v zahraničních službách. To naprosto zničí jeho kariéru a také jeho manželství. Tolik tedy k hrozbě.

"To by bylo pro mě příšerné," dodal Grigorjev zbytečně.

Tedy tedy odměna, a ta byla podstatná. Když Grigorjev bude plnit svůj úkol dobře a v naprosté tajnosti, jeho kariéra bude moci pokračovat a jeho zálety budou zapomenuty. V Bernu mu bude umožněno přestěhovat se do lepší čtvrti, což potěší Grigorjevovou; dostane peníze na reprezentativní auto, které bude odpovídat vkusu jeho ženy; zároveň bude nezávislý na řidičích velvyslanectví, z nichž většina byli "sousedé", to je pravda, ale do tohoto velkého tajemství nebyli zasvěceni. V neposlední řadě, řekl kněz, bude urychleno jeho povýšení na radu velvyslanectví, aby bylo možné vysvětlit zvýšení jeho životní úrovně.

Grigorjev se podíval na hromádku švýcarských franků na stole před sebou, pak na švýcarský pas, pak na kněze. A zeptal se, co by se stalo, kdyby odmítl účast v téhle hře. Kněz pokýval hlavou. On také, ujistil Grigorjeva, zvažoval tuto třetí možnost, ale naléhavost úkolu ji bohužel nepřipouští.

"Takže mi povězte, co mám udělat s těmi penězi," řekl Grigorjev.

Jde o rutinní záležitost, odpověděl kněz; to byl také další důvod, proč byl vybrán právě Grigorjev: "Slyšel jsem, že v rutinních záležitostech jste výborný," řekl. Grigorjev, ačkoliv byl strachy téměř bez sebe, se cítil touto poznámkou polichocený.

"Měl na mě dobré reference," vysvětlil potěšené Smileymu.

A tak kněz řekl Grigorjevovi o té bláznivé holce.

Smiley se ani nepohnul. Oči měl při psaní skoro zavřené, ale psát nepřestával - ačkoliv Bůh ví, co psal,

říká Toby, protože George si do žádného notesu nikdy nic nepoznamenával, zvlášť když to bylo aspoň trochu důvěrné. Občas, říká Toby, když Grigorjev mluvil, zdvihl George trochu hlavu, aby se mohl přes límec kabátu podívat na jeho ruce nebo obličej. V každém ohledu však vypadal dost vzdálený tomu, co se děje v místnosti. Millie McCraigová stála ve dveřích a de Silsky a Skordeno připomínali sochy, zatímco Toby se modlil, aby Grigorjev "vyprávěl dál. Vyprávěl za každou cenu, to bylo v tu chvíli jedno. Slyšeli jsme o Karlově chování přímo z huby jeho koně."

Kněz ujistil Grigorjeva, že před ním nebude nic skrývat - což všem v místnosti kromě Grigorjeva okamžitě naznačilo, že něco skrývat hodlá.

Na soukromé psychiatrické klinice ve Švýcarsku, řekl kněz, je zavřená mladá ruská dívka, která trpí pokročilou schizofrenií: "V Sovětském svazu není této nemoci věnována dostatečná pozornost," řekl kněz. Grigorjev si vzpomněl, jak se ho podivně dotkla jeho příměst v této otázce. "Diagnóza i léčení jsou u nás často komplikovány politickými hledisky," pokračoval kněz. "Za čtyři roky léčení v našich ústavech obvinili lékaři Alexandru z mnoha věcí. Paranooidní reformistka s pomýlenými názory... přeceňování vlastní osobnosti... špatná adaptabilita na sociální prostředí... přebujelé chápání vlastního nadání... buržoazní dekadence v sexuálním chování." Sověští lékaři ji opakovaně přesvědčovali, aby změnila své nesprávné názory. Tohle není medicína," řekl kněz nešťastně Grigorjevovi. "To je politika. Ve švýcarských nemocnicích se v takových případech přistupuje k pacientům zcela jinak. Grigorjeve, je zcela nezbytné, aby to dítě odjelo do Švýcarska!"

Grigorjevovi v tu chvíli bylo jasné, že na celém případě má osobní zájem vysoký úředník, který je s ním dokonale obeznámen. Grigorjevovi samotnému té dívky začínalo být líto. Byla to dcera sovětského hrdiny - řekl kněz - a bývalého důstojníka Rudé armády, který pod pláštěm zrádce Ruska žije ve svízelných podmínkách mezi kontrarevolučními caristy v Paříži.

"Jmenuje se," řekl kněz, jako by Grigorjevovi svěchoval to největší tajemství, "jmenuje se plukovník Ostrakov. Je to jeden z našich nejlepších a nejaktivnějších tajných agentů. Zcela na něj spoléháme v informacích týkajících se kontrarevolučních spiklenců v Paříži."

Nikdo v místnosti, říká Toby, neprojevil sebemenší překvapení nad tím náhlým zbožštěním mrtvého ruského dezertéra.

Kněz, řekl Grigorjev, pokračoval v popisování heroického života agenta Ostrakova a současně zasvěcoval Grigorjeva do zásad tajné práce. Aby unikli bdělosti imperialistických zpravodajských služeb, vysvětloval kněz, je nutné vymyslet si pro agenta nějakou legendu nebo falešný životopis, který by byl přijatelný pro antisovětské elementy. Proto udělali z Ostrakova zrádce Rudé armády, který "zběhl" do Západního Berlína a odtud do Paříže a opustil svou ženu a dceru v Moskvě. Aby byla legenda věrohodná a Ostrakov vydržel mezi pařížskými emigranty, bylo logicky nezbytné, aby za něj jeho manželka trpěla.

"Protože kdyby se imperialističtí agenti dozvěděli," řekl kněz, "že Ostrakovová, manželka dezertéra a renegáta, si dobře žije v Moskvě - dostává kupříkladu manželův plat, nebo bydlí stále ve stejném bytě - představte si, jaký by to mělo dopad na Ostrakovovu důvěryhodnost!"

Grigorjev řekl, že si to umí dobře představit. Kněz, vysvětloval mimochodem, nebyl přímo autoritativní ve svém chování, ale spíš tím, že zacházel s Grigorjevem jako rovný s rovným, nepochybně bez ohledu na jeho akademické vzdělání.

"To nepochybně," řekl Smiley a udělal si poznámku.

A proto, řekl kněz jaksi neočekávaně, byla Ostrakovová se svou dcerou Alexandrou, s plným souhlasem svého manžela, odstěhovávána do vzdálené provincie, kde jí byl přidělen dům. Pochopitelně, že tam žily pod jinými jmény, ale také pod vlastní legendou. Taková byla bolestná realita těch, řekl kněz, kteří zasvětili svůj život tajné práci. A představte si, Grigorjeve - pokračoval s určitým úmyslem - jaký dopad musela mít taková deprivace, neustálé výmluvy, vlastně dvojí existence, na citlivou a zřejmě už poznamenanou dceru: Nepřítomný otec, jehož pravé jméno bylo vymazáno z jejího života! Matka, která musela před odstěhováním do bezpečí nést celou tíži veřejného pohrdání! Představte si to, opakoval kněz - vy jako otec - jak tím vším musí být poznamenána křehká duše dospívající dívky!

Grigorjev, ovlivněný tou podmanivou výmluvností, rychle přisvědčil, že si takovou situaci dokáže živě představit; a Tobymu, stejně jako všem ostatním, se v tu chvíli zazdalo, že Grigorjev je lidský a jemný

člověk, který uvízl v síti událostí, které byly mimo jeho chápání nebo kontrolu.

V minulých několika letech, pokračoval kněz hlasem plným lítosti, byla Alexandra - nebo Tat'ána, jak si říkala - v kraji známa jako nemravná vyvrhelka. Podlehla své situaci a spáchala několik kriminálních činů, včetně zhárství a krádeže. Stýkala se s pseudointelektuálními kriminálníky a těmi nejhoršími protispolečenskými živly. Volně se dávala mužům, někdy i několikrát denně. Zpočátku, když byla zavřená, mohl kněz se svými přáteli zajistit normální průběh výkonu práva. Ale postupně, v důsledku utajení, byla tato ochrana stažena a Alexandra byla více než jednou svěřena péči státních psychiatrických klinik, které se specializovaly na léčbu rozených sociálních nespokojenců - s negativními výsledky, jak už kněz předtím uvedl.

"Byla také několikrát v normálním vězení," řekl kněz tiše. A podle Grigorjeva dokončil její příběh následovně: "Snadno si představíte, drahý Grigorjeve, jako vysokoškolsky vzdělaný člověk, jako otec, jako světzaný muž, jak tragicky působily ty stále se zhoršující zprávy o dceřiných excesech na výkonnost našeho hrdinného agenta v jeho osamělém pařížském exilu."

Grigorjev byl znovu zachvácen soucitem - mohl to také nazvat pocitem přímé osobní zodpovědnosti - který v něm vyvolal kněz svým příběhem.

Smiley ho znovu vyrušil svým suchopárným hlasem.

"A matka je teď kde, pane rado? Tedy podle vašeho kněze."

"Mrtvá," odpověděl Grigorjev. "Zemřela tam na tom ruském venkově. Byla pochopitelně pochována pod cizím jménem. Podle toho, co mi vyprávěl, zemřela žalem. To mělo také velice negativní vliv na hrdinného agenta v Paříži," dodal. "Naším úřadům to bylo pochopitelně také líto."

"Jistě," řekl Smiley. Jeho vážnost sdílely čtyři nehybné postavy v místnosti.

Nakonec, řekl Grigorjev, se kněz dostal k tomu, proč si ho vlastně zavola. Smrt Ostrakovové společně s truchlivým osudem Alexandry vyvolala v životě hrdinného agenta hlubokou krizi. V jednu chvíli se chtěl dokonce vzdát své životně důležité práce v Paříži, aby se mohl vrátit do Ruska a starat se o svou narušenou a osiřelou dceru. Nakonec však přece jen došlo k dohodě. Když se Ostrakov nemůže vrátit do Ruska, musí jeho dcera na Západ, kde bude umístěna na soukromé klinice, kam za ní otec bude moci jezdit, kdykoliv se mu zachce. Francie byla pro tento účel příliš nebezpečná, a tak padla volba na sousední Švýcarsko, kde bude léčba probíhat mimo podezřelé pohledy Ostrakovových kontrarevolučních společníků. Jako francouzský občan si otec může dívku vyžádat a získat potřebná povolení. Nedaleko od Bernu už byla vybrána vhodná klinika. Grigorjev si musí vzít tu dívku na starost od chvíle, kdy přijede. Musí ji navštěvovat, platit kliniku a týdně posílat zprávy do Moskvy o jejím zdravotním stavu, aby mohly být informace okamžitě předány jejímu otci. Za tímto účelem byl také založen účet a Grigorjevovi byl poskytnut švýcarský pas.

"A vy jste s tím souhlasil," řekl Smiley, když se Grigorjev na chvíli odmlčel. Bylo slyšet usilovné skřípění Smileyho pera.

"Ne hned. Nejdřív jsem se ho zeptal na dvě věci," řekl Grigorjev a podivně se začervenal. "My akademicky vzdělaní lidé se nenecháme tak snadno ošálit, pochopte. Nejdřív jsem se ho pochopitelně zeptal, proč ten úkol nebyl svěřen některému z četných agentů Státní bezpečnosti, které máme ve Švýcarsku."

"Výborná otázka," pochválil ho Smiley, zapomínaje na chvíli na svou lhostejnost. "Co na ni odpověděl?"

"Že je to příliš tajné. A utajení existuje také mezi jednotlivými odděleními. Nechtěl, aby bylo jméno Ostrakov spojováno s lidmi z hlavního proudu moskevského centra. Takhle věděl, že kdyby došlo k prozrazení, bude za ně Grigorjev osobně zodpovědný. Za takovou poctu jsem jim nebyl moc vděčný," řekl Grigorjev a matně se usmál na Nicka de Silskyho.

"A jaká byla vaše druhá otázka, pane rado?"

"Týkala se otce v Paříži: jak často bude jezdit na návštěvu. Kdyby totiž jezdil často, bude moje pozice náhradního otce poněkud zbytečná. Dalo by se to zařídit tak, že by se klinice platilo přímo a otec by jezdil z Paříže každý měsíc a staral se o svou dceru sám. Na to mi kněz odpověděl, že otec může jezdit jen zřídka a on o něm s Alexandrou vůbec nesmí mluvit. Bez souvislosti pak dodal, že téma dcery je pro otce příliš bolestné, takže je možné, že ji nikdy ani nenavštíví. Řekl mi, že se mohu cítit poctěn tak důležitou službou ve prospěch tajného hrdiny Sovětského svazu. Pak zpřísněl a řekl mi, že nemohu

uplatňovat logiku amatéra proti týmu profesionálů. Omluvil jsem se. Řekl jsem mu, že se skutečně cítím být poctěn. Že jsem hrdý, že můžu jakkoliv přispět k boji proti imperialismu."

"To jste říkal bez vnitřního přesvědčení?" zeptal se Smiley, vzhlédl a přestal psát.

"Ano."

"A proč?"

Nejdřív Grigorjev znejistěl. Zřejmě ho dosud nikdo nevyzval, aby řekl pravdu o svých pocitech.

"Třeba jste tomu knězi nevěřil?" vyptával se dál Smiley.

"Ten příběh byl v mnohém rozporuplný," odpověděl Grigorjev s úsměvem. "V tajné práci je to nepochybně nevyhnutelné. Já jsem jej však z velké části považoval za nepravděpodobný nebo nepravdivý."

"Můžete mi vysvětlit proč?"

V úlevě ze zpovědi Grigorjev znovu zapomněl na vlastní nebezpečí a povýšeně se usmál.

"Podával to dost citově," řekl. "A tak jsem se ptal sám sebe. Když jsem příštího dne ležel s Jevdokijí v posteli a diskutoval s ní o tom, ptal jsem se sám sebe: Co to bylo mezi knězem a tím Ostrakovem? Jsou bratři? Staří soudruzi? Tenhle velký muž, ke kterému mě přivezli, tak mocný, tak tajemný - osnuje spiknutí po celém světě, dělá nátlakové akce, tajné operace. To musí být bezohledný muž v bezohledné profesi. A tak proč já, Grigorjev, tu s ním sedím a mluvím o nějaké vyšinuté dceři jeho kamaráda; vždyť mám pocit, že čtu jeho nejintimnější dopisy. A tak mu říkám: 'Soudruhu, ty mi toho říkáš moc. Neříkej mi nic, co nezbytně nemusím vědět. Řekni mi jen, co musím udělat.' Ale on mi povídá: 'Grigorjeve, vy musíte být tomu dítěti přítelem. Pak budete taky mým přítelem. Pohnutý život jejího otce měl na ni špatný vliv. Ona neví, kdo je, ani kam patří. Mluví o svobodě, aniž zná význam toho slova. Je obětí zhoubných buržoazních fantazií. Mluví jazykem, který není vhodný pro mladou dívku. Ve lhaní nezapře genialitu šilenců. A nic z toho není její chyba.' A tak se ho ptám: 'Pane, setkal jste se s tou dívkou?' A on mi na to jen odpověděl, 'Grigorjeve, musíte jí být otcem. Její matka byla v mnoha ohledech taky složitá osobnost. Vy máte cit pro tyhle věci. Ona v životě zahořkla, dokonce podporovala svou dceru v některých jejích protispolečenských fantaziích.'"

Grigorjev na chvíli umkl a Toby Esterhase, kterému se stále točila hlava z vědomí, že Grigorjev probíral Karlův návrh s příležitostnou milenkou jen několik hodin poté, co byl předložen, byl vděčný za ten malý oddech.

"Cítil jsem, že je na mně závislý," řekl Grigorjev. "Cítil jsem, že neskrývá jen fakta, ale i city."

Zůstávaly tu, řekl Grigorjev, ještě některé praktické detaily. Kněz mě s nimi seznámil. Vrchní sestrou na klinice je Běloruska, řádová sestra, která kdysi působila v ruské pravoslavné komunitě v Jeruzalémě.

Dobrosrdečná žena. V těchto případech nesmíme mít upřílišněné politické předsudky, říkal kněz. Ta žena se s Alexandrou setkala osobně v Paříži a přivezla ji do Švýcarska. Na klinice je také doktor, který umí rusky. Dívka, díky etnickému původu své matky, mluví také německy, ale často to odmítá. Tyto faktory, společně s odlehlostí místa, přispěly k výběru kliniky. Peníze poukazované thunské bance stačí na poplatky klinice, na lékařskou péči do tisíce franků měsíčně a na tajnou podporu nového životního stylu rodiny Grigorjevových. Pokud by Grigorjev požádal, mohl mít k dispozici další peníze; nemusel si schovávat žádné účty ani stvrzenky, kněz by brzy poznal, jestli je podvádí. Měl týdně navštěvovat kliniku a platit účet a informovat se na dívčiny pokroky; sovětský velvyslanec v Bernu bude informován, že Grigorjevovi byli pověřeni zvláštním úkolem a že by jim měl poskytnout určitou volnost.

Pak kněz přešel na otázku Grigorjevovy komunikace s Moskvou.

"Zeptal se mě: 'Znáte kurýra Krasského?' Odpovídám, že ho samozřejmě znám; Krasskij přijíždí se svým doprovodem jednou nebo dvakrát týdně na velvyslanectví. Když je s ním člověk zadobře, může mu přivést bochník černého chleba přímo z Moskvy."

V budoucnu, řekl kněz, se bude Krasskij s Grigorjevem setkávat soukromě každý čtvrtek v rámci své pravidelné návštěvy Bernu, a to buď u Grigorjeva doma, nebo v jeho kanceláři na velvyslanectví, ale přednostně v jeho domě. Nebudou vést žádné konspirační debaty, ale Krasskij předá Grigorjevovi obálku s osobním dopisem od Grigorjevovy tety z Moskvy. Grigorjev na bezpečném místě dopis za předepsané teploty zpracuje třemi chemickými sloučeninami, které jsou běžně k dostání na trhu - kněz mu je vyjmenoval a Grigorjev je nyní zopakoval. V takto odhaleném písmu najde Grigorjev otázky, které

položil Alexandře při své příští každotýdenní návštěvě. Na téže schůzce s Krasským mu předá Grigorjev dopis pro tutěž tetičku, v němž podrobně vylíčí, jak se vede jeho manželce, ale přitom bude psát o Alexandře. Tomu se říkalo slovní kód. Později, pokud to bude nutné, dodá kněz Grigorjevovi materiály pro ještě utajenější komunikaci, ale pro začátek stačily dopisy tetičce ve slovním kódu.

Pak předal kněz Grigorjevovi lékařské vysvědčení podepsané známým moskevským doktorem.

"Ještě tady v Moskvě jste měl slabší infarkt, způsobený přepracováním," řekl kněz. "Doporučuje se vám pravidelná jízda na kole, abyste si zlepšil fyzickou kondici. Vaše žena bude jezdit s vámi."

Když bude Grigorjev jezdit na kliniku na kole nebo chodit pěšky, vysvětlil mu kněz, podaří se mu utajit diplomatické označení jeho vozu.

Pak ho kněz pověřil, aby koupil dvě starší kola. Zbývalo vyřešit otázku, který den v týdnu bude nejvhodnější pro Grigorjevovy návštěvy na klinice. Normální návštěvní den byla sobota, ale to bylo příliš nebezpečné; několik pacientů bylo z Bernu a vždycky tu bylo riziko, že "Glaser" bude poznán. Vrchní sestře bylo tedy řečeno, že sobotní návštěvy nepřicházejí v úvahu, takže výjimečně svolila k návštěvám v pátek odpoledne. Velvyslanec nebude nic namítat, ale jak Grigorjev zdůvodní svou páteční nepřítomnost před ostatními?

To není problém, odpověděl Grigorjev, je dovoleno vyměnit si pátek za sobotu, takže může mít pátky volné.

Grigorjev se blížil ke konci své výpovědi a zářivě se usmál.

"Na oddělení víz náhodou také v sobotu pracuje jistá mladá dáma," mrkl na Tobyho. "Mohli jsme si tedy užít trochu soukromí."

Tentokrát nebyl všeobecný smích tak srdečný, jak by mohl být. Čas se pomalu nachyloval, stejně jako Grigorjevova výpověď.

Byli zpátky tam, kde začali, a náhle už tu byl jen Grigorjev, který měl starost sám o sebe, Grigorjev, který musel být řízen, Grigorjev, o jehož bezpečnost muselo být postaráno. Seděl na pohovce a usmíval se, ale arogance z něj vyprchala. Měl ruce sepjaté jako poslušný žáček a díval se z jednoho na druhého, jako by očekával rozkazy.

"Moje žena neumí jezdit na kole," řekl se smutným pousmáním. "Zkoušela to mnohokrát. A kněz mi psal z Moskvy: ‚Vezměte k ní také svou ženu. Třeba potřebuje i matku.‘" Zadumaně zavrtěl hlavou. "Jenže ona neumí jezdit na kole," řekl Smiley. "Když jde o takovou velkou věc, jak můžu říct Moskvě, že Grigorjevova neumí jezdit na kole?"

Smiley teď stál před rozhodující zkouškou své role, když musel z někdejšího spolupracovníka sovětské zpravodajské služby udělat zrádce.

"Pane rado, ať už jsou vaše plány do budoucna jakékoliv, zůstaňte prosím na velvyslanectví ještě čtrnáct dní," řekl mu a zavřel zápisník. "Když mě poslechnete, bude vaše případné rozhodnutí vybudovat si nový život někde na Západě vřele uvítáno." Zasunul si zápisník do kapsy. "Příští pátek však v žádném případě nenavštívíte Alexandru. Vaší ženě řeknete, že právě tohle bylo účelem vaší dnešní schůzky s Krasským. Když vám ve čtvrtek Krasskij přiveze dopis, normálně jej přijmete, ale před ženou budete trvat na tom, že Alexandra už nemá být navštívena. Buďte tajemný. Zaslepte ji tajemstvím."

Grigorjev znepokojeně přikývl.

"Musím vás ale varovat, že jakmile uděláte sebemenší chybu, nebo se na druhé straně pokusíte o nějaký trik, kněz si vás najde a zničí vás. Zároveň si uzavřete cestu k přátelskému přijetí na Západě. Je vám to jasné?"

Nadiktovali Grigorjevovi telefonní čísla, na která mohl volat, vysvětlili mu, jak se volá z budky do budky, a Smiley mu proti všem pravidlům povolil, aby si všechno zapsal, protože věděl, že by si to jinak nepamatoval. Po tom všem Grigorjev odešel ve stavu zadumané sklíčenosti. Toby ho odvezl na místo, kde ho mohl bezpečně vysadit, a vrátil se do bytu, aby se se všemi krátce rozloučil.

Smiley seděl stále ve své židli, ruce sepjaté na klíně. Ostatní pod velením Millie McCraigové horečně zahlazovali stopy po své přítomnosti, leštili, utírali prach, vysypávali popelníky i odpadkové koše. Kromě Smileyho a Tobyho toho dne všichni odjížděli, včetně pozorovacích týmů. Ne večer, ne nazítří. Hned. Toby říkal, že seděli na obrovské časované bombě: Grigorjev už v té chvíli mohl popisovat celou epizodu své příšerné manželce. Když dokázal říct Jevdokiji o Karlovi, kdo mohl říct, že nevyžvaní své manželce,

nebo snad i Nataše, obsah svého rozhovoru s Georgem? Nikdo at' se necítí náhle propuštěný, ponechaný sám sobě, řekl Toby. Odvedli obrovský kus práce, a brzy se setkají, aby své dílo završili. Potřásli si rukama, ukápala jedna dvě slzy, ale vyhlídka na poslední dějství v nich vzbuzovala vnitřní veselí. A co cítil Smiley, který tu seděl tiše a nehybně, když se společnost rozešla? Byla to pro něj chvíle určitého naplnění. Udělal všechno, co si předsevzal udělat, a udělal dokonce víc, i když se musel uchýlit ke Karlovým praktikám. Dokázal to sám; jak ukáží záznamy, dokázal toho dne zlomit Karlova agenta v průběhu několika hodin. Bez pomoci, svým způsobem dokonce omezován těmi, kteří ho povolali zpátky do služby, si proklestil cestu až k bodu, kdy mohl poctivě prohlásit, že zlomil poslední důležitý zámek. Byl už starý, ale stále ve formě; poprvé ve své kariéře měl výhodu před svým letitým sokem. Na druhé straně uviděl svého protivníka se znepokojivou jasností v lidském světle. Nebylo to už zvíře, které Smiley s dokonalou profesionalitou pronásledoval, nebyl to neschopný fanatik, nebyl to žádný automat. Byl to člověk, jehož pád, pokud se Smiley rozhodne jej přivodit, nebude způsoben ničím jiným než nadměrnou láskou, slabostí, s níž byl Smiley za svého pohnutého života dokonale obeznámen.

26

Traduje se, že ke každé tajné operaci patří víc dnů čekání, než je nám souzeno prožít v ráji. Jak pro George Smileyho, tak pro Tobyho Esterhase, i když pro každého jinak, byly dny od nedělního večera do pátku mnohdy nekonečné a v žádném případě neměly nic společného s posmrtným životem. Nežili ani tak podle moskevských pravidel, říká Toby, jako podle Georgových válečných pravidel. Hned v neděli večer oba změnili hotely i totožnosti. Smiley si vybral malý hôtel garni Area ve starém městě, zatímco Toby se nastěhoval do odporného hotelu za městem. Pak oba muži komunikovali z telefonních budek podle předem smlouveného rozpisu, a pokud se potřebovali setkat, vybírali si k tomu frekventovaná veřejná místa a v chůzi si řekli všechno potřebné, než se rozešli. Toby se rozhodl pozměnit své stopy, jak tomu říkal, a co nejméně používal aut. Jeho úkolem bylo dohlížet na Grigorjeva. Celý týden se držel svého přesvědčení, že Grigorjev, kterému se ulevilo po jedné zpovědi, vykoná určitě další. Aby tomu předešel, držel ho na co nejkratší uzdě, ale sledovat ho bylo za trest. Grigorjev například odcházel denně z domu ve čtvrt na osm a pět minut šel pěšky na velvyslanectví. No dobrá: Toby projel autem ulicí přesně v sedm patnáct. Když Grigorjev nesl svůj kufík v pravé ruce, Toby věděl, že se nic neděje. Levá ruka však znamenala mimořádné okolnosti, tedy schůzku v zahradách Elfenauského paláce a ústup do města. V pondělí a v úterý držel Grigorjev kufík v pravé ruce. Ale ve středu sněžilo, on si chtěl očistit brýle, a tak se zastavil, aby si vytáhl kapesník, takže Toby uviděl, jak zrovna drží kufík v levé ruce, ale když rychle objel blok, aby si to ověřil, Grigorjev se pitomě usmíval a mával na něj kufíkem v pravé ruce. Tobyho podle vlastních slov div nekleplo. Následujícího dne, v onen rozhodující čtvrtek, měl Toby s Grigorjevem schůzku ve vesničce Allmendingen poblíž města, kde si mohli promluvit z očí do očí. Hodinu předtím přijel ke Grigorjevovi Karlův kurýr Krasskij, který přivezl týdenní rozkazy: Toby ho viděl, jak vchází do Grigorjevova domu. Tak kde máte ty instrukce z Moskvy? zeptal se ho. Grigorjev byl protivný a přioopilý. Požadoval za dopis deset tisíc dolarů, což Tobyho tak rozlítlo, že pohrozil Grigorjevovi odhalením. Řekl mu, že ho odveze rovnou na nejbližší policejní stanici a osobně proti němu vznesе obvinění, že se vydává za švýcarského státního příslušníka, že zneužívá diplomatického statutu, obchází švýcarské daňové předpisy a proviňuje se dalšími patnácti přečiny, včetně cizoložství a špionáže. Grigorjev se uklidnil a vytáhl dopis, už zpracovaný, kde bylo mezi řádky zřetelné tajné písmo. Toby si dopis několikrát ofotografoval a vrátil jej Grigorjevovi. Karlovy otázky z Moskvy zněly dost úpěnlivě: "...informujte podrobněji, jak Alexandra vypadá a v jakém je duševním stavu... Myslí logicky? Směje se a působí její smích vesele nebo smutně? Je čistotná, má čisté nehty, upravené vlasy? Jaká je její poslední diagnóza; doporučuje lékař další léčení?" Grigorjev však nebyl na oné schůzce v Allmendingenu zaujat ani tak Krasským nebo dopisem nebo jeho autorem. Jeho přítelkyně z oddělení víz chtěla za každou cenu vědět, kam jezdívá v pátek. Odtud pramenila jeho deprese a opilost. Grigorjev jí odpověděl neurčitě, ale už ji podezíral, že je moskevská

špiónka, nasazená na něj buď knězem, nebo, což by bylo ještě horší, nějakým jiným strašným orgánem Státní bezpečnosti. Toby sdílel jeho obavy, ale nemyslel si, že by bylo ku prospěchu věci, kdyby je dal najevo.

"Řekl jsem jí, že se s ní nebudu milovat, dokud jí nebudu naprosto důvěřovat," prohlásil Grigorjev vážně.

"Rovněž jsem se ještě nerozhodl, jestli jí dovolím, aby mě provázela v mém novém životě v Austrálii."

"Georgi, to je bláznec!" řekl Toby Smiley, zachvácen divokými představami. Smiley dál studoval Karlovy starostlivé otázky, přestože byly psány rusky. "Poslyš, jak dlouho se tohle dá udržet? Ten chlap je naprostý cvok!"

"Kdy se Krasskij vrací do Moskvy?" zeptal se Smiley.

"V sobotu v poledne."

"Do té doby si s ním Grigorjev musí sjednat schůzku. Řekne mu, že má zvláštní vzkaz. Velice naléhavý."

"Jistě," řekl Toby. "Jistě, Georgi."

Kam George vlastně míří? přemýšlel Toby, když ho znovu viděl mizet v davu. Zdálo se, že Karlovy instrukce Grigorjevovi na Smileyho velice hluboce zapůsobily. "Stál jsem mezi jedním naprostým cvokem a jedním člověkem v naprosté depresi," charakterizoval později Toby toto období.

Zatímco Toby se zmítal mezi náladami svého šéfa a svého agenta, Smiley musel vykonat jednu cestu. V úterý nasedl na vlak do Curychu a poobědval v Kronenhalle s Peterem Guillamem, který přiletěl z Londýna na příkaz Saula Enderbyho. Jejich hovor byl zdrženlivý, a to nejen z bezpečnostních důvodů. Guillam říkal, že v Londýně mluvil s Ann a že by jí klidně mohl vyřídít nějaký vzkaz. Smiley ledově prohlásil, že jí nic nechce, a byl velice blízko toho, aby Guillama seřval. Nedal by Guillam laskavě ruce pryč od jeho soukromých záležitostí? Guillam rychle změnil téma. Co se týče Grigorjeva, řekl, Saul Enderby by ho raději prodal bratránkům, než ho nechal školit v Sarrattu. Co si o tom George myslí? Saul měl takové tušení, že významný sovětský dezertér bude pro Američany ve Washingtonu lákavý, i když nebude mít co říct, zatímco Grigorjev v Londýně by mohl, aby se tak řeklo, zkalit čisté víno. Jak se na to tedy vlastně dívá George?

"Tak nějak," řekl Smiley.

"Saul také dost přemýšlel o tom, jestli se tvoje plány pro příští pátek musí zcela nezbytně uskutečnit," řekl Guillam se zjevným zaváháním.

Smiley zdvihl nůž a zahleděl se na jeho ostří.

"Ona pro něj znamená víc než kariéra," řekl konečně se zdrcujícím výsměchem. "Krade pro ni, lže pro ni, riskuje pro ni krk. Musí přece vědět, jestli si čistí nehty a češe vlasy. Nemyslíš, že bychom se na ni měli podívat?"

A proč bychom měli? přemýšlel Guillam nervózně při letu do Londýna. Chtěl se na ni Smiley podívat kvůli sobě? Nebo kvůli Karlovi? Byl však příliš opatrný, než aby tyto teorie rozvíjel před Saulem Enderbym.

Z dálky to mohl být hrad, nebo jedna z těch zemědělských usedlostí, které jsou na svazích švýcarských vinařských oblastí, s věžičkami, vodními příkopy a krytými lávkami, které vedou na vnitřní nádvoří. Z bližšího pohledu vypadala stavba účelověji. Bylo vidět spalovnu, ovocný sad a moderní hospodářská stavení s malými, vysoko umístěnými okny. Na konci vesnice byla reklamní cedule, která vychvalovala klidné prostředí, pohodlí a dokonalý personál. Komunita byla označena jako mezidenominační křesťansko-teosofická, jejíž specialitou jsou zahraniční pacienti. Těžký sníh dopadal na pole a na střechy domů, ale silnice byla jen mokrá. Den byl celý bílý, sníh a obloha splynuly v jednu bezbřehou prázdnotu. Zarputilý vrátný nejdřív musel někomu zatelefonovat, než ho pokynem ruky pustil přes vrátnici. Bylo tu parkoviště označené "DOKTOŘI" a parkoviště označené "NÁVŠTĚVNÍCI" a on zajel na to druhé. Když zazvonil, otevřela mu bezvýrazná žena v šedých šatech, která zrudla, ještě než promluvila. Uslyšel najednou hudbu ze spalovny, cinkání nádobí z kuchyně a lidské hlasy. Dům byl přísný a v oknech nebyly záclony.

"Matka Felicity vás očekává," plaše zašeptala sestra Beatitude.

Kdyby tu někdo vykřikl, je to slyšet po celém dome, pomyslel si Smiley. U dveří s označením

"KANCELÁŘ" jeho průvodkyně silně zaklepala a otevřela dveře. Matka Felicity byla velká, zaníceně

vyhlížejí žena, jejíž pohled byl pozemsky zneklidněný. Smiley se posadil naproti ní. Na velkých prsou jí spočíval zdobený kříž, jehož se při řeči občas dotkla těžkýma rukama. Její němčina byla pomalá a vznosná.

"Nuže," řekla. "Vy jste tedy pan Lachmann a pan Lachmann je známý pana Glasera a pan Glaser je tento týden indisponován." Vyslovovala ta jména, jako by stejně dobře jako Smiley věděla, že jsou vymyšlená. "Nebyl tak indisponován, aby nemohl zatelefonovat, ale zase natolik indisponován, že nemohl přijet na bicyklu. Je to tak?"

Smiley řekl, že je.

"Neztišujte prosím hlas jen proto, že jsem řádová sestra. Toto zde je hlučný dům, a nikdo pro to není méně zbožný. Jste pobledlý. Nemáte chřipku?"

"Ne. Ne, je mi dobře."

"Pak je tedy lépe, že jste přijel místo pana Glasera, jenž podlehl chřipce. Minulý rok jsme zde měli egyptskou chřipku a předminulý asijskou, tento rok se vyrovnáváme jen sami se sebou. Má u sebe pan Lachmann doklady, které potvrzují jeho totožnost?"

Smiley jí podal švýcarský průkaz totožnosti.

"Děkuji. Třeše se vám ruka. Ale nemáte chřipku. Povoláním profesor, četla nahlas. Pan Lachmann se skromně ukrývá před profesorem Lachmannem. Čeho jste profesor, smím-li se ptát?"

"Filologie."

"Ach tak. Filologie. A pan Glaser, čím ten je? Nikdy mi to neprozradil."

"Pokud vím, je obchodník," řekl Smiley.

"Obchodník, který mluví dokonale rusky. Vy mluvíte také dokonale rusky, pane profesore?"

"Bohužel ne."

"Ale jste přátelé." Vrátila mu průkaz totožnosti. "Švýcarsko-ruský obchodník se přáteli se skromným profesorem filologie. Věřme, že to je podnětné přátelství."

"Jsme také sousedé," řekl Smiley.

"Všichni jsme sousedé, pane Lachmanne. Už jste se někdy s Alexandrou setkal?"

"Ne."

"Dívky tu navštěvují různí lidé. Jsou to jejich kmotřenky. Chráněnky. Neteře. Jsou tu sirotky. Sestřenky. Pár tetiček. Ale divil byste se, jak málo je na světě dcer. Jaký je kupříkladu rodinný vztah mezi panem Glaserem a Alexandrou?"

"Pokud vím, pan Glaser je přítelem pana Ostrakova."

"Který je v Paříži. Neviditelný. Stejně jako paní Ostrakovová. Neviditelná. Stejně jako je dnes pan Glaser. Vidíte, jak je pro nás těžké vyrovnat se s vnějším světem, pane Lachmanne? Když my sami sotva víme, kdo jsme, jak můžeme říct jim, kdo jsou ony? Musíte s ní jednat velice opatrně." Zvonek oznámil konec odpočinku. "Někdy žije v temnotách. Někdy vidí příliš mnoho. Obojí je bolestivé. Vyrostla v Rusku. Nevím proč. Je to složitý příběh, plný kontrastů, plný bílých míst. Pokud její život sám o sobě není příčinou její choroby, je rozhodně průvodním jevem. Myslíte si kupříkladu, že pan Glaser je jejím otcem?"

"Ne"

"Ani já ne. Již jste se setkal s neviditelným Ostrakovem? Nesetkal. Existuje neviditelný Ostrakov? Alexandra tvrdí, že je to přelud. Alexandra bude mít zcela jiný původ. Ostatně jako mnozí z nás!"

"Můžu se vás zeptat, co jste jí o mně řekla?"

"Všechno, co vím. Tedy nic. Že jste přítelem strýce Antona, jehož ona odmítá brát jako svého strýce. Ze strýc Anton je nemocný, což ji zjevně potěšilo, ale možná ji to velice trápí. Řekla jsem jí, že je to přáním jejího otce, aby ji každý týden někdo navštívil, ale ona mi na to řekla, že její otec je bandita, který shodil matku v noci ze skály. Řekla jsem jí, aby mluvila německy, ale je možné, že se rozhodne pro ruštinu."

"Chápu," řekl Smiley.

"Pak jste tedy šťastný člověk," řekla stroze matka Felicity. "Já to nechápu."

Vstoupila Alexandra a on si nejdřív všiml jejích očí: byly jasné a bezbranné. Z nějakého důvodu si ji představoval větší. Měla plná ústa, která se však v koutcích ostře zužovala a byla příliš hbitá. Její úsměv byl nebezpečně zářivý. Matka Felicity ji vyzvala, aby se posadila, pak řekla něco rusky, políbila ji na

lněné vlasy a odešla. Slyšeli, jak chodbou cinkají její klíče a jak francouzsky volá na jednu sestru, ať uklidí nějaký nepořádek. Alexandra měla zelenou blůzu s dlouhými rukávy sepjatými na zápěstí a přes ramena přehozenou pletenou vestu. Zdálo se, že své oblečení spíše nese než nosí, jako by ji někdo na návštěvu oblékl.

"Je Anton mrtvý?" zeptala se a Smiley si všiml, že její myšlenky se liší od výrazu její tváře.

"Ne, Anton má jen ošklivou chřipku," odpověděl.

"Anton tvrdí, že je můj strýc, ale není," vysvětlila mu. Mluvila dobrou němčinou a Smiley přemýšlel, bez ohledu na to, co Karla řekl Grigorjevovi, jestli ji má od své matky, nebo jestli zdědila otcův jazykový talent, nebo jestli se tu snoubí oba vlivy. "Předstírá taky, že nemá auto." Stejně jako kdysi její otec na ni, i ona se na Grigorjeva dívala bez jakýchkoliv emocí a oddanosti. "Kde máte soupis?" zeptala se. "Anton si vždycky nosí soupis."

"Á, já mám ty otázky v hlavě."

"Je zakázáno ptát se bez soupisu otázek. Můj otec mi důrazně zakázal odpovídat na otázky z hlavy."

"Kdo je váš otec?" zeptal se Smiley.

Znovu viděl jen ty její oči, které na něj zíraly ze svého osamocení. Vzala ze stolu matky Felicity kotouček lepicí pásky a přejížděla prstem po hladkém povrchu.

"Viděla jsem vaše auto," řekla. "Má bernskou značku."

"Ano, má," přikývl Smiley.

"Jaké auto má Anton?"

"Mercedes. Černý. Hodně velký."

"Kolik za něj dal?"

"Koupil ho z druhé ruky. Řekl bych, že tak pět tisíc franků."

"Tak proč za mnou jezdí na kole?"

"Třeba potřebuje cvičit."

"Ne," řekla. "Něco přede mnou tají."

"A vy nemáte své tajemství, Alexandro?" zeptal se Smiley.

Když uslyšela jeho otázku, usmála se a několikrát pokývala hlavou, jako by dávala znamení někomu v dálce. "Moje tajemství se jmenuje Tat'ána," řekla.

"To je hezké jméno," řekl Smiley. "Tat'ána. Jak jste k němu přišla?"

Zvedla hlavu a zářivě se usmála na ikony na zdi. "Mám zakázáno o tom mluvit. Když o tom mluvíte, nikdo vám nevěří a šoupnou vás na kliniku."

"Ale vy už na klinice jste," řekl Smiley.

Nezačala mluvit hlasitěji, ale zrychlila řeč. Byla tak nehybná, že se málem nedalo poznat, kdy se mezi slovy nadechuje. Její upřímnost a zdvořilost až naháněly hrůzu. Řekla, že oceňuje jeho laskavost, ale že je určitě mimořádně nebezpečný člověk, ještě nebezpečnější než učitelé nebo policajti. Doktor Ruedi si vymyslel majetek a vězení a mnoho chytrých argumentů, za nimiž svět skrývá své lži, řekla. Matka Felicity je příliš blízko Bohu, tak blízko, že nechápe, že Boha musíte řídit a kopat do slabin jako koně, aby vás vedl správným směrem.

"A vy, pane Lachmanne, představujete smířlivost autorit. Ano, bohužel je to tak."

Vzdychla a usmála se na něj s unavenou shovívavostí, ale když se podíval na stůl, viděl, že si drží palec a páčí proti sobě, jako by jej chtěla vykloubit.

"Třeba jste vy můj otec, pane Lachmanne," usmála se na něj znovu.

"Já bohužel nemám děti," odpověděl Smiley.

"Jste Bůh?"

"Ne, jsem jen obyčejný člověk."

"Matka Felicity říká, že i v každém obyčejném člověku je kus Boha."

Tentokrát trvalo déle Smileymu, než odpověděl. Otevřel ústa, aby je pak s nezvyklou váhavostí zavřel.

"To už jsem také slyšel," odpověděl a chvíli od ní odtrhl oči.

"Měl byste se mě zeptat, jestli už se cítím líp."

"Cítíte se líp, Alexandro?"

"Jmenuju se Tat'ána," řekla.

"Tak tedy jak se cítí Taťána?"

Zasmála se. Její oči byly nádherně jasné.

"Taťána je dcera člověka, který je příliš důležitý na to, aby existoval," odpověděla. "Má pod palcem celé Rusko, ale neexistuje. Když ji lidé zavřou, zařídí, aby ji pustili. Neexistuje, ale každý se ho bojí. A Taťána taky neexistuje," dodala. "Je tu jen Alexandra."

"A co Taťánina matka?"

"Ta byla potrestána," řekla Alexandra tiše, jako by tu informaci svěřovala spíše ikonám než Smileymu.

"Neposlouchala dějiny. To znamená, že věřila, že dějiny se ubírají nesprávným směrem. Mýlila se. Lidé by se neměli pokoušet změnit dějiny. To dějiny musí měnit lidi. Chtěla bych, abyste mě vzal s sebou. Chtěla bych pryč z téhle kliniky."

Její ruce spolu úporně bojovaly, zatímco se usmívala na ikony.

"Setkala se Taťána někdy se svým otcem?" zeptal se.

"Nějaký malý člověk pozoroval děti, když šly do školy," odpověděla. Smiley čekal, ale víc toho neřekla.

"A později?"

"Viděla jsem ho v autě. Mohl stáhnout okénko, ale jen se na mě díval."

"A vy na něj?"

"Samozřejmě. Jak jinak bych věděla, že se na mě díval?"

"Jak vypadal? Jak se choval? Usmíval se?"

"Kouřil. Klidně si tu zakuřte. Matka Felicity si občas taky ráda dá. Je to docela normální, ne? Kouření zklidňuje svědomí."

Natáhla ruku a dlouze stiskla zvonek. Znovu uslyšel cinkot Felicitiných klíčů, který se blížil holou chodbou, a pak i její kroky, které se zastavily u dveří, aby je mohla odemknout. Bylo to stejné, jako v kterékoliv jiné věznici na světě.

"Chci s vámi odjet vaším autem," řekla Alexandra.

Smiley se chystal zaplatit a Alexandra ho pozorovala, jak pod lampou odpočítává bankovky, přesně jako strýc Anton. Matka Felicity zachytila Alexandřin zaujatý pohled a zřejmě tušila potíže, protože se ostře podívala na Smileyho, jako by ho podezírala z nějakého prohřešku proti dobrému chování.

Alexandra ho doprovodila ke dveřím, které pomohla sestře Beatitude otevřít, pak mu stylizovaně podala ruku tak, že zdvihla loket do strany a nahoru a ohnula koleno nakročené nohy. Pokusila se mu políbit ruku, ale sestra Beatitude jí v tom zabránila. Pozorovala ho, než došel k vozu, a pak začala mávat. Když se rozjížděl, uslyšel zblízka výkřik a zjistil, že se pokouší otevřít dvířka vozu a odjet s ním, ale sestra Beatitude ji odvěkla a zatahla ji, stále křičící, zpět do budovy.

O půl hodiny později, v téže kavárně, odkud pozoroval Grigorjevovu návštěvu banky, podal Smiley beze slova Tobymu dopis, který připravil. Grigorjev jej měl předat Krasskému, jakmile se s ním setká.

"Grigorjev chce dneska večer přeběhnout," namítl Toby.

Smiley vykřikl. Poprvé v životě vykřikl. Doširoka otevřel ústa, vykřikl a všichni lidé v kavárně sebou trhli - tedy barmanka, která zdvihla hlavu od svých seznamovacích inzerátů, a čtyři karbaníci, z nichž přinejmenším jeden otočil hlavu.

"Ještě ne!"

Pak, aby dal najevo, že se naprosto kontroluje, opakoval ta slova tiše: "Ještě ne, Toby. Promiň. Ještě ne."

Neexistovaly žádné kopie dopisu, který poslal Smiley prostřednictvím Grigorjeva Karlovi. Tak to pravděpodobně Smiley chtěl, i když o opodstatnění tohoto opatření by se dalo trochu pochybovat, neboť Karla byl v umění nátlaku, jak to sám s oblibou nazýval, vykladač-samouk. Smiley uvedl holá fakta: že Alexandra je Karlova dcera, kterou měl s nyní již mrtvou ženou antisovětských názorů, že zařídil její ilegální odchod ze Sovětského svazu, když ji vydával za svou tajnou agentku, že zpronevěřil státní peníze, že zorganizoval dvě vraždy a zřejmě i oficiální popravu Kirova, to všechno jen proto, aby zakryl své zločinecké intriky. Smiley zdůraznil, že o tom všem existují důkazy, které jsou zcela dostatečné, aby zničily Karlovo postavení v moskevském centru a zajistily jeho likvidaci vlastními lidmi z Kolegia; a že když k tomu všemu dojde, osud jeho dcery na Západě - kde je na základě falešné záminky - bude velmi

nejistý. Nebudou peníze na placení kliniky a z Alexandry se stane věčně nemocná emigrantka, která poputuje od jedné veřejné nemocnice k druhé, bez přátel, bez dokladů, bez peněz.

Mohla by také být převezena zpátky do Ruska, kde by byla vystavena pomstě otcových nepřátel.

Poté Smiley učinil Karlovi tutéž nabídku jako před dvaceti lety v Dillí: zachraň si vlastní kůži, přejdi k

nám, řekni nám, co víš, a my ti tady zařídíme domov. Smiley slíbil Karlovi beztrestnost za účast na

Vladimirově vraždě a stejně tak by Enderby zapracoval přes svého spojovacího důstojníka v Německu v

případě vraždy Otty Leipziga. Smiley by také zcela samozřejmě zařídil Alexandřinu budoucnost na

Západě - léčbu, další péči, případně občanství.

Apeloval Smiley na určitou spřízněnost, jako kdysi v Dillí? Na Karlovu lidskost, kterou teď mohl

prokázat? Vylepšil to nějakým chytrým dodatkem, kterým by zmínil Karlovo pokoření a odvrátil ho od

případné sebevraždy?

Určitě nechal Karlovi na rozmyšlenou velice málo času. To byl také prostředek nátlaku, jak Karla dobře

věděl: čas poskytnutý k myšlení je nebezpečný, a v tomto případě nebezpečný i pro Smileyho, i když ze

zcela jiných důvodů: mohl předčasně změkknout a slitovat se. Jak se říkalo v Sarrattu, jen okamžitá akce

přiměje kořist odhodit pouta a přes všechny vrozené i naučené instinkty se pustit na širé moře. V tomto

případě to však platilo i pro lovce.

27

Je to jako vsadit všechny peníze na černou, pomyslel si Guillam při pohledu z okna kavárny: vsadit všechno, co člověk na světě má, ženu, nenarozené dítě. A pak čekat dlouhé hodiny, než krupíer roztočí ruletu.

Znal Berlín ještě z dob, kdy byl hlavním městem studené války, kdy každý sporný bod mezi Východem a

Západem měl v sobě napětí složité chirurgické operace. Vzpomínal si, jak se za večerů shromažďovaly

pod pouličními lampami skupinky berlínských policajtů a spojeneckých vojáků, kteří si přendávali pušky

z ramena na rameno a vydechovali si do tváří oblaka páry. Vzpomínal si na čekající tanky, jejichž motory

vrčely, aby nevychladly, a jejichž hlavně byly namířeny na tu druhou stranu, aby demonstrovaly sílu.

Vzpomínal si na náhlé kvílení sirén a rychlý přesun na Bernauerstrasse, nebo kde zrovna došlo k

poslednímu pokusu o útěk. Vzpomněl si na vysouvání požárních žebříků, na rozkazy opěťovat střelbu, na

rozkazy neopěťovat střelbu, na mrtvé, z nichž někteří byli agenti. Po dnešním večeru věděl, že si z toho

bude pamatovat jediné: jak dlouho vydržíš nerozsvítit baterku v temné ulici, tak dlouho neuslyšíš

natahování uzávěru pušky na druhé straně řeky.

"Pod jakou legendou tu bude žít?" zeptal se.

Smiley seděl naproti němu u malého stolečku a u lokte měl šálek studené kávy. Vypadal v tom svém

kabátě tak nějak maličký.

"Něco jednoduchého," řekl. "A příznačného. Ti, kteří sem přebíhají, jsou většinou staří důchodci." Kouřil

Guillamovu cigaretu a zdálo se, že té činnosti věnuje veškerou pozornost.

"Co tu sakra chtějí důchodci?" zeptal se Guillam.

"Nějakou práci. Někteří navštěvují rodinné příslušníky. Bohužel jsem se na to nijak podrobně neinformoval."

Guillam byl stále nespokojený.

"My důchodci máme sklony uzavřít se sami do sebe," řekl Smiley v chabém pokusu o humor.

"To mi povídej zrovna ty," řekl Guillam.

Kavárna byla v turecké čtvrti, neboť Turci byli chudí bílí Západního Berlína a poblíž zdi byly nejhorší a

nejlacinější domy. Smiley s Guillamem tu byli jediní cizinci. U dlouhého stolu seděla turecká rodina, která

pojídala chleba a popíjela kávu a kokakolu. Děti měly vyholené hlavy a vykulené, bázlivé oči uprchlíků.

Ze starého magnetofonu hrála islámská hudba. Z hobrového oblouku islámských dveří visely barevné

igelitové pásy.

Guillam se vrátil pohledem k oknu, z něhož bylo vidět na most. Viděl pilíře nadzemní dráhy a starý

cihlový dům, který Sam Collins se svými lidmi používal jako tajnou pozorovatelnu. Nenápadně se tam nastěhovali v posledních dvou dnech. Za domem byl ostrý kruh sodíkových světel, pak pevnůstka a nakonec most. Most byl určen jen pro pěší a dalo se tudy projít jen úzkým kovovým tunelem. Občas tudy někdo prošel. Vypadal pokorně a snažil se jít klidně, aby nezburcoval strážní věž. Za mostem se ocitl v prudkém světle sodíkových lamp a byl na Západě. Za denního světla byla lávka šedá; v noci z nějakého důvodu žlutá a podivně jasná. Pevnůstka byla bezprostředně za hranicí, ale dominantou všeho byla věž, temný obdélníkový pilíř uprostřed mostu. I sníh se jí vyhýbal. Přitom ležel na betonové zdi, která oddělovala most od normálního světa, vířil ve světelném kruhu a nad pevnůstkou, ale strážní věž zůstávala imunní, jako by se k ní z vlastní vůle nesměl přiblížit ani ten sníh. Na zúženém konci lávky byla dvířka a ohrada jako pro dobytek. Toby říkal, že dvířka se dají v kterémkoliv okamžiku elektricky zavřít.

Bylo půl jedenácté, ale mohly být tři ráno, neboť kolem hranice se v Západním Berlíně chodí spát se setměním. Ve vnitrozemí ostrovního města mohou lidé hovořit a popíjet a smílnit a utrácet peníze; reklamy firmy Sony a renovované kostely a sjezdové paláce mohou zářit jako lunaparky, ale ztemnělé pobřeží pohraničního pásu utichá kolem sedmé. Poblíž světelného kruhu stál vánoční strom, ale za řekou byla vidět jen jeho horní polovina. Tohle je místo, kde neexistují kompromisy, pomyslel si Guillam, místo, kde neexistuje třetí cesta. K západní svobodě mohl mít jakékoliv výhrady, ale tady, na téhle hranici, společně s mnoha dalšími věcmi padaly.

"Georgi?" řekl Guillam tiše a podíval se tázavě na Smileyho.

Do světelného kruhu vstoupil nějaký dělník. Vypadalo to, že se trochu napřímil, stejně jako všichni, kteří sem vystoupili z dvířek lávky. Jako by jim spadlo z ramen nějaké břemeno. Dělník nesl malý kufřík a lampu, která vypadala jako železničářská svítilna. Byl to drobný člověk. Ale Smiley, pokud si ho vůbec všiml, se už zase zabořil do límce svého hnědého kabátu a do svých osamělých, vzdálených myšlenek.

"Pokud přijde, přijde včas," řekl Smiley. Ale proč tu tedy strašíme o dvě hodiny dřív? chtělo se zeptat Guillamovi. Proč tu sedíme jak dva cizinci, pijeme sladkou kávu z malých šálků, nasáklí výpary chudícké turecké kuchyně, a plácáme ořepané fráze? Ale odpověď znal předem. Protože jsme zavázáni, odpověděl by Smiley, kdyby měl náladu mluvit. Protože jsme zavázáni starostí a čekáním a bděním úsilí toho člověka uniknout systému, který pomáhal stvořit. Protože ve chvíli, kdy se snaží dojít až k nám, je naším přítelem. Nikoho jiného na své straně nemá.

Přijde, pomyslel si Guillam. Nepřijde. Možná přijde. Jestli tohle není modlitba, pomyslel si, co to tedy je?

"Dáš si ještě kávu, Georgi?"

"Ne, díky. Myslím, že ne. Ne."

"Zřejmě mají nějakou polévku. Pokud to ovšem nebyla ta káva."

"Díky, myslím, že jsem plný," řekl Smiley.

"No, možná si něco objedná, abych jim dal trochu vydělat," řekl Guillam.

"Vydělat? Promiň. No jistě. Bůh ví, z čeho žijí."

Guillam objednal další dvě kávy a zaplatil za ně. Platil okamžitě pro případ, že by museli narychlo odejít. Přijď kvůli Georgovi. Přijď kvůli mně. Přijď kvůli nám všem, aby se nám naplnil ten neuskutečnitelný dávný sen.

"Kdy jsi říkal, že se ti narodí to dítě, Petře?"

"V březnu."

"Aha. V březnu. Jak se bude jmenovat?"

"Ještě jsme o tom nepřemýšleli."

Přes ulici, v matném světle výkladních skříní obchodu s nábytkem, kde prodávali také napodobeniny tepaných kovových předmětů, brokát, napodobeniny mušket a cínové konvice, viděl Guillam zachumlanou postavu Tobyho Esterhase v jeho balkánské kožešinové čepici, jak si s předstíraným zájmem prohlíží vystavené zboží. Toby se svými lidmi měl na starosti ulice, Sam Collins pozorovatelnu: tak to bylo dohodnuto. Jako únikové vozy měly na Tobyho naléhání posloužit taxíky. Stály tu tři, přiměřeně sešlé, s cedulkami "MIMO SLUŽBU" za předními okny. Jejich řidiči postávali u stánku Imbiss a z papírových tácků pojídali párky se sladkou omáčkou.

To místo je hotové minové pole, Petře, varoval ho Toby. Turci, Řekové, Jugoslávci, spousty darebáků, i

kočky tady kradou, bez přehánění.

Nikomu ani muk, přikázal Smiley. Žádný rozruch kolem toho, Petře. Vyříd' to Collinsovi.

Pojď, naléhal v myšlenkách Guillam. Všichni ti fandíme. Pojď.

Z Tobyho zad zdvihl Guillam zvolna pohled k oknu v podkroví starého domu, kde měl Collins svou pozorovatelnu. Guillam plnil v Berlíně svůj úkol, stejně jako už mnohokrát předtím. Teleskopy a kamery, zaměřené mikrofony, všechno to haraburdí, které mělo jen ulehčit čekání; praskání vysílaček, vůně kávy a tabáku, palandy. Představil si kooptovaného západoněmeckého policajta, který neměl ponětí, o co tu vlastně jde, ale musel tu zůstat, dokud operace neskončí, ať už krachem, nebo úspěchem - byl tu jen proto, že znal lávku nazpaměť a dokázal rozpoznat sebemenší odchylku od normálu, sebemenší varovné znamení: třeba tiché posílení hlídky dalšími ostrostřelci.

A když ho zastřelí? pomyslel si Guillam. Když ho zatknou? A když ho nechají - to by nepochybně rádi, jako už mnohokrát předtím - vykrvácet k smrti s tváří zabořenou do lávky pár kroků od světelného kruhu?

Pojď, pomyslel si a nejistě adresoval svou modlitbu černé východní obloze. Určitě přijď.

V horním okně pozorovatelského domu bliklo jasné světlo tužkové baterky. Guillam vyskočil. Než se stačil obrátit, byl Smiley už na půl cestě ke dveřím. Na chodníku na ně čekal Toby Esterhase.

"Je to jen možnost, Georgi," řekl tiše tónem člověka, který je připravuje na zklamání. "Jen nepatrná možnost, ale může to být náš člověk."

Bez dalších slov ho následovali. Byla příšerná zima. Minuli krejčovství s dvěma tmavovlasými dívkami, které šily za oknem. Šli kolem plakátů, které nabízely levnou lyžařskou dovolenou, slibovaly smrt fašistům nebo šáhovi. Chlad jim bral dech. Guillam odvrátil tvář od vířícího sněhu a uviděl dětské hřiště, kde byly různé konstrukce z železničních prachů. Prošli mezi černými, mrtvými budovami, pak zahrnuli doprava po dlážděné ulici a šli ztuhlou temnotou k říčnímu břehu. Ze staré dřevěné kůlny se střílnami měli přehled přes celý most. Nalevo od nich se proti nepřátelské řece temně tyčil kříž ověšený ostnatým drátem - památka na bezejmenného, který nepřešel.

Toby tiše vytáhl z kapsy kabátu polní dalekohled a podal jej Smileymu.

"Poslyš, Georgi. Hodně štěstí, jo?"

Pak krátce sevřel Guillamovu ruku a znovu odešel do tmy.

V kůlně to páchlo tlejícím listím a vlhkostí. Smiley se skrčil ke střílně a šosy jeho tvídového kabátu se smočily v bahně, když pozoroval scénérii před sebou, jako by před ním ležel konečný cíl jeho dlouhého života. Řeka byla široká a pomalá, zamžená chladem. Na její hladině se matně odrážely obloukové lampy, v jejichž světle neúnavně tančil sníh. Most stál na šesti či osmi mohutných kamenných pilířích, které se nad hladinou rozšiřovaly. Mezi pilíři byly mostní oblouky, jen uprostřed zel obdélníkový otvor, aby mohly proplouvat lodě, ale jediná loď, která tu jezdila, byl šedý hlídkový člun, který kotvil u východního pobřeží, a jediný obchod, který nabízel, byla smrt. Za mostem, jako jeho velký stín, se tyčil železniční viadukt, který byl stejně jako řeka opuštěný a nejezdily přes něj žádné vlaky. Skladiště na druhém břehu stála jako monstrózní vyřazené lodi, které tu zanechala dřívější barbarská civilizace. Ze svého výhodného místa přehlédl Smiley celou lávku, která vystupovala ze tmy jako nějaká fantastická osvětlená stezka, od světlomety osvětlených kasáren na východním břehu k černé strážní věži na vyklenutém středu až po dobytčí ohradu, pevnůstku a osvětlený kruh na západní straně.

Guillam stál jen pár kroků za ním, i když už mohl být dávno v Paříži, pokud Smiley věděl.

Sledovali, jak se osamělá postava vydává na svou pout'. Viděli žhnoucí konec cigarety, když ten člověk naposledy zhluboka zatahl, a jiskřičku, která obloukem letěla do vody, jak ji odhodil přes zábradlí. Malý muž v tříčtvrtečním pracovním kabátě, s dělnickou brašnou přes rameno, nešel ani rychle, ani pomalu, ale šel krokem člověka, který už se hodně nachodil. Malý muž, jehož tělo bylo v poměru k nohám trochu příliš dlouhé, byl prostovlasý bez ohledu na padající sníh. Nic jiného se neděje, pomyslel si Smiley; malý muž jde přes most.

"Je to on?" zašeptal Guillam. "Georgi, řekni mi to! Je to Karla?"

Nechod', pomyslel si Smiley. Střílejte, pobízeli v duchu Karlovy lidi, ne svoje. Na vědomí, že ta křehká postava za chvíli definitivně vyjde z černého hradu za sebou, bylo něco hrůzného. Zastřelte ho ze strážní

věže, zastřelíte ho z těch bílých kasáren, zastřelíte ho z kulometného hnízda na střeše skladiště, přibouchněte mu dveře, odřízněte ho, on vás zradil, zabijte ho! Ve své zběsilé představivosti Smiley viděl tu scénu: moskevské centrum v poslední chvíli odhalí Karlovu hanebnou zradu a telefonuje na hranice - "Zastavte ho za každou cenu!" - a pak se ozývá střelba, nikdy příliš dlouhá, ale dostatečná, aby člověk dostal jednu dvě kulky...

"Je to on!" zašeptal Guillam. Smiley si od něho bez odporu nechal vzít dalekohled. "Je to ten chlap, co jsi měl jeho fotografii v kanceláři! Georgi, ty jsi kouzelník!"

Smiley však ve své představivosti viděl jen reflektory východoněmeckých pohraničnicků, které se soustřeďují na Karlu, jako by byl zajíc, který se ocitl před předními světly automobilu, temný na sněžném pozadí; představoval si Karlův beznadějný stařecký běh, než ho kulky srazí jako hadrového panáka. Tohle už Smiley viděl, stejně jako Guillam. Znovu se zahleděl přes řeku do temnoty a zmocnila se ho strašná závat, jako by si pro něj sáhlo ono zlo, proti kterému bojoval, jako by si ho přivlastnilo a bez ohledu na jeho vzdorování ho také prohlásilo za zrádce; vysmívalo by se mu a zároveň by tleskalo jeho zradě. Na Karlu dopadlo prokletí Smileyho soucitu, na Smileyho prokletí Karlova fanatismu. Zničil jsem ho zbraněmi, které jsem si hnusil; jeho zbraněmi. Překročili jsme vzájemně své hranice, oba jsme nikým v ničí zemi.

"Jenom jdi dál," mumlal Guillam. "Jenom jdi dál a nenech se ničím zastavit."

Když vstupoval do stínu strážní věže, udělal pár kratších kroků a Smiley už si opravdu myslel, že se náhle zlomí a vzdá se Východním Němcům. Pak uviděl plamínek, jak si Karla zapaloval další cigaretu.

Zápalkou nebo zapalovačem? přemýšlel. Georgovi s láskou Ann.

"Panebože, ten má nervy!" řekl Guillam.

Drobná postava znovu vykročila, teď už pomaleji, jako by se Karla začal něčeho obávat. Sbírá odvahu pro poslední krok, pomyslel si Smiley, nebo se naopak snaží svou odvahu utlumit. Znovu si vzpomněl na Vladimira a na Leipziga a na mrtvého Kirova; vzpomněl si také na Haydona a na to, jak se mu zhroutil život, vzpomněl si také na Ann, navždy pro něj poskvrněnou Karlovou prohnankou a Haydonovým úskočným objetím. V zoufalství si přeříkával celý rejstřík jeho zločinů - mučení, zabíjení, bezbřehá korupce - to všechno spočívalo na útlých ramínkách toho chodce na mostě, ale nemělo tam zůstat: Smiley odmítal kořist, získanou těmito metodami. Rozeklaná obloha ho vábila jako propast, z níž vířící sníh dělal peklo. Smiley vyšel a na chvíli se z okraje nábreží zahleděl na doutnající tok řeky.

Pak se vydali po potahové stezce, Guillam napřed, Smiley váhavě za ním. Před nimi zářil světelný kruh, který se zvětšoval, jak se k němu blížili. Jako dva normální chodci, říkal Toby. Jen jděte k mostu a čekejte. To je normální. Ze tmy kolem nich slyšel Smiley šepot a tlumené zvuky, jaké provázejí pohyby napjatých lidí. "Georgi," zašeptal někdo. "Georgi." Ze žluté telefonní budky mu důvěrně zasalutovala neznámá postava a on uslyšel slovo "triumf," které k němu propašoval vlhký mrazivý vzduch. Sníh mu oslepoval brýle, viděl jen velmi nezřetelně. Dům s pozorovatelnou měli po pravé ruce, ale nesvítlo v něm jediné světlo. Rozpoznal opodál stojící dodávku a uvědomil si, že je to vůz berlínské pošty, které měl Toby v takové oblibě. Guillam se teď držel zpět. Smiley zaslechl něco o "nároku na odměnu".

Došli na okraj světelného kruhu. Most teď nebylo vidět přes oranžovou hradbu. Byli také mimo zorný úhel strážní pevnůstky. Toby Esterhase stál na vyhlídkovém lešení se svým dalekohledem a hrál si na jednoho ze studenoválečných turistů, který se dívá na druhou stranu. Po jeho boku stála buclatá žena. Zašlý nápis varoval, že jsou tu na vlastní nebezpečí. Na cihlovém viaduktu Smiley rozeznal zapomenutou erbovní šlechtickou korunku. Toby udělal nepatrný pohyb rukou: palec nahoru, je to náš člověk. Smiley uslyšel lehké kroky za oranžovou hradbou a cítil chvění železného plotu. Ledový vítr k němu přinesl vůni americké cigarety ještě předtím, než mohl vidět kuřáka. Jsou tu ještě ta elektrická vrátka, pomyslel si; čekal, že se zavřou s prasknutím, ale žádný zvuk se neozval. Uvědomil si, že nezná jméno, jímž by oslovil svého nepřítele: jen jeho krycí jméno, a to je ženské. I jeho vojenská hodnost mu byla záhadou. Smiley ucouvl jako člověk, který se vzpírá vejít na jeviště. Guillam se postavil vedle něho a zdálo se, že ho postrkuje kupředu. Smiley slyšel tiché kroky, jak se Tobyho lidé začali shromažďovat za okrajem světelného kruhu, kde se zatajeným dechem čekali, až uvidí Karlu. A on tam náhle stál, jako člověk, který nepozorovaně vnikl do přeplněné haly. Malá pravá ruka bez rukavice mu visela volně podél těla, levou držel ve výši prsou ostýchavě cigaretu. Malý prostovlasý muž s dělnickou brašnou. Udělal krok

dopředu a Smiley uviděl v ostrém světle jeho tvář, starou a utrápenou, a krátké vlasy, které bělely sněhem. Měl špinavou košili a černou kravatu: vypadal jako chudý člověk, který jede na pohřeb svého přítele. Mrazem mu povisly tváře, takže vypadal ještě starší.

Vzájemně se prohlíželi; byli od sebe asi metr, stejně jako tehdy v dilliském vězení. Smiley uslyšel další kroky, a tentokrát to byl Toby, který hbitě sestupoval po dřevěných příčkách vyhlídkového lešení. Slyšel tiché hlasy a smích; zdálo se mu dokonce, že slyšel nesmělé zatleskání, ale tím si nebyl jistý; všude kolem byly stíny a zevnitř světelného kruhu se nedalo dohlédnout ven. Najednou tu byl Paul Skordeno a postavil se ke Karlovi; Nick de Silsky stál vzápětí po jeho druhém boku. Smiley slyšel, jak Guillam někomu říká, ať už sem přijede s tím zatraceným autem, než sem přijdou z druhé strany a odvedou si ho zpátky. Slyšel cinknutí kovu o ledovou dlažbu a věděl, že to byl Annin zapalovač, ale zdálo se, že nikdo jiný si toho nevšiml. Vyměnili si ještě jeden pohled a v té vteřině možná každý z nich uviděl v tom druhém kus sebe sama. Smiley uslyšel skřípění pneumatik a zvuk otvíraných dvířek na pozadí běžícího motoru.

De Silsky a Skordeno vykročili za tím zvukem a Karla šel s nimi, aniž se ho dotkli; za tu krátkou dobu už si osvojil pokorné chování vězně, jak se to naučil v tvrdé škole. Smiley ustoupil a ti tři prošli tiše kolem něho, zjevně natolik pohlceni tím obřadem, že ho ani nevnímali. Světelný kruh se vyprázdnil. Smiley slyšel tiché zavírání dvířek vozu a zvuk vzdalujícího se motoru. Dvě další auta odjížděla za tím prvním. Nedíval se za nimi. Cítil, jak mu Toby Esterhase pokládá ruce kolem ramen, a viděl, že má oči plné slz.

"Georgi," začal. "Celý tvůj život. To je fantastické!" Něco ve Smileyho strnulosti však Tobyho odrazilo a Smiley vystoupil ze světelného kruhu a přiblížil se k Anninu zapalovači.

Ležel přesně na rozhraní světla a tmy a zlatavě se třpytil na dlažbě. Přemýšlel o tom, že jej zvedne, ale zdálo se mu to nesmyslné a nikdo jiný zapalovač zřejmě neviděl. Někdo mu potřásl rukou, někdo další ho poplácal po rameni. Toby je v tichosti odstavil.

"Dej si na sebe pozor, Georgi," řekl Toby. "My půjdeme."

Smiley slyšel, jak jeden po druhém odcházejí Tobyho lidé, až zůstal jen Peter Guillam. Šli spolu kousek po nábřeží, téměř až ke kříži. Smiley se ohlédl na most, jako by se chtěl ujistit, zda se něco nezměnilo, ale zjevně zůstalo všechno při starém, a ačkoliv možná silněji foukalo, sníh úplně stejně vířil do všech stran. Peter Guillam se dotkl jeho ruky.

"Tak pojd', starý brachu," řekl. "Je čas jít spát."

Smiley si navyklým pohybem sundal brýle a začal si je čistit širokým koncem kravaty, přestože jej musel lovit z hlubin kabátu.

"Georgi, ty jsi vyhrál," řekl Guillam, když pomalu zamířili k autu.

"Vážně?" řekl Smiley. "Ano. Ano, zřejmě jsem vyhrál."